

T.C.
ORMAN VE SU İŞLERİ BAKANLIĞI
III. BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ ŞANLIURFA ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ
ŞANLIURFA İLİ TABİAT TURİZMİ MASTER PLANI 2016-2019

**ŞANLIURFA
2016**

PROJE YÖNETİCİSİ
İsrafil ERDOĞAN
Bölge Müdürü

PROJE KOORDİNATÖRÜ
M. Fehmi YÜKSEL
Şanlıurfa Şube Müdürü

Ceren ŞAHİN AKPINAR, M. Emin OKKAŞ, Reşat EKTİREN

İmtiyaz Sahibi: T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 3. Bölge Müdürlüğü, Şanlıurfa Şube Müdürlüğü

Adres: Şehitlik Mah. Meteoroloji Müd.No:11 ŞANLIURFA

Tel: +90-414-3471160

Faks: +90-414-3471160

E-posta: sanliurfa@ormansu.gov.tr

Yıl: 2016

Bu Master Plan T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 3. Bölge Müdürlüğü, Şanlıurfa Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
1.1. Genel Çerçeve	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.2. Amaç.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.3. Yöntem	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.4. İçerik.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2. GENEL BİLGİLER	1
2.1. Şanlıurfa İli Genel Özellikleri	1
2.1.1. Tarihçe	1
2.1.2. İlin Coğrafi Konumu	11
2.1.3. İlin Jeolojik Vaziyeti	16
2.1.4. İlin İklim Vaziyeti	24
2.1.5. İlin İdari Vaziyeti.....	33
2.1.6. Nüfus	33
2.1.7. Ulaştırma	34
2.1.8. Turizm	39
2.1.9. Kültürel Özellikler.....	43
Şanlıurfa İlindeki Kültürel Aktiviteler ve Tesisler	44
Müzeler	72
Mevcut Kütüphaneler.....	75
Sanat Galerileri	75
2.2. Doğa Turizmi.....	75
2.2.1. Doğa Turizmi ve Ekoturizm Kavramları.....	75
2.2.2. Sürdürülebilirlik ve Doğa Turizmi	80
2.2.3. Doğa Turizmi Çeşitleri	81
2.3. Dünyada Doğa Turizmi	93

2.4. Türkiye’de Doğa Turizmi.....	98
2.4.1. Türkiye’de İlk Ekoturizm Hareketleri	98
2.4.2. Türkiye’de Ekoturizm ve Uygulama Örnekleri.....	102
2.4.3. Türkiye’de Korunan Alanlar ve Doğa Turizmi	106
2.4.4. Türkiye’de Doğa Turizmi ile İlgili Yasal Mevzuat	106
2.4.5. Doğa Turizminin Kurumlar Bazında İncelenmesi.....	107
3. ŞANLIURFA İLİN’DE DOĞA TURİZMİ	110
3.1. Şanlıurfa İlinde Doğa Turizmi ve Önemi.....	110
3.2. Ş.Urfa İlinde Faaliyet Gösteren Doğa Turizmi ile İlgili Sivil Toplum Kuruluşları	110
3.3. Şanlıurfa İlinde Doğa Turizmine Yönelik Yapılan Projeli Çalışmalar.....	111
3.4. Şanlıurfa İlinde İlçelere Göre Doğa Turizmini Destekleyen Olgular.....	111
3.5. Arz Değerlendirmesi	127
3.5.1. Şanlıurfa İlinde Bulunan Korunan Alanlar.....	127
3.5.1.1. Şanlıurfa İlindeki Tabiat Parkları.....	128
3.5.1.2. Şanlıurfa İlindeki Yaban Hayatı Koruma Sahaları	128
3.5.1.3. Şanlıurfa İlindeki Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları	128
3.5.1.4. Şanlıurfa İlindeki Sulak Alanlar	130
3.5.1.5. Şanlıurfa İlindeki Tabiat Anıtları.....	131
3.5.1.6. Şanlıurfa İlindeki Avlaklar	132
3.5.1.7. Korunan Alanların Doğa Turizmi Bakımından Değerlendirilmesi	132
3.5.2. Diğer Alanlar	135
3.5.3. Yöresel Arz, Yerel Halkın Doğa Turizmi Faaliyetlerindeki Rolü.....	135
3.6. Talep Değerlendirmesi	136
3.7. Aktüel Vaziyet Değerlendirmesi	136
3.8. Şanlıurfa İlinde Doğa Turizmi Potansiyeli	137
3.8.1. Genel Poatansiyel Değerlendirmesi.....	137

3.8.2. Potansiyel Alan Taraması.....	138
3.9. İlçelere Göre Doğa Turizminin Gelişme Vaziyeti	145
3.10. Öncelikli Yatırım ve Planlama Alanları.....	145
3.11. Mevzuat Geliştirme	146
4. AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLER	147
4.1. Amaç, Hedef, Strateji ve Projeler	147
4.2. Başarı Ölçütleri	155
4.3. GZTF Analizi.....	155
4.4. Sonuç ve Öneriler	156
KAYNAKLAR.....	160
EKLER.....	165
Ek 1: Şanlıurfa İlindeki Korunan Alanlar ve Potansiyel Alanlar İçin Doğa Turizmi Faaliyet Planı.....	165

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Şanlıurfa İli Haritası	8
Şekil 2. Şanlıurfa'nın Uzaydan Genel Görünüşü.....	9
Şekil 3. Türkiye'nin Tektonik Birimleri İçerisindeki Konumu	21
Şekil 4. Şanlıurfa İlinin Deprem Haritası	24
Şekil 5. Şanlıurfa İlinin Sıcaklık Grafiği	26
Şekil 6. Şanlıurfa İlinin Toprak Sıcaklıkları	27
Şekil 7. Şanlıurfa İlinin Rüzgar Gülleri	28
Şekil 8. Şanlıurfa Meteoroloji İstasyonunun Nem Grafikleri	29
Şekil 9. Şanlıurfa İlinin Bulutluluk Grafikleri	95
Şekil 10. Şanlıurfa İlinde Yağış Rejim Grafiği.....	30
Şekil 11. Şanlıurfa İlinde Yağışın Mevsimlere Dağılışı	31
Şekil 12. Şanlıurfa İlinin Yıllık Toplam Yağış Dağılım Grafiği.	32
Şekil 13. Şanlıurfa İli Siyasi Haritası.....	37
Şekil 14. Şanlıurfa İlinin Ülke İçindeki Konumu	38
Şekil 15. İllere Göre Sit Alanlarının Dağılımı	72
Şekil 16. Dünyada Koruma Altına Alınmış Tabii Alanlar	94
Şekil 18. Dünyada Ekoturizm Yapılan Alanlar	95
Şekil 19. Şanlıurfa İli Turizm Haritası	113

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. İlimiz Sınırları Dahilindeki Endemik Bitki Türleri	17
Tablo 2. İlimiz Sınırları Dahilindeki Nesli Tehlike Altında Olan Türler	19
Tablo 3. Şanlıurfa İlinin Yıllık Toplam Yağış Verileri	31
Tablo 4. Şanlıurfa İlinin Nüfus Verileri.....	34
Tablo 5. İlçelerin İle Olan Karayolu Uzunlukları	35
Tablo 6. 2011 yılı Ocak Ayı Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri	41
Tablo 7. 2011 yılı Ocak Ayı Belediye İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri.....	41
Tablo 8. Şanlıurfa İline Giriş Kapılarından Karayolu İle Giriş Yapan Yerli ve Yabancı Turist Sayısı	41
Tablo 9. Şanlıurfa İline Çıkış Kapılarından Karayolu İle Çıkış Yapan Yerli ve Yabancı Turist Sayısı	42
Tablo 10. İllere Göre Ruhsatlı Konaklama Tesisleri ve Ziyaretçi Sayısı	42
Tablo 11. Dünyadaki Bazı Doğa Turizmi Destinasyonlarının Ziyaretçi Oranları.....	96
Tablo 12. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Ekoturizm ile İlgili Projeleri.....	103
Tablo 13. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın Ekoturizm ile İlgili Önemli Projeleri	104
Tablo 14. Türkiye'deki Korunan Alanlar	106
Tablo 15. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Turizm Çeşitleri ve Tanıtımı	108
Tablo 16. Şanlıurfa'da Doğa Turizmi İle İlgili Faaliyet Gösteren STK'lar	111
Tablo 17. Korunan Alanların Doğa Turizmi Faaliyetlerine Uygunlukları	134
Tablo 18. Doğa Turizmi Faaliyetlerinde Tercih Edilen Bölgeler	137
Tablo 19. GZTF Analiz Tablosu.....	158

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Şanlıurfa İli Genel Özellikleri

2.1.1. Tarihçe

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nde bulunan Şanlıurfa, doğuda Mardin, kuzeydoğuda Diyarbakır, kuzeybatıda Adıyaman, batıda Gaziantep ve güneyde Suriye toprakları ile çevrelenmiş bir sınır şehridir. Şanlıurfa tarih boyunca coğrafi özelliği nedeniyle üzerinde birçok bağımsız devlet ve beyliğin kurulmuş olduğu, değişik kültürel oluşumların kaynaştığı bir yerleşim yeri olmuştur. Kent, Güneydoğu Anadolu bölgesinde GAP'ın merkezinde yer almaktadır. Mezopotamya'nın en eski yerleşim yerlerinden biri olan Urfa akarsulara yakın olması ticaret yollarının kesiştiği noktada yer almasından ötürü tarihi boyunca stratejik bir öneme sahip olmuştur.

Urfa, eski çağlardan beri doğu ile batının buluşma noktalarının en hareketlisi ve en önemlisi olmuştur. Doğu ile batı dünyasını kültür ve ticaret bakımından birbirine bağlayan eski ve önemli yollar sisteminin bir düğüm noktası oluşu, bütün bu bölgede çok eskiden beri parlak bir medeniyet seviyesine ulaşmış kentlerin kurulmasını hazırlamıştır. Arkeolojik bulgulara göre Urfa, dünyanın en eski kenti, insanlık tarihinin başlangıcı, tüm insanlığın ortak ata yurtdur. İl genelinde ortaya çıkan her arkeolojik bulguda tarihin yeniden yazılmasına vesile olup Urfa, tarihe kaynaklık eden şehirdir. Şanlıurfa tarihinin Paleolitik çağa kadar uzandığı tespit olunmuştur. Kazılarda Neolitik çağ Kalkolitik çağ ve İlk Tunç çağına ait çok sayıda değerli eserler ele geçirilmiştir. . Bilinen 11 bin yıllık tarihi süreçte Ebla, Akkad, Sümer, Babil, Hitit, Hurri-Mitanni, Arami, Asur, Pers, Makedonya Roma, Bizans gibi uygarlıkların egemenlikleri altında yaşayan Urfa 1094 yılında Selçuklu topraklarına katılmıştır. 1098'de Haçlı Kontluğu idaresine girmiştir. Eyyubi, Memluk, Türkmen Aşiretleri, Timur Devleti, Akkoyunlular, Dulkadirbeyliği, Safevilerden sonra, 1516'da Osmanlı sınırları içine katılmıştır. Önce Diyarbakır Eyaleti içinde yer alan Urfa 1876'da Halep Vilayetine bağlanmış, 1916'da bağımsız bir sancak olmuştur. 1919 yılında önce İngilizlerin, daha sonrada Fransızların işgaline uğramış, 11 Nisan 1920'de işgalden kurtarılmıştır. Cumhuriyet sonrasında 1924'de il Vaziyetine getirilmiştir.

Şanlıurfa, tarihi geçmişı 9 bin yıl öncesine dayanan, Hz. İbrahim'in doğduğu, Hz. Eyyüb'ün yaşadığı, Hz. İsa tarafından kutsanan kent adeta bir müze şehir görünümündedir. Harran'ı gezerken 4000 yıl öncesinin solunduğunu hissetmemek, Atatürk Barajının suladığı Harran Ovası'nda ise yaratılan bolluk ve bereketi gözlemlememek mümkün değildir. Urfa ilinin ilçeleri;

Akçakale, Birecik, Bozova, Ceylanpınar, Halfeti, Harran, Hilvan, Siverek, Suruç ve Viranşehir'dir.

Urfa'nın 20 km. doğusundaki Örencik Köyü yakınlarında bulunan Göbekli Tepe'de 1996 yılında başlayan ve önümüzdeki yıllarda da devam edecek olan arkeolojik kazılarda, dünyanın ilk tapınak tepesi tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların Cilali Taş Devri'ne (M.Ö. 9000'lere) ait olduğu tarihlenmiştir. Buna göre Urfa, şu anda 11000 yıllık bir tarihe sahiptir. Ele geçen en eski belgelere göre; Urfa bölgesi kısmen M.Ö. XXV. yüzyılda Kuzey Suriye'de Halep yakınlarında kurulmuş Ebla Krallığı'nın hâkimiyetine girmiştir.

Birçok ilkin Urfa'da başladığı bilimsel olarak kanıtlamıştır. Balıklıgöl'ün yanı başındaki arkeolojik kazılarda ortaya çıkan ve Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen "11.500 yıllık Dünyanın En Eski Heykeli"; şehir merkezine 17 km mesafedeki, yüzyılımızın en önemli arkeolojik keşfi olarak tanımlanan "11 500 yıllık Dünyanın En Eski Tapınağı"; ilk buğday ve mercimeğin vatanı, figürlerin taşa kazınip daha sonra tuvale aktarılması ile bir sanat dalı haline gelen resim ve mimarlık tarihinin başlangıcı, dünyada ilk defa hayvanların evcilleştirildiği yer olarak kabul edilen Göbeklitepe ve Göbeklitepe ile aynı döneme ait

keşfedilmeyi bekleyen birçok sit alanı, başka örneği olmayan, sadece Urfa'ya ait özgün arkeolojik varlıklardır.

Tespit edilen taşınmaz kültür varlıkları kapsamındaki eser sayısı ile Türkiye'nin ilk üç-dört şehri arasında gösterilen Urfa, "dünyada en çok arkeolojik kazı yapılması gereken yer" niteliğini hala korumaktadır. Urfa taşı ile yapılmış han, hamam, çeşme, cami, minare, kilise, manastır, konak ev, sokak, kabaltılarda özgün geleneksel mimaride, taş süsleme sanatının en güzel örneklerinin uygulandığı Urfa, adeta açık hava müzesidir. Bu özelliğinden dolayıdır ki "Müze Şehir Urfa" olarak da anılır.

Urfa, ilkel dinlerden, çok tanrılı ve tek tanrılı dinlere ait inançların ve bu inançlarla bağlantılı kültürlerin yüzyıllarca yoğrulduğu, kaynaştığı tarihi bir kent olarak kültür ve inanç turizminde birçok peygamberi bağrından çıkarmış; birçok peygamberin uğrak yeri olmuş ve ev sahipliği yapmış, dünyanın en önemli şehirlerinden biridir. Urfa, enbiyası, evliyası, ereni, ermişi ile gönül sultanlarının mekânıdır. Urfa, Dergah Caminde asırlardır yapılan zikir ile önemli bir merkezdir.

Yazılı ve sözlü kaynaklardan aktarılan bilgilere göre Hz. Adem, eşi Hz. Havva ile birlikte hayatının bir evresinde gelip bu bölgede yerleşmiş ve ilk buğdayı Harran ovasında ekerek çiftçilik tarihini buradan başlatmıştır. Bundan dolayı Urfa, buğdaygillerin ve baklagillerin gen merkezidir. Ünlü tarihçi Ebul Farac'a göre Urfa, Nûh tufanından sonra kurulan ilk şehirlerden biridir. Hazreti İbrahim Urfa'da doğmuş. İbrahim Peygamber'in oğlu İshak, baba vasiyetine istinaden Harran'a gelip evlenmiştir. Hz. Yakup, kardeşi İys'in gazabından kaçarak Harran'a gelmiş, Harran'da dayısı kızıyla evlenmiş ve 15 yıl kadar Harran'da çobanlık yapmış, oğlu Hz. Yusuf henüz iki yaşında iken ailesi ile Kenan eline göç etmiştir.

Museviler açısından Urfa, Hz. İbrahim, Hz. Yakup ve Hz. Musa'nın yaşadığı topraklar olması dolayısıyla Arz-ı Mevdut yani Hz. İbrahim'den dolayı vaat edilmiş topraklar içerisinde kalan en önemli merkezlerden biridir. Hristiyanlar açısından Urfa, Hz. İsa'nın kutsadığı bir şehirdir. En kıymetli emanet olan "Kutsal Mendil ve Kefen" Urfa'ya aittir. Bu kıymetli eser İtalya'nın Torino müzesinde "Urfa'ya ait Kutsal Kefen" adıyla sergilenmektedir.

Müslümanlar açısından Urfa, İbrahimî ve Eyyubî bir şehirdir. Hz. İbrahim'in soyundan olan Hz. Eyyub Şam diyarından gelerek Eyyubnebi Beldesi'ne yerleşmiş, bu bölgede sabrın sultanı olmuş, vefatının akabinde bu beldeye defnedilmiştir. Hz. Eyyub'u görmeye gelen Hz. Elyasa,

onu göremeden vefat etmiş ve Eyyubnebi beldesine defnedilmiştir. Eyyub'un sabrını miras alan bu şehir, Şuayp Antik Şehri'yle, Mısır'da bir Kıpti'yi öldürüp kaçan Hz. Musa'nın sığınma yeri olmuştur. Hz. Musa, Şuayb peygamberin yanında kalarak çobanlık etmiş ve buradan Tur Dağına çıkmıştır. Hz. İsa bu şehri kutsamış, önem verdiği bu şehre havarilerinden Aday'ı göndererek, Hristiyanlık'ın bu bölgede yayılmasını sağlamıştır. İnanç önderlerini bağrından çıkaran Urfa, peygamberlere izafe edilen makamları ile tarih boyunca "Peygamberler Şehri" veya "Peygamberler Diyarı" adıyla da anılmaktadır. Merkeze bağlı Örencik Köyü Göbeklitepe de 2001 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucu kentin tarihinin M.Ö. 9 binli Çanak-Çömleksiz Neolitik(AkeramikNeolitik) döneme kadar uzandığı görülmüştür .Bu tarihi şehir, bölgede Hz. Adem (a.s.)'in çiftçilik yapması, Hz. İbrahim (a.s), Hz.Eyyüb (a.s), Hz. Şuayb (a.s), Hz. Yakup (a.s) ve Hz. İsa (a.s) gibi peygamberlerin bu bölgede yaşamaları nedeniyle “**Peygamberler Şehri**” olarak anılmaktadır.

Urfa merkeze 44 km. mesafede olan ve son arkeolojik araştırmalarda MÖ.7000 yılına ait bulgular veren tarihi Harran şehri, üç semavi dinin de kabul ettiği Hz. İbrahim'in ata yurdudur. Harran, tarihi süreç içerisinde Mezopotamya'nın ve Önasya'nın en önemli Sin Tapınağı Elhulhul ile Babiller'e, Asurlular'a ve Emeviler'e başkentlik etmiştir. Höyüğü, üniversitesi, camisi, konik kümbet evleri, 3 katlı kalesi ve şehri çevreleyen içinde burçları ve gözetleme kuleleri olan yaklaşık 4 km.lik şehir suru ile geçmişten günümüze ayakta kalan en önemli kültür varlıklarıdır. Tarihi Harran şehri, bağrında taşıdığı kültür varlıklarının yanı sıra tarihte üstlendiği misyonu ile din, kültür, sanat, edebiyat, felsefe, astroloji gibi alanlarda önemli bir merkez olmuştur. Harran'da yetişen âlimlerin, eserleri ve çevirileri, Avrupa medeniyetinin oluşmasında önemli katkılar sağlamıştır. Bu bağlamda Harran, Mezopotamya'nın ve Anadolu'nun Endülüs'üdür. Atomun parçalanabileceği fikrini ilk defa fizikçi Cabir bin Hayyan Harran'da ortaya atmıştır. Cebir ilmi Harran'dan dünyaya yayılmıştır. Harran şehri, girişindeki Şeyh Hayat El-Harrani Türbesi, Hz. Yakub Kuyusu ve çıkışındaki İmam Bakır Türbesi ile var olan kültürel mirasa artı değerler katmaktadır. Bu yüzden ki Harran "Dünya Kültür Mirası"na girmesi gereken çok önemli bir kenttir. Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları başınızın üstünde hissedebileceğiniz egzotik bir şehirdir.

Harran-Eyyubnebi Turizm yolu güzergâhı üzerindeki Hanel Barur Kervansarayı, Bazda Mağaraları, Çoban Mağaraları; Güneydoğu'nun Efes'i olarak tanımlanan ve ismini Şuayb peygamberden alan Şuayb Antik Şehri; yıldız, ay, güneş ve gezegenlere tapınmanın yaşandığı önemli bir kültür merkezi olan Soğmatar Antik Şehri, SoğmataAntik Şehri'ndeki Hz. Musa

Kuyusu ve güzergâhın devamındaki Çimdin Kale, Kızlar Sarayı ile Hz. Eyyub peygamberi, eşi Hz. Rahme'yi ve Hz. Elyesa peygamberi bağrında saklayan Eyyub Nebi beldesi, Harran havzasının en önemli turistik yerlerdir.

Urfa, MS.2.yy. ile 5.yy arasında Yahudi, Hristiyan, Müslüman ve Sabii âlimlerin ders verdiği Urfa Akademisi ve MS.6.yy. ile 13.yy. arasında önemli bir ilim ve bilim merkezi olan Harran Okulu ile dünyaya nam salmıştır. Batı medeniyetinin oluşumunda Latince ve Süryanice'den Arapça'ya yaptığı çevirilerle önemli katkı sağlayan Harran, Süryani dili, yazısı ve edebiyatının doğduğu şehirdir. Sahip olduğu bu zengin kültür mirasından dolayı "Kültür Şehri Urfa" olarak da anılır.

Urfa merkezdeki Halil'ür-Rahman Gölü'nün yanı başındaki Edessa Kenti'nin tamamında erken Roma dönemine ait mağara mezarlar, bu mağaralarda kayaya oyulmuş Süryanice ve Grekçe yazılar, rölyef ve mozaikler bulunmaktadır. MÖ. 3400 yılına ait dünyanın en eski mozaiği Siverek ilçesine bağlı Hasek Höyük'te bulunmuş ve arkeoloji literatürüne girmiştir. Bundan dolayı mozaik tarihi de Urfa'dan başlar. Urfa il genelinde, bir müzeye sığmayacak kadar keşfedilmeyi bekleyen mozaik vardır. Bu antik kent sınırları içerisinde, halk türkülerimizde de adı geçen ortasından Daysan Deresi'nin geçtiği, Halil'ür-Rahman Gölü ve Urfa Kale'siyle buluşan Haleplibahçe'de, yapılan arkeolojik kazılarda on üç odalık bir saray, sarayın içindeki odaların tamamında taban mozaikleri, Daysan Deresi'ne nazır, karşılıklı yapılmış villalar, bu

villaların tabanında taban mozaikleri ve hemen yanı başında da yerden ısıtmalı bir hamam ortaya çıkarıldı.

MS. 5.yy'a ait olduğu tahmin edilen Haleplibahçe mozaiklerinde yer alan dört amazon kraliçesinin av sahnesi mozaïği "Savaşçı Amazon Kraliçelerinin, Mozaïğe Resmedilmiş Dünyadaki İlk Örneğidir". Edessa Sarayı taban mozaiklerinde binanın koruyucu tanrısı KTICIC; Troya savaşının ölümsüz kahramanı Aşil; Aşili eğiten mitolojide at adam olarak bilinen KENTEOR KHİRİON; Aşil'in annesi deniz tanrıçası THETİS; Truva atı fikrini ortaya koyarak, Troya'nın fethedilmesini sağlayan efsanevi kahraman ODYESSEUS'un tasvirlerine yer verilmesi, 1 m2'sinde 5000 adet 1 ile 5 mm2 ebadında taş kullanılması, ince ve usta işçiliği, sanat özellikleri ve temalarıyla imparatorluk sanatına eşdeğer olarak görülen dünyanın en kıymetli mozaikleri olarak tanımlandı.

Mezopotamya'nın kalbi olan Urfa, Mezopotamya'ya ve Ortadoğu'ya açılan bir kapıdır ve sahip olduğu potansiyeli ile tarihte olduğu gibi bugün de stratejik önemini korumaktadır.

Eski devirlerde Diyar-Mudar, Urha, El Ruha, Reha gibi isimlerle de anılan Urfa, kurtuluş savaşında halkın Fransız işgaline karşı göstermiş olduğu kahramanlık ve 11 Nisan 1920 tarihinde Fransız işgaline son verilmesi nedeniyle 12.06.1984 tarihli resmi gazetede yayımlanan 3020 sayılı kanunla Urfa milletvekili Osman Doğan ve 17 arkadaşının, Kurtuluş Savaşında gösterdiği kahramanlıktan dolayı T.B.M.M'den “Şanlı” payesini almış ve şehrin adı “**Şanlıurfa**” olmuştur. Urfa ilinin adının Şanlıurfa olarak değiştirilmesi hakkındaki 3020 sayılı kanun 22 Haziran 1984 tarih 18439 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

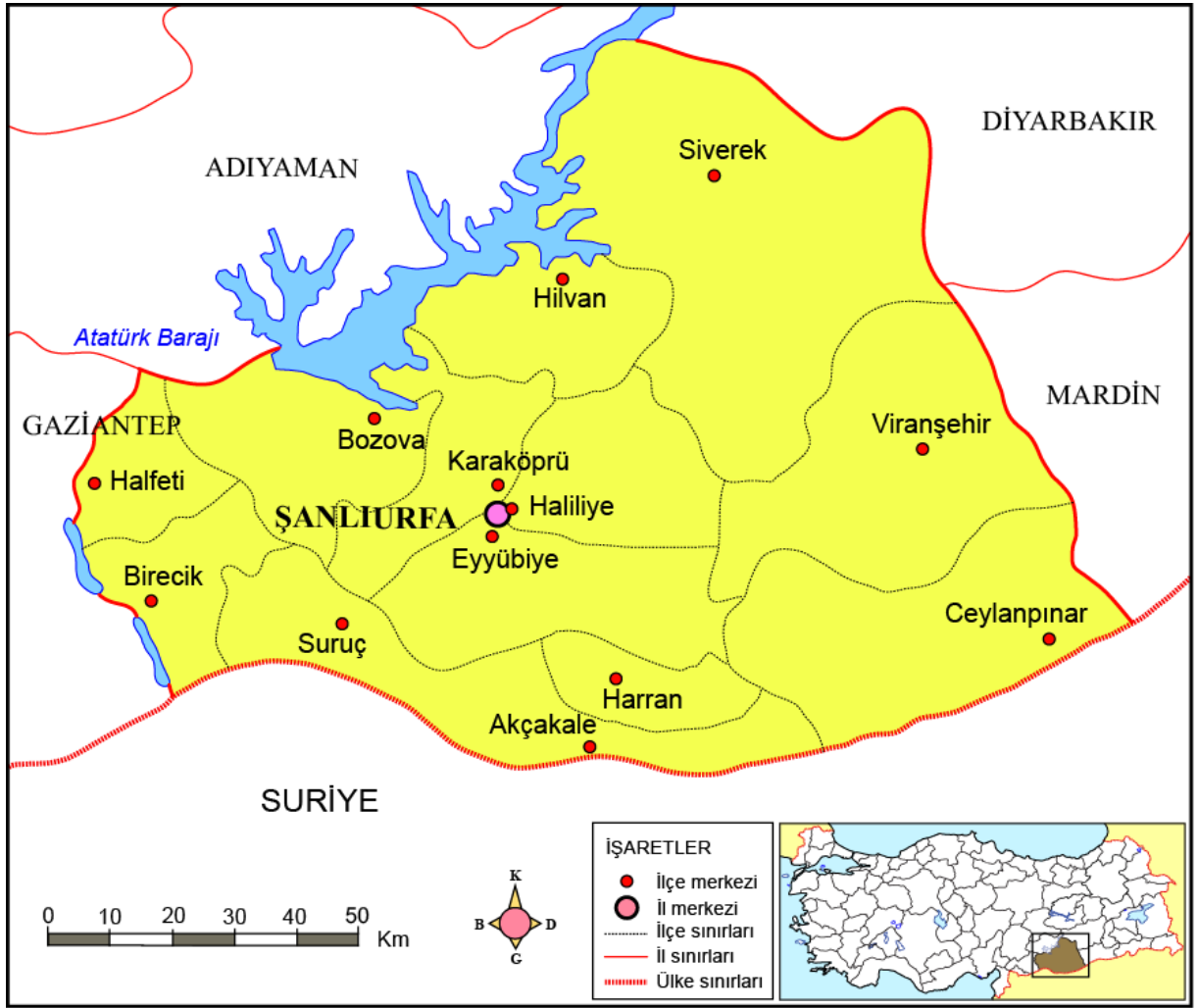
Şanlıurfa'nın peygamberler şehri olması, eski medeniyet kalıntılarının mevcudiyetlerini muhafaza etmeleri, Hz. İbrahim (a.s)'ın doğduğu rivayet edilen mağara, ateşe atıldığı makam, Balıklıgöl, Şanlıurfa Kalesi, Hz. Eyyüb(a.s)'ın çile çektiği mağara vadiğer tarihi yerler iç ve dış turizm açısından büyük önem kazandırmaktadır. Ayrıca Şanlıurfa'nın tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması, GAP projelerinin uygulandığı birinci derecede il olması, İlde sanayi ve ziraatsal yatırımların hızla artması, üründe bereket ve bolluk olması, İlin yakın gelecekte önemli cazibe merkezlerinden biri olacağının göstergesidir.

2.1.2. İlin Coğrafi Konumu

Konumu:

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Şanlıurfa, doğuda Mardin, batıda Gaziantep, kuzeybatıda Adıyaman, kuzeydoğuda Diyarbakır illeriyle çevrilidir. Güneyinde ise 1921'deki Ankara Antlaşması ile çizilen 223 km'lik Suriye sınırı bulunur. İl'in güneyinde 789 km'lik Türkiye-Suriye sınırı uzanır. Şanlıurfa İli 18.584 kilometre kare yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün % 3'ünü oluşturmaktadır (Şekil 1). Genelde bir ova görünümündeki il merkezinin rakımı 518 m'dir. Şanlıurfa ili Güneydoğu Torosların orta kısmının güney etekleri üzerinde olup 38°00'.54" – 36°P40'.10" Kuzey Enlemi ve 40°P12'.11" - 37°P50'.15" Doğu boylamlarıarasındadır. Urfa, 30-36 kuzey enlem ve 37-40 doğu boylamları arasında yer alır. Deniz seviyesinden 518 metre yüksekliktedir. Kuzey, batı ve güneyinde Fırat Nehri, doğusunda ise yine Fırat'ın kollarından olan Habur ırmağı ile sınırlandırılmıştır. Ceylanpınar ilçesinin doğusunda yer alan Aşağı Hümerra Köyü ile en batıdaki Halfeti ilçesi arasında 10 dakikalık saat farkı mevcuttur.

Şekil 1. Şanlıurfa İli Haritası

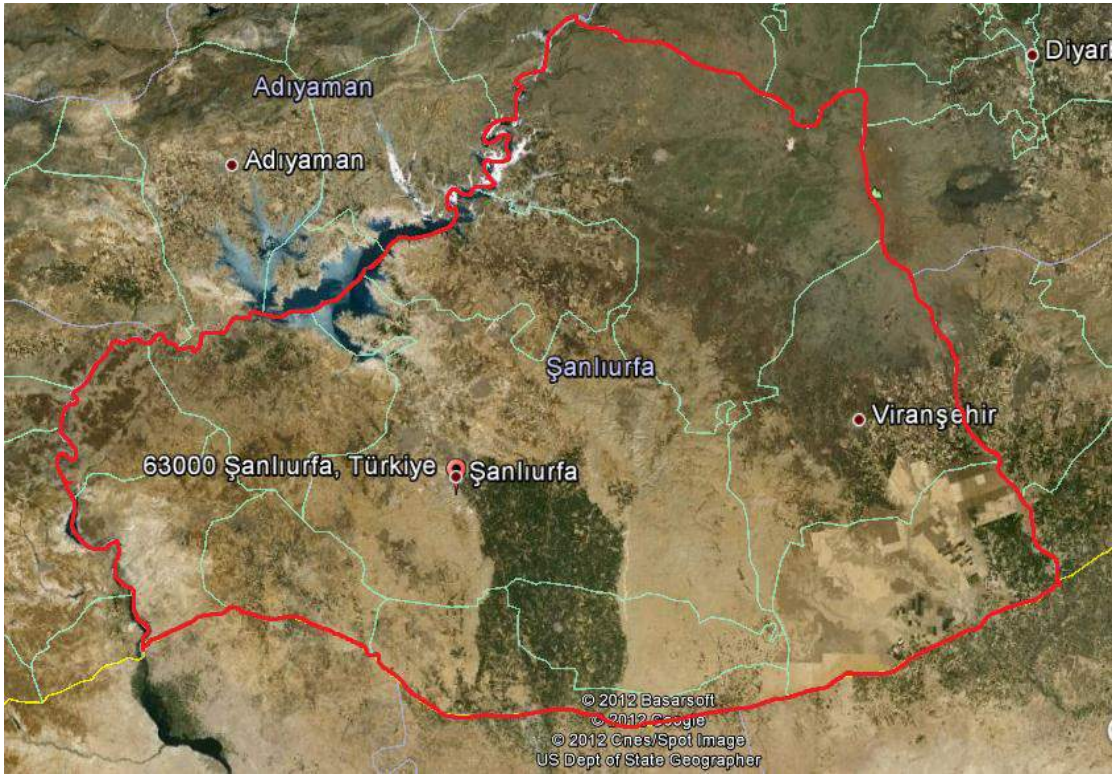

Yeryüzü Şekilleri:

İlin kuzeyinde yer alan dağlar ve yüksek tepeler genellikle güneye doğru gittikçe alçalır. Ortalama yükselti 518 metredir. Kuzeydoğudaki dağlık alan dışında genellikle yükseltisi 900 metreyi aşmayan geniş düzlüklere rastlanır. İlin en yüksek noktası kuzeydoğusundaki Karacadağ (1919 m) sönmüş yanardağ kütesidir. Öteki yüksek doruklar, doğuda Tektek dağları (747 m), kuzeydoğuda Susuz dağı (812 m), güneyde Nemrut dağı (800m) ve Birecik ilçesinin doğusundaki Arat dağıdır (714 m). Yükselti güneyde Suriye sınırında 400 metrenin altına düşer. Harran Ovası'nın denizden yüksekliği 375 metredir. Büyük ovalar ilin güney yarısındadır. Sıra tepeler oldukça yaygın olup bunlarınarasından batıdan doğuya doğru sıralanan Suruç, Harran ve Viranşehir Ovaları bulunmaktadır. Batıya doğru kenarları fazla uzamış bir altıgene benzeyen Şanlıurfa'nın yüzölçümü 18.584km²'dir. Bu Türkiye yüzölçümünün % 3'üne eşdeğerdir. Yüz ölçümü bakımından büyük illerarasında yer alır. Şanlıurfa ilinin geniş çevresi, Arap platosunun kuzey bölümleri ile GüneydoğuToroslar'ın

orta kısmının güney etekleri üzerinde yer almaktadır. Muntazam antiklinal vesenklinallik özellikleri gösteren bir takım silik tepeler ve dağ diyebileceğimiz bir takım yükseklikler, tepecikler arasına yer yer serpilmiştir. İlimizin topoğrafik haritası elde edilememiş olup, ilde yer Karacadağ Şanlıurfa' nın en yüksek noktasını teşkil eder. Güney yarısında ovalar yer alır. Şanlı Urfa'nın etrafında çok sayıda mağara; sarnıç; polye; dolin bulunmaktadır. Şanlıurfa ilinin yeryüzü şekilleri, yakın jeolojik geçmişin bir sonucudur (Şekil 2).

Şekil 2. Şanlıurfa'nın Uzaydan Genel Görünüşü

Dağlar

Şanlıurfa ili, konum itibarıyla Arap Platformu'nun kuzey bölümleri ile Güneydoğu Torosların orta kısmının güney etekleri üzerinde yer almaktadır. İlin kuzeyinde bulunan dağların yükseklikleri düşüktür. Dağlar arasında geniş ovalar yer alır. İl'deki başlıca dağlar; Karacadağ (1938 m), Tektek (449 m), Susuz (801 m), Takur Tukur, Germuş (771 m), Nemrut (800 m), Şebeke (750 m) ve Arat (840 m) Dağlarıdır.

Karacadağ: Sönmüş bir volkanik dağdır. Yapısı bazalttır. Bu dağ, çevrenin su kaynaklarını beslemektedir. Siverek ve Diyarbakır sınırı arasındadır. 1919 m. yüksekliğindedir.

Tektek Dağları: 801 m. yüksekliğinde olan Tektek dağları, Harran'la Viranşehir Ovaları arasında kuzeyden güneye doğru uzanan kıvrımlı bir özellik taşımaktadır.

Takırtukur Dağları: Karacadağ'ın batısında yer alır, kalkerli bir yapıya sahiptir.

Yılanlı Dağ: Takırtukur Dağlarının batısında yer almaktadır. Viranşehir'in güneydoğusunda Karatepe dağ sırası ile Kepezli dağları da bulunmaktadır.

Susuz Dağları: Tektek dağlarının kuzeybatısında yer alır. En yüksek noktası 817m'dir. Çok susuz bir dağdır.

Germuş Dağları: Merkez İlçe'nin toprakları kuzeyden engebeldir. Güney eteklerinden çıkan akarsu kaynakları yakınında Germuş Köyü kurulmuştur.

Nemrut Dağları: Şanlıurfa'nın güneyinde yer alır. Tilki Dağları da denir. Çevresine göre oldukça yüksek bir tepenin zirvesinde, sarp, geniş, düz bir kayalıktır. Burasına Nemrut Tahtı da denir. Yapısı ise kalkerdir. Şekil-A.2'de Nemrutun Tahtının bu dağ üzerindeki görüntüsü verilmiştir.

Şebeke Dağları: 750 m yüksekliğinde, Suruç Şosesi üzerindedir. Oldukça yüksekgörünümlüdür. Şebeke Deresi ve tarihi bir değeri olan Şebeke Köprüsü daha aşağılarda kalmaktadır. Kalkerli bir yapıya sahiptir.

Arat Dağları: Birecik – Suruç Şosesi bu dağın eteğini takip etmektedir. Kıvrımlı bir yapıya sahip olup yumuşak kalkerden oluşmuştur.

Ovalar

Şanlıurfa ili, genel olarak plato görünümünde olup yapı itibarıyla düz bir arazi üzerine kurulmuştur. Karacadağ Şanlıurfa'nın en yüksek noktasını teşkil eder. Güney yarısında ovalar yer alır. Batıdan doğuya doğru Suruç; Harran; Viranşehir-Ceylanpınar; Halfeti; Hilvan ve Bozova Ovaları en önemli ovalarıdır. Bunlardan önde gelenler şunlardır:

Harran Ovası: Ortalama yüksekliği 375 metredir. Kot itibarı ile ilin en az kota sahip ovasıdır. Doğusunda Viranşehir Ovası, batısında Suruç Ovası yer alır. Toprakları kırmızı renktedir. Demiroksit, toprağa bu rengi vermiştir. Yıkanmış toprak özelliğindedir. Kınalı olduğu için yıkama fazla değildir.

Suruç Ovası: 700 km²'dir. Alüvyon karakteri gösterir. Tıpkı Harran Ovası gibi rengi kırmızıdır. Toprak tabakasının kalınlığı 50 – 100 cm arasında değişir. Verimli ovalardan biridir.

Viranşehir Ovası: 1200 km² alanlı bu ova dalgalı ve engebeli bir görünüm gösterir. Temelinde kalker vardır.

Halfeti Ovası: Fırat nehri kenarında olan Halfeti Ovası yer yer tepelerle çevrilidir. Bu ovaların dışında Şanlıurfa İl sınırlarında kalan Bozova ve Hilvan Ovaları da verimlidir.

Akarsular:

Şanlıurfa akarsular bakımından zengin değildir. İl sınırları içerisinde akan akarsular şunlardır:

Fırat Nehri: Türkiye'nin en verimli ve su potansiyeli en yüksek ırmağı Siverek ilçesinin Dağbaşı Nahiyesi'ne bağlı Maktelen Geçidi civarında Şanlıurfa ili topraklarına girer. Sağ yönden gelen Göksu Çayını alır. Gaziantep ile sınır izledikten sonra Suriye topraklarına girer. Birecik'te Fırat'ın debisi 1500 m³/sn'dir. Fırat Nehri 720.000 km² su toplama havzasına sahiptir. Türkiye'nin en uzun köprülerinden birisi olan Birecik Köprüsü bu nehir üzerindedir. Şekil-A.3'de Fırat Nehri üzerindeki Birecik Köprüsü, Şekil-A.4'de de Fırat Nehri kenarında bulunan ve bir kısmı Birecik Baraj gölü altında kalan Halfeti ilçesi görünmektedir. İlin en önemli akarsuyu Fırat ırmağı'dır. Diğer akarsulardan bazıları Cülap, Çeltik, Pınar, Pamuk, Zengeçur, Aslanlı, Karabağ, Bahçecik, Hamdun, Necarık, Titriş, Zadelî, Giresav, Halfeti, Pınarbaşı, Süleyman, Mizar, Bamyasuyu, Kehriz, Germuş, Açık Su, Halilürrahman, Direkli ve Mercihan olarak sayılabilir.

Direkli Suyu: Şanlıurfa'nın kuzey batısındadır. Direkli Deresi'nin kaynağı göl halini almış bir yeraltı nehridir. Son yıllarda bulunmuştur ve yararlanılmaktadır.

Süleyman Pınarı: Şanlıurfa'nın kuzey batısında bağlar arasından çıkan bir küçüktür.

Cülap Suyu: Şanlıurfa'nın Kabahaydar Bucağı'na bağlı Edene Köyü ile Diphisar Bağlarından çıkar. Daha sonra bir iki kaynak daha aldıktan sonra Cülap Suyu adını alır. Uzunluğu 60 km'dir. Bunların dışında pek fazla önemli olmamakla beraber Habur, Karakoyun, Aligör, Yukarı Koymat, Gölpınar, Çamurlu, Belik, Cıvsak, Karaköprü ve Tülmen Dere ve akarsuları bulunmaktadır.

Göller:

Şanlıurfa kenti içinde göl olarak nitelendirilen Halilürrahman ve Aynizeliha olmak üzere iki göl mevcuttur. Hz. İbrahim'in ateşe düştüğü yerde oluşan bu iki göl şehir merkezinin güney batısında yer almaktadır. Hz. İbrahim'in düştüğü yer, Halil'ür Rahman Gölü'dür. Rivayete göre; Nemrut'un kızı Zeliha da İbrahim'e inandığından kendisini onun peşinden ateşe atmış ve düştüğü yerde Aynizeliha Gölü oluşmuştur. Bu göller içerisindeki balıklar kutsal sayıldığından yenilmemekte olup, dünyanın her tarafından gelen ziyaretçilerin uğrak yeri olmaktadır.

Ayrıca GAP Projesi ile suni olarak oluşturulan Atatürk Baraj Gölü Türkiye'nin en büyük baraj gölü olup, il sınırları içinde bulunmaktadır.

Halil-Ür Rahman Gölü: Uzunluğu 150 m ve eni 30 m olan bu göl şehir içinde, Gölbaşı semtindedir. İçerisinde Şanlıurfa'yı temsil eden balıklar yaşamaktadır. Bu balıklarsazan cinsinden olup, efsanelere konu olmuşlardır.

Aynizeliha Gölü: Bu göl de Gölbaşı civarındadır. 50x30 m ebadında olup, derinliği 1–3 m arasında değişmektedir. İçindeki balıklar, tıpkı Halil-ür Rahman Gölündeki balıklar gibi efsanelere konu olmuştur.

Dev Deşti Suyu: Şanlıurfa'nın kuzey batısında Külaflı Tepesinin arkasında 12 m çaplıdaireseel bir göldür.

Flora:

Şanlıurfa'da rakım 518 m dir. Anakaya kalker ve bazaltan oluşmaktadır. Bölge içindeki topraklar çoğunlukla “kırmızı kahverengi” büyük toprak gurubu içinde yeralmaktadır. Organik madde ve fosfor oranları düşük, kil oranı yüksektir. (%43–60) Güney Doğu Anadolu Bölgesinin İklimi Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgeleriyle güneydeki kurak tropikal bölgenin etkisi altında oluşan bir özelliğe sahiptir. Kış mevsimi nemli, soğukve yağışlı geçer. Haziran ayından itibaren ise güneydeki çöl koşulları bölgeye egemen olmaya başlar ve kuraklık en üst seviyeye çıkar. Ortalama yağış genelde 450–500 mm dir. Kuraklık Haziran-Eylül arasında hüküm sürer. Bu aylarda buharlaşma çok fazladır. Bu bölgede genelde step iklim egemendir. Bu step iklimi İç Anadolu Bölgesi step ikliminden yazları sıcakve kurak oluşu ile ayrılmaktadır. Bu sebepten dolayı orman yetiştirme bakımından çok güç koşullar mevcuttur.

Bu koşullar nedeniyle bölgenin güney kısmındaki plato düzlükleri üzerinde orman ve ağaç topluluğuna rastlanmaz. Ormanlar az olsa da steplerde ve çevresindeki dağlardabulunmaktadır. Ormanlar insan baskısı ve düzensiz aşırı otlatmadan dolayı bu alanlardakivarlığı çok azalmış vaziyettedir. Bu nedenlerden dolayı Güney Doğu Anadolu Bölgesi orman varlığı bakımından Türkiye nin en fakir bölgesidir.

İlimiz sınırları dâhilinde bulunan ağaçlandırma sahalarının tamamı erozyon kontrolü ve yeşil kuşak amaçlı tesis edilmiş olup endüstriyel amaçlı değildir. Bölgedeki ağaç türleri; Mahlep, iğde, titrek kavak, Fırat kavağı, ak kavağı, söğüt türleri, badem, ahlat, doğuacınar, adi ceviz, siğilli huş, beyaz yapraklı kuş üvezi, Suriye akşaağacı, doğu çitlembiği, Akçaağaç, kara ağaç, alıç türleri, kızılçık yabani elma, tut türleri karaçalı, yabani gül, zeytin, ayrıca tabii ve kültürel karakavak taksonlarıda yer almaktadır. İğne yapraklı türler olarak ardıç türleri, halep çamı ve kızılçam yayılış gösterir.

İlde yağış oranının düşük olması, sıcak ve kurak iklimin hakim olması nedeniyle kayda değer çayır alanları mevcut değildir. Çayır ve meraların Bölgedeki yayılım amacı hayvanların kaba yem ihtiyaçlarını karşılamaktır. Mera alanları genellikle problemlili, orta şiddetli erozyona

maruz kalmış, taşlık ve kayalık alanlardır. Bunun nedeni kadaastro çalışmaları sırasında mera alanları olarak erozyona müsait taşlık ve kayalık alanların mera yeri olarak tahsis edilmesidir. Meralardaki bitki örtüsü ise aşırı otlatma ve az yağış sebeplerinden dolayı zayıf veya ortavejetasyona sahiptir. Meralardaki tahrip ise meranın amacı dışında kullanılması(sürme, ağaç dikme, ev yapma vb.) vaziyetinde görülmektedir Bu nedenle çayırlar mera alanları içerisinde mütalaa edilmektedir. Bitki örtüsü itibarıyla brom, yabani fiğ ve yabani yonca türlerini ihtiva eder. Sıcak ve kurak mevsimin erken başlaması sonucunda meralardaki yeşillik Mayıs ayı başlarında sona erer.

Birecik ilçesinde Fırat Kavağı (*Populus eufratica*) endemik ve relik tür olarak bulununmaktadır. Bu ağaçlar uzun boylu olup, Fırat Nehri kıyısında yaklaşık 23 dönüm alandakoruma altına alınmıştır. Türkiye Florası kayıtlarına göre Şanlıurfa'dan 32 endemik bitki tespit edilmiş olup, bubitkilerin Bilimsel ve var olan mahalli isimleri belirtilmiş olup, lokalite bilgileriyle birlikte Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo-1.İlimiz Sınırları Dâhilindeki Endemik Bitki Türleri

S.NO	BİLİMSEL VE MAHALLİ İSMİ	YERİ VE NİTELİĞİ
1	<i>Achillea brachyphylla</i> (Civanperçemi, Akbaş otu)	C7 Urfa: Suruç ve Urfa arası, 360 m, 6,5. 1865. İran Turan elementi.
2	<i>Ajuga chamaepitys</i> (L) Schreber(Mayasıl otu)	C6 Urfa: Rum Kala'a (Halfeti) İran Turanelementi
3	<i>Asphodelina damascena</i> subsp <i>gigantea</i> (Çiriş otu)	C7 Urfa: Urfa-Hilvan arası 10 Km. İran Turan elementi
4	<i>Astragalus vexillaris</i> (Dikensiz Geven)	C7 Urfa: Urfa-Akçakale arası 32.Km, 450 m. İran elementi
5	<i>Bellevalia gracilis</i> Feinbrun Urfa: Birecik, Mezra civarı.	Urfa: Birecik, Mezra civarı.
6	<i>Camelina anomala</i> Urfa: Harran, 12,5 1865 Urfa: Birecik	Urfa: Harran, 12,5 1865 Urfa: Birecik
7	<i>Centaurea obtusifolia</i> (Peygamber Çiçeği)	C7 Urfa: Tek Tek Dağı, 5,1867. İran Turan elementi
8	<i>Centaurea sklerolepis</i> (Peygamber Çiçeği)	C7 Urfa: Siverek-Urfa arası, 4,6. 1841
9	<i>Convolvulus assyricus</i> (Yabani sarmaşık)	C7 Urfa: Birecik-Suruç arası
10	<i>Convolvulus galaticus</i> (Yabani sarmaşık)	C7 Urfa: Urfa-Siverek arası
11	<i>Crocus leichtlinii</i> (Safran, çiğdem)	C7 Urfa: Karacadağ, 1100 m.
12	<i>Euphorbia falcata</i> subsp, <i>falcata</i> var. <i>Falcata</i> (Sütleğen)	C7 Urfa: Viranşehir-Ceylanpınar arası
13	<i>Galium scopulorum</i> C6 Urfa: Birecik civarları. İran Turan elementi	C6 Urfa: Birecik civarları. İran Turan elementi

S.NO	BİLİMSEL VE MAHALLİ İSMİ	YERİ VE NİTELİĞİ
14	Hesperis hedgei (Akşamsefası)	C7 Urfa: Siverek
15	Hyacinthella siirtensis (Yabani sümbül)	C7 Urfa: Viranşehir civarı
16	Hypericum capitatum var. Capitatum (Binbir delik otu, kantaron)	C7 Urfa: Hilvan, 700 m
17	Hypericum salsolifolium (Binbir delik otu, kantaron)	C7 Urfa: Urfa'nın kuzey kesimleri.
18	Leucocylus formosus subsp. Amanicus	C7 Urfa: Tek Tek Dağı, 4,1855.
19	Lycium anatolicum	C6 Urfa: Birecik
20	Papaver clavatum (Gelincik, yabani haşhaş)	C6 Urfa: Birecik
21	Paracaryum kurdistanicum	C7 Urfa: Karacadağ
22	Rosularia haussknechtii	C7 Urfa: Mar jacob
23	Scilla mesopotomica	C7 Urfa: Halfeti
24	Scorzonera semicana C7 Urfa: Çermelik	C7 Urfa: Çermelik
25	Scrophularia libanotica subsp armena	C7 Urfa: Siverek
26	Scrophularia mesopotomica	C7 Urfa: Siverek-Urfa arası
27	Stachys burgsdorfioides subsp ladanoides	C7 Urfa: Tell Pınar
28	Stachys setifera subsp Iycia	C7 Urfa: Urfa civarı
29	29 Tordylium cappadocicum C7 Urfa: Üç kara	C7 Urfa: Üç kara
30	30 Verbascum Diversifolium (Sığırkuyruğu)	C7 Urfa: Urfa-Siverek arası
31	31 Verbascum stepporum (Sığırkuyruğu)	C7 Urfa: Viranşehir
32	32 Verbascum temie (Sığırkuyruğu)	C7 Urfa: Siverek-Diyarbakır arası

Tablo-1.İlimiz Sınırları Dâhilindeki Endemik Bitki Türleri

Fauna:

Fauna zenginliği ve yaban hayatı doğa turizmini destekleyen en önemli öğelerden birisidir. Fauna bakımından zengin alanlar özellikle fauna ve kuş gözlemcileri, doğa yürüyüşleri tarafından tercih edilme sebebidir. Doğa turizminin yoğun olduğu bölgeler incelendiğinde fauna bakımından daha zengin olduğu görülür.

İl genelinde tespit edilen Yabani Hayvan Türleri: Kurt, Yabandomuzu, Alakarga, ekinkargası, Leşkargası, tavşan, Araptavşanı, Tilki, Sakarca, Fiyu, Yeşilbaş, Çamurcun, Kaşıkga, Kınalıkeklik, Bildırcın, Kızkuşu, Küçüksulluğu, Karatavuk, Çulluk, Tahtalgüvercin, Kayagüvercini, Üveyik, Ceylan, Vaşak, Ağaçserçesi, Balaban, Çilkeklik, Delicedoğan, Kumru, Puhu, Şahin, Hazarsumrusu, Karaleylek, Leylek, Toy , Alacayalıçapkını, Gri balıkçıl, Suna, Turaç, Sazhorozu, Orman düdükçünü, Bağırtlak, Ağaçkakan,Boğmaklı toygat, Yalıçapkını, Tepelitoygar, Arapbülbulü, Sazkamışcını, Sığırcık, Saka,küçükiskele,

Mezgeldek, İbibik İlimizde başlıca bulunan yaban hayvan türleridir. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi aşağıda Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo-2.İlimiz Sınırlarını Dâhilindeki Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvanlar

Sıra No	Yöresel Adı	Bilimsel Adı
1	Çizgili Sırtlan	Hyaena hyaena
2	Fırat arap Yavşanı	Allactage eupratica
3	Fırat Kaplumbağası	Rafetus euphraticus
4	Çöl Varanı	Varanus Griseus
5	Uzun Kulaklı Çöl Kibrisi	Hemiecbinus auritus
6	Çizgili İshak Kuşu	Otus brucei
7	Alaca Yalıçapkanı	Alcedo atthis
8	Küçük karabatak	Phalacrocorax pygmeus
9	Çöl koşarı	Cursorius cursor
10	Kılkıyruk Bağırtlak	Pterokles alchata
11	Kelaynak	Geronticus eremita
12	Yeşil Arıkuşu	Merops superciliosus
13	Çizgili Sırtlan	
14	Vaşak	
15	Karaleylek	
16	Mezgeldek	
17	Sazhorozu	
18	Toy Otis terda	
19	Suna	
20	Ceylan	Gazella subgutturosa

2.1.3. İlin Jeolojik Vaziyeti

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ülkemizin Marmara Bölgesi’nden sonra ikinci alçak bölgesidir. Bölge genel alçak plato ve ovalardan oluşmaktadır.

Jeomorfolojik Yapı: Yörede Senozoyik yaşlı sedimanter ve volkanik kayaç grupları yer almaktadır. Altta paleosen killi serileri ile başlayıp, bunların üzerine uyumlu olarak Midyat grubuna tebeşirli Gaziantep formasyonu uyumsuz olarak Oligosen kovalı konglomeratik olarak sergilenmiştir. Silvan grubuna ait alt miyosen Fırat formasyonu (karbonatlı) ve bunları örten çok geniş pleistosen bazalt lavları ile petroğrafik dizilimlerini tamamlarlar. Jeomorfolojik olarak yöre üst pliyosen-alt pleiyptosen yaşlı aşınım yüzeyleri pleistosen yaşlı sekiler, Holosen yaşlı birikinti yelpazeleri ve vadi taban düzlüklerinden ibarettir. Genelde çalışılan alanın kuzey, güneybatı ve batı bölümlerinde aşınım yüzeyleri ile yüksek sekiler, güney ve güneydoğu bölümlerinde ise hafif eğimli taban düzlükleri, birikinti yelpazeleri yer almaktadır. Jeomorfolojik birimler genç tektonizmanın kontrolünde gelişmiştir. Özellikle

sekileri deformasyona uğratarak duyarsız hale sokmuştur. Yörede en etkin olanı 75 km uzunluğundaki eğim ters ve yanal sağ atılımlı Bozova fayıdır. Bu fayı Akçakale grabeninin şekillenmesinde önemli rol oynamış grabenin batı kenarını kontrolünde tutmuştur.

Jeolojik Yapı: Şanlıurfa yapı bakımından üçüncü jeolojik zamanın son katı olan poliosen bölümünün karakterini göstermektedir. Eski dünyanın bir bölümü ile birlikte oluşmuştur. Kıvrımlar oluşmadan önce Anadolu'nun bulunduğu sahada Thitys adı verilen bir deniz bulunmaktaymış. Üçüncü zamanın sonu dördüncü zamanın başlangıcında gerçekleşen yan basınç ve patlamalardan pek etkilenmeyen Şanlıurfa, üzerinde bulunduğu sert kütle üzerinde biraz yükselmiş ve yer yer kıvrımlara uğramıştır. Şanlıurfa ilinin kuzeydoğu yöresi özellikle Siverek, Hilvan ve Viranşehir, Karacadağ'dan fışkırmış bazaltlardan oluşmuştur. İlin bir kısmı ise kalker formasyonu ile kaplıdır. İl jeolojik bakımdan oldukça karmaşık bir yapı sergilemektedir. İlin değişik kesimlerinde farklı özellik ve yaştaki birimler aşağıda belirtildiği gibi yaşlıdan gence doğru bir sıralama arz etmektedir.

Mesozoik

Üst Kratase: Şanlıurfa bölgesinin kuzeyinde Bozova ilçesi civarında görülmektedir. Üst kratasede başlayan ve paleosende devam eden çökelme, geniş bir yayılım göstermekte ve değişik litolojiler içermektedir. Genellikle gri, gri-yeşilimsi, kalın, marnlı tabakalarla örtülen killi ve yumuşak bir formasyonla örtülüdür.

Senozoik

Eosen-Oligosen

Alt Eosen- Paleosen: Birecik dolaylarında görülür. Kırmızı killi kumtaşı ile başlayan birim kumtaşı, çakıltaşı, münavebeli kalker ve şeyllerden oluşur.

Orta Eosen-Lütesiyon: Şanlıurfa'nın batısında Halfeti ilçesinde yayılım göstermektedir. Bu birim Midyat kalkerleri olarak da adlandırılmaktadır. Genelde iki seviye halinde görülür. Altta sarımtırak renkli sileks yumrulu ve fosil içeren kalker vardır. Üstte ise tebeşirli beyazımtırak, krem renkli, erime boşluklu, gözenekli ve yumuşak kalkerler vardır. Kalkerler genellikle ince ve düzgün tabakalıdır. Tabakalar yataya yakın ve az eğimlidir. Bazı seviyelerde kırıklı ve çatlaklı, bazı seviyelerde çatlaksız ve kırıksızdır.

MiyosenAlt Miyosen: Eosen kalkerleri üzerine diskordans olarak gelir. Şanlıurfa'nın güneybatıkisimlerinde, Suruç Ovasının doğusunda Akçakale'nin kuzeyinde görülür, kalker, konglomerat ve marn içerir.

Üst Miyosen: Moloz karakterli olup, genellikle ince elemanlı kumtaşı, kil, şeyl ve küçük taneli çakıl taşından oluşur. İyi tabakalanmış ve tabakalar yataya yakındır.

Kuvaterner Pliokuvarterner: Şanlıurfa'nın doğu kesiminde Halfeti ilçesinden sonra, Diyarbakır iline kadar görülür. Birim Karacadağ bazaltları olarak da adlandırılır. Bazaltların en önemli Karacadağ'dan ve onun yan bacalarından çıkan bazaltik lavlardır. Genelde Miyosen oluşukları üzerine gelmişlerdir.

Kuaterner Holosen(Güncel) Yeni Alüvyonlar: Şanlıurfa'nın güneydoğusunda Harran Ovası boyunca alüvyon düzlükler ve nehir boylarındaki mobil çakıllar kalın kum yığıntıları, yeni zamanlarda oluşmuş ve depresyonların dolmasından ibaret alüvyonlardır. Bölgenin önemli ziraat merkezlerinden Suruç Ovasından ve en batıda Fırat Vadisi boyunca görülmektedir.

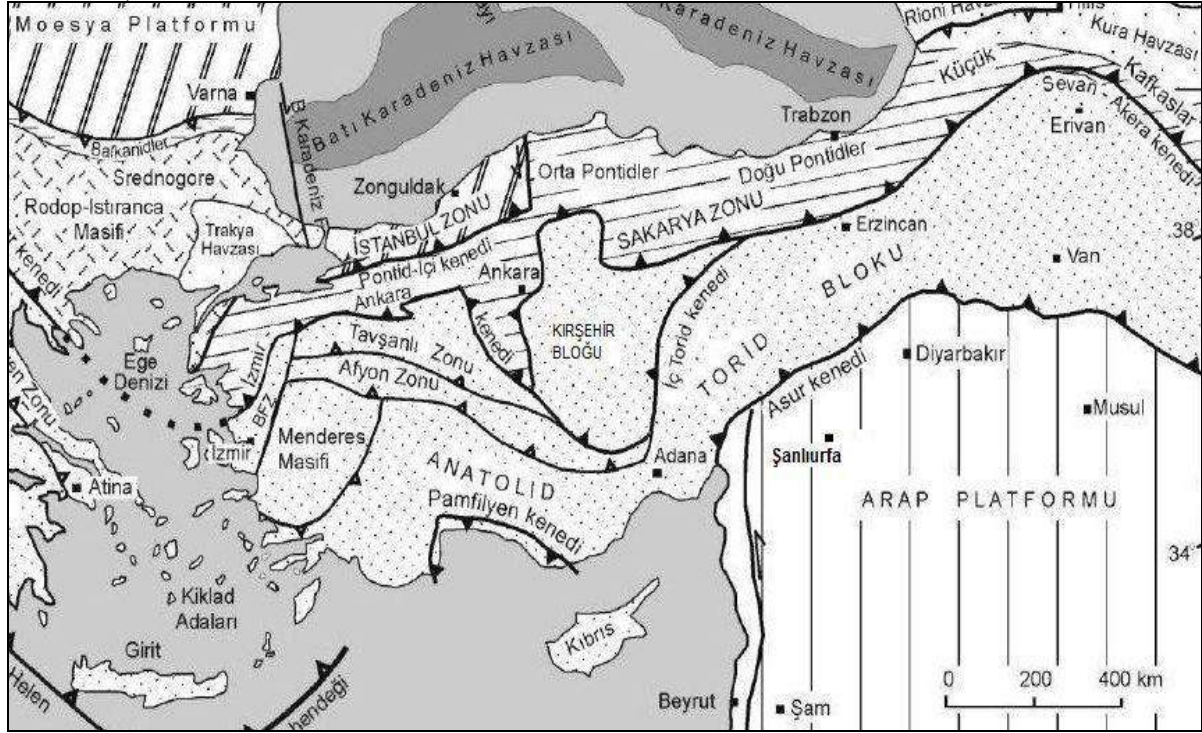
Metamorfizma ve Mağmatizma

Şanlıurfa ilinin kuzey-kuzeydoğusu özellikle Siverek, Hilvan ve Viranşehir bölgelerinde Karacadağ volkanizmasının ürünü olan bazaltlar yüzeylemektedir. Bu volkanizmanın ürünü olan bazaltlarla ile kalker kantağında düşük derecede metamorfizma izlerine rastlanmıştır. Ancak bu metamorfizma iyi derecede bir mermer oluşumunu sağlayamamıştır.

Tektonik ve Paleocoğrafya

Tek Tek Dağları yöresinin bu genel karakterini yansıtmaktadır. Arabistan levhasının kuzey kesiminde ön ülke cephesi üzerinde şiddetli deformasyonla oluşan tektonik yapılar görülmemektedir (Şekil 3). Gözlenen yapılar daha çok açık kıvrımlar, küçük boyutla yırtılma yapıları ile en önemli yapısal ögesi olan kuzey-güney sıkışmanın neticesinde, doğu-batı doğrultusundaki çekme gerilmesini yarattığı kuzey-güney doğrultulu faylarla karakterize edilen Akçakale Grabenidir.

Şekil 3. Türkiye'nin Tektonik Birimleri İçerisindeki Konumu (Okay ve Tüysüz, 1999'dan)

Üst Kratese sonunda da bir stratigrafik boşluk görülmekte, Paleosen yaşlı Germav Formasyonu uyumsuz olarak üst Kretase yaşlı karbonatları örtmektedir. Üst Kratese'den itibaren kapanmaya başlayan Neotetis'in güney kolu Arabistan ile Anadolu levhalarını karşı karşıya getirmiştir. Kratese'den Geç Tersiyer zamanlarına kadar bu sıkışma tektoniği, Miyo Pliosen esnasında Anadolu ile Arabistan kıtalarının çarpışmalarından sonra, güneyde Ölü Deniz Transform Fayı, Abba ve Al Furat doğrultu atımlı faylarını meydana getirmiştir.

Eosen yaşlı Midyat Formasyonu çökelişi sonunda da bir yükselim olduğu ve güneyde yükselim üzerinde bir erozyon dönemi geçtiği ve yeni bir taban konglomerası ile Miyosen karbonatlarının bölgeye yerleştiği görülmektedir. Kuzeyde ve Doğuda Akçakale Grabeni ile Bozova fay sistemi ve inceleme alanının batısında Suruç ve Hatay Grabenleri, daha kuzeyde Arabistan Levhasının Anadolu Levhasının altına daldığı alanda Bitlis-Pötürge Kenet Kuşağı, bölgenin genç tektoniğini şekillendirmiştir. Bölgedeki kayaçların birbirine göre konumları incelendiğinde, Paleozoik'ten bu yanabölgenin hareketli olduğu görülmektedir. Kretase öncesi bölgede yükselme ve buna bağlı olarak aşınma görülmektedir. Kretase karbonatları Paleozoik birimleri üzerine doğrudan gelmektedir.

Arabistan levhasının kuzey kesiminde ön ülke cephesi üzerindeki inceleme alanı ve yakın çevresinde çok şiddetli deformasyonla oluşan tektonik yapılar görülmemektedir. Gözlenen yapılar daha çok açık kıvrımlar, küçük boyutla yırtılma yapıları ile en önemli yapısal ögesi

olan kuzey-güney sıkışmanın neticesinde, doğu-batı doğrultusundaki çekme germesini yarattığı kuzey-güney doğrultulu faylarla karakterize edilen Akçakale Grabenidir. Üst Kratese sonunda da bir stratigrafik boşluk görülmekte, Paleosen yaşlı Germav Formasyonu uyumsuz olarak üst Kretase yaşlı karbonatları örtmektedir. Üst Kratese'den itibaren kapanmaya başlayan Neotetis'in güney kolu Arabistan ile Anadolu levhalarını karşı karşıya getirmiştir. Kratese'den Geç-Tersiyer zamanlarına kadar bu sıkışma tektoniği; Miyo-Pliyosen esnasında Anadolu ile Arabistan kıtalarının çarpışmalarından sonra, güneyde Ölü Deniz Transform Fayı, Abba ve Al Furat doğrultu atımlı faylarını meydana getirmiştir. Eosen yaşlı Midyat Formasyonu çökelişi sonunda da bir yükselim olduğu ve güneyde yükselim üzerinde bir erozyon dönemi geçtiği ve yeni bir taban konglomerası ile Miyosen karbonatlarının bölgeye yerleştiği görülmektedir.

Kuzeyde ve Doğuda Akçakale Grabeni ile Bozova fay sistemi ve inceleme alanının batısında Suruç ve Hatay Grabenleri, daha kuzeyde Arabistan Levhasının Anadolu Levhasının altına daldığı alanda Bitlis-Pötürge Kenet Kuşağı, bölgenin genç tektoniğini şekillendirmiştir. Miyosen yaşlı karbonatların oluşumu sonunda, esas blok yükselimleri ve kıvrımlanmalar başlamış, kuzey-güney doğrultulu normal faylarla Suruç ovası ve Harran ovası çöküntüleri ile Urfa dağları ve Tektek dağlar yükselimi meydana gelmiştir. Orta Miyosen'deki çarpışma bölgede sınırlı tansiyonel alanlarda riftleşmeler meydana getirmiş veriftlerin bir sonucu olarak Akçakale Grabeni ile kuzey-güney doğrultulu kırık sistemlerinden çıkan Karacadağ volkanizması oluşmuştur. Orta Miyosenden itibaren, Arap plakasının kuzeydoğru hareketi ve Anadolu plakasının altına sıkışması olayı başlamıştır.

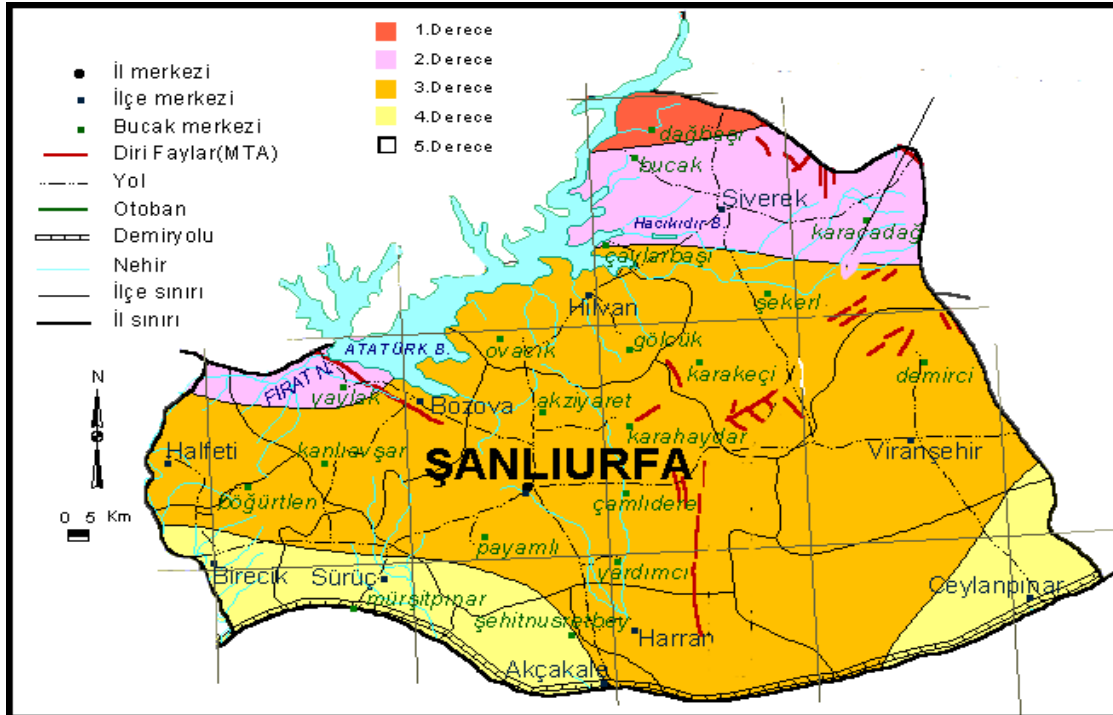
Arap plakası üzerinde doğu-batı doğrultulu yükselimler ve alçalımlar oluşmuştur. Kuzeydoğuda Mardin-Derikyükseliminin batıya doğru Karacadağ volkanikleri altında devam ettiği Urfa-Bozova arasında üst Kretase yaşlı tortulların yükselimine doğru uzandığı görülmektedir. Arap plakası üzerindeki doğu-batı yükseliminin güneyi bir fayla kesilerek birçok genç püskürme merkezlerinin oluşmasına neden olmuştur.

Şanlıurfa İli, Güneydoğu Anadolu Bindirme Kuşağı'nın güneyinde, tektonik yönden sakin Arap Platformu üzerinde, duraylı bir alan içerisinde yer almaktadır (Şekil 4). Arap Platformunun kuzey kesimlerindeki sıkışma tektoniği platformun iç kesimlerinde (Şanlıurfa İli'nin güneyinde) açılma tektoniğine neden olmuş ve bu rejime bağlı olarak, Şanlıurfa ve yakın çevresindeki Akçakale ve Suruç Graben (Graben: Açılmaya bağlı olarak gelişen ve sınırları bir dizi normal faylarla kesilen çukur düzlük alanları) sistemleri gelişmiştir. Akçakale ve Suruç Grabenleri, kenar kesimleri çok sayıda normal faylarla sınırlandırılmaktadır (Şekil 5). Şaroğlu ve diğ., (1992) diri fay haritasına göre; Bozova, yöresinde KB-GD gidişli doğrultu

atımlı diri faylar mevcuttur. Bunlardan Bozova Diri Fayı; yaklaşık 30 km uzunlukta KB-GD gidişli, yüksek açılı ve sağ yanal bileşenli bir faydır. Bozova ilçesi odaklı oluşan son depremlerle bu fayın aktif olabileceği göstermiştir (Şekil 5).

Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Deprem Araştırma Dairesi (DAD, 1996) tarafından hazırlanan Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası'na göre, Şanlıurfa ilinin deprem haritası aşağıda verilmiştir (Şekil 4).

Şekil 4: Şanlıurfa İli Deprem Haritası (DAD, 1996)

Şanlıurfa ili merkez olmak üzere 100 km çapındaki alan meydana gelmiş depremlerin mevcut kayıtlarından elde edilen veriler ile, büyüklüklerine göre merkez üstlerinin dağılımı Tablo 2.1'de gösterilmiştir. Buna göre yörede, 718 (M.S) - 2004 yılları arasında olmuş ve büyüklükleri 3.0 ile 8.0 arasında değişmekte olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede 718 (M.S), 1003 ve 1115 yıllarında meydana gelen 8.0 büyüklüğündeki depremler kayıtlara geçmiş en büyük depremlerdir.

2.1.4. İlin İklim Vaziyeti

Şanlıurfa'da Kontinental (kara) iklim ve özelliği ağır basmaktadır. Bu özellik sıcaklık ve yağış bakımından kendisini göstermektedir. Şanlıurfa'da günlük ve yıllık sıcaklık farkları şiddetlidir. Gece ile gündüz ve yaz ile kış ortalama sıcaklıkları arasında büyük farklar vardır. Yazları çok kurak ve sıcak, kışları bol yağışlı, nispeten ılıman geçmektedir. Şanlıurfa'da yıllık ortalama sıcaklık 18.6 °C iken en sıcak gün 46.8°C (Temmuz) olarak, en soğuk gün -

12.4° C (Şubat) ölçülmüştür. Karlı ve don olan günlerin sayısı oldukça azdır. Yılda ortalama 10 günü geçmez. Şanlıurfa'da hakim rüzgarlar kuzeybatı ve batı yönlerinden eserler. Şanlıurfa'da yıllık (1929–2006 yılları arası) yağış ortalaması 459.4 mm., sıcaklık ortalama 18.5°C, rüzgâr hızı 2.2 m/sn, ortalama buhar basıncı 10.2 mb olarak hesaplanmıştır.

Şanlıurfa, yazları çok kurak ve sıcak, kışları bol yağışlı ve ılıman geçmektedir. Şanlıurfa matematik konum itibarıyla Ekvatora daha yakındır. Deniz etkisinden uzak bir bölgede bulunmaktadır. Şanlıurfa'da günlük ve yıllık sıcaklık farkları şiddetlidir. Türkiye'de en yüksek sıcaklık Şanlıurfa Ceylanpınar'da 46.5 C (Temmuz) ölçülmüştür. Şanlıurfa'da en soğuk -12.4 C (Şubat) ölçülmüştür. Şanlıurfa'da yıllık ortalama yağış 462 mm olarak hesaplanmıştır. Yıllık ortalama sıcaklık 18.6 C, buharlaşma 2048 mm, rüzgâr hızı 2.8 m/sn'dir. Karlı ve don olan günlerin sayısı oldukça azdır.

Şanlıurfa'da hakim rüzgarlar kuzeybatı ve batı yönlerinden eserler. Şanlıurfa, Güneydoğu Anadolu bölgesinde doğuda Mardin, batıda Gaziantep, kuzeyde Adıyaman, kuzeybatıda Diyarbakır illeri ve güneyde Suriye sınırı ile çevrelenmiş bir sınır ilidir. Türkiye'nin Suriye ile en uzun sınırı Şanlıurfa'da bulunmaktadır. Şanlıurfa'da merkez ilçeyle birlikte 10 ilçe, 30 bucak, 1,080 köy ve 1,624 köy altı yerleşim yeri vardır. Ortalama yükseltisi 518 metre olan Şanlıurfa 18,584 kilometrekarelik yüzölçümü ile Türkiye'nin 7. büyük ilidir.

Şanlıurfa istasyonu büyük klima niteliğinde olup tüm klimatolojik gözlemleri Dünya Meteoroloji Teşkilatı (WMO) standartlarına göre yapmaktadırlar. İstasyonların gözleme başlama süresi çok daha eski olmasına rağmen 1975-2012 dönemine ait veriler incelenmiştir. Bu sürenin alınmasında Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü tarafından 1975 öncesi gözlemlerinin henüz kalibrasyonunun bitirilememesi etkili olmuştur. Ancak ele alınan verileri bir süre bir yörenin genel iklim özelliklerini ortaya koymak için yeterlidir.

Bir alanın iklimi üzerinde karasallık önemli bir rol oynamaktadır. İklim elemanlarının uç noktalarını, şiddetlerini, genliklerini, yıl içindeki dağılımlarını belirleme de hep karasallık etkilidir.

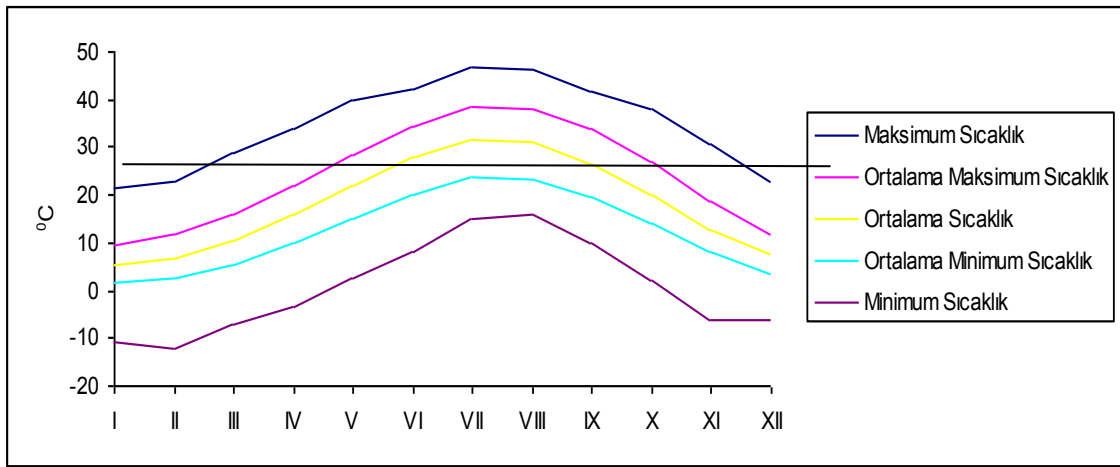
2.1.4.1 Sıcaklık

Yaz aylarında sıcaklık çoğu zaman 40 derece ve üzerinde seyretmesine rağmen Şanlıurfa'da son yılların (1929–2012) verilerine göre yıllık ortalama sıcaklık 18,5 derecedir. Şanlıurfa'da

en yüksek sıcaklık 30 Temmuz 2000 yılında 46,8 derece olarak tespit edilmiştir. En sıcak aylar Temmuz ve Ağustos aylarıdır. En düşük sıcaklığın olduğu aylar Ocak ve Şubat aylarıdır. Yaz aylarında günlük ortalama sıcaklık 30 derecenin üzerindedir. En düşük sıcaklık ise 12 Şubat 1932’de – 12,4 derece olarak tespit edilmiştir. Donlu günlerin sayısı çok azdır.

Yıllık ortalama sıcaklıklar bu termik rejimde yaz sıcaklıkları 30 °C üzerine çıkar. Kış aylarında ise 5 °C altına düşmez. Yani yörede ortalama sıcaklıklara göre don riski düşüktür. Ancak mutlak minimum sıcaklıklar incelendiğinde bunun -15 °C’ye kadar düşer ve Kasım ile Nisan arasında sıcaklıkların 0 °C altına düşme riski vardır. Yine bu yöre mutlak maksimumlarında ülkemize göre yüksektir. Şanlıurfa’da mutlak maksimumlar 46.8 °C, Akçakale’de 48,8 °C ve Ceylanpınar’da 48,2 °C’dir. Yani güneye doğru gidildikçe mutlak maksimumlar yükselmektedir. Sıcaklıkların 0 °C altına inme olasılığı ve 30 °C üzerinde yaz sıcaklıkları yörede denizel rejimden farklı karasal bir Akdeniz termik rejiminin hüküm sürdüğünü göstermektedir.

Şekil 5. Şanlıurfa İlinin Sıcaklık Grafiği

Şanlıurfa ilindeki sıcaklığın dağılışını incelemek için yılın en soğuk ayını temsil etmesi açısından ocak ayı ve yılın en soğuk ayını temsil etmesi açısından temmuz ayı sıcaklık dağılış haritaları çizilmiştir. Yine yıllık ortalama sıcaklık dağılış haritası da üretilmiştir. Sıcaklık haritası çizilirken serbest atmosferde sıcaklığın 0,56 °C/100 m’lik gradyan ile düşmesi esas alınmıştır.

Ocak Ayı Gerçek Sıcaklık Dağılışı

Ocak ayı gerçek sıcaklık haritası incelendiğinde sıcaklığın 3,7 ile 5,1 °C arasında değiştiği görülür. Ocak ayında en soğuk ayda bile sıcaklıkların 0,0 °C altına inmemesi yöredeki iklim tipinin karasallık özellikleri nedeniyle farklılaşsa bile Akdeniz iklim tipine yakın olduğunu göstermektedir.

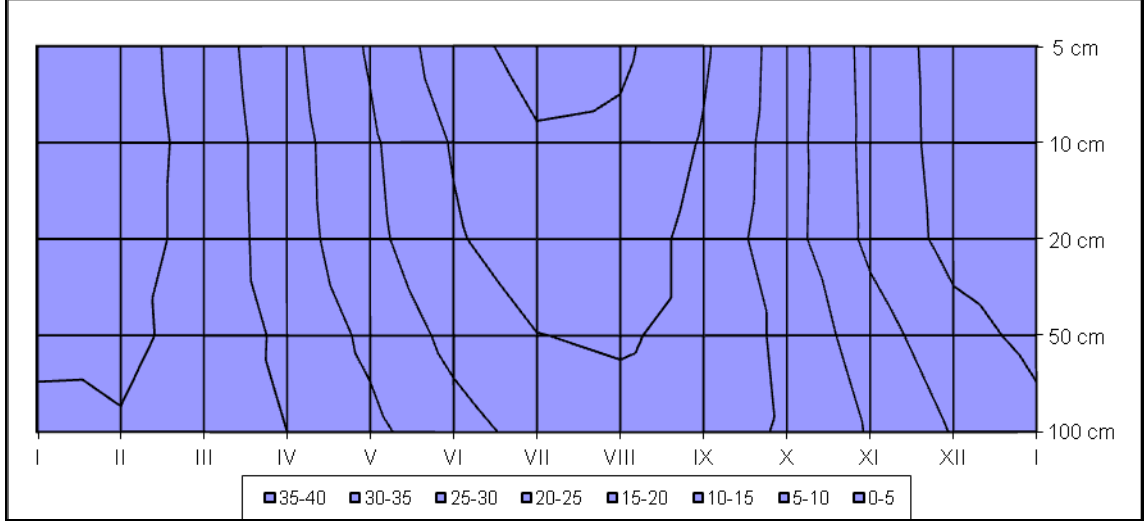
Temmuz Ayı Gerçek Sıcaklık Dağılışı

Temmuz ayı gerçek sıcaklık dağılışı haritası incelendiğinde sıcaklığın 30,4 - 31,7 °C arasında değiştiği görülür. Temmuz ayında sıcaklıkların 30,0 °C üzerinde olması yörede hakim olan kuraklığın göstergesidir. Bu ayda alanda herhangi bir ziraatsal faaliyetin yürütülmesi ekonomik değildir. Çünkü bu sıcaklık altında gerçekleşen buharlaşma ve yörede tabii yoldan su ihtiyacını karşılayacak bir akarsuyun olmaması sulamayı imkânsız hale getirmektedir. Yıllık ortalama gerçek sıcaklık değerleri 16,3 - 17,6 °C arasında değişmektedir.

Atmosfer sıcaklıklarındaki gidiş toprak sıcaklıklarına da yansır. Yüzeyde sıcaklıklar 5 °C altına düşmez. Bu vaziyet toprakta don olaylarının olmadığını ve bitkinin kış şartlarını rahat geçireceği bir ortam oluştuğunu göstermektedir. Yaz aylarında ise güneş ışıklarının dik gelmesi ve toprağın özgül ısısının düşük olması yüzey toprak sıcaklıklarının 35 °C üzerine çıkmasına neden olur (Şekil 6).

Toprak sıcaklıkları derine doğru düşmez aksine artar. Bu vaziyet toprak içerisindeki hava kabarcıklarının kötü bir iletken olması ile ilişkilidir. Kış aylarında genelde 50-60 cm civarında toprak sıcaklıkları artar. Yaz aylarında yüzeydeki sıcaklık derine doğru iletilmesi daha yavaştır. Örneğin 35 °C üzerindeki sıcaklıklar 10 cm derinliğe bile ulaşmaz. Bu vaziyet biraz önce değinildiği gibi termal iletkenlik ile ilgilidir. 1 metre derinlikte kış aylarında sıcaklıklar 10 °C üzerinde iken yaz aylarında bu sıcaklıklar 20 °C üzerindedir.

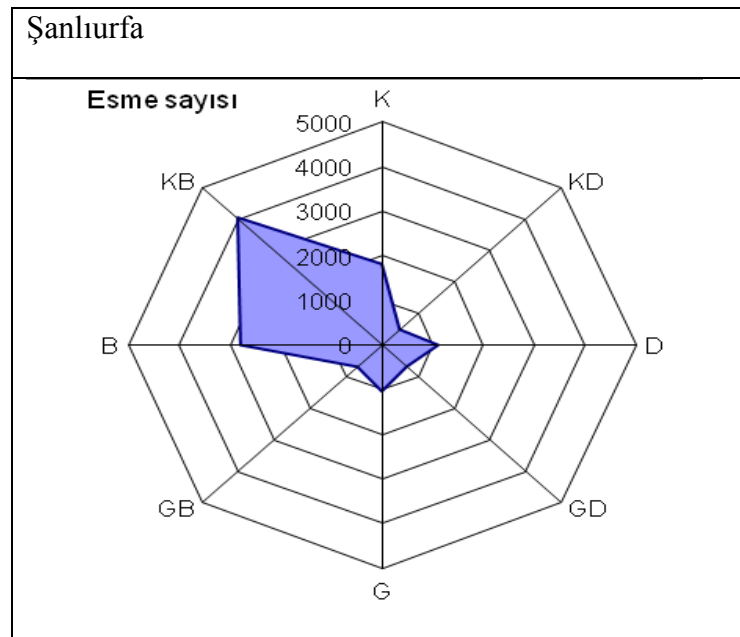
Şekil 6. Şanlıurfa İlinin Toprak Sıcaklıkları Grafiği

2.1.4.2 Rüzgâr

Şanlıurfa'da kuzeybatı, Akçakale'de batı yönlü rüzgarlar hakim iken Ceylanpınar'da güneybatı yönlü rüzgarlar hakimdir (Şekil 7). Bu vaziyet yörede genelde batı sektörlü rüzgarların hakim olduğunu ancak topografik etkiler nedeniyle bu rüzgarların kanalize olduğunu göstermektedir. Şanlıurfa'da basınç incelenirse ortalama aktüel basıncın yaz aylarında daha düşük olduğu gözlenir. Bunun nedeni de yaz boyunca ilin Basra alçak basıncının etkisinde kalarak yağışsız ve sıcak geçmesidir. İlimize ait en hızlı esen rüzgar yönü ve hızı Doğu 29.0m/sec. (104.4 km/s) olarak ölçülmüştür.

Şekil 7: Şanlıurfa İlinin Rüzgar Gülleri

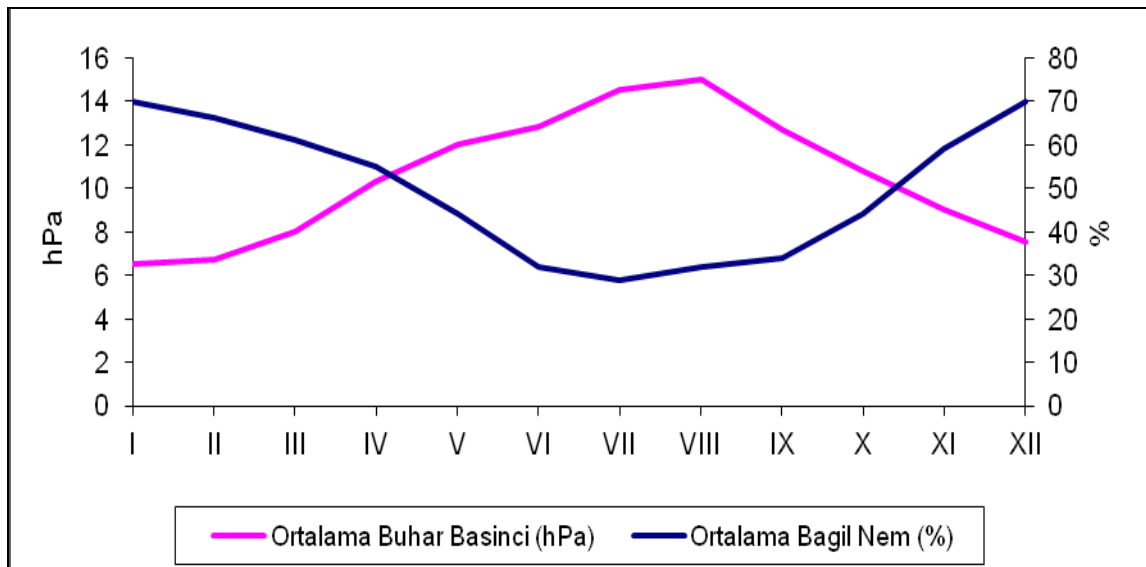
2.1.4.3 Nemlilik ve Yağış

İlimizin son yıllara (78 yıl) ait nem verileri incelendiğinde en yüksek nem oranı Ocak ayında, en düşük nem oranı ise Temmuz ayında görülmüştür. Havadaki nem miktarını göstermesi açısından su buharı basınç ve bağıl nem değerleri incelenmiştir. Bilindiği gibi hava sıcaklığının artmasına bağlı olarak havadaki mutlak nem miktarı artmaktadır. Dünya üzerindeki soğuk yörelerde mutlak nem düşük, sıcak (ekvatorial) yörelerde ise yüksektir. Buna bağlı olarak düşecek olan yağış miktarı da soğuk yörelerden sıcak yörelere doğru artar. Bu mutlak nem artışı üzerinde GAP sahası içerisinde kalan Harran Ovası'ndaki sulamanın da etkisi olabilir. GAP'ın sulama ünitelerinin devreye girmesiyle Şanlıurfa'daki buharlaşma miktarında artış gözlenmiştir. Şanlıurfa'da uzun yıllar(son 78 yıllık) itibarı ile ortalama yağış miktarı 459,4 mm'dir. Yaz aylarında ise mevsim genel olarak kurak geçmektedir.

Bağıl nem esasında sıcaklığın bir fonksiyonudur. Sıcaklığın artmasına bağlı olarak bağıl nem miktarı düşer, sıcaklığın düşmesine bağlı olarak ise bağıl nem miktarı artar. Bu açıklamaya göre kış aylarında bağıl nem miktarı yüksek, yaz aylarında düşüktür. Kış aylarında bağıl nem miktarı % 70 üzerine çıkarken, yaz aylarında % 30'lara kadar düşer (Şekil 8).

Bağıl nem ve mutlak nem birlikte değerlendirildiğinde mutlak nemin yüksek olduğu aylarda bağıl nemin düşük olması yaz aylarında yağış olasılığını rastlantısal yağışlara bırakmaktadır. Yani yazın yağış düşme olasılığı zayıf ve şiddetli olma olasılığı yüksektir. Buna karşın kış aylarında mutlak nem düşük olmasına rağmen bağıl nemin yüksek olması yağış olasılığını arttırmaktadır. Yani kış yağışları daha sık ancak düşük şiddetli olabilir.

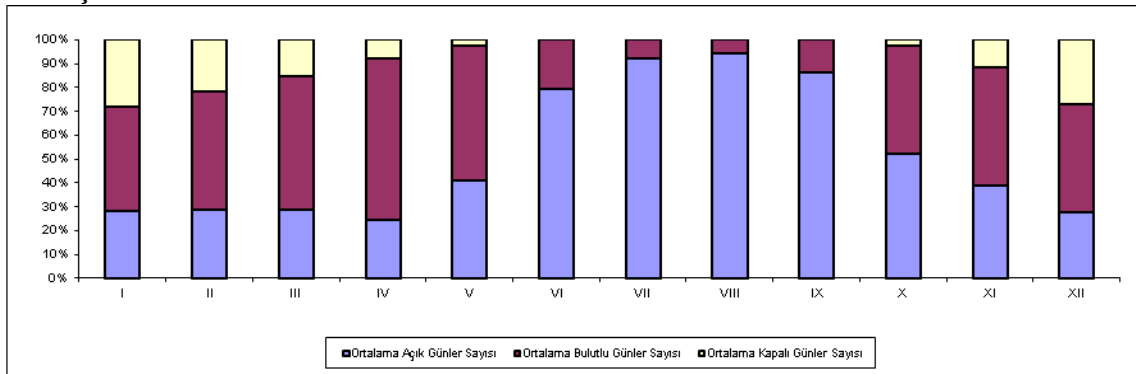
Şekil 8.Şanlıurfa Meteoroloji İstasyonunun Nem Grafikleri

2.1.4.4 Bulutluluk

Bulutluluk gidişi arasında sıcaklık ve bağıl nem arasında yakın bir ilişki gözlenmektedir. Sıcaklıkların düşük ve bağıl nemin yüksek olduğu soğuk dönemde bulutlu ve kapalı günlerin oranı % 70'i bulurken, sıcaklığın yüksek ve bağıl nemin düşük olduğu yaz aylarında ise açık günlerin oranı % 90'a ulaşır (Şekil 9). Yörede kapalı gün sayıları oldukça düşüktür. Kış aylarında kapalı gün oranı % 30 civarında iken yaz aylarında kapalı gün görülmemektedir.

Şekil 9. Şanlıurfa İlinin Bulutluluk Grafikleri

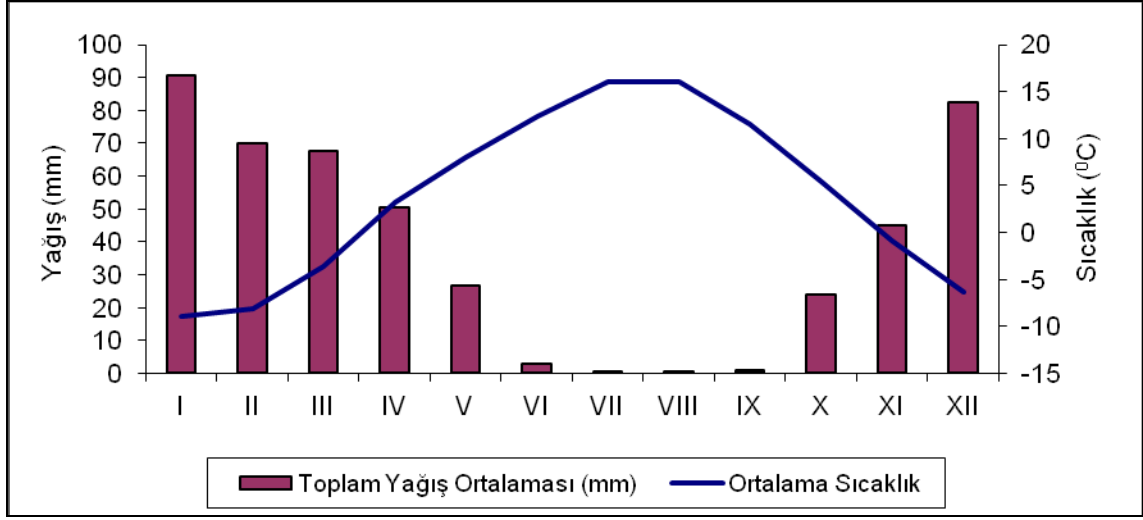

2.1.4.5 Yağış Rejimi

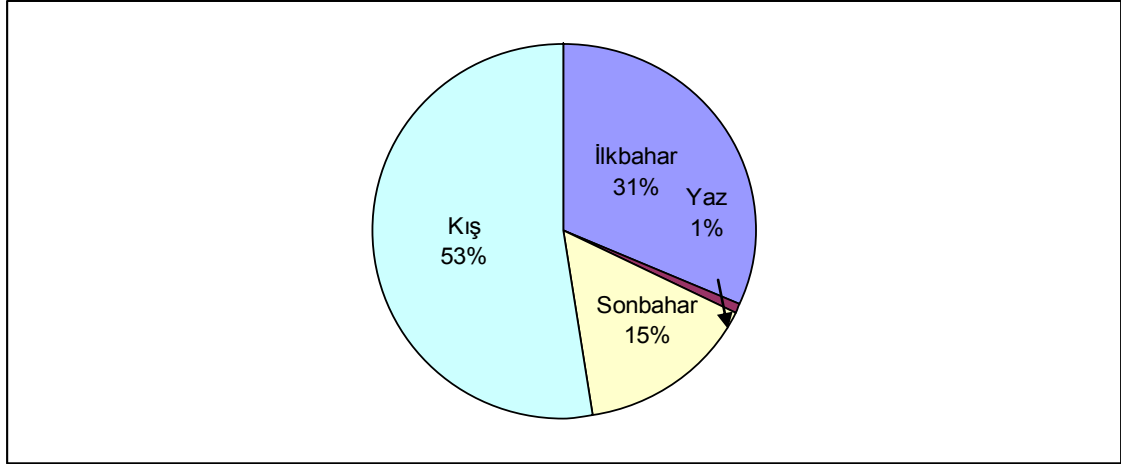
Urfa ilinde Akdeniz yağış rejimi görülmektedir. Yağış karasallığı hesaplamalarında istasyon değerlerinin 0,20'den düşük olması da bunu kanıtlamaktadır. Yani yörede yağışın büyük kısmı soğuk dönemde düşmektedir. Yağış diyagramları incelendiğinde yörede tek minimum ve tek maksimumlu yağış rejimin hakim olduğu görülür. Şanlıurfa'da kış aylarında 90 mm civarında Aylık yağış düşerken, Akçakale ve Ceylanpınar'da bu değer 50 mm altına düşer.. Ceylanpınar'da Şubat ayında görülen hafif yağış artışı bu karasallaşma etkisini göstermektedir (Şekil 10).

Şekil 12 incelendiğinde de kış mevsiminin en yağışlı mevsim olduğu görülür. Şanlıurfa'da yağışın % 53'ü, Akçakale'de % 50'si ve Ceylanpınar'da % 46'sı kışın düşer. İlkbahar ise yılın ikinci yağışlı mevsimidir. Yaz mevsimi yağış oranı ise istasyonda % 1 civarındadır. Yağışın bu mevsimlere dağılışı karakteri de denizel yörelere göre, aylık yağış miktarı düşük Akdeniz yağış rejiminin hakim olduğunu göstermektedir.

Şekil 10. Şanlıurfa İlinin Yağış Rejim Grafiği

Şekil 11. Şanlıurfa İlinde Yağışın Mevsimlere Dağılışı

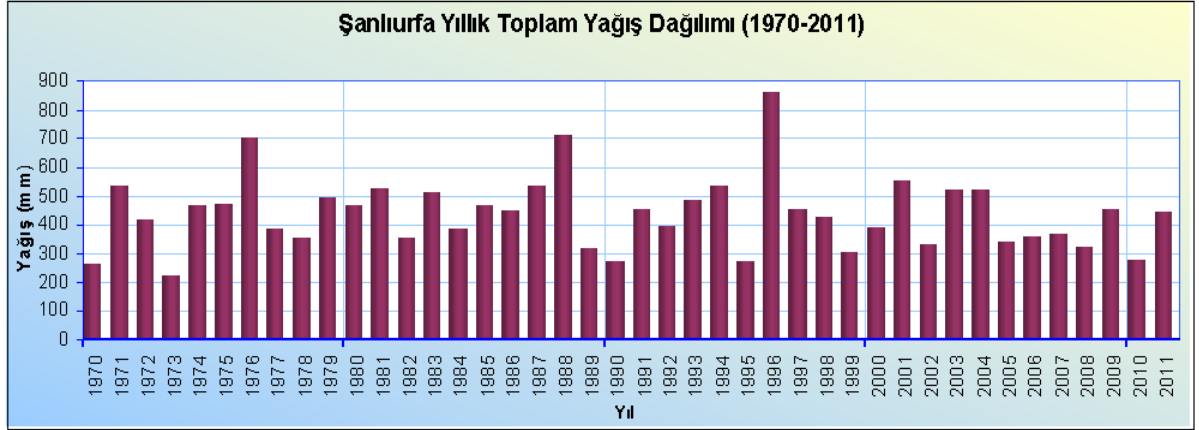

Tablo 3. Şanlıurfa İlinin Yıllık Toplam Yağış Verileri

SANLIURFA	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
	Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1970 - 2011)											
Ortalama Sıcaklık (°C)	5.7	7.0	11.1	16.2	22.3	28.2	32.0	31.2	26.8	20.3	12.5	7.3
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	10.2	11.9	16.7	22.3	28.7	34.7	38.7	38.2	33.9	26.9	18.3	11.9
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	2.3	3.0	6.3	10.7	15.8	21.0	24.5	24.1	20.3	14.9	8.3	4.0
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	4.0	4.5	6.1	7.3	10.6	12.1	12.1	11.2	10.6	7.4	5.5	4.0
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.9	11.1	10.7	10.0	6.5	1.6	0.3	0.3	0.9	5.2	8.2	10.8
Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m²)	72.6	68.1	64.5	49.1	25.7	3.6	0.7	1.1	3.2	25.3	46.3	72.3
	Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En Düşük Değerler (1970 - 2011)											
En Yüksek Sıcaklık (°C)	21.6	22.7	29.5	36.4	40.0	44.0	46.8	44.8	42.0	36.4	29.2	26.0
En Düşük Sıcaklık (°C)	-6.8	-9.3	-7.3	-0.7	6.7	12.3	16.2	16.9	11.3	3.8	-2.7	-6.4

Kar, don, sis, dolu ve kırağı Şanlıurfa’da en az rastlanan meteorolojik hadiselerdir. İlimizin 78 yıllık meteorolojik verileri incelendiğinde; Sis’in en fazla olduğu aylar Aralık ve Ocak, en az olduğu aylar Nisan ve Mayıs, hiç olmadığı aylar ise Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül; Dolu’nun en fazla olduğu aylar Ocak ve Şubat, en az olduğu aylar Nisan ve Kasım, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim aylarında ise hiç olmadığı; Kırağı’nın en fazla olduğu aylar Aralık ve Ocak, en az olduğu aylar Nisan ve Ekim, hiç olmadığı aylar ise Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül olduğu belirlenmiştir. Zaman zaman ani sağanak yağışlardan dolayı dağlardan, tepelerden yüzey akışa geçen yağmur suları yılın çoğu mevsiminde kuru olan derelerde de olsa sel halinde akmakta ve çevresine bir miktar zarar vermektedir. Bu olay özellikle toprağın yağışa doyduğu ve yağışın sağanak şekilde aniden meydana geldiği sonbahar ve kış aylarında olmaktadır. Şanlıurfa’da tabiatın tabii yapısı ve meteorolojik şartlardan dolayı önemli sel hadisesi meydana gelmemektedir.

Şekil 12. Şanlıurfa İlinin Yıllık Toplam Yağış Dağılım Grafiği

Şanlıurfa, yazları çok kurak ve sıcak, kışları bol yağışlı ve ılıman geçmektedir. Şanlıurfa matematik konum itibariyle Ekvatora daha yakındır. Deniz etkisinden uzak bir bölgede bulunmaktadır. Şanlıurfa'da günlük ve yıllık sıcaklık farkları şiddetlidir. Türkiye'de en yüksek sıcaklık Şanlıurfa Ceylanpınar'da 46.5 C (Temmuz) ölçülmüştür. Şanlıurfa'da en soğuk -12.4 C (Şubat) ölçülmüştür. Şanlıurfa'da yıllık ortalama yağış 462 mm olarak hesaplanmıştır. Yıllık ortalama sıcaklık 18.6 C, buharlaşma 2048 mm, rüzgâr hızı 2.8 mGsn'dir. Karlı ve don olan günlerin sayısı oldukça azdır.

Şanlıurfa'da hakim rüzgarlar kuzeybatı ve batı yönlerinden eserler. Şanlıurfa, Güneydoğu Anadolu bölgesinde doğuda Mardin, batıda Gaziantep, kuzeyde Adıyaman, kuzeybatıda Diyarbakır illeri ve güneyde Suriye sınırı ile çevrelenmiş bir sınır ilidir. Türkiye'nin Suriye ile en uzun sınırı Şanlıurfa'da bulunmaktadır. Şanlıurfa'da merkez ilçeyle birlikte 10 ilçe, 30 bucak, 1,080 köy ve 1,624 köy altı yerleşim yeri vardır. Ortalama yükseltisi 518 metre olan Şanlıurfa 18,584 kilometrekarelik yüzölçümü ile Türkiye'nin 7. büyük ilidir.

2.1.5. İlin İdari Vaziyeti

Şanlıurfa İli'nin Merkez ilçe dışında; 10 ilçesi, 26 belediyesi, 30 bucağı, 1.080 köyü ve 1.624 köy altı yerleşim yeri bulunmaktadır. İdari yönden dağınık ve yoğun bir yerleşim özelliğine haizdir (Şanlıurfa Valiliği, 2012). Şanlıurfa'nın İlçeleri şunlardır: Akçakale, Harran, Suruç, Birecik, Halfeti, Siverek, Bozova, Hilvan, Ceylanpınar, Viranşehirdir.

2.1.6. Nüfus

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Şanlıurfa'nın 2011 nüfusu 1.716.254 kişi. Şanlıurfa kent merkezinin nüfusu 763 bin 90. Şanlıurfa kent merkezinde 379.427 erkek bulunurken, 384.902 kadın mevcut. Şanlıurfa nüfusunun yüzde 70'ni 0 ile 29 yaş oluşturmaktadır. Şanlıurfa ili nüfusunun % 55,14'ü şehirde, % 44,86'sı köylerde yaşamaktadır. Şanlıurfa ilinin yüzölçümü 19.451 km² olup, km²'ye il genelinde yaklaşık 83 kişi düşmektedir. Şanlıurfa'nın Merkez ile birlikte 11 ilçesi bulunmaktadır. Şanlıurfa ili ve ilçelerine bağlı 26 belediye ve mezralarla birlikte 1152 köy mevcuttur. İlçelerin nüfusları;

- Akçakale: 87 bin 793,
- Birecik: 90 bin 547,
- Bozova: 57 bin 750,
- Ceylanpınar: 76 bin 84,
- Halfeti: 39 bin 893,
- Harran: 68 bin 492,
- Hilvan: 40 bin 901,
- Siverek: 221 bin 875,
- Suruç : 100 bin 912,
- Viranşehir: 168 bin 917.

2011 yılında Şanlıurfa'nın yıllık nüfus artış hızı oranı binde 31,3'dür. Şanlıurfa ilinde kırsal kesiminde yaşayan nüfus kültürünü yaşatmaktadır. Kırsal nüfus artışı hızı kentsel nüfus artışı hızından daha fazladır. Türkiye genelinde kentleşme oranı iktisadi, sosyal, siyasal nedenlerle artmıştır. Bu genel artış trendi içinde ele alındığında bile, Şanlıurfa ilinin kentleşme düzeyi Türkiye ortalamasının çok üzerindedir (Tablo4).

Tablo 4. Şanlıurfa İli Nüfusuna İlişkin Temel Veriler (2011 Yılı)

Nüfus Özellikleri	Şanlıurfa	Türkiye
Toplam Nüfus	1716254	74.724.269
İl ve İlçe Nüfus Sayısı	951925	57.385.706
Belde ve Köy Nüfus Sayısı	764329	17.338.563
İl ve İlçe Nüfus Oranı Oranı (%)	44,53	23,20
Yıllık Nüfus Artış Hızı (%0)	31,3	13,49
Erkek Nüfus Sayısı	858409	50,23
Kadın Nüfus Sayısı	857845	49,77

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2011.

Şehir merkezindeki bazı bölgelerde çarpık kentleşme kendini göstermektedir. İlde nüfusun hızla artması nedeniyle gelişen ulaşım ağlarıyla birlikte kırsal kesimin dışa dönük üretime geçmesi gibi etkenler, bu dönemde diğer büyük kentlerde olduğu gibi hızlı göçle birlikte kontrol edilemeyen bir kentsel büyüme sürecine giren kent, gecekondulaşma, altyapı yetersizliği ile diğer çevresel ve toplumsal sorunların iç içe yaşandığı geleneksel metropollerden biri görünümüne kavuşmuştur.

2.1.7. Ulaştırma

Karayolları:

Karayolu: Şanlıurfa yurdumuzun güneydoğu sınırlarında ve Arap ülkelerine geçişte yer alması ve GAP'ın merkezi oluşu nedeniyle karayolu ulaşımında önemli rol oynamaktadır. Şanlıurfa-Mardin Devlet Karayolu üzerinden ulaşılmaktadır. İstanbul ve Ankara'dan gelen otoyol, Gaziantep'e kadar devam etmektedir. Gaziantep-Şanlıurfa arası ise bölünmüş yoldur. Bu yol, Viranşehir, Kızıltepe ve Mardin üzerinden Irak sınır kapısı olan Habur'a ulaşmaktadır. Şanlıurfa-Akçakale yolu üzerinden de, Suriye'ye ulaşılmaktadır. İstanbul-Ankara-Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'ya gelen yol otobandır. Gaziantep-Şanlıurfa arası 141 kilometredir. Otoban yolu Şanlıurfa Mardin yoluna yine otobandan sağlanmaktadır.

Şanlıurfa Kent içi Ulaşım:

Şanlıurfa'da kent içi ulaşım kara ulaşımıyla yapılmaktadır. Urfa Belediyesi otobüsleri ile ulaşım sağlanmaktadır. Şanlıurfa ilinin en uzak ilçe merkezleri Ceylanpınar ve Viranşehirdir.

Tablo 5. İlçelerin İle Olan Karayolu Uzunlukları

İlçe	İl Merkezi'ne Uzaklığı (km)
Merkez	---
Suruç	43
Harran	48
Akçakale	53
Birecik	80
Halfeti	112
Siverek	96
Hilvan	56
Bozova	38
Viranşehir	91
Ceylanpınar	140

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü Web Sitesi, 2012.

Şanlıurfa, Viranşehir, Kızıltepe ve Mardin üzerinden Irak'a sınır kapımız olan Habur sınır kapısına kadar devam eden yol ise çift gidiş gelişli duble yoldur. Ayrıca Şanlıurfa'dan Diyarbakır'a çift şeritli karayolu bulunmaktadır. Şanlıurfa-Akçakale üzerinden Suriye'ye duble karayolu mevcuttur.

Şanlıurfa'ya ulaşım, karayolu, havayolu ve demir yoluyla yapılmaktadır. Türkiye'nin en uzun pistine sahip Şanlıurfa GAP Havaalanından Ankara ve İstanbul'a karşılıklı uçak seferleri bulunmaktadır. Ankara ve İstanbul'a uçuşlar ortalama 2 saat sürmektedir. Uçuşlar, Türk Havayolları ve Pegasus firmaları tarafından gerçekleştiriliyor. Şanlıurfa GAP Havaalanının uluslararası kargo havaalanı özelliği de bulunuyor.

- Şanlıurfa Mersin arası 414 kilometredir. Otomobille yaklaşık 4 saat 50 dakikadır.
- Şanlıurfa - Adana arası 345 kilometre. Otomobille yaklaşık 4 saat 15 dakika sürmektedir.
- Şanlıurfa -Gaziantep arası 138 kilometre. Otomobille yaklaşık 1 saat 40 dakika sürmektedir.
- Şanlıurfa - Diyarbakır arası 182 kilometre. Otomobille yaklaşık 2 saat 20 dakika sürmektedir.
- Şanlıurfa - Mardin arası 185 kilometre. Otomobille 2 saat 20 dakika sürmektedir.
- Şanlıurfa -Adıyaman arası 115 kilometre. Otomobille yaklaşık 1 saat 10 dakika sürmektedir.

Denizyolu:

Şanlıurfa'nın deniz yolu ile bağlantısı en yakın mesafesi (İskenderun) 310 kilometredir. Yumurtalık Mersin ve İskenderun Limanlarından Şanlıurfa'ya otoban karayolu bağlantısı vardır.

Demiryolu:

Güney'den Mersin, Adana, Osmaniye oradan da Gaziantep'e uzanan ve Şanlıurfa'dan da Suriye sınırına paralel giden Demiryolu Şanlıurfa'nın Suruç, Akçakale ve Ceylanpınar İlçelerinden geçmektedir. Bu demir yolunda hem yük taşımacılığı hem de yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Şanlıurfa'dan sonra aynı demiryolu Mardin'e ilerlemektedir.

Şanlıurfa'ya en yakın sınır kapıları:

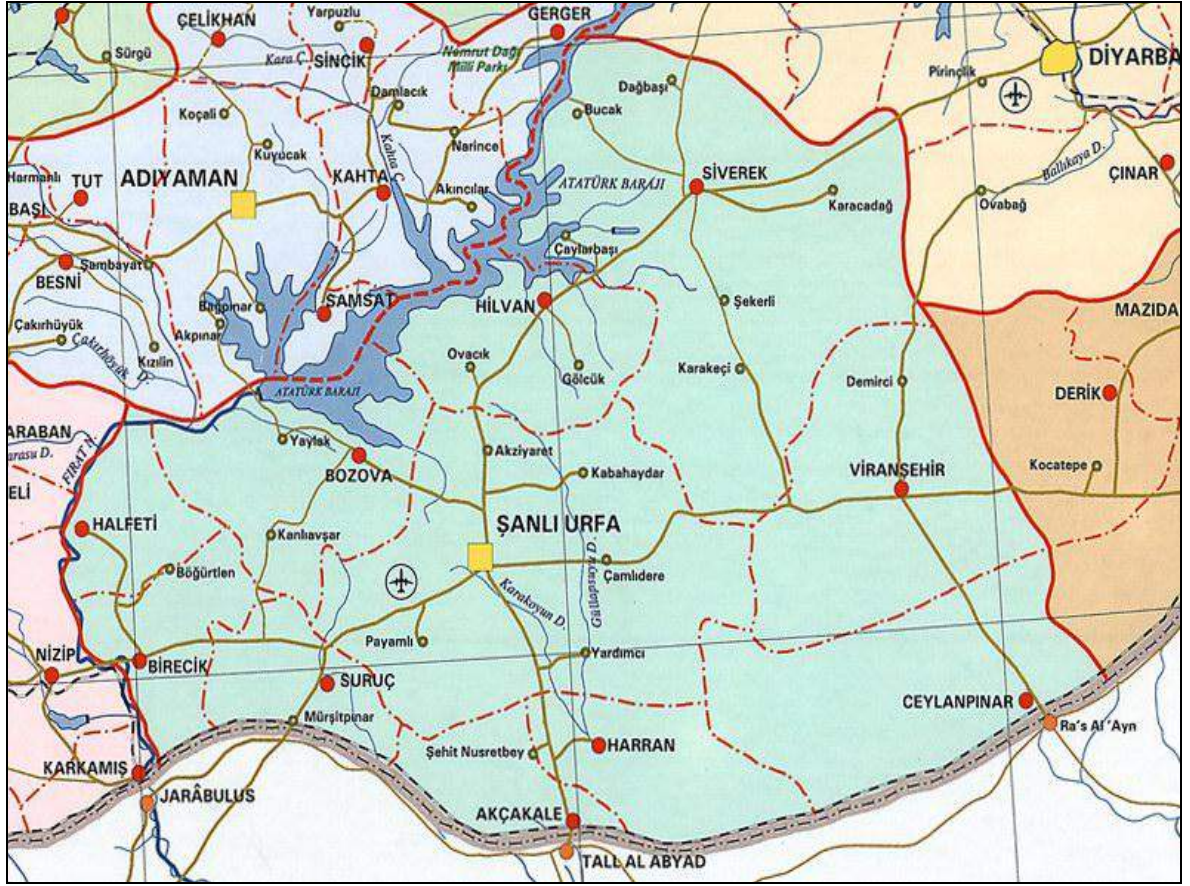
Şanlıurfa başta Beyrut ve Şam olmak üzere Orta Doğu ülkelerinin ticari merkezlerine olan yakınlığı ile dikkat çekmektedir.

Akçakale sınır kapısı	53 km
Ceylanpınar sınır kapısı	160 km
Öncüpınar	205 km
Habur sınır kapısı	366 km
Bağdat	821 km
Amman	586 km
Tahran	121 km

Şanlıurfa'nın Orta Doğu Ticaret Merkezlerine Uzaklığı (Km)

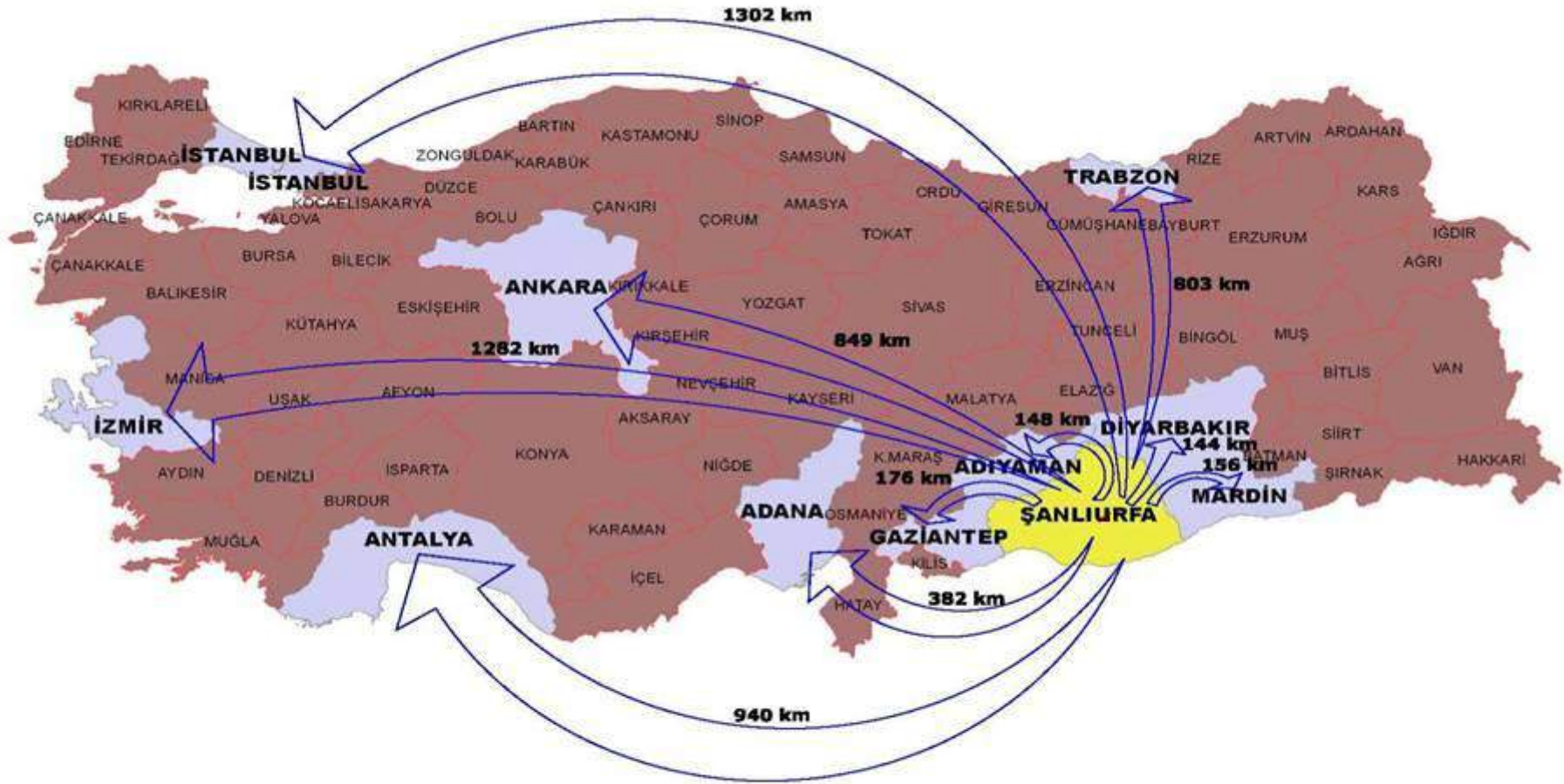
Şam	421
Beyrut	435

Şekil 13. Şanlıurfa İli Siyasal Haritası

A map of Turkey with Şanlıurfa highlighted in yellow. Blue arrows indicate distances to other major cities. The distances are as follows:

City	Distance (km)
İstanbul	1302
Trabzon	803
Ankara	1282
İzmir	849
Antalya	940
Adana	176
Gaziantep	382
Diyarbakır	148
Mardin	156
Van	144

2.1.8. Turizm

Şanlıurfa İli sahip olduğu uygun iklimi, tarihi ve kültürel değerleri, antik kentleri gibi dini merkezi ve çeşitli tabii güzellikleriyle turizm hareketliliğinde Türkiye’de öncülük yapan bir ilimizdir. Yeryüzünde önemli, özel ve kadim şehirler vardır. Bu şehirler, geçmişten günümüze tarih, bilim, hukuk, inanç, kültür, sanat, edebiyat, medeniyet gibi insanlık kültürünün oluşumuna ve gelişimine mekân olmuş önemli merkezlerdir.

Bu şehirler batıda Atina ve Roma; doğuda ise Mekke, Medine, Kudüs, İskenderiye ve Urfa’dır. Arkeolojik bulgulara göre Urfa, dünyanın en eski kenti, insanlık tarihinin başlangıcı, tüm insanlığın ortak ata yurdudur.

Urfa, taşı toprağı tarihle yoğrulan ve tarihin her döneminde mutlaka izi bulunan; il genelinde ortaya çıkan her arkeolojik bulguda, tarihin yeniden yazılmasına vesile olup tarihe kaynaklık eden, tarihin gelecekle buluştuğu kadim bir şehirdir. Balıklıgöl’ün yanı başındaki arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan “12.000 yıllık Dünyanın En Eski Heykeli”, eser sayısı bakımından Türkiye’nin 5. büyük müzesi olan Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi’nde sergilenmektedir. Yüzyılımızın en önemli arkeolojik keşfi olarak kabul edilen, Şanlıurfa merkezdeki, “12.000 yıllık Dünyanın En Eski Tapınağı: Göbeklitepe” ve aynı döneme ait olduğu tespit edilen birçok sit alanı ile Urfa, “Dünyada en çok arkeolojik kazı yapılması gereken yer” niteliğini hala korumaktadır.

Sahip olduğu özgün kültür varlıkları bakımından Urfa şehir merkezi, Göbeklitepe ve Harran, “Dünya kültür mirası aday listesi” ne alınmıştır. Urfa, ilkel dinlerden, çok tanrılı ve tek tanrılı dinlere ait inançların ve bu inançlarla bağlantılı kültürlerin binlerce yıl yoğrulduğu, kaynaştığı tarihi bir kent olarak kültür ve inanç turizminde birçok peygamberi bağrından çıkarmış bir şehirdir. Urfa, enbiyası, evliyası, ereni, ermişi ile gönül sultanlarının mekânı, muhabbetin başkentidir. Urfa, kutsal mekânlarda dualarınızın daha büyük bir anlam kazandığını ve Makam-ı İbrahim’de asırlardır yapılan zikir ile kalbinizin pasının silindiğini hissetmeniz anlamında önemli bir merkezdir. Âlimi, din adamı, filozofu, düşünürü, yazarı, şairi, seyyahı, ressamı, sanatçısı, şarkıcısıyla ünlü olan; üzerine birçok şiir, destan ve ağıt yazılan Urfa, mistik ve otantik yapısıyla ve sahip olduğu özgün mirası ile hâlâ ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Ünlü tarihçi Ebul Farac’a göre Urfa, Nûh tufanından sonra kurulan ilk şehirlerden biridir. Hazreti İbrahim Urfa’da doğmuş, Nemrud’la efsanevi bir şekilde mücadeleye girmiş, Mucize-i İbrahim ile ateş, Urfa’da gülistana dönüşmüş “serin ve selamet” olmuştur.

Haz. Yakub, kardeşi İys'in gazabından kaçararak Harran'a gelmiş, Harran'da dayısı kızıyla evlenmiş ve 15 yıl kadar Harran'da çobanlık yapmış, oğlu Haz. Yusuf henüz iki yaşında iken ailesi ile Kenan eline göç etmiştir.Doğu Yahudiliği ve Hıristiyanlığı Urfa'yı ve Harran'ı ziyaret edenleri "Hacı" kabul eder. Museviler açısından Urfa, Haz. İbrahim, Haz.Yakub ve Haz. Musa'nın yaşadığı topraklar olması dolayısıyla Arz-ı Mev'ud yani Haz. İbrahim'den dolayı vaat edildiğine inanılan topraklar içersinde, kalan en önemli merkezlerden biridir. Hıristiyanlar açısından Urfa, Haz. İsa'nın kutsadığı bir şehirdir. En kıymetli emanet olan ve halen İtalya'nın Torino Müzesinde sergilenen "Kutsal Mendil veya Kefen" Urfa'ya aittir.

Müslümanlar açısından Urfa, İbrahimî ve Eyyubî bir şehirdir. Haz. İbrahim'in soyundan olan Haz. Eyyub, Şam diyarından gelerek Eyyubnebi Beldesi'ne yerleşmiş, bu bölgede sabrın sultanı olmuş, vefatının akabinde bu beldeye defnedilmiştir. Eyyub'un sabrını miras alan bu şehir, Şuayb Antik Şehri ile, Mısır'da bir Kıpti'yi öldürüp kaçan Haz. Musa'nın sığınma yeri olmuştur. Haz. Musa, Şuayb Peygamberin yanında kalarak çobanlık etmiş ve ünlü atasını ondan alarak, buradan Tur Dağına çıkmıştır. İnanç önderlerini bağrından çıkaran Urfa, peygamberlere izafe edilen makamları ile, tarih boyunca "Peygamberler Şehri" veya "Peygamberler Diyarı" adıyla anılmıştır.

Urfa merkeze 48 km. mesafede olan ve son arkeolojik araştırmalarda MÖ.7000 yılına ait bulgular veren tarihi Harran şehri, üç semavi dinin de kabul ettiği Haz. İbrahim'in ata yurduudur.Tarihi Harran şehri, bağrında taşıdığı kültür varlıklarının yanı sıra tarihte üstlendiği misyonu ile din, kültür, sanat, edebiyat, felsefe, astroloji gibi alanlarda Dünyanın ilk üniversitesi olarak ilim ve irfan yurdu olmuştur. Harran-Eyyubnebi Turizm yolu güzergâhı üzerindeki Şeyh Hayat El-Harrani Türbesi... Haz. Yakub Kuyusu... 12 İmandan biri olan İmam Bakır Haz.'nin Makamı... Keşiş Mağaraları... Bazda Mağaraları... Han el-Ba'rur Kervansarayı... ismini Şuayb Peygamberden alan Şuayb Antik Şehri; ay, yıldız, güneş ve gezegenlere tapınmanın yaşandığı Soğmatar Antik Şehri... Haz. Musa Kuyusu... Çimdin Kale; Haz. Eyyub Peygamberi, eşi Haz. Rahme'yi ve Haz. Elyesa Peygamberi bağrında saklayan Eyyubnebi Beldesi, güzergah üzerindeki en önemli kültür varlıklarıdır. Urfa merkezdeki Halil ür-Rahman Gölü'nün yanı başındaki Edessa Kenti'nin tamamında erken Roma dönemine ait mağara mezarlar, bu mağaralarda kayaya oyulmuş Süryanice ve Grekçe yazılar, rölyef ve mozaikler bulunmuştur. Balıklıgöl'ün yanı başındaki Haleplibahçe'de on üç odalık bir saray, sarayın içindeki odaların tamamında taban mozaikleri bulunmaktadır.

MS. 5.yy'a ait olduğu tahmin edilen Haleplibahçe'de Amazon Kraliçelerinin Mozağe Resmedilmiş ilk örnekleri, binanın koruyucu tanrısı Kitis (KTICIC)... Truva savaşının

kahramanı Aşil... Aşili eğiten at adam Kenteor Kiron (KHİRİON)... Aşil'in annesi deniz tanrıçası Tetis (THETİS)...Truva atı fikrinin sahibi Odiseus (ODYESSEUS)'un tasvirlerine yer verilmiştir. MÖ. 3400 yılına ait “Dünyanın En Eski Mozaığı” Siverek ilçesine bağlı Hasek Höyük'te bulunmuş ve arkeoloji literatürüne girmiştir. Urfa il genelinde, bir müzeye sığmayacak kadar, keşfedilmeyi bekleyen mozaik vardır. Bu yüzdendir ki Urfa Mozaikler Şehri olarak bilinir.

Şanlıurfa İline her yıl kara ve hava yolu ile çok sayıda turist gelmektedir (Şanlıurfa İl Özel İdaresi, 2012). Şanlıurfa İlinde 12 adet turizm işletme belgeli tesis, 16 adet belediye belgeli tesis, 8 adet konukevi mevcuttur. Bu tesislerdeki toplam yatak sayısı: 28.338'dir. İlde 26 adet A grubu, 1 adet B grubu olmak üzere toplam 28 adet seyahat acentesi bulunmaktadır.(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Web Sitesi, 2012).

İnanç Turizmi kapsamında Şanlıurfa İli sahip olduğu değerlerle çok özel bir konuma sahiptir.

Tablo 6. 2011 Yılı Ocak Ayı Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

Tesise Geliş Sayısı (Toplam)	Tesis Geliş Sayısı (Yabancı)	Tesis Geliş Sayısı (Yerli)	Geceleme (Toplam)	Geceleme Sayısı (Yabancı)	Geceleme Sayısı (Yerli)
107733	8617	99116	192504	17108	175396

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi, 2012.

Tablo 7. 2011 Yılı Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesisleri

Tesise Geliş Sayısı (Toplam)	Tesis Geliş Sayısı (Yabancı)	Tesis Geliş Sayısı (Yerli)	Geceleme (Toplam)	Geceleme Sayısı (Yabancı)	Geceleme Sayısı (Yerli)
120750	8899	111851	171010	15345	155665

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi, 2012.

Tablo 8. Şanlıurfa İline Giriş Kapılarından Karayolu ile Giriş Yapan Yerli ve Yabancı Turist Sayısı

YIL	YERLİ TURİST	YABANCI TURİST
2011	246272	147404

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi 2012

Tablo 9. Şanlıurfa İline Çıkış Kapılarından Karayolu ile Çıkış Yapan Yerli ve Yabancı Turist Sayısı

YIL	YERLİ TURİST	YABANCI TURİST
2011	147404	147737

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Web Sitesi 2012

Tablo 10. İllere Göre Ruhsatlı Konaklama Tesisi ve Ziyaretçi Sayısı

İllere göre ruhsatlı konaklama tesisi ve ziyaretçi sayısı

	İller	Ziyaretçi sayısı	Turistik tesis sayısı	Yatak sayısı	Ziyaretçi/yatak oranı
1	AMASYA	90.198	36	1.616	56
1	ÇORUM	97.920	34	1.497	65
1	DİYARBAKIR	241.263	55	4.166	58
1	ERZURUM	352.516	72	5.080	69
1	HATAY	207.779	60	4.147	50
1	K.MARAŞ	82.464	74	3.650	23
1	KARS	95.367	28	2.297	42
1	KONYA	297.646	91	5.521	54
1	SAMSUN	253.736	61	3.931	65
1	SİVAS	98.988	46	2.572	38
1	ŞANLIURFA	139.229	26	2.114	66
1	TOKAT	92.423	35	1.706	54
1	TRABZON	185.458	150	7.418	25
2	AFYONKARAHİSAR	302.756	63	9.567	32
2	AĞRI	52.951	35	2.322	23
2	BURDUR	71.544	19	960	75
2	ÇANKIRI	41.371	18	926	45
2	ERZİNCAN	121.354	33	1.372	88
2	GİRESUN	66.721	34	1.683	40
2	ISPARTA	118.409	59	2.577	46
2	KASTAMONU	65.472	48	2.647	25
2	KÜTAHYA	236.982	49	3.444	69
2	MARDİN	19.081	17	1.303	15
2	NEVŞEHİR	569.496	121	13.381	43
2	ORDU	112.306	57	2.264	50
2	UŞAK	82.541	26	1.252	66
2	VAN	182.340	37	3.104	59
2	YOZGAT	72.552	31	1.761	41
	TOPLAM İPARD	4.350.863	1.415	94.278	

2.1.9. Kültürel Özellikler

Şanlıurfa kadim bir şehirdir. Yani, inşasının kesin olarak tespit edilemediği en eski şehir. Mevcut arkeolojik bulgulara göre 11.500 yıllık bir şehir olduğu bilimsel olarak tespit edilen, dünyanın en eski kenti olma unvanını hala elinde tutan şehir. Şanlıurfa’da yapılan her arkeolojik keşifler, tarihe ışık tutmakta ve tarihin yeniden yazılmasına vesile olmaktadır. Şanlıurfa, tarihten aldığı birikimi ile birçok uygarlığa beşiklik etmiş, dillerin, dinlerin, kültürlerin buluştuğu ve kaynaştığı medeniyetlerin buluştuğu bir şehir olmuştur. Şanlıurfa yaşanan ve yaşatılan kültür mirası ile hala dinginliği korumaktadır. Bilimsel olarak tespit edilen 11.500 yıllık tarihi ile dünyanın en eski kentidir. Yerleşik hayatın başlangıcı olan şehir (bölge) olduğu için, tüm insanlığın ata yurdudur. İlkel dinlerden çok tanrılı ve tek tanrılı dinlere ait her uygarlıktan ve medeniyetten kültür mirasını bağrında taşıyan ender merkezlerden biridir.

Tarih, bilim, hukuk, inanç, kültür, sanat, edebiyat, medeniyet gibi insanlık kültürünün oluşumuna ve gelişimine önemli katkılar sağlamış, tarihinin her döneminde medeniyetlerin ve kültürlerin buluştuğu, kaynaştığı, kardeşliğin ve hoşgörünün hakim olduğu, başta bütün semavi dinlerin atası hazreti İbrahim olmak üzere birçok peygamberin doğduğu, yaşadığı mukaddes bir beldedir.

Hakkında sayısız şiir, destan ve metinler yazılan Urfa mistik atmosferi, otantik yapısı ve özgün mirası ile şairlere, sanatkarlara, bilim insanlarına hala ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Şanlıurfa tarihten gelen kültür mirasıyla dünyada ve ülkemizde zengin bir ildir. Tarihi yerleri, Yöresel el sanatları, halk oyunları ve yemekleriyle Türkiye’nin en önde gelen önemli illerindendir.

Tarihi Yerler:

FIRFIRLI CAMİİ (ON İKİ HAVARİ KİLİSESİ – AZİZ HAVARİLER KİLİSESİ)

Ali Fuat Bey Caddesi’nde (Yeniyol) bulunan yapı Oniki Havarî Kilisesi olarak da adlandırılmıştır. Yapı kilise olarak inşa edilmiştir. Kaynaklara göre Hristiyanlık açısından

büyük önem taşıyan ve Van bölgesindeki Varak Manastırında bulunan “Varak Haçı” 1092 yılında Urfa’ya getirilerek bu kiliseye (Aziz Havariyun Kilisesi) konulmuştur. Caminin mihrabı üzerindeki kitabeden anlaşıldığına göre 1956 yılında kiliseden camiye çevrilmiştir. Caminin taş bezemelerinden ötürü de halk arasında Fırfırlı Cami olarak anılmıştır.

SELAHADDİN EYYUBİ CAMİİ (AZİZ JOHANNES PRODRAMOS ADDAİ KİLİSESİ)

Şanlıurfa’da Vali Fuat Bey Caddesi’nde (Yeniyol) bulunan bu caminin yerinde 457 yılında yaptırılan Aziz Youhanna (Vaftizci Yahya) Kilisesi bulunuyordu. Selahattin Eyyubi döneminde kısa bir süre cami olarak kullanılmıştır. XIX yüzyılın ortalarında, burada bulunan eski kilisenin üzerine bugünkü yapı inşa edilmiştir. Dönemi itibarı ile bölgedeki en büyük kilise olması dolayısıyla katedral olarak da adlandırılmıştır. Yapı uzun yıllar harap vaziyetde kalmış ve bir ara elektrik santrali olarak kullanılmıştır. 28 Mayıs 1993’te onarımı yapılarak ibadete açılmıştır. Caminin yapı malzemesi kesme taş olup, plan itibarı ile mihraba paralel üç sahından (bölümden) oluşmuştur. Caminin yapımında bazilika plan üslubu açıkça görülmektedir.

KÜÇÜK HACI MUSTAFA HACIKÂMİLOĞLU KONAĞI (CEVAHİR KONUKEVİ)

Bu tarihi konak, XIX. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir. Harem ve selamlık olmak üzere iki bölümü vardır. Konakta inşaat malzemesi olarak ünlü Urfa taşı (Hevara) kullanılmıştır. Küçük Hacı Mustafa Hacıkâmilioğlu Konağı olarak da bilinen bu konak, emekli valilerden Cemal Mirkelamoğlu'nun varisleri temsilen sağladığı maddi ve manevi destek sonucunda Şanlıurfa Valiliğince İl Özel İdaresi adına 1991 yılında satın alınarak restore edilmiştir.

MOZAİKLER ŞEHİRİ URFA - HALEPLİBAHÇE MOZAİKLERİ

Şanlıurfa merkezdeki Halil'ür-Rahman Gölü'nün yanı başında, gecekondular altında kalan Antik Edessa Kentinin Grek kültür kalıntılarından en önemlisi çok renkli ve usta bir üslûpla yapılan Halepli Bahçede mozaiklerdir. Edessa Kenti, arkeolojik araştırmaları beklemektedir. Bu antik kentin sınırları içerisindeki Halepli Bahçede, 2007 yılında yapılan kazılarda, günümüzden 3000 yıl önce Egeden, Karadeniz'e ve Anadolu'nun içlerine uzanan kültür havzasında, erkek egemenliğine karşı savaşan kadınların av sahnesi mozaïği bulundu. Halepli Bahçe Mozaiklerinde "Savaşçı Amazon Kraliçelerinin Mozaïğe Resmedilmiş Dünyadaki İlk Örnekleri"ne rastlanılmıştır. Uzmanlar, Halepli Bahçe Mozaiklerini mozaik tekniği, sanatı ve 4 mm2 ebadında Fırat Nehri'nin orijinal taşlarından yapılması ve benzeri özelliklerinden dolayı, dünyanın en kıymetli mozaïği olarak tanımlamaktadırlar.

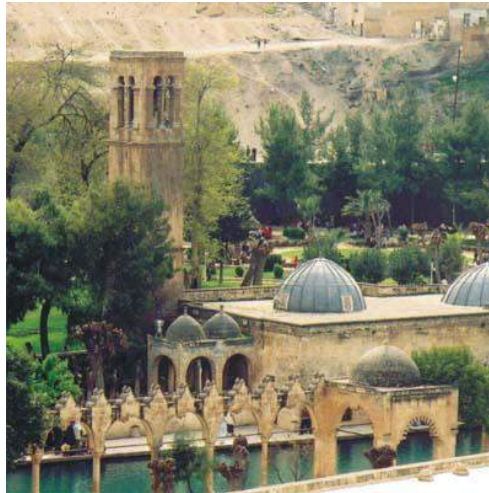
Haleplibahçe'de yapılan kazı çalışmaları sonucu farklı mozaikler de ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en önemlilerinden biri Truva Savaşı'nın kahramanlarından Akileus(Aşil)'dir. Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan ve Roma dönemine tarihlenen yer ısıtmalı hamam da alanın nedenli önemli bir yerleşim yeri olduğunu gözler önüne sermektedir.

ATEŞİN SERİN VE SELAMET OLDUĞU YER HALİL-ÜR RAHMAN GÖLÜ (BALIKLIGÖL)

Şehirdeki tarihi ve kutsal mekânların yanında, Rızvaniye Camii'nin önünde bulunan Balıklıgöl, 150 metre uzunluğunda ve 30 metre genişliğindedir. Derinliği 3-5 metre civarındadır. İçinde efsanelere konu olan sazan türü balıklar bulunmaktadır. Bu balıklara halk tarafından saygı gösterilir ve yenilmesi yasaktır. İslami kaynaklara, Hz. İbrahim ateşe atıldıktan sonra, bir mucize gerçekleşir ve etraf güllük gülistanlık olur. Bu mucizenin gerçekleştiği mekânın Balıklıgöl ve çevresi olduğuna inanılır.

HALİL-ÜR RAHMAN CAMİİ

Cami Halil-ür Rahman Gölü'nün (Balıklıgöl) hemen yanında yer almaktadır. Selahattin Eyyubi'nin Yeğeni El Melik'ül Eşref Muzafferüddin Musa tarafından 1211-1212 yıllarında inşa ettirilmiştir. Cami halk arasında “Döşeme Camisi” ve ya “Makam Camisi” olarak ta isimlendirilmektedir. Harap vaziyette olan cami, Eyyübi mimari özelliklerini 1810 yılında yapılan kapsamlı onarımdan sonra büyük ölçüde yitirmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde bu camiden İbrahim Halil Tekkesi olarak bahsetmektedir.

RIZVANIYE CAMİİ

Halil-ür Rahman Gölü (Balıklıgöl)'nün kuzey kenarında bulunan cami, 1717(Hicri.1129) yılında Rakka Valisi Rıdvan Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Plan olarak mihraba paralel dikdörtgen yapılı olan cami, üç kubbeli olarak inşa edilmiştir. Caminin doğusunda tek şerefeli bir minare yer alır. bulunmaktadır. Rızvaniye giriş kapısının Urfa'da bir eşi daha yoktur.

HASAN PADİŞAH CAMİİ

Balıklıgöl civarında, Akarbaşı mevkiinde bulunmaktadır. Kesin yapım tarihi bilinmeyen Hasan Padişah Camisi 15.yy'nin ikinci yarısına tarihlenmektedir. Şeyh Abdurrahman oğlu Hacı Yakub tarafından yaptırılmıştır. 1927 yılına ait kayıtlarda Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan adına yaptırıldığı belirtilmektedir. Caminin isminin de Uzun Hasan'ın adını taşıdığı söylenmektedir. Cami 1796, 1874 ve 1968 yıllarında; minaresi ise Halil Bey tarafından 1859 yılında onarılmıştır. Halil'ür Rahman Gölü'nden gelen su, bu caminin avlusundan geçer.

AYNZELİHA GÖLÜ

Halil-ür Rahman Gölü'nün hemen güneyinde, Urfa Kalesinin önünde yer almakta olup, 150m² alanı bulunan bir göldür. Bu göldeki balıklar da mekânın kutsal olduğuna inançla yenmez. Rivayetlere göre, Hz İbrahim ateşe atıldıktan sonra, Nemrut'un kızı Zeliha da Hz. İbrahim'i çok sevdiğinden ateşe atılmasına dayanamaz, o da kendisini ateşe atar. Zeliha'nın düştüğü yerde bir göl oluşur. Bu göle de Aynzeliha (Zeliha Gölü veya Pınarı) adı verilir.

ŞANLIURFA KALESİ

Urfa Kalesi

Urfa Kalesi'nin M.Ö. 9500 yıllarına ait neolitik bir yerleşim höyüğü üzerine kurulduğu tahmin edilmektedir. Kalenin yanı başında çıkarılan ve Şanlıurfa Müzesinde sergilenen 11.500 yıllık Balıklıgöl Heykeli kale dâhil Balıklıgöl havzasının tarihini bilimsel olarak vermektedir. Kalenin üzerindeki korinth başlıklı iki sütun Edessa Kralı IX. MANU döneminde, M.S. 240-242 yılları arasında birer anıt sütun olarak yapılmıştır. Kaledeki iki sütunun arası 14 m. olup, yükseklikleri 17.25 m. sütunların çevresi ise 4.60 metredir. Doğudaki sütunun kente bakan yüzünün 3 metre yukarısındaki Süryanice kitabe: "Ben

askeri komutan BARŞAMAŞ (Güneşin oğlu)'in oğlu AFTUHA. Bu sütunu ve üzerindeki heykeli veliaht Prens MANU kızı, kral MANU eşi, hanımefendim ve velinimetim kraliçe ŞALMETH için yaptım" yazılıdır. Kalenin sütun hariç diğer kısımları M.S. 814 yılında Abbasiler döneminde yeniden restore edilmiştir. Urfa Kalesi'nin, üç tarafı kayadan oyma derin savunma hendeği ile çevrilidir, kuzey tarafı ise sarp kayalıktır.

MEVLİD-İ HALİL MAĞARASI

Mevlid-i Halil Mağarası

Mevlid-i Halil Mağarası, Dergah Platosu denen alan içerisinde Balıklıgöl civarında yer alır. Mevlid, “kutlu doğum” demektir. Hz. İbrahim Peygamberin bu mağarada doğduğuna inanıldığından halk tarafından Mevlid-i Halil Mağarasından çıkan suyun zemzemden sonra enşifalısuolduğukabuledilmektedir.

SİPAHİ PAZARI

Sipahi Pazarı

Gümrük Hanı'nın batısına bitişik olarak inşa edilmiş, kapalı bir çarşıdır. Gümrük hanı ile

aynı tarihte hana gelenlerin hayvanlarının barınması için yaptırılmış olduğu tahmin edilmektedir. Yerden yarım metre yükseklikte karşılıklı dükkânlar yer alır. Dört kapısı vardır. 1997 yılında Şanlıurfa Valiliğince restore edilen çarşı günümüzde Halıcılar Çarşısı olarak kullanılmaktadır.

KAZZAZ PAZARI (BEDESTEN)

Kazzaz Pazarı (Bedesten)

Gümrük Hanı'nın güneyine bitişik olarak 1562 yılında inşa edilmiştir. 1740 tarihli Rızvan Ahmet Paşa Vakfiyesi'nde Bezzazistan adıyla geçen bu çarşının tamir ettirildiği yazılıdır. Kapalı çarşı şeklindeki Bedesten düzgün kesme taşlardan yapılmıştır. Doğuda Han Önü Çarşısı'na açılan ana kapısı, Sipahi Pazarı'na açılan Batı kapısı, Pamukçu Pazarı'na açılan güney kapısı ve Gümrük Hanı'na açılan kuzey kapısı olmak üzere 4 kapısı bulunmaktadır. Batı kapısının, sipahi pazarındaki bir dükkânın bozulmasıyla açıldığı vakfiyesinden anlaşılır. Çarşıda sağlı sollu iki sıra halinde uzayan dükkânlar bir metre yüksekten 1998 yılındaki ŞURKAV'ın yaptığı yenileme sırasında yer seviyesine indirilmiştir. Yapı günümüzde yöresel giysi ve aksesuarların satıldığı çarşı olarak kullanılmaktadır

GÜMRÜK HANI

Gümrük Hanı

Haşimiye Meydanı yakınındadır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında 1563 yılında Urfa Sancakbeyi Halhallı Behram Paşa tarafından yaptırılmıştır. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde "Yetmiş Hanı" olarak anılan Gümrük Hanı, Şanlıurfa'daki hanların en güzel ve anıtsal örneklerindendir. Dış cepheleri kaplayan iki renkli kesme taşlardan dolayı "Alaca Han" adıyla da bilinir. Avlusundan Halil-ür Rahman Gölü'nün suyu geçmektedir. İki katlı bu hanın üst katındaki odalarda terziler çalışmakta, avlusunda çayhaneler bulunmaktadır. Hanın kare avlusunun etrafını çevreleyen dükkânların üzerinde ön kısımları revaklı ikinci kat odaları yer almaktadır. Giriş eyvanının üzeri mescit olarak değerlendirilmiştir.

HÜSEYİNİYE ÇARŞILARI (BAKIRCILAR ÇARŞISI)

Bakırcılar Çarşısı

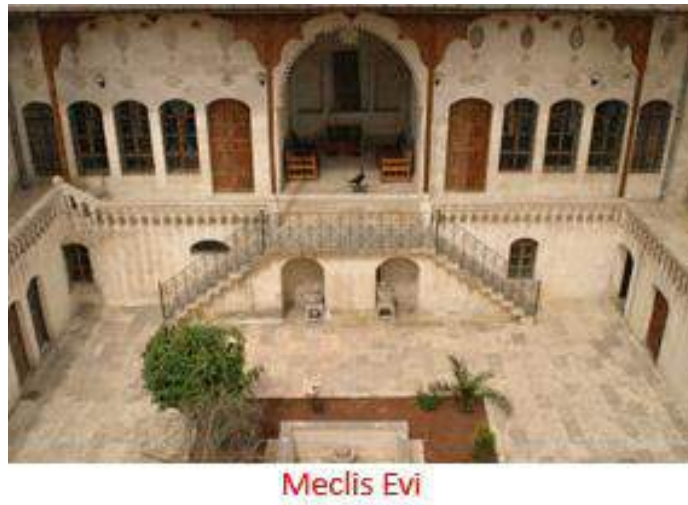
Çadırcı Pazarı ile Kazancı Pazarı arasında, kuzey güney yönünde birbirine paralel olarak uzanan ve her biri 15'er çapraz tonozla örtülü iki kapalı çarşıdır. Çarşı, 1887 yılında Hartavizâde Hafız Muhammet Selim Efendinin oğlu Hüseyin Paşa tarafından yaptırılmıştır. Çarşılarda sağlı sollu dükkânların kapılarının üzerinde karşılıklı olarak aydınlatma pencereleri yer alır. Düzgün kesme taşlardan inşa edilmiştir. İnşa edildiği yıllarda Halı, Kilim, Keçe ve benzeri yaygıların satıldığı yer olarak kullanılmıştır.

DEBBAĞHANE

Büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğu Şanlıurfa'da, Debbağlık sanatının geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Bu sanat günümüzde fabrika türü derilere yenik düşerek tamamen terk edilmiş bir vaziyettedir.

MECLİS EVİ (ŞAHAP BAKIR EVİ – İSA BEDEN EVİ)

Arabizade Reşit Efendi evi olarak ta bilinen bu ev Pınarbaşı Mahallesi Köleler sokaktadır. Bu eve bir tetirbe (Çıkmaz Sokak) sonundaki kapıdan girilir. Kapısı geleneksel Urfa evlerinin birçoğunda olduğu gibi çift çenetlidir (çift kanatlı). Kapı üzerindeki madalyon şeklindeki kitabede yer alan H 1192 (M1778 tarihi) büyük olasılıkla evin yapılış tarihidir. Haremlik ve selamlık bölümlerinden oluşan tarihi ev kapı arası, hayat, havuz, çiçeklik, zerzembe (kiler), tandırlık, camhane (Duvara gömme nişler), eyvan, haremlikle selamlık arasında yemek servisini sağlayan dönme dolap gibi Urfa evlerinin tüm unsurlarını taşımaktadır.

MEVLEVİHANE CAMİİ

Mevlevihane Camii

Haşimiye Meydanı'nın doğusunda bulunan yapı, 18. Yüzyılda Mevlevilerin zikir yapmak üzere toplanması amaçlı Mevlevihane olarak inşa edilmiştir. Kubbesinin dış üst tarafında "Mevlevi Sikkesi" mevcut olup, tekkelerin kapatılmasından sonra cami olarak ibadete açılmıştır. Bu yapı, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan bir proje dâhilinde restore edilmiştir.

TARİHİ URFA SOKAKLARI

Şanlıurfa'nın tarihi mimari dokusunun önemli bir kısmını sokaklar ve evler oluşturmaktadır. Yüzlerce güzel ev ve sokaktan oluşan bu dokunun önemli bir kısmının bozulmadan günümüze ulaşmış olması turizm açısından büyük bir kazançtır. Sivil mimari dokusunun ve anıtsal mimari dokusunun önemli bir kısmını koruyarak günümüze ulaşmış ender şehirlerden biri olan Şanlıurfa, UNESCO'nun Dünya Kültür Mirası Listesi'ne aday bir ildir. Çok sayıdaki tarihi sokak arasında Arabi Camii Sokağı, At Pazarı Sokağı, Güllüoğlu Sokağı,

Urfa Sokakları

Hüseyin Paşa Sokak, İrfaniye Sokak, Karanlık Kapı Sokak, Madenli Sokak, Yorgancı Sokak ve Zincirli Sokak yüksek duvarları, sokağa taşkın cumbaları, kabaltı denilen beşik tonoz örtülü geçitleriyle izleyenlerin ilgisini çekmektedir. Tetirbe, Şanlıurfa’da birçok sokakta rastlanan, genellikle 5-15 m. Uzunluğunda, 1,5-2,5 metre genişliğinde olan çıkmaz sokaklara verilen isimdir. Bu çıkmaz sokaklar mahallenin ana yolundan ayrılarak daha da bir kişiselleşmiş özel yollar olarak değerlendirilebilir. Genellikle orada oturan ailelerin adlarıyla bilinir.

ELLİSEKİZ MEYDANI

Şeh Saffet Çeşmesi

Nimetullah Mahallesiindeki Osmanlı Dönemine ait dört sokağa açılan tarihi yapıların yoğunlaştığı önemli bir meydandır. Bu meydanın güneyinde Kurtuluş İlköğretim Okulu (Numune Mektebi- XIX. Yy. sonları), doğusunda Şeyh Saffet Tekkesi(1892), Şeyh Saffet Çeşmesi (1891) ve Muhammet Muhyiddin Türbesi (1795), kuzeyinde Reji Kilisesi (1861), kuzeybatısında ise XV. yy’a ait Nimetullah Caminin yer aldığı bu meydan adeta bir “HoşgörüMeydanı”görünümündedir.

REJİ KİLİSESİ (AZİZ PETRUS VE AZİZ PAULUS KİLİSESİ)

Reji Kilisesi

Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi olarak kayıtlara geçen yapı, Ellisekiz Meydanı'nın kuzeydoğusundadır. Yapı, 1861 yılında, VI. yüzyıla ait bir kilise kalıntısının üzerine inşa edilmiştir. Kilise, Hz. İsa'nın iki havarisinin anısına inşa edildiğinden onların ismini taşımaktadır. Yapı, 1924 yılına yani Urfalı Süryanilerin Halep'e(Suriye) göç edişlerine kadar, aktif olarak kullanılmıştır. Aziz Petrus ve Aziz Paulus Kilisesi, 1924 yılında Tütün, Tütün Mamülleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş. (TEKEL) İdaresine verilir. Tekel idaresi tarafından yapı önce tütün fabrikası sonra üzüm deposu olarak kullanılır. Kilise, halk tarafından Tekel kelimesinin Fransızca karşılığı olan Regie (Reji)'den dolayı "Reji Kilisesi" olarak isimlendirilmiştir. Kiliseden çıkarılan yazılı mezar taşları Urfa Müzesi'nde gönderilmiştir. Kilise, Şanlıurfa Valiliği tarafından 1998 yılında restore edilerek, 24 Mayıs 2002 tarihinde “Vali Kemalettin Gazezoğlu Kültür Merkezi” olarak hizmete girmiştir. Bugün hala çeşitli sosyal etkinlikler için kullanılmaktadır.

NİMETULLAH CAMİİ (AK CAMİİ)

Nimetullah Camii

Nimetullah Camii, Nimetullah Mahallesiindeki Ellisekiz Meydanı'nda bulunmaktır. Bazı kaynaklarda caminin 1500'lü yıllarda Urfa Sancakbeylerinden Nimetullah Bey tarafından inşa ettirildiği ifade edilse de kesinlik bulunmamaktadır. Harim kısmına(ana ibadet mekânı) girişteki kapı Klasik Osmanlı Portalleri tazında mukarnaslı olup görülmeye değerdir. Yapı plan özelliği itibariyle Edirne Üç Şerefeli Camii ile benzerlik gösterir. Bu plan özelliği daha sonra inşa edilen Çakeri Camiinde de karşımıza çıkmaktadır. Avluyu çevreleyen medrese odaları 1695 yılında Abbas Ağa tarafından yaptırılmıştır. Şanlıurfa'nın tarihi dokusunun korunduğu en önemli bölgelerden olan Kültür Adası olarak tanımlanan tarihi adanın kuzey kesimini oluşturan sokaktır. Nimetullah Cami ile Yıldız Meydanı'nı birbirine bağlar. Birçok evin restore edildiği bu sokakta bazı evler yöresel kültürün yaşatıldığı birer konukevine dönüştürülmüştür.

YILDIZ SARAYI KONUKEVİ

Yıldız Sarayı Konukevi

Geleneksel Urfa ev mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan tarihi ev, haremlik ve selamlık olmak üzere iki ana bölümden oluşur. Geniş avlusu ve süslemeleriyle dikkat çeken yapı, restore edilerek konukevine dönüştürülmüştür. Halen, “Yıldız Sarayı Konukevi” olarak, restaurant olarak hizmet vermekte ve sıra gecesi organizasyonlarına ev sahipliği yapmaktadır.

ULU CAMİİ

Ulu Cami Minaresi

Cami, şehir merkezinde Divanyolu Caddesinde yer alır. Yapım tarihi belirlenemeyen, "Kızıl Kilise" olarak adlandırılan, eski bir kilisenin yerine inşa edilmiştir. Eski yapıya ait avlu duvarları, sütunlar, sütun başlıkları ve çan kulesi halen mevcuttur. Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Bu yüzden kim tarafından ve ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Urfa Ulu Camii plan olarak, Halep Hükümdarı Nureddin Mahmud Zengi tarafından tamir ettirilip bugünkü şeklini alan Halep Ulu Camii'ne benzemektedir. Bu nedenle Urfa Ulu Camii'nin de aynı dönemde yaptırıldığı tahmin edilmektedir. İslam fetihlerinden sonra, sütunlarda kullanılan kırmızı mermerler ve kilise ile ilişkisinden dolayı "Mescidül- Hamra (Kırmızı mescit)" olarak isimlendirilmiştir. Halk arasındaki bir inanışa göre Hz. İsa'nın, Kral Abgar'a Havarisi Thomas'la gönderdiği mendil bu kuyuya düşmüştür. Bu nedenle caminin içindeki kuyunun suyu, şifalı olarak kabul edilir. Kızıl Kiliseye ait kalın duvarlarla çevrili camii avlusunun kuzeybatı kesimi mezarlıktır. Bu mezarlıktaki türbede, 1823 yılında vefat eden, Halidi Tarikatı'nın kurucusu Mevlana HalidZiyâeddin Hazretleri'nin küçük oğlu Şehabeddin Ahmet'in mezarı bulunmaktadır.

HACI HAFIZ AHMET EFENDİ EVİ (DEVLET GÜZEL SANATLAR GALERİSİ)

**Hacı Hafız Ahmet Efendi Evi
(Devlet Güzel Sanatlar Galerisi)**

Divan yolu postane bitişiğindedir. İki avlulu evin, selamlık kapısı üzerindeki kitabeden 1888 tarihinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Düzgün kesme taşlardan yapılmış olup haremlik ve selamlık bölümü geleneksel Urfa evlerinin en güzel örneklerindendir. Urfa evlerindeki ağaç işçiliğini yansıtır. 1979 yılında Kültür Bakanlığınca kamulaştırılarak restore edilip 1998 yılında Devlet Güzel Sanatlar Galerisi olarak hizmete açılmıştır.

KÖY YATI MEKTEBİ (İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ VE KÜLTÜR BAHÇESİ)

**Köy Yatı Mektebi (İl Kültür ve Turizm
Müdürlüğü ve Kültür Bahçesi)**

İnşa tarihi bilinmemektedir. Mimari ve Üslup olarak 1903 yılında inşa edilen Yusuf Ziya Efendi Konağına (Eski Osmanlı Bankası binası) benzer özellikler taşıdığı için aynı dönemde yapıldığı söylenebilir. Yapı 1993 yılında Şanlıurfa Valiliğince restore edilmiş ve bir süre Özel İdare binası olarak kullanılmıştır. 2005 yılında İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne

devredilmiştir. 4200 m2 lik bir alan sahip olan bu bina ve müstemilatı restore edilmiştir. Yapılan restorasyon çalışmaları sırasında bahçe düzenlemesi yapılarak “Kültür Bahçesi” olarak sosyal etkinliklerin yapılmasına müsait bir vaziyete getirilmiş, ayrıca bahçe içine Halepli Bahçe Amazon Mozaikleri, GöbeklitepeStelleri, Edessa Mozaikleri gibi birçok eserin kopyaları yapılmıştır. Urfa Mimarisinin güzel örneklerinden biri olan bu yapı, halen İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü hizmet binası olarak kullanılmaktadır.

GÖBEKLİTEPE

Göbekli Tepe

Göbeklitepe, M.Ö. 10.000 yani günümüzden 12.000 yıl öncesine tarihlenen “Dünyanın En Eski Arkeolojik Tapınağı”dır. 80 dönümlük alana sahip olan ören yeri, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca 2005 yılında 1. Derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. İnsanoğlu ilk kez, Neolitik dönemde avcılık ve toplayıcılık ile birlikte ziraata da yönelmiştir. Yabani şekilde yetişen buğday, arpa, mercimek türü ürünleri deneme yanılma yoluyla ekmeye başlamış, zamanla en iyi ürünü bulmuştur. Yine bu dönemde hayvanların evcilleştirilmesi gerçekleşmiş, ilk dini ve sivil mimari örnekleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Şanlıurfa İl Merkezi’nin 17 km doğusunda Örencik (Karaharabe) Köyü’nün 3 km kuzeydoğusunda yer alan Göbeklitepe, adını bölgede bulunan taş yatır mezardan (ziyaretten) almaktadır. Göbeklitepe’de ortaya çıkarılan ilginç buluntular arasında çöl varanı, sürüngen kabartmaları, ağzı açık ve dişleri korkunç bir şekilde betimlenen kurt kafaları, yaban domuzları, turna, leylek, tilki, ceylan, yabani eşek, yılan, akrep, yabani koyun, aslan örümcek ve kafası olmayan insan kabartması, erkeklik organı abartılı olarak tasvir edilmiş erkek heykelleri vb. ortaya çıkan bulgular 12.000 yıl önce yerleşik hayata geçen bu dönem insanının inançlarını yansıtan önemli bulguları oluşturmaktadır. Dünyada kabul gören arkeolojik görüşe göre insanoğlunu avcı ve toplayıcı yaşam biçiminden yerleşik hayata

geçmesindeki en önemli faktörler; açlık korkusu ve korunma iç güdüsüdür. Ancak Göbeklitepe bu tabuyu yıkmıştır.

ATATÜRK BARAJI

Atatürk Barajı

Türkiye'deki elektrik üretimini artırmak ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 9 ili kapsayan ziraat arazilerini sulamak amacıyla 1958 yıllarında Fırat Nehri'nden yararlanarak bir baraj yapılmasına karar verilir. 1960 yılında Elektrik İşleri Etüt İdaresi Genel Müdürlüğü, projeyi başlatır. 10 Ocak 1991 tarihinde Atatürk Baraj'ında su tutulmaya başlanır. Haziran 1992'de ise elektrik üretimine geçilir. Tamamı Türk mühendisleri tarafından gerçekleştirilen Atatürk Barajı, dünyanın en verimli arazilerinden biri olan Harran Ovasını sulamaya başlamıştır. Bunun neticesinde yılda 1 kez ürün alınan bu bereketli topraklardan 2-3 ürün alınmaya başlanmıştır. Bunun yanında ürün deseni çeşitlilik göstermiş, pamuk başta olmak üzere soya, defne, mısır, ayçiçeği gibi birçok ürününde ekimi yapılmaya başlanmıştır.

Atatürk Barajı Türkiye'nin en büyük barajıdır. Baraj, gövde dolgusu bakımından dünya 3'üncüsü; yükseklik yönünden dünya 9'uncusu; göl hacmi yönünden ise dünya 8'incisidir.

KELOŞK-DEVİR ŞEBEK

Birecik İlçemizin İnceler Köyü sınırları içinde yer alan Deyr Şebek, yöre halkı tarafından “Kalecik” anlamına gelen “Keloşk” olarak bilinmektedir. Roma Dönemine tarihlenen alanda iki yapı kalıntısı ve bir kaya mezarlığı yer almaktadır. Alanda çevreyi gözetleyecek bir konumda inşa edilmiş olan yapının ‘Keçiburcu’ ve ‘Harapsor’ kalıntıları gibi Roma Dönemine ait bir karakol olduğu tahmin edilmektedir.

RUMKALE

Rumkale

Rumkale, Birecik Ovası'nın ve Halfeti'nin kuzeyinde, Fırat Nehri'nin kıyı kesiminin doğusunda, Şanlıurfa yoluna bakan bir tepe üzerindedir ve Birecik'i kuzeyinden ve kuzeydoğusundan sınırlar. XX. yüzyılın başlarında bir kaza halinde idi ve kazanın merkezi de Halfeti kasabası idi. Rumkale, Asurlular döneminde Şitamrat ismiyle tanınmıştır. Daha sonra Urima adını almış ve XII. yüzyılda Ermeni Piskoposluğu'nun merkezi haline gelmiştir. 1292 yılında Memluklu Sultanı Melik el-Eşref tarafından ele geçirilmiştir. 1516 yılında Mercidabık Savaşı'ndan sonra Osmanlı egemenliğine giren Rumkale, Halep Eyaletine bağlanmıştır. 1737 yılında eyalet haline getirilerek, derebeyleri ve yerel yöneticiler

tarafından idare edilir. XX.yüzyılın başlarında kazanın nüfusunu Kürtler ve Türkler, köylerin nüfusunu ise Ermeniler ve Yezidiler oluşturmaktaydı. Rumkale'de bugün gezilip görülebilecek eserler şunlardır: Kale harabeleri, Aziz Nerses Kilisesi harabeleri ve Barşavma Manastırıharabeleri.

FEYZULLAH EFENDİ KONAĞI

Feyzullah Efendi Konağı (Harran Üniv.)

Halfeti yöresinin ileri gelenlerinden Feyzullah Efendi tarafından 1901 yılında(H. 1319) inşa edilmiştir. İnşaata iki yıl sürmüştür. 1000 m2 bir alan üzerinde iki katlı olarak yapılmış olan bina, ilk katta 10, ikinci katta ise 4 oda olmak üzere toplam 14 odalıdır. Birecik barajı suları altında kalacağından dolayı Harran üniversitesi tarafından, taşları numaralandırılarak yapılmakta olan Osman Bey Kampüsü'ne taşınmış ve aslına uygun olarak inşa edilmiştir.

BİRECİK KALESİ

Birecik Kalesi

İlçe merkezinde Fırat nehrinin doğu yamacında tabii, sert kalker kayalık tepe üzerine kurulmuştur. Kalenin ilk inşa tarihi hakkında farklı görüşler vardır. Üzerinde inşa edildiği beyaz kalker tepeden dolayı Beyaz Kale (Kal'etül Beyza/Beyda) denilen yapının 13. yüzyılda inşa edildiği kabul edilir. Birecik kalesi Romalılar,(M.Ö.30- M.S.395) Franklar(MS

1098- 1150) ve Memluklar dönemi (1277-1484) olmak üzere üç defa onarım görmüştür.

ŞEYH MES'UD TÜRBEŞİ

Şeyh Mes'Ud Türbesi

Şanlıurfa'daki türbelerin en eski tarihli olan bu yapı, aslında dört eyvanlı kapalı Selçuklu medrese-leri tarzında inşa edilmiş bir medrese yapısıdır. Doğudaki eyvanın alt kısmındaki odada Şeyh Mesut'un mezarı, eyvan içersinde de sandukası bulunmaktadır. Hoca Ahmet Yesevi'nin halifelerinden biri olduğu sanılmaktadır. Nişabur'dan Anadolu'ya gelerek halka İslamiyeti öğretmekle görevlendirilmiştir. Uzun yıllar Urfa'da Müslümanlığa hizmet etmiş evliyadandır. Yapının 100 metre kadar batısında bulunan bir sarnıcın yanındaki kaya üzerine yazılmış Arapça kitabe şunlar yazılıdır: "Bu sarnıc, Nişaburlu Said Hengel'in oğlu Mes'ud tarafından 10 Receb 579 (m. 30 Ekim 1183) tarihinde oyulmuştur. Kim Allah'ı yardıma çağırırsa, Allah ona ve bütün Müslümanlara yardım ve merhamet etsin."

GERMUŞ KİLİSESİ

Şeyh Mes'Ud Türbesi

Germuş Kilisesi, Merkezin 10 km kuzeydoğusunda Germuş dağlarının, eteklerinde kurulan Germuş Köyü'nde yer alır. Köyün bugünkü ismi Dağeteği'dir. Kilise alanı, bir akarsu, bir kilise(Aziz Yakup Kilisesi) ve kilisenin toplantı meydanından oluşur. Kilise, taştan ve iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bu köy, Atatürk tarafından Üceymi Sümer Paşa adında Irak kökenli Hamidiye Paşası bir şeyhe hibe edilmiştir. Birinci Dünya savaşında

Osmanlı Devletinin Suriye cephesinde önemli yardımları görülen bu paşa, savaştan sonra Türkiye'ye gelmiş ve buraya yerleşmiştir. Asıl ismi Üceymi Sadun Paşadır.

CEYLANPINAR TARIM İŞLETMELERİ MÜDÜRLÜĞÜ (TİGEM)

Ceylanlar

Ceylanpınar Tarım İşletmesi, ilk kez 1943 yılında Zirai Kombinalara bağlı “Urfa Grup Amirliği” adıyla çalışmaya başlamıştır. 1.3.1950’de yürürlüğe giren 5433 sayılı yasa ile adı Devlet Üretim Çiftlikleri olmuştur. 20.05.1983’de gerçekleştirilen yasal düzenleme ile kurumun statüsü yeniden değiştirilmiş ve adı Tarım işletmeleri Genel Müdürlüğü olmuştur. İşletmenin bitkisel üretim çalışmaları arasında pamuk, ayçiçeği, yonca, soya, yem bitkileri, sebze ve meyve üretilmektedir. İşletmenin hayvancılık alanındaki çalışmaları arasında Sığırcılık, Koyunculuk, Arıcılık, Süt Ürünleri ve Ceylan üretimini sayabiliriz.

ŞEYH MÜSLÜM TÜRBESİ (ZİYARET KÖYÜ ŞEYH MÜSLÜM KÜLLİYESİ)

Şeyh Müslüm Türbesi

Suruç ilçesinin 5 km güneydoğusunda yer alan cami, iki türbe, minare vb. çeşitli birimlerden oluşan bir yapı topluluğudur. İnşa kitabesi bulunmayan yapının camii, zaviye tekke ile

birlikte 1168–1169 yılında inşa edildiği kabul edilir. Külliye'nin türbesinde gömülü olduğuna inanılan Şeyh Müslim ya da Şeyh Mesleme Bin Name es-Serucin hakkında bilinenler söylencelere dayanmaktadır. Birçok hastalık için Şifa dağıttığına inanılan türbe, daha çok çocuğu olmayan kadınlar ve akıl sağlığını yitirenlerin getirildiği bir yerdir.

YÖRESEL EL SANATLARI ;

Abacılık: Aba, el mekikli cülha tezgâhında deve yününden dokunan ve elbise üzerine giyilen bol bir giysidir. Aba, biçim olarak kürkü andırmaktadır. Erkek ve kadınlar için ayrı modellerde olan bu giysiler günümüzde kullanılmadığından dokunması da terkedilmiştir.

Ahşap Oymacılığı:

Evlerdeki ve Şanlıurfa Müzesi'ndeki kapı, pencere, dolap kanatlarına, sandık ve ayna gibi diğer ahşap eserlere bakıldığında ağaç oymacılığın Şanlıurfa'da çok eski ve parlak bir geçmişe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Marangozluk sanatı Urfa'da “İnce Neccârlar” ve “Kaba Neccârlar” olmak üzere iki ayrı gruptaki ustalar tarafından sürdürülmektedir. Kaba neccârlar bugünkü Neccâr Pazarı denilen çarşıda halen sanatlarını sürdürmekte, adından da anlaşılacağı üzere kaba ürünler imal etmektedirler. İnce Neccârlar ise, Karamaydan mevkiinde bugünkü Postanenin yerinde bulunan Halkevi ile Yusuf Paşa Camii arasındaki dükkânlarda çalışırlardı. İşlemeli kapı, pencere kanatları, çeyiz sandıkları ve aynalar bu esnaf tarafından üretilmekteydi. Buradaki dükkânlar zamanla kapatılmış olup, kapı ve pencere kanatları günümüzde her türlü oyma ve süslemeden yoksun olarak değişik yerlere dağılmış marangozlar (İnce Neccârlar) tarafından imal edilmektedir.

Evlerdeki kapı ve pencere kanatları Urfa'daki ağaç eserler arasında önemli bir yer tutmaktadır. Ağacın çabuk yıpranan bir madde olması, hele bunun her gün birçok kez açılıp kapanarak, zaman zaman hızla çarpılarak, evin yıkandığı sıralarda su değiştirilerek daha da çabuk tahrip olmasına yol açılan kapı ve pencerelerde kullanılmış olması, ağaç eserlerinin

çok eski örneklerinin günümüze kadar ulaşmamasına neden olmuştur. 1716-1721 tarihlerine ait Rızvaniye Camii'nin bu tarihten kalma kapısı, Eyyûbi Medresesi'nin yerine 1781 tarihinde inşa edilen Nakibzâde Hacı İbrahim Efendi Medresesi Kütüphânesi'nin aynı tarihten kalan kapısı dışında, tarihleri daha öncelere götürülebilecek ağaç eser Urfa'da bulunmamaktadır.

Bakırcılık:

İnsanoğlunun bakırı bulması ve işlemesini öğrenmesi M.Ö. 5000-3000 tarihlerinde Kalkolitik Çağ denilen Bakır Çağı ile başlamıştır. Şanlıurfa il sınırları içindeki Hassek Höyük, Kurban Höyük, Lidar Höyük gibi höyüklerde yapılan arkeolojik kazılarda kalkolitik çağa ait bakır kaplar, ok ve mızrak uçları ile iğnelere bol sayıda rastlanılmıştır. Ayrıca Harran'da 1950 yıllarında yapılan Türk-İngiliz ortak kazılarında, içkale içerisindeki bir odanın tavanının tesadüfen çökmesi sonucu bulunan, 11. yüzyıl sonu ve 12. yüzyıl Eyyûbiler dönemine tarihlenen 199 parça nadide madeni eser bakırcılık sanatının bu bölgede ileri bir düzeyde olduğunu vurgulamaktadır.

Urfa'daki tarihi geçmişi bu kadar eskilere dayanan bakırcılık sanatı 1960'lı yıllara kadar önemini korumuş, Kazancı Pazarı ve Hüseyiniye Çarşıları'ndaki dükkânlarda çok sayıda usta tarafından sürdürülmüştür. 1960'lı yıllarda alüminyum, plastik ve daha sonraları çelikten imal edilmiş fabrikasyon türü mutfak gereçlerinin piyasaya hakim olması ile bu sanat önemini yitirmiştir.

Şanlıurfa bakır işleri “dövme çekiç” tekniğiyle ün salmıştır. Urfalı bakırcı ustalarının bu teknikteki maharetlerinin tartışılmaz olduğu söylenmektedir. Son zamanlarda bazı genç ustalar tarafından “Kabartma Çekiç” tekniğine yönelinerek turistik amaçlı, tarihi yerleri ve özel amblemleri konu alan kabartmalı tepsiler, cezveler yapılmaya başlanmıştır.

Culhacılık (Bez Oymacılığı):

Yün ipliği, pamuk ipliği ve floş'un kamçılı tezgâhının tek ayakla çalışan çeşidi olan “cakarlı” ve 2-4 ayakla çalışan çeşidi olan “çekmeli” tezgâhlarda dokunarak “Yamşah” (“Neçek”-“Çefiye”) ve “Puşu” gibi baş örtüsü, “Ehram” gibi kadın boy örtüsü haline getirilmesi sanatına Urfa’da “Cülhacılık” denilmektedir. Cülha tezgâhlarının kamçılı olmayan, yani mekiği el ile atılan çeşitlerinde “Aba” (kadın ve erkek boy örtüsü) ve “Çaput Çul” (Kilim) dokunmaktadır.

30-40 yıl öncesine kadar Kamberiyeye Mahallesi’nde 100’e yakın kamçılı tezgâhta icra edilen Yamşah ve Neçek dokumacılığı (Cülhacılık) son zamanlarda önemini yitirmiş, tezgâh sayısı 5-6’ya düşmüştür. Hekim Dede Mahallesinde “Kumaşhane” denilen evdeki 10’a yakın tezgâhta 100 yıldan beri cülhacılık yapılmaktaydı. Ancak son yıllarda bu sanata olan ilginin azalması neticesinde bu tarihi imalathanedeki tezgâhlar 1991 yılında dağıtılmış, imalathane konuta dönüştürülmüştür.

Çulculuk (Semercilik-Palancılık):

At ve merkep gibi binek hayvanları üzerine atılan semerlere Urfa’da “Palan”, bu sanatla uğraşanlara da “Çulcu” (Palancı) denilmektedir. Eskiden deve üzerine atılan ve “Havut” denilen deve palanları da bu sanat koluna girmekte, bu işle uğraşanlara “Havutçu”

denilmekteydi. Deve neslinin gittikçe tükenmekte olması, Havutçuluk sanatının günümüzde tamamen kaybolmasına neden olmuştur. Günümüzde taşımacılığın motorlu araçlarla yapılması, taş ocaklarına yollar yapılarak taşların traktörlerle kente ulaştırılması neticesinde at, eşek ve deve gibi hayvanlar önemini yitirmiş, dolayısıyla “Çulculuk” zenaatı 3-5 dükkân dışında hemen hemen terkedilmiştir.

Debağcılık:

Büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğu Şanlıurfa’da, Debağlık sanatının geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Bu sanat günümüzde fabrika türü derilere yenik düşerek tamamen terkedilmiş bir vaziyettir. Gön debbağlığı ve deri debbağlığı olmak üzere iki bölüme ayrılan bu zenaatın her bölümü ayrı debbağhânelerde ve ayrı ustalar tarafından icra edilirdi. Gön debbağları aşağı debbağhanede, deri debbağları da yukarı debbağhâne de çalışırlardı. 1883 tarihli Halep Vilâyet Salnâmesi’nde her iki debbağhânenen söz edilmektedir.

Kazzazlık:

İpek ipliğın el ile bükölerek işlenmesine “Kazzazlık” denilmektedir. “Kazzaz pazarı” denilen kapalı çarşıda (Bedesten) eskiden 30-40 dükkânda sürdürölün bu tarihi sanat günümüzde aynı çarşıdaki bir iki usta tarafından yaşatılmaya çalışılmaktadır. 100-150 yıl kadar önce ipekçilik Urfa’da önemli bir sektör vaziyetindeydi. Bugün Urfa bahçelerinde görölün çok sayıdaki dut ağacının zamanında ipek böcekçiliğinde kullanıldığı, yaşlılar tarafından söylenilmektedir. Bu sektör günümüzde tamamen terkedilmiş bir vaziyette olup kazzaz esnafı tarafından kullanılan ipek iplikleri Diyarbakır ve Bursa’dan getirtilmektedir.

Keçecilik:

Bu tarihi ata sanatı, Şanlıurfa’da Keçeci Pazarı denilen eski çarşıda ve çevresindeki hanlarda sürdürölünmektedir.

Kuyumculuk:

Kuyumculuk sanatı Şanlıurfa'nın en eski el sanatlarından biridir. Günümüzden elli yıl öncesine kadar Aslanlı Han bitişiğindeki "Eski Kuyumcu Pazarı" denilen kapalı çarşıda icra edilen bu sanat günümüzde Yıldız Meydanı civarındaki dükkanlarda ve bedesten yakınındaki Pamukçu Pazarı ve Kınacı Pazarı kaplı çarşılarında sürdürülmektedir. Hacı Durak Başbuğ, Hikmet Yeğin, Hacı Ali Çınar, Mehmet Ayaoğlu, Seyfeddin Gözoğlu, Derviş Doğanlar, Hacı Güzeldemirci, Hasan Çınar geçen kuşağın tanınmış kuyumcu ustalarındandır. Şanlıurfa'da halen bu ustaların yetiştirdiği 30'dan fazla kuyumcu ustası çalışmaktadır. Urfa'nın en eski kuyumcu ustalarının Halepli oldukları söylenmektedir. Bu nedenle Urfa kadın takıları ile Halep takıları arasında büyük benzerlikler görülmektedir. Şanlıurfa merkezindeki takılarda maden olarak 21 ayar altın işlenmekte, gümüş hemen hemen hiç kullanılmamaktadır.

Kürkçülük:

Hayvan kürklerinin işlenerek giysi haline getirilmesi insanlık tarihinin en eski sanatlarından biridir. Ana rahminde ölen, ya da en fazla 5 aylık iken ölen kuzuların tüylü derilerinden yapılan düz yakalı (yakasız), dış kısmı “Şakaf” denilen siyah kumaşla kaplı aba gibi bolca giysiye Urfa’da Kürk denilmektedir. Urfa’ya has olan bu giysi, Anadolu’da Urfa dışında başka bir yerde yapılmamaktadır. Bilhassa kış aylarında yaşlı ve orta yaşlı kimseler tarafından giyilir. Dükkânlarında camekân bulunmayan esnafın büyük bir kısmı kürklerine sarılarak soğuktan korunmaktadırlar.

Saraçlık:

“Kösele” denilen kalın deri ve normal ince deri ile hayvan koşum takımları, kemer, silah kılıfı, mermi kılıfı, çanta gibi avcı gereçlerinin yapıldığı sanata Saraçlık, bu işle uğraşanlara da Saraç denilmektedir. Atçılık ve At’a verilen önem dolayısıyla Saraçlığın eski Türk sanatları arasında önemli bir yeri vardır. Şanlıurfa’da ünlü Arap atlarının yetiştirilmiş olması, saraçlık sanatının önemini arttırmış ve bu sanata büyük ilgi duyulmasına sebep olmuştur.

Tarakçılık:

Şanlıurfa’nın geleneksel el sanatlarından olan tarakçılık, günümüzden 50-60 yıl öncesine kadar Eski Arasa Hamamı ile Hoca Abdülvahit Camii arasında kalan çarşıdaki 20 kadar dükkânda icra edilirdi. Fabrika türü plastik tarakların imal edilmesiyle önemini yitiren bu sanatın son ustası Şih Müslüm Özbal’dır. Şanlıurfa’da tarak; deve’nin bacak kemiğinden, annep, armut ve iyi cins ceviz ağacından yapılmaktadır. Beyaz renkteki deve kemiği fildişi görünümü verdiği için, diğerlerine nazaran sert ve dayanıklı olduğundan daha çok tercih edilmektedir. Bu kemik ayrıca tarakçılar tarafından göze sürme çekmekede kullanılan “Sürme Mili”, eskiden berberlerin sünnet esnasında kullandıkları “Sünnet Mili” ve tabanca kabzasına kakma yapımında kullanılmaktadır. Deve kemiği ayrıca tespihçiler tarafından tespih yapımında da kullanılmaktadır.

Taşçılık:

Şanlıurfa ve çevresinde ağaç malzemenin bulunmayışı, taşın mimaride hakim malzeme olarak kullanılmasına neden olmuştur. Kolay işlenen, ocaktan çıktıktan bir süre sonra sertleşen ve halk arasında "havara daşı" olarak adlandırılan kireç oluşumlu bu taş, tarih boyunca Şanlıurfa yapılarında rahatlıkla kullanılmıştır.

Urfa taşının işlemeye son derece elverişli olması, mimaride zengin bir taş süsleme geleneğinin doğmasına neden olmuştur. Şanlıurfa mimarisindeki taş süslemenin kaynağı Neolitik Çağ'a kadar inmektedir. Nevala Çori ve Göbekli Tepe'de yapılan arkeolojik kazılarda bulunan M.Ö. 7000-8000 yıllarına ait insan ve hayvan heykelleri aynı zamanda Anadolu'nun en eski figürlü plastik örneklerini oluşturmaktadır. Sultantepe ve Harran'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunan ya da köylüler tarafından bulunarak Urfa Müzesine getirilen mimari parçalardaki insan ve hayvan rölyefleri Babil, Asur ve Hitit dönemlerine kadar inmektedir. Şanlıurfa Kalesi'ndeki Roma döneminden kalma M.S. 240-242 tarihli çift sütunun akantus yaprakları ile süslü kartal başını andırır başlıkları, Ulu Cami avlusunda Bizans dönemine ait St. Stephan Kilisesi'nden kalma sütun başlıkları üzerindeki süslemeler o dönemlerin taş süslemeciliği hakkında bizlere önemli fikirler vermektedir.

Halk Oyunları:

Şanlıurfa Halkoyunları düğün, nişan, asker uğurlama, kına gecesi, asbab (damat giydirme) gecesi gibi daha çok sevincin, tören ve kutlamaların yapıldığı gün ve gecelerde icra edilir.

Şanlıurfa il genelinde Halkoyunları icrasına baktığımızda, sadece il merkezinde karşılama türü sayılabilecek “Dörtlü Değnek” ve “Fasıl Oyunu” nun 4 veya 6 kişilik kare veya halkalar şeklinde el ele tutuşmadan karşılıklı oynanır. Şanlıurfa Merkez ve ilçelerinde Davul zurna eşliğinde veya kaval (bazen arbane ritim tutar) eşliğinde el ele tutuşularak meydanlarda uzun halaylar oluşturularak coşku ile icra edilir. Şanlıurfa il genelinde oynanan oyunları Halay ve Karşılama diye iki başlık altında ele alabiliriz. Halay türü yaygın olmakta birlikte Şanlıurfa Merkezde oynanan Dörtlü Değnek Oyunu, Fasıl, Kılıç Kalkan ve Bıçak Oyunu karşılıklı oynanan karşılama türündeki oyunlardır.

Mevcut arkeolojik bulgulara göre Şanlıurfa, avcı ve toplayıcı toplumdan, yerleşik hayata geçildiği, mimarlık tarihinin başlangıcı sayılan, neolitik dönemin en önemli ve en eski yerleşim yeridir. Şanlıurfa tarihten gelen müzik ve kültür mirasıyla dünyada ve ülkemizde müstesna bir konuma sahiptir. Urfa'yı birkaç konu başlığı ile ifade etmeye kalkarsak bu başlıklardan birinin kesinlikle müzik olması gerekir. Kapsamlı bir araştırma yapıldığı takdirde inanıyoruz ki birçok ilk gibi müzik kültürünün de Urfa'dan dünya' ya

yayıldığı görülecektir. Buna karşılık bazı geleneklerimiz ise ilk günkü şevk ve heyecanla sürdürülmektedir. İşte tüm canlılığıyla gerek Urfa, gerekse Urfa dışındaki Urfalıların sürdürmekte oldukları geleneklerden biri "sıra gecesi" geleneğidir.

Yıllardan beri "sıra gecesi" her fırsatta medyanın ilgisini çekmiştir. Sıra gecesinin Urfa kültür hayatındaki yerini şöyle özetleyebiliriz. Urfalı, genç yaşından itibaren sıra gecesine katılarak, cemaatle oturup kalkmayı, gelenek ve göreneklerini, adâb-ı muâşeret kurallarını, cemaatte konuşmanın adabını, yeri geldiği zaman konuşmayı, yeri geldiğinde dinlemesini bilmeyi, büyüğüne saygıyı öğrenir. Bu yönüyle "sıra gecesi" bir halk mektebidir. Sıra gecesi, Urfa ve Urfalının tanıtımının yapıldığı bir lobidir. Sıra gecesi; zengin Urfa sofrası yemeklerinden çiğköfte ve tatlılarının yenildiği, misafirlere tanıtıldığı ortamlardır. Sıra gecelerinin temeli disiplindir. Sıra gecesine gelışten ayrılışı kadar kurallar dizisi vardır. Sıraya katılan kişi bunlara kesinlikle uymak zorundadır. Bu kurallara uymayan, uyum sağlayamayan kişi zaman içinde sıradan ayrılmak zorunda kalır. Sıra gecesinin genel kuralları sıraya katılanlar tarafından umumiyetle bilinir. Sıraya gelme saati, kalkma saati gibi bazı kurallar da sıra elemanlarının ortak kararıyla belirlenir. Bu alınan kararları sıra başkanı uygular. Sıraya gelenlere ilk olarak sigara ve acı kahve ikram edilir. Acı kahveye Urfa'da "Mırra" denilir.

Sıra gecelerinde yemek olarak "**çiğköfte**" yapılır, nadiren diğer yemekli sıra geceleri de vardır. Diğer bir ifade ile "Çiğköfte" sıra gecelerinin değişmez yemeğidir diyebiliriz. Şanlıurfa kültür hayatında önemli bir yere sahip olan "sıra geceleri" geleneği çok yaygın bir şekilde Urfa'da ve Urfa dışındaki Urfalılar arasında halen devam etmektedir. Birçok geleneğimizin yozlaştığı ve bir kısmının kaybolduğu günümüzde "sıra gecesi" geleneğinin yaşıyor olması bir şanstır, bir güzelliştir. Sıra gecesi geleneğinin sürdürülmesi, bu kadar olumsuz tesirlere karşı halkımızın kendi milli değerlerine sahip çıktığının bir göstergesidir.

Bu nedenle "sıra gecesi" geleneğinin bugün olduğu gibi yarınlarda da devam etmesi halisâne dileğimizdir.

Yöresel Yemekler:

Çorbalar: Ayran şorbası, hamurlu, pıt pıt, sarı şorba.

Yemekler: Çağala aşısı, pakla aşısı, ısıttı bastırması, soğan tavaşı, su kabağı, bütün balcan, sarımsak aşısı, kaburga, isot çömleği, bamya çömleği, acır annaziği, sac kavurması, tatlı bamya,erik tavaşı, lolaz dürmüğü, saca basma, döğmeç, ekmek aşısı, kenger aşısı, semsek, has (marul) dolması, mimbar, acır bastırması, soğan tavaşı, ağzı açık, ağzı yumuk, pendirli ekmek, elmaaşısı, masluka, lebeni, boranı

Pilavlar: Kuzu içi, duvaklı pilav, üzlemeli pilav, meyhane pilavı, firikli pilav, ciğerli bulgur pilavı, baklalı bulgur pilavı, mığırbi pilav.

Köfteler: Basma köftesi, aya köftesi, lıklık köfte, dolmalı köfte, köfteli erik, tiritliköfte, yuvalak, kıyma, yumurtalı köfte, mercimekli köfte, firenkil köfte, yağlı köfte, etli köfte (çiğköfte).

Kebaplar: Kıyma kebabı, patatesli kebab, haş haş kebabı, kemeli kebab, tike kebabı, kazan kebabı, tepsi kebabı, kemeli tas kebabı, balcanlı kebab, soğanlı kebab, müftehi taskebabı, frenkli (domatesli) kebab, ciğer kebabı.

Salata ve Cacıklar: Kemeli cacık, bostana, zeytun bostanası, koruk salatası, pencir cacığı.

Tatlılar: Peynirli kadayıf, katmer, daş ekmeği, aşır aşısı, palıza, fakir şıllığı, şıllık, haside, küncülü akıt, kuymak, zingil, zerde, kadı beyni, pendirli helva, un bulamacı, palıza.

İsot (Şanlıurfaya Özgü Pul Biber): Yeşil ve kırmızıbiberin genel adıdır. Kuru isot, kırmızıbiberin kurutulup dövüldükten sonra içerisine azar azar zeytinyağı katılarak küçükpullar halinde elde edilen bir mamulüdür. Başta çiğköfte olmak üzere yöresel yemeklerin çoğunda kullanılır. Vitaminlerce zengin, iştah açıcı bir biber mahsulüdür. “**ŞPB**” rumuzu ile patenti alınmış bulunan “**Şanlıurfa Pul Biberi**” yurt içinde kullanılmakta, Avrupa ve Amerika'ya ihraç edilmektedir. Biberde bulunan Capcaisin maddesi tıbbın birçok alanında analjezik olarak kullanıldığından Urfa biberi sağlıklı beslenme açısından da önem arz etmektedir.

Mırra: Yöresel acı kahve. Mırra, Arapça " **Murr** " yani acı kelimesinden gelmektedir.

Meyan Şerbeti (Biyan Balı): Şanlıurfa’ da halkın “ Biyan Balı” dediği şerbet, meyan kökünden yapılan bir içecektir.

Şanlıurfa'da Koruma Altındaki Kentsel Sit Alanları:

İlimiz sınırları dâhilinde 116 adet arkeolojik sit ile 3 adet Kentsel Sit mevcut olup, bu sitlerin adı, yeri, türü ve büyüklüğü aşağıdaki tabloda verilmiştir.

SAYFA NO	KENTSEL SİT ALANININ			
	ADI	YERİ	TÜRÜ	BÜYÜKLÜĞÜ
1	Şanlıurfa	Şanlıurfa Merkezi	Yerleşim Yeri	Şanlıurfanın eski Edessa Kentinin tamamı
2	Birecik	Birecik İlçe Merkezi	Yerleşim Yeri	Birecik İlçe Merkezinin tamamı
3	Harran	Harran İlçe Merkezi	Yerleşim Yeri	Harran İlçe Merkezinin tamamı

Şekil 15. İllere Göre Sit Alanlarının Dağılımı

Müzeler:

Şanlıurfa Müzesi

Şanlıurfa'da müze kurma girişimleri 1948 yılında, müzelik eserlerin toplanması ve Atatürk İlkokulu'nda depolanmasıyla başlar ve daha sonra bu eserler Şehit Nusret İlkokulu'na taşınır. Mevcut müzemizin 1965 yılında temeli atılır ve 1969 yılında ziyarete açılır. Geçmişten günümüze il genelinde yapılan arkeolojik kazılarda çıkarılan ve vatandaşlardan

alınan müzelik eserlerle günümüz müzesi oluşturulmuştur. Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi sahip olduğu 74.000 eser sayısı ile Türkiye'nin 5. büyük müzesidir. Müzede sergilenen eserlerin sayısal niteliğinden çok taşıdığı tarihi ve kültürel özellikleri önemlidir. Müzemiz, eserlerin özellikleri ve nitelikleri bakımından dünyanın en önemli müzelerinden biridir. 11.500 yıl öncesinden günümüze değin birçok eseri Şanlıurfa Müzesi'nde görmek mümkündür.

Birçok ilin sahip olduğu kültür ve turizm potansiyelini o ilin müzesinde bulabilirsiniz. Ancak Şanlıurfa'nın sahip olduğu kültürel mirasını bir müzeye sığdırmak mümkün değildir. Şanlıurfa, il genelinde yapılan arkeolojik kazı sayısı ile Türkiye'nin en çok kazı yapılan ilidir. Bu bağlamda kent merkezi ve iki ilçe merkezi kentsel sit alanı ilan edilmiştir.

Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi

Mahmud Nedim Konağı

Devlet Hastanesi yakınındadır. 1903 tarihinde inşa edilmiştir. Avrupai tarzda konak mimarisi ile geleneksel tarzda Urfa evi mimarisinin kaynaştığı bir özelliğe sahip olan ve oldukça geniş bir alana yayılan konak, haremlik ve selamlık bölümlerindeki düzgün kesme taş yapılardan meydana gelmiştir. Urfa Kurtuluş Savaşı'nda Fransız işgaline uğramıştır. Duvarlarında o günlerden kalan top ve mermi izlerini görebilmek mümkündür. Bu bağlamda Şanlıurfa Valiliği tarafından onarımı gerçekleştirilmiş ve 11 Nisan 2009 yılında “Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi” olarak hizmete sunulmuştur. Şanlıurfa Kurtuluş Müzesi" 11 Nisan 2009 yılında hizmete girdi. Şanlıurfa Çocuk Hastanesi yakınındadır. Şanlıurfa'nın Düşman işgalinden kurtuluşu esnasında kullanılan savaş malzemeleri sergilenmektedir. Şanlıurfa'nın düşman işgalinden kurtuluş hareketini başlatan 12'lerin mumyalanmış resim heykelleri de sergilenmektedir.

Mutfak Müzesi

Şanlıurfa Belediyesi 2011 yılında yıkılmaya yüz tutmuş tarihi Hacıbanlar Evi'ni satın alarak restore ettirdiği tarihi evi “Geleneksel Mutfak Müzesi”ne dönüştürdü. Mutfak Müzesinde geçmişten günümüze oluşan Şanlıurfa'nın eski mutfak malzemeleri sergileniyor.

Urfa mutfak kültürünün önemli örnekleri olan objelerin Urfa yöresine özgü kıyafetler giymiş mankenler yardımıyla canlandırıldığı Geleneksel Mutfak Müzesi; 12 odalı, içerisinde 2 su kuyusu bulunan ve geniş avlusu ile Tarihi Urfa Evleri'nin vazgeçilmez örneklerinden biridir. Şanlıurfa Mutfak Müzesinde tarihi mutfağın yanı sıra bir adet de modern mutfak bulunmaktadır. Mutfak Müzemizde bayanlara, Urfa mutfağını bilen uzmanlarca, yöresel yemek kursları haftada 4 gün 2 grup şeklinde verilmektedir. Hafta içi ve hafta sonu devam eden kurslara 15-50 yaş arası bayanlar katılmaktadır. Kurslarda yapılan yemekler Mutfak Müzemizi ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere de ikram edilmektedir.

İbrahim Tatlıses Müzik Müzesi

Bir zamanlar Şanlıurfa müziğin kalbinin attığı Harrankapı'daki 'Yasin'in Kahvesi'ni kamulaştırarak restore eden Şanlıurfa Belediyesi tarihi mekanı "Müzik Müzesi"ne dönüştürdü. Şanlıurfa Belediye Meclis Üyeleri oy çokluğu ile Müzik müzesine İbrahim Tatlıses'in ismi verildi.25 Eylül 2011 tarihinde açılışı yapılan İbrahim Tatlıses Müzik Müzesinde, Şanlıurfalı sanatçıları yakından tanımak mümkün.

Müzik Müzesinde günümüzde sanat hayatına devam eden sanatçıların yanı sıra vefat eden sanatçıların resimleri mumdan yapılmış heykellerle sergileniyor. Müzede geçmişten günümüze çalgı aletleri sanatçıların fotoğrafları ve onların hayatını anlatan yazılar sergileniyor. Ziyaretçiler müzeyi gezerken kulaklıklar takarak sanatçıların eserlerini dinleyebiliyor.

El Sanatları Müzesi

Yerli ve yabancı turistlerin yöremize ait geleneksel el sanatlarımızı tanımaları ve bu ürünlerden satın alabilmeleri için El Sanatları Müzesi hemen Balıklıgöl'ün yanında hizmet vermektedir. ŞURKAV'ın mülkiyetinde bulunan ŞURKAV Taziye Evi, Müze ve Satış

Merkezi olarak yeniden dizayn edilerek el sanatlarımızın yaşatılması ve tanıtılması amacıyla faaliyetini sürdürüyor.

Mevcut Kütüphaneler:

Şanlıurfa İlinde merkez ilçede 3 Halk Kütüphanesi bulunmaktadır. Şanlıurfa ilinin diğer 9 ilçesinde de 1'er adet "İlçe Halk Kütüphanesi" bulunmaktadır.

Sanat Galerileri:

Şanlıurfa İli içerisinde 1 adet devlet sanat galerisinin faaliyet gösterdiği saptanmıştır. 1 adet özel sanat merkezi bulunmaktadır. Vakıf ve eğitim kurumlarına bağlı sanat merkezleri sayıca ikinci sırada gelmektedir.

2.2. Doğa Turizmi

2.2.1. Doğa Turizmi ve Ekoturizm Kavramları

Ekoturizm kavramının kökeni yunanca oikos (ev) ve logos (kelime)'a dayanan, organizmalar ve onların çevresi ile ilişkilerini inceleyen bilimsel olarak ekoloji ve turizm kelimelerinin birlikte kullanılmasından ortaya çıkmıştır (Demir ve Çevirgen, 2006). Ekoturizm kelime anlamı ile doğa severlerin turistik hareketlerinden daha geniş kapsamlı bir konudur. Gerçekte bu olgo çevresel, ekonomik, sosyal ilgilerin bir alaşımıdır (Western, 1993). Ekoturizm zamanla daha da belirginleşen yeni tip turistin beklentileri, "deniz, kum, ve güneş" üçgeninden uzak, doğa ile iç içe abartılı olmayan tesislerde iyi bir oda, iyi hizmet ve tüm bunların başında bozulmamış ve temiz bir çevrede aktif tatil olarak özetlenebilir.

Ekoturizm konusu popülerlik kazandıkça ve önem kazandıkça tanımlamalar detaylanmış ve değişim göstermiştir. Bunların içerisinde en çok kabul görenlerden birini Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES International Ecotourism Society) 1991 yılında; çevrenin korunması ve yerel halkın refahını arttırmaya yönelik olarak tabii alanlara yapılan çevreye duyarlı geziler seyahatler şeklinde yapmıştır (Yürük, 2002).

Günümüze kadar geçen süreç içinde, "ekoturizm" kavramı ve tanımı giderek benimsenmeye başlanıp, 2002 yılının Mayıs ayında, Kanada'nın Quebec kentinde, 133 ülkeden gelen 1100 delegenin katılımıyla yapılan "Dünya Ekoturizm Zirvesi"nde, tüm ülkelerin benimsediği ortak bir tanım saptanmıştır. Buna göre; **"Ekoturizm, tabii bölgelere yapılan, tabii ortamı ve kaynakları koruyan, yöre insanın ekonomik refahını artırıcı güvenilir bir turizm türü"** olarak tarif edilmektedir (TIES, 2010). 1989'dan bugüne dünyada ekoturizm farklı şekillerde tanımlanmıştır (Yılmaz E., Ok K., OKAN T., 2004).

Tanımlayan	Tanım
Özhan, 1997	Ekoturizm tabii ve kültürel çevreye, çevreyi koruyarak ve fakat yerel halkın refahını gözeterek yapılan sorumluluk, yoğun bir seyahattir. Ekoturizm oldukça kompleks ve disiplinler arası ekoloji ve ekonomi evliliğinin bir ürünüdür.
Kutay, 1989	Ekoturizm toplumsal hayat içerisindeki ekonomik sektörlerle açıkça ilişkilendirilen biyolojik kaynaklar ile turizmin bir parçası olarak planlanan tabii alanların kalkındırılmasında-geliştirilmesinde kullanılan bir modeldir.
Ceballos ve Lascurain, 1989a	Nispeten bozulmamış, dokunulmamış tabii alanlara, bu alanların yabancı bitki ve hayvanlarını, manzaralarını ayrıca kültürel çekiciliklerini dışlamadan öğrenmek, duygusal olarak tatmin olmak gibi özel amaçlarla seyahat etmektir.
Boo, 1991a	Ekoturizm doğa turizmi ile sinonimdir. Ekoturizm kuş, balina gözlemi, yabancı bitki fotoğraflama gibi tüketici olmayan bir rekreasyondur.
Boeger, 1991	Ekoturizm dünyanın yenilenebilen kaynakları yanında, diğer kültürlerin çeşitliliği ve saygınlığına itibar gösteren, çevresel olarak güvenli turizmdir.
Ecot.Association of Australia, 1992	Çevresel ve kültürel anlayış, koruma ve kıymet bilirliliği güçlendiren, ekolojik olarak sürdürülebilir turizmdir.
Norris, 1994	Yerel ekonomik faydaların sağlanması ile kaynakların korunmasını bir arada yürütmedikçe, bu çeşit turizm ekoturizm değildir.
Scace ve ark., 1992	Yerel halkın katılımını dikkate alarak, ekosistem korumaya katkı yapan doğa seyahatidir.
Ecotourism Society, 1993	Çevrenin tabii tarihini ve kültürünü anlamak için, yerel halka tabii kaynakların korunması konusunda ekonomik fırsatlar yaratırken ekosistem bütünlüğünü değiştirmeyen tabii alanlara yönelik özel amaçlı seyahatlerdir.
Commonwealth Department of Tourism, 1994	Ekoturizm, tabii çevrenin eğitimini ve yorumlanmasını içeren ve ekolojik olarak sürdürülebilir bir anlayışla yönetilen, doğaya dayalı turizmdir.
	Sürdürülebilir turizmin tüketim karakterli olmayan dört şeklinden

Eagles, 1994	biri ve bir alt piyasasıdır. Yabanıl tabii çevreleri öğrenmeyi ve keşfetmeyi amaçlayan seyahatleri içerir.
Tickell, 1994	Herhangi birine zarar vermeksizin, insan kültürü ve tabii hayatın şaşırtıcı çeşitliliğinden zevk almak amacıyla yapılan seyahatlerdir.
Blamey, 1997	Ekoturizm, insanların nispeten bozulmamış, evlerinden 40 km den daha uzak tabii alanlara, yöredeki yabanıl bitkileri, hayvanları, manzaraları ve bunların yanında, alanda bulunan kültürel değerleri keşfetmek, öğrenmek ve onlara kıymet vermek ana amacıyla yaptıkları bireysel faaliyetlerden biridir.

Ekoturizmin dikkat çekici tanımlarından birini yapan Tabii Hayatı Koruma Vakfı (WWF) ekoturizmi, **“vahşi doğada tabii çevreye en az etkide bulunan ve bu arada yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan turizm türü”** olarak tanımlamaktadır. Benzer bir tanımlama ise Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından şu şekilde yapılmıştır; **“sürdürülebilir turizm kalkınması, turizm sektöründe yer alan ev sahipleri ile turist kesimlerinin ihtiyaçlarının bugün var olan kaynakların gelecekte değerlerinin arttırılarak ve korunarak, karşılanmasıdır”**. Uluslararası Doğa Koruma Birliği’nin (IUCN) tanımına göre ekoturizm, **doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış tabii alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaretir.**

Zaman içerisinde ekoturizm farklı şekillerde ifade edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır (Akpınar, Bulut, 2010).

- Doğaya Dayalı Turizm
- Yumuşak Turizm
- Özel İlgi Turizmi
- Yeşil Turizm
- Sorumlu Turizm
- Alternatif Turizm

Literatürde yapılan tanımlar yorumlandığında; doğa ile ilişkili yapılan tüm turizm faaliyetlerini **“Doğa turizmi”** olarak tanımlamak mümkündür. Bununla birlikte uluslararası kabul gören, WTO, TIES, IUCN ve WWF’nin **“Ekoturizm”** tanımlarında yerel halkın

ekonomik çıkarlarının gözetilmesi ve yerel kültürün korunmasının vazgeçilmez olduğu görülür. Örneğin; golf turizmi eğer seçilen bölge ve alan itibariyle yerel halkın ekonomisine bir katkı sağlamıyorsa, her ne kadar doğa ile ilişkili bir turizm de olsa ekoturizm kapsamına girmez. Bu nedenle doğa turizmini daha geniş kapsamlı olarak algılamak mümkündür.

Dünya Turizm Örgütü'ne göre ekoturizmin bileşenleri:

- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması,
- Yerel halkın refahının gözetilmesi, turistlerin ve yerel halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması,
- Küçük ölçekli işletmeler tarafından küçük turist gruplarına hizmet verilmesi,
- Turistlerin ve yerel halkın turizm endüstrisi hakkında sorumlu hareket etmesinin sağlanması,
- Geri dönüşü olmayan kaynakların en düşük düzeyde tüketilmesi,
- Turizm yönetimine yerel düzeyde katılımın önemsenmesi,
- İş fırsatlarının ve mülkiyetin yerel halk lehinde gelişmesinin gözetilmesi olarak tanımlanmaktadır ([http:// www. unwto.org](http://www.unwto.org)).

Yine Dünya Turizm Örgütüne göre ekoturizmin amacı;

- Turizmin tabii ve geleneksel çevreye verdiği tahribatın en alt düzeye indirilmesi,
- Turistlere ve yerel halka doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi,
- Turizmin yerel halkın ihtiyaçlarının karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması,
- Koruma kapsamındaki (tabii ve sosyo-kültürel) alanların yönetim için kaynak ayrılması,
- Turizmin negatif etkisinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve tabii çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,
- Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesinin temini,
- Turizmin gelişiminin yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini artıracak şekilde gelişmesinin temini,

- Çevreyle uyumlu, tabii ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve yaban hayatını koruyan turizmin alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesidir (www. world-tourism.org).

Ekoturizm kavramı birçok insanda doğa ile barışık bir turizm şeklini çağrıştırırken bazı araştırmacılar ve bilim adamları da buna tereddütlü yaklaşmaktadırlar. Erdoğan, yaptığı çalışmada ekoturizm kavramı ile ilgili dünyada birçok görüşü inceleyerek bazı olumsuz yargılara varmıştır. Doğa turizmi ile ilgili ciddi anlamda bir kavram kargaşası yaşandığından bahsetmiştir. Vardığı yargıda ekoturizm adı altında yapılan faaliyetlerin seyahat acentaları ve tur operatörleri tarafından pazarlanarak, kırsal alanlardaki tabii yapının bozulmasına sebep olduklarını, doğa içinde otel zincirleri ve sermaye tesisleri oluşturduklarını belirtmiştir (Erdoğan, 2005).

Doğaya ve tabii kaynaklara dayalı bir turizm ile doğanın korunması arasında, kuramsal üç farklı ilişkiden söz edilebilir. Bunlar uyumsuzluk ve zıtlık, bir arada var olma ve ortak yaşama olarak karşımıza çıkar. Ortak yaşama, tercih edilen, turizm ve doğa korumanın birbirinden karşılıklı olarak yararlandıkları bir organizasyon şeklidir. Doğa koruma açısından bunun anlamı, tabii değerler mümkün olduğunca özgür vaziyetlerinde korunabilecekler ve hatta daha uygun şartlara doğru geliştirilmeleri de sağlanabilecektir. Böylece, daha fazla kişi daha geniş anlamda doğadan ve tabii değerlerden rekreasyonel, estetik, kültürel, bilimsel ve eğitsel yönden yararlanabilecektir (Güleç, 1993).

2.2.2. Sürdürülebilirlik ve Doğa Turizmi

Sürdürülebilirlik; bugünün ihtiyaçlarını karşılarken tabii kaynakları korumak ve gelecek nesillere iyi bir çevre bırakmaktır. Sürdürülebilirlik kavramı ilk defa 1980 yılının Mart ayında yayımlanan Dünya Koruma Stratejisi ile kamuoyunun dikkatini çekmiştir (Kuter ve Ünal, 2009).

Ekoturizm kavramı sürdürülebilirlik tartışmaları ile gündeme gelip popüler olmuştur. Ekoturizm doğaseverler ve çevre duyarlılığı olan turistlerin hareketlerinden daha geniş kapsamlı bir konudur. Gerçekte bu olgu, çevresel, ekonomik ve sosyal ilişkiler bütünüdür (Akpınar ve Bulut, 2010).

Ekoturizm, UNEP'in (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi) araştırmasına göre, günümüzde en hızlı büyüyen turizm çeşitlerinden birisidir. Özellikle çevreci kuruluşların yarattığı kamuoyu genç ve aydın kesimin doğa ile bütünleşme, renkli kültürlerle bir araya gelme tutkusu bu turizm türünün geleceğinin parlak olduğunu göstermektedir.

Ekoturizmin önemli ilkelerinden birisi olan “tabii çevrenin korunarak sürdürülebilirliğin sağlanması” için uzman rehberlerin kullanılması gerekliliği vardır. Tur düzenleyen acentelerin ve tur katılımcılarının uyması gereken kurallar şöyle açıklanabilir;

- Milli park, tabii koruma alanı gibi ilan edilmiş bölgelerde, ilgili bakanlık ve kurumlarca konulmuş kurallara kesinlikle uymak, girilmesi veya kamp yapılması yasak veya kısıtlamalı bölgelerdeki yasaklara uymak,
- Gezilen veya kamp yapılan yerlerde belirlenmiş gezi rotalarına ve tecrübeli doğa rehberlerinin uyarı ve yol göstericiliğine uymak,
- Gezilen yerlerde flora ve faunaya asgari zarar verecek şekilde hareket etmek,
- Gezi faaliyeti sırasında çevreye hiçbir şekilde atık bırakmamak
- Özellikle nesli tehlikede bulunan hayvanların bulunduğu bölgelerde gürültü ve kirlilik yaratmamak,
- Acenteler için; flora ve faunanın korunmasına özel önem verilen yerlerde gerek yıl içinde gerekse uzun vadede tur rotalarını, koruma ilkelerini gözeterek sıkı sık değiştirmek.

Ekoturizm ilkelerinden birisi de yerel kültürlere saygı ve yerel halkların ekoturizmden fayda sağlamasıdır. Ekoturizm bölgelerinde yaşayan topluluklar genellikle otantik kültüre sahip oldukları için, bölgeye turizm kanalıyla katkı sağlanırken, ahlaki, dini ve ananevi değerlere saygı göstermek, yerel yeme-içme eğlenme gibi geleneklere uyumlu davranarak manevi kültür unsurlarının bozulmamasına dikkat edilir.

Turizm sektörünün var olması ve sürdürülebilirliği turizme kaynak teşkil eden bölgesel ve yerel alanlara özgü tabii ve kültürel değerlerin korunarak kullanılmasıyla gerçekleşebilir. Sürdürülebilir gelişme ve aynı zamanda çevreye uyumlu bir yaşam için ekolojik ve ekonomik kararların bir arada ele alınması tabii alanların ve kırsal kesimlerin, geleceğin turizm alanları olarak, turizmin olumsuz çevresel etkisinden korunması, günümüz turizmi içinde turistlerin çevresel sorunlar olmayan ortamlarda, doğa içinde turistik etkinliklere katılması şeklinde gerçekleşebilir (Akpınar ve Bulut, 2010).

2.2.3. Doğa Turizmi Çeşitleri

Doğa ile ilintili birçok turizm aktivitesinden bahsetmek mümkündür. Dünyadaki ekoturizm adı altında yapılan faaliyetleri ve model planlar incelendiğinde ekoturizmin dört ana eyleminin olduğu görülür. Bunlar gezmek, görmek, öğrenmek ve belgelemektir. Bunların

yanında müsait olan alanlarda birçok doğa aktivitesi de yapılabilmektedir. Doğa turizmi kapsamında, yapılan başlıca etkinlikler şu şekilde sıralanabilir:

Dağcılık:

Sarp kayalara tırmanmak ve zirveye ulaşma tutkusu dağcılık sporunu doğurmuştur. Dağcılığın birçok dildeki adı “Alpinizmdir” Bu etkinliğin bir spor dalı şekline dönüşümü ve yaygınlaşması, büyük ölçüde Alp Dağlarında olduğu için bu isim uygun görülmüştür. Türkçe’de bu etkinliklerin tümüne birden “dağcılık” adı verilmiştir. Türkiye’nin hemen her bölgesinde bulunan irili ufaklı dağları bu turizm çeşidi için alternatifler oluşturmaktadır.

Doğa Yürüyüşü (Trekking):

Dağcılık etkinliğine göre daha hafif bir etkinlik olan doğa yürüyüşlerinden en çok bilineni trekkingdir. “uzun ve zorlu yolculuk” anlamına gelen trekking daha çok dayanıklılık gerektirir.

Doğa yürüyüşlerinin hafif olanları yaşlılar ve çocuklar için de uygundur. Doğa yürüyüşleri sırasında doğanın güzellikleri görülebilir ve fotoğraflanabilir.

Trekking dışında yürüyüş uzunluğu, zorluk derecesi ve konaklama göre adlandırılan hiking ve expedition olarak çeşitlendirilen doğa yürüyüşleri bulunmaktadır.

Alp Himalaya kuşağı üzerinde yer alan ülkemiz dağ ve sıradağları, flora ve faunasıyla doğa yürüyüşleri için önemli bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin planlı bir yaklaşımla turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi, böylece turizmin tür ve aktivitelerinin zenginleştirilerek

arz kapasitesinin geliştirilmesi, alternatif turizm alanlarının koruma-kullanma dengesi içerisinde hizmete sunulması, tanıtılması, farklı yörelerin turizmin ekonomik ve sosyal katkılarından yararlandırılması açısından önemlidir (Akpınar, Bulut, 2010).

Mağara Turizmi:

Turizmin çeşitliliği açısından ülkemizdeki mağaralar, önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Ülkemizin %40’ı mağara oluşumları açısından önemli bir nitelik olan karstlaşmaya uygun kayalardan meydana gelmiştir. Erimeye uygun kayaların kapladığı alan ve bu alanlarda

tespit edilen mağara sayısının oranına göre Türkiye’de 20.000’den fazla mağara bulunabileceği öngörülmektedir. Bunlardan 800’ü MTA, 450 tanesi de değişik kulüp ve derneklerce olmak üzere ancak 1250’si incelenmiştir (Akpınar, Bulut, 2010).

Türkiye’nin en uzun mağarası, 16 km’den fazla olan Isparta’daki Pınargözü Mağarası; en derin mağarası ise 1453 m ile Mersin’deki Peynirlikönü Mağarası, sarkıt ve dikitleri en ünlü mağarası Burdur’daki İnsuyu Mağarası’dır.

İnsanın içindeki macera ruhu mağaraları keşfetme ve ziyaret etme talebini de beraberinde

getirmektedir. Diğer tabii güzellikler ve ormanlarla bütünleşen mağaralar ekoturizmin önemli elemanlarından birisini oluşturur.

Yön Bulma (Oryantiring):

Oryantiring, İskandinav’ca bir kelimedir ve yön bulma anlamına gelmektedir. Üzerinde kontrol noktaları işaretlenmiş büyük ölçekli (detaylı) bir harita ve pusula yardımıyla yönünü bularak belirli bir parkuru en kısa sürede tamamlama yarışmasına oryantiring denir. Parkur birbirinden uzak ve ters yönlere konan kontrol noktaları ile çizilir. Noktalar

iyice gizlenir ki, yarışmacılar harita ve pusulayı hakkıyla kullanabilsin. Bu yüzden oryantiring, koşarken satranç oynamak olarak tanımlanmaktadır. Kontrol noktalarında her biri farklı olan şifreler ya da zımbalar bulunur. Yarışmacılar bu şifreleri toplamak ya da ellerindeki kartı her kontrol noktasında zımbalatmak zorundadırlar. Yarışmacılar iki dakika arayla start alır ki, birbirini izleme gibi bir kolaylığa yönelmesinler (Altan, 2006).

Oryantiring 'in diğer doğa sporlarına göre ters olan yanı çok kişi ile yapılmasının keyif vermesidir. Yarışa ne kadar çok katılan varsa, yani elli, yüz belki de bin kişi, o kadar zevkli olmaktadır. Dünyada 20.000 kişinin aynı günde koştuğu büyük organizasyonlar yapılmaktadır (Altan, 2006).

Oryantiring yapı, bina, stat, saha gerektirmeyen çevreci bir spordur. Her şey sökülüp takılıp işleri bitince kaldırılıp götürülebilir. Örneğin binlerce kişinin katıldığı yarışlardan sonra

ertesi gün aynı araziye gidince ayak izlerinden başka bir şey görülmez. Oryantiring maliyeti çok az, alt yapısı çok ucuz bir spordur (Altan, 2006).

Atlı Doğa Yürüyüşü:

Turizmin çeşitliliği içerisinde yer alan atlı doğa yürüyüşleri tarihi ve tabii güzelliklerin bulunduğu yörelerimizde düzenlenen günübirlik veya birkaç günlük gezi programları ile yapılmaktadır. Orman içi ekoturizm alanlarına yakın olan at çiftliklerinde verilecek birkaç günlük binicilik eğitimi ile faaliyet gerçekleştirilebilir. Ekoturistler hem ata binmenin zevkini hem de doğanın güzelliklerini izleme olanağı elde ederler.

Bisiklet Turizmi:

Bisiklet bir spor dalıdır. Yaklaşık 100 yılı aşkın bir tarihi geçmişi vardır. Kısa yolculuklarda kolay ve ekonomik bir ulaşım sağlar. Birçok insan için çocukluktan kalma nostaljik bir ulaşım aracıdır. Bununla birlikte bisiklet sevgisi birçok insanda spor haline dönüşmüştür.

Bisikletin motorsuz ve doğa dostu olması insanların sevgisini kazanmasında başka bir etkindir. Yine bisiklete binerken önemli derecede enerji harcanması nedeniyle sağlıklı yaşam için de önemli bir araçtır. Bütün bu özellikler bisiklet sporunu geliştirmiş ve tüm

dünyada ciddi organizasyonlar yapılır hale gelmiştir. Tabii güzellikler içinde spor yaparak dolaşma olanağı sunan bisiklet aktiviteleri bugün birçok kulüp ve dernek tarafından bir turizm aktivitesine dönüştürülmüştür. Ülkemizin birçok bölgesi bisiklet aktiviteleri için uygun mekanlar sunar.

Botanik Turizmi:

Türkiye iklim çeşitliliği ve farklı yükseltilerden oluşan topoğrafik yapısı nedeniyle çok çeşitli bir floristik yapıya sahiptir. Endemik ve nadir olan birçok bitki türü ile birlikte toplam tür sayısı 10.000'e ulaşmıştır. Avrupa'daki toplam bitki türü sayısının 12.000 civarında olduğu düşünülürse ülkemiz bitki örtüsünün zenginliği daha kolay anlaşılır. Bu flora zenginliği botanik turizmi ile ilgilenenler için büyük bir çekicilik oluşturmaktadır.

Doğanın korunması için Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından birçok çalışmalar yürütülmektedir. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü bu amaçla milli park,

tabiat parkı, yaban hayatı koruma sahası, yaban hayatı geliştirme sahası, tabiatı koruma alanı, tabiat anıtı gibi koruma statüleri ilan ederek kaynak değeri açısından önemli olan alanları koruma altına almaktadır.

Botanik turizminde, botanik konusunda yetişmiş, bilgili rehberlerin bulunmayışı ve bitki tohumu ve soğanlarının başka ülkelere kaçak yollarla götürülmesi ülkemizde, önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. 1983 ve 1988 yılları arasında yayınlanan iki kararname ile yabancıların doğada bitki, hayvan ve arkeolojik materyal toplamaları izne ve belli kurallara bağlanmış ve yasal boyut getirilmeye çalışılmıştır (Akpınar, Bulut, 2010).

Türkiye'nin bitki zenginliğinin en önemli nedenlerinden biri, buzul çağlarında Anadolu'nun bitkiler için bir sığınak olmasıdır. Günümüzde de Türkiye hiçbir Avrupa ülkesinde olmayan bir şekilde 3 farklı bitki alanının kesişme noktasında yer almaktadır. Bu bitki alanları Akdeniz Bitki Alanı (Akdeniz ve Ege bölgelerini kapsamaktadır), Avrupa- Sibiryia Bitki Alanı (Karadeniz ve Marmara Bölgesi'ni kapsamaktadır), İran-Turan Bitki Alanı (İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'ni kapsamaktadır) (Akpınar, Bulut, 2010).

Yayla Turizmi:

Turizmin çeşitlendirilmesi, tüm yıla ve ülke sathına yaygınlaştırılması, değişik yörelerin mevcut turizm potansiyelinin geliştirilerek harekete geçirilmesi yönünde başlatılan çalışmaların önemli bir bölümünü de yayla turizmi oluşturmaktadır (Akpınar, Bulut, 2010).

Ülkemizde yer alan yaylaların, tabii güzellikleri, etnolojik ve diğer çekicilik yaratan özellikleri ile ekoturizme yönelik sundukları çok çeşitli ve eşsiz olanakların; koruma kullanma dengesi içerisinde turizm amaçlı değerlendirilmesi önemlidir (Akpınar, Bulut, 2010).

Türk kültüründe yaylaların önemi çok büyüktür. Özellikle Yörük Türkmen geleneğinin yaşatılmasında yaylada yapılan festival ve etkinlikler ülkemizin birçok yerinde yaygındır. Akdeniz ve Ege Bölgesi'ni sıcak yaz günlerini yaylada geçirmek isteyen halk yaylalardaki otantik kültürü yaşarken oraların turizm gelirlerine de katkı bulunurlar. Torosların üst kesimleri ve İç Ege'nin yüksek kesimlerinde bulunan yaylalar en çok tercih edilen ekoturizm bölgeleridir.

Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji):

Kuş gözlemeleme ülkemizde az sayıda insan tarafından bilinmesine rağmen Avrupa ve Kuzey Amerika'da çok yaygındır. ICBP (Uluslararası Kuş koruma Konseyi), OSME (Orta Doğu Ornitoloji Topluluğu), IWRB (Uluslararası Su Kuşları ve Islak Alanlar Araştırma Bürosu), RSBP (Royal Kuş Koruma Topluluğu) gibi kuş gözlemciliğinde önde gelen pek çok profesyonel organizasyon, Avrupa, Asya ve Afrika'da tabii habitatları içinde kuşları gözleyip, bölgelerin kuş toplumlarını ve belli kuş türlerini araştırırlar. Bunların dışında pek çok amatör kuş gözlem toplulukları da tabii ortamda yaban hayatını takip etmektedirler (Akpınar, Bulut, 2010).

Farklı 466 kuş türünün bulunduğu Türkiye, üreyen kuşlar açısından Avrupa'nın en zengin ülkesi konumundadır. Farklı habitatların egemen olması, konumu itibari ile kuş göç yolları üzerinde bulunması, sulak alanların zenginliği Türkiye'de kuş çeşitliliğinin yüksek olmasının sebeplerindendir. Bu zenginlik, Türkiye'de kuş gözlemciliğinin; dolayısıyla dünyada öne çıkan alternatif turizm dallarından kuş gözlem turizminin gelişmesine olanak sağlamaktadır (Akpınar, Bulut, 2010).

Yaban Hayatı (Fauna) Gözlemciliği:

Doğada bulunan yabani hayvan türleri eskiden beri insanların ilgisini çekmiştir. Yaban hayvanlarının tabii yaşam ortamlarında fotoğraflamak, takip etmek için fotosafariler düzenlenir. Yaban hayatı zengin olan bazı

ülkeler bu turizm türünü geliştirerek önemli kazanç sağlamaktadırlar. Afrika ülkelerinden Kenya gibi ülkeler yaban hayvanlarının yoğun olduğu bölgeleri ulusal park haline getirerek dünya turizmine açılmıştır.

Foto Safari:

İnsanlar gezip gördükleri yerlerdeki birçok tabii güzelliği fotoğraflamak ister. Son yıllarda gelişen fotoğrafçılık teknolojisi hemen herkesin içinde olan fotoğraf çekme arzusu için büyük olanaklar sunmaktadır. Son zamanlarda tek başına tabii alanları gezerek fotoğraflamak yerine daha önceden bilinen tabii alanlara gruplar halinde yapılan fotosafariler tercih edilir vaziyete gelmiştir. Böylece planlı yapılan etkinliklerle amaca daha iyi ulaşılır. Ulaşım problemleri ve kaynak problemi de kolayca aşılmış olur. Ülkemizdeki fauna ve flora zenginliği fotosafariler için eşsiz imkanlar sunmaktadır.

Av Turizmi:

Avcılık ilk insanın doğada var olma mücadelesi ile başlar. İnsanın yerleşik hayata geçmesi ile birlikte ziraat ve hayvancılığın gelişmesi avcılık faaliyetlerini de azaltmıştır. Bununla birlikte insanların av merakı ve doğayı keşfetme hevesi avcılığın hiçbir zaman vazgeçilmez bir aktivite olacağının bir göstergesidir.

Ülkemizin coğrafi yapısı, bitki örtüsü ve yaban hayatı bakımından av turizminin gelişmesine elverişli konumdadır. Ancak av hayvanlarımız, bugün için belirli türler dışında av turizmine sunulabilecek belirli zenginliğe ulaşmış değildir. Av turizmine açılacak avlaklar, Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Av ve Yaban Hayatı Daire Başkanlığı tarafından tespit ve ilan edilmektedir. Ülkemizde av turizmi faaliyetleri; 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, Yerli ve Yabancı Avcıların Avlanmalarına ilişkin Esas ve Usulleri Yönetmeliği'ne göre yapılır. Yönetmelik, kanunun 15 ve 32. maddeleri kapsamında hazırlanıp 8 Ocak 2005 tarih ve 25694 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik; sürdürülebilir avcılık ve tabii hayatın korunması ilkelerini gözeterek oluşturulmuştur (Akpınar ve Bulut, 2010).

Akarsu Turizmi:

Ülkemizde akarsular, tabii ve kültürel özellikleri bakımından farklı özellikler arz ederek, değişik rekreasyonel kullanım olanakları sunmaktadır (Bulut ve Yılmaz, 1998). Akarsularımızın büyük bölümü

“akarsu turizmi” olarak adlandırılan rafting, kano ve nehir kayağı için çok elverişlidir (Akpınar ve Bulut, 2010).

Doğa turizminin önde gelen dallarından biri olarak akarsu turizmine yönelik ülkemizin sunduğu bu büyük potansiyelin geliştirilmesi ve geniş kitlelere hitap edecek şekilde tanıtımının yapılması önem taşımaktadır. Büyük yatırımlar gerektirmeyen akarsu turizmi, çevrenin tarihi, arkeolojik, kültürel, otantik değerleri ve diğer turizm çeşitleriyle bir bütün oluşturmaktadır. Bu nedenle, nehirlerimizin akarsu turizmi potansiyeli incelenirken, çevresinde yer alan ve entegre bir şekilde geliştirilebilecek diğer turizm değerleri de bu proje kapsamında belirlenmiştir (Akpınar, Bulut, 2010).

Özellikle kanyonlardan geçen kıvrımlı bir yatağa sahip akış hızı yüksek akarsular üzerinde yapılan rafting sporu turistlerin büyük ilgi odağı vaziyetindedir.

Sportif Olta Balıkçılığı:

Balıkçılık insanın içindeki avcılık güdülerinden gelen bir tutkudur. Doğa ile iç içe, ticari olmayan, hoşça vakit geçirmek amacıyla orman içi akarsu ve göllerde sportif olarak yapılan balık tutma aktivitesi sportif olta balıkçılığı olarak adlandırılır.

Türkiye'nin akarsularla örülü olması, hala kirlenmemiş göl ve barajlarının bulunması sportif olta balıkçılığı için büyük olanaklar sunmaktadır. Bilinçli ve planlı bir faydalanma ile bu olanakların daha da artırılması mümkündür.

Hava Sporları Turizmi:

Türkiye, Yamaç Paraşütü, Yelken Kanat, Planör, Paraşüt, Balon gibi hava sporları için çok uygun arazi koşullarına sahiptir. Bölge bazında çok farklı topoğrafik yapıların olması bu spor dallarının gelişmesi için büyük bir avantaj sağlar.

Ülkemizde Yamaç Paraşütü Sporları 1990 başlarında Fethiye Ölüdeniz Bölgesi'ndeki Baba Dağı'nın yabancı pilotlar tarafından keşfedilmesi ile tanınmış, ilk olarak üniversite kulüplerinde aktif olarak başlamıştır. Türk Hava Kurumu (THK), üniversite kulüpleri ve özel kulüpler tarafından

yamaç paraşütü eğitimleri düzenlenmektedir (Akpınar ve Bulut, 2010).

Yelken kanat, motoru olmayan, rüzgar ve diğer hava etkileri ile uçuş yapabilen tek kişilik bir uçuş aracıdır. Yamaç Paraşütü yapılan yerlerde yelken-kanat sporu da yapılabilir. THK ve çeşitli hava kulüpleri tarafından eğitim kursları verilmektedir (Akpınar ve Bulut, 2010).

Tek kişilik veya çift kişilik olanları mevcuttur. Tek kişilikleri 300-330 kg-, çift kişilikleri 450-495 kg- ağırlığında, bir ya da iki koltuklu, çok hafif hava araçlarına mikrolight denmektedir. Daha kısa bir anlatımla “ağırlıkları 300-495 kg-arasında değişen hava araçları” demek mümkündür. Bu hava araçları kendi arasında ultralight, motorlu yamaç paraşütü ve motorlu yelken kanat şeklinde sınıflandırılırlar.

Kış Turizmi:

Kış turizmi; kış sporları ve rekreasyon eylemleri yüksek dağlık kuşaklarda gerçekleşmektedir. Dağlık alanlarda; yerleşme merkezlerine uzaklığı, konumu, ulaşımı ve sundukları olanaklar ölçüsünde nitelik kazanırlar. Kayak sporu başta olmak üzere diğer rekreatif özellikler kış mevsiminin yegane turizm eylemidir (Altan, 2006).

Kış turizmi turizmin çeşitlenmesi açısından mevsim itibari ile sönük geçen kış aylarının değerlendirilmesi ve kış aylarındaki turizm eylemlerinden gelir elde etmesi sağlamak açısından amaç olabilmektedir (Altan, 2006).

Ziraat ve Çiftlik (Agro) Turizmi:

Kırsal alanlarda ziraata dayalı turistik etkinliklere ziraat turizmi (agroturizm) denir. Şehrin yoğun iş hayatından bunalan insanlar sakin bir köy yaşamını arzularlar. Köy hayatının içinde hafta sonlarını veya yaz tatillerini değerlendirmek üzere küçük bahçeleri olan köy evlerinde zevk amacıyla ziraat ürünleri yetiştirir, yerel halkın ziraat etkinliklerine katılırlar. Böylece kırsal bölgelerin yerel halkıyla etkileşimde bulunarak gelirlerine turizm yoluyla katkıda bulunurlar.

Aileleriyle birlikte tabii bir köy hayatını özleyen bu insanlar için büyükşehirlerimize yakın kırsal bölgeler önemli bir potansiyele sahiptir.

İzcilik:

İzcilik, gönüllü, uluslararası, üniformalı, çeşitli yaş gruplarındaki gençlerin zihinsel, fiziksel, ruhsal, sosyal, duygusal ve karakter gelişimine katkıda bulunan bir gençlik faaliyetidir.

İzcilik, milliyet, ırk, din ve dil ayrımı olmaksızın herkese açık, gönüllü, politik olmayan eğitimsel bir gençlik hareketidir. İzcilik, çocuk ve gençleri mevcut özellikleri ile bir bütün olarak ele alan, ruh ve beden sağlıklarını geliştiren, onların boş zamanlarını bir program çerçevesinde değerlendirilmesini sağlayan bir eğitim aracıdır. Bu özellikleri ile izcilik, öğretim olmaktan çok uygulamalı bilgi ve beceri kazandıran eğitim karakterinde bir faaliyetidir. Bu nedenle de izcilik tüm dünyada okul dışı bir faaliyet olarak değerlendirilmiş ve okul dışı izcilik organizasyonları kurulmuştur.

İzcilik, çocuk ve gencin grup içinde ve bizzat tabiatın kucağında eğitilmesiyle karakter, beceri, sağlık, mukavemet, cesaret vs. konularda daha iyi ve daha çabuk eğitilebilecekleri fikrinden doğmuştur.

Kişinin eğitimi, bedenlen ve fikren olduğu kadar ahlaken de büyük önem taşır. Bu nedenle de izcilik ahlak eğitiminde aktif bir metod olarak kabul edilir. İzcilik iyi yurttaş yetiştirmeyi amaçladığından milli, iyi insan yetiştirmeyi amaçladığından ise evrensel bir olaydır (www.izcim.org).

Kamp Karavan Turizmi:

Ülkemiz, günübirlik dinlenme, eğlenme ve piknik amaçlı kullanımların yanı sıra, çadır ve karavanlı kamp yapma olanağına sahip, pek çok tabii alanlara sahiptir. Gözlerden uzak doğa ile baş başa vakit geçirmek isteyen insanlar için oldukça büyük imkanlar sunmaktadır (Akpınar, Bulut, 2010).

Golf Turizmi:

Golf, 1000 yıla yakın bir geçmişe sahip olduğu düşünülen ve kimler tarafından ne zaman keşfedildiği tam olarak bilinmeyen bir spor dalıdır. 1600'lü yılların ortasına kadar sadece Avrupa'da oynanmakta olan bu spor, 1659 yılında New York'a bağlı Albany kentinde oynanarak ABD'de boy göstermeye başlamıştır. Bu spora ait ilk yazılı kurallar ise 1754 yılında bugünkü adı Royal & Ancient Golf Kulübü olan St. Andrews Golfers tarafından yayınlanmıştır (Erol, 2009).

Türkiye'deki ilk golf kulübü 1895 yılında Constantinople Golf Club adıyla Okmeydanı'nda kurulan ve şu an Maslak'ta faaliyetini sürdürmekte olan İstanbul Golf Kulübü'dür (İstanbul Golf Kulübü). İstanbul Golf Kulübü'nü sırasıyla 1905 yılında kurulan İzmir-Bornova Golf Kulübü, 1911 yılında kurulan Bebek Golf Kulübü ve 1949 yılında kurulan Ankara Golf Kulübü izlemiştir (İslamoğlu, 2006). Bu sahalardan Bebek Golf Kulübü 1923, İzmir-Bornova Golf Kulübü 1970 ve Ankara Golf Kulübü 1980 yılında çeşitli nedenlerle kapatılmıştır. 1980'lerde Türkiye'de çöküşe uğrayan golf sporu, 1990'lı yılların ortasında bu alanda yapılan yatırımların faaliyete geçmesi ve federasyonun kurulmasıyla yeniden ivme kazanmıştır. Belek Bölgesi'ndeki yatırımların başlamasında 1980'li yılların sonlarında o bölgenin turizm alanı olarak belirlenmesinin etkisi büyüktür. 1994 yılında Türkiye'nin ilk profesyonel golf sahası olan Klassis Golf and Country Club ile Belek'teki ilk saha olan National Golf Kulübü hizmete girmiş, sonrasında 1995 yılında da Türkiye Golf Federasyonu kurulmuştur. Gerek turizme teşvik yasalarının çıkmış olması gerekse de Türkiye Golf Federasyonu'nun yürüttüğü çalışmalar sonucunda 2000 yılı sonrasında golf sektörü önemli gelişmelere ve başarılarla imza atmıştır (<http://baka.org.tr>).

Gem Safari (Süstaşları Toplama Gezisi):

Gem, Gems, Gemstone kavramı süstaşı, Gemoloji kavramı Süstaşı bilimi, Gemolog kavramı süstaşı inceleme uzmanı vb. özgün kavramlar Hatipoğlu ve Kırıkoglu (2005) tarafından isimlendirilmiştir. Gem Safari; Süstaşları toplama gezisi olarak isimlendirilmektedir.

Süstaşı minerallerin, kayaların ve organik malzemelerin bazıları;

-Güzellikleri,

-Ender bulunuşları,

-Diğerlerine göre bazı fiziksel ve kimyasal özelliklerindeki ayrıcalıkları nedeniyle, mücevher taşı ya da dekorasyon malzemesi biçiminde kullanılarak özel bir değer kazanırlar. Belirli bir ekonomik değere sahip bu tür malzemelere, kıymetli taş, yarı kıymetli taş veya genel olarak süstaşı denilmesini sağlamaktadır.

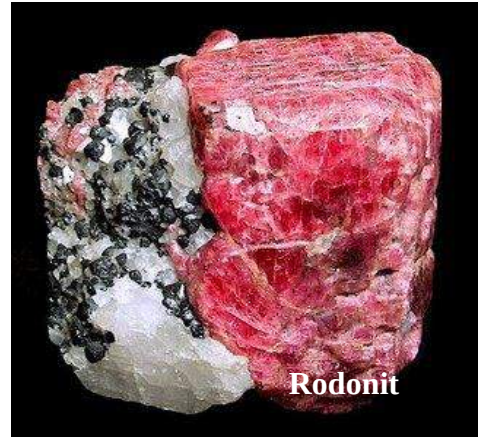
Süstaşlarının kıymetli ve yarı kıymetli olarak gruplanması tamamen izafidir. Bu ayrım kesin bir sınır yoktur (<http://www.gemoloji.host.sk>).

Çok fazla yaygın olarak tanınmasa da doğadan süs taşları toplayıcılığı olarak bilinen bu safari türü de son zamanlarda dikkat çeken bir ekoturizm etkinliğidir. Süstaşı toplama faaliyeti olarak bilinen bir tür ekoturizm faaliyeti olarak karşımıza çıkar.

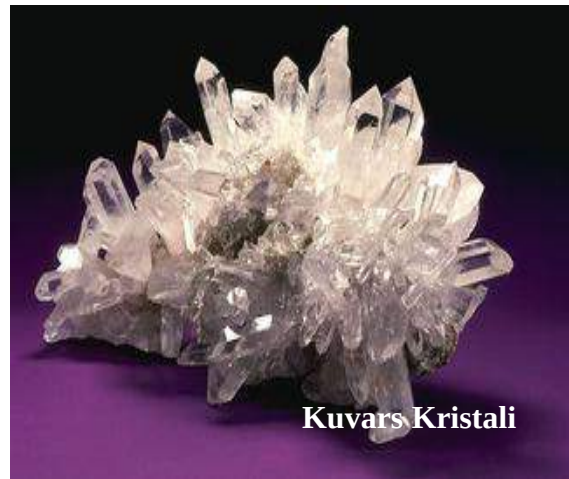
Kuşkusuz jeolojik yapıları nedeniyle dünyanın her tarafında farklı kayaç oluşumları vardır. Süs eşyası yapımında kullanılan az bulunan bazı taşlar konu ile ilgilenen insanları uzak tabii mekanlara yönlendirebilmektedir.

Gem Safari (Süstaşları toplama gezisi) bir rehber eşliğinde, Mart ayından Kasım ayına kadar gerçekleştirilebilir. Büro ortamında çalışmaktan ve şehir hayatından sıkılan

genellikle üniversite eğitimi almış kişilere hitap ettiği gibi, gezilere katılımcıların yaşı 15 yaş ile 80 yaş arasında değişmektedir. Yurt dışında daha yaygın olarak yapılmasına karşı ülkemiz için çok yeni bir kavramdır.

Rodonit

Kuvars Kristali

Festival turizmi:

Festivaller, sosyal ve kültürel kutlama etkinlikleridir. Festivaller, dikkate değer bir ekonomik etki yaratan, turist çeken bir unsur olarak görülmektedir. Eski Anadolu Roma, Çin, Hint, Uzakdoğu ve Ortadoğu uygarlıklarında, Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik ve Budizm gibi dinlerin yaygın olduğu tüm toplumlarda geleneksel hale getirilmiş ve günümüze kadar süregelen dinsel kökenli birçok festival bulunmaktadır.

Günümüzdeki festivaller aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

- Dini festivaller
- Ziraatsal ürün festivalleri
- Folklor festivalleri (Geleneksel yaşam biçimlerine yönelik, yemek türleri, aşure, Hıdrellez Şenlikleri, yerel büyükleri ve kahramanları anma vb.)
- Sanat festivalleri (resim, film, fotoğrafçılık, dans, tiyatro, şiir, müzik vb) (Koçkar, 1998).

Ülkemizde yılda 1000'in üzerinde yöresel festival yapılmaktadır. Bu festivallerin bazıları uluslararası düzeye ulaşmıştır. Yörenin kültürünü, ürünlerini veya tabii zenginliklerini tanıtarak turist çekmeyi amaçlayan birçok festival günümüzde uluslararası düzeyde organize edilir hale gelmiştir.

2.3. Dünyada Doğa Turizmi

Dünyadaki turizm faaliyetleri uluslararası Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından yönlendirilir. WTO tarafından 2002 yılının ekoturizm ve dağlar yılı ilan edilmesi ekoturizme verilen önemi bir kat daha artırmıştır.

Birleşmiş Milletler'in 2002 yılını Dünya Ekoturizm Yılı olarak ilan etmesinde; her şeyden önce ekoturizmin ekonomik gelişme potansiyeline sahip alanlarda artan bir öneme sahip olması ile ekoturizmin iyi planlanıp, geliştirildiği ve idare

edildiği takdirde tabii çevrenin korunması için güçlü bir araç olma özelliği taşıması önemli bir rol oynamıştır.

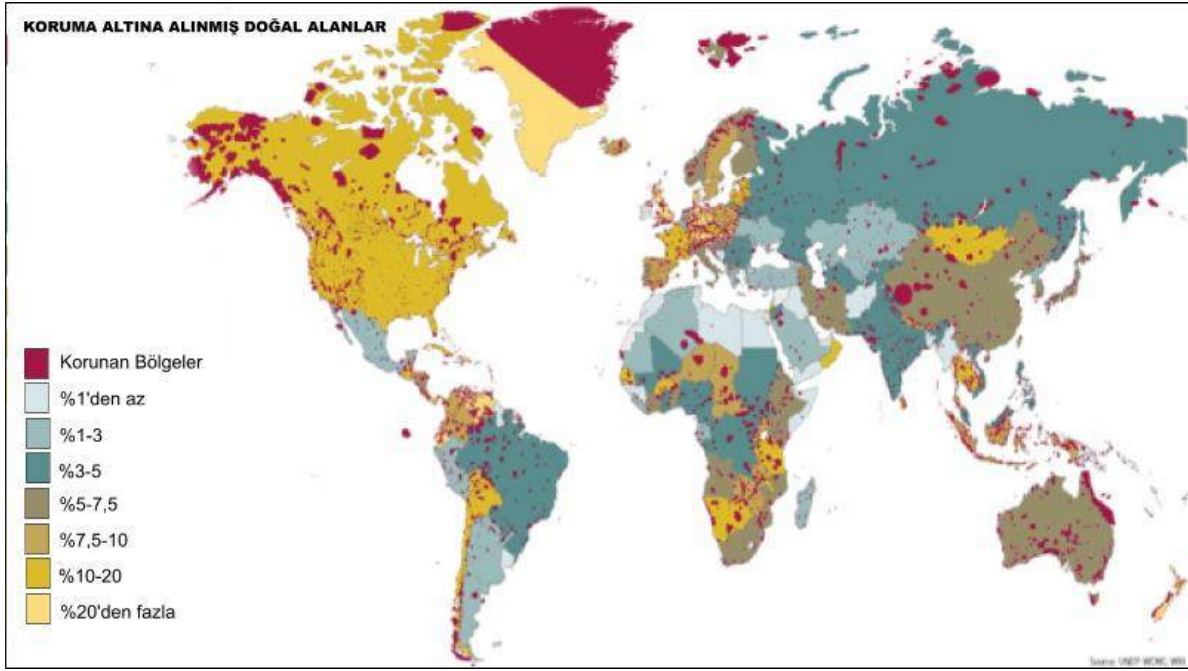
Rio De Janerio’da gerçekleştirilen Kalkınma Konferansından iki yıl öncesinde 1990 yılında Uluslararası Ekoturizm Derneği (The International Ecotourism Society) kurulmuştur. Sivil özellikli olan derneğin amacı, ekoturizm ile ilgili ana noktalara ve standartlara temas ederek, araştırmalar yapmak, yayınları ilgililerin istifadesine sunmak ve teknik anlamda yardım sağlamak olarak belirlenmiştir. Yetmişin üzerinde üye ülkesi bulunan söz konusu derneğe akademik çevreler, uzman kişiler, çeşitli organizasyonlar, tur operatörleri de üye olabilmektedir.

1992 yılında Rio de Janerio’da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda da sürdürülebilir kalkınma kavramı üzerinde durularak konferans sonunda Türkiye’nin de içinde bulunduğu 182 ülke tarafından “Agenda 21” imzalanarak bir eylem programı ortaya çıkarılmıştır. Burada sürdürülebilirlikle hedef olarak, tüm toplumsal oluşumlardaki kültür varlıklarının ve çevrenin korunması ile ekonomik etkinliklere önem verilmesi belirlenmiştir. Bu kavramı benimseyen ülkelerin, tabii sonuç olarak benimsemeleri gereken prensipler ve uygulayacakları yöntemler şöyledir:

- Ekoturizm politikaları geliştirmek ve planlama yapmak
- Ekoturizm için kurallar geliştirmek
- Ekoturizm alanında ürün geliştirmek, pazarlama ve tanıtım yapmak
- Ekoturizmin getiri ve götürülerini (maddi ve manevi) izleyip saptamak (<http://www.ekoturizmdernegi.org>)

Dünyada ekoturizmin en yoğun olduğu alanlar korunan alanlardır. Buradaki korunan nesli azalmış hayvan türleri ve endemik bitki türleri insanların ilgisini çekmektedir (Şekil 17).

Şekil 16. Dünyada Koruma Altına Alınmış Tabii Alanlar

Kaynak: Selimoğlu, 2004 (Alıntı: Atlas of Population and Environment).

Sürdürülebilir turizmde ekolojik sürdürülebilirlik önem taşır. Çünkü ekolojik sürdürülebilirlik temel ekolojik dengelerin, ekosistemlerin korunmasını hedef alır, yani çevrenin korunması, tabii kaynakların güçlendirilmesi ve ekonomik gelişme ile ekolojik gelişmenin uyum halinde sürdürülmesi gerekmektedir. Bu genel anlamıyla ekonomik açıdan kıt kaynakların etkin kullanılması anlamına da gelmektedir (Çubuk 1996).

Dünyadaki gelişmeler artık turistlerin geleneksel turizm kalıplarının dışına çıkmak istediklerini ortaya koymaktadır. 1997 yılında Dünya Turizm Örgütü (WTO)'nun yapmış olduğu bir araştırmaya göre doğaya yönelik turizmin tüm uluslararası turizm harcamalarının içinde % 7'lik bir oran ile yer aldığını göstermektedir. Dünya Kaynakları Enstitüsü'ne göre ise 1990'lı yıllarda turizmin yıllık büyüme oranı %4 iken doğa turizmin büyümesi %10-30 oranları arasında gerçekleşmiştir (Selimoğlu, 2004). Özellikle gelişmiş ülke turistlerinin ilgi gösterdikleri bir turizm türü olan ekoturizme yönelik harcamalar Avrupa ülkelerinin pek çoğunda ülke turizmi için ayırdıkları paydan önemli bir kısmını kaplamaktadır.

Dünyada birçok ülkede ekoturizm faaliyetleri yapılmaktadır. Şekil 18'de dünya haritasında kırmızı ile belirtilen bölgeler ekoturizmin yoğun olarak yapılabileceği bölgeler gösterilmektedir. Haritaya göre Türkiye'nin de güney bölgeleri tamamen kırmızı olarak gösterilmiştir. Ancak, Türkiye tabii coğrafyası ile çok zengin bir ülke konumunda olmasına rağmen, bu zenginliğini tam olarak kullanamamaktadır. Çünkü ülkemizin birçok bölgesi ekoturizm için bir cennet niteliğindedir.

Şekil 18. Dünyada Ekoturizm Yapılan Alanlar

Kaynak: Selimoğlu, 2004.

Dünyadaki hızlı gelişmeler gösteriyor ki; geleneksel destinasyonlardan (deniz-kum-güneş) uzaklaşma görülmekte ve turist profili değişmektedir (Avcıkurt ve Alpar, 2003). Bu yeni profilde ekoturist olarak adlandırılan kitlenin 35-54 yaş grubunda, yüksek eğitilmiş, ortanın üzerinde geliri olan, doğa, kültür ve gastronomiye ilgi duyan kişiler olduğu yapılan istatistiklerde ortaya konulmuştur. Ekoturizm pazarının giderek büyüdüğü 90'lı yıllarda, 43 milyon Amerikalının ekoturizm faaliyetine katıldığı, Yunanistan'a gelen 3 milyon İngiliz turistin %19'unun ekoturist olduğu, Fransa'da yılda 15 milyon kişinin trekking yaptığı belirlenmiş, ayrıca Avrupa ülkelerinin pek çoğunun ülke turizmi için ayırdıkları payın önemli bir kısmının bu amaca yönelik harcandığı yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır.

Dünyada bilinen en ünlü ekoturizm destinasyonları Güney Afrika, Costa Rica, Endonezya, Alaska, Belize, Güney Amerika bölgelerinde bulunur. Bu bölgelere dünyanın bütün ülkelerinden ekoturizm amaçlı ziyaretçiler gelmekte ve her yıl ziyaretçi sayılarında büyük artışlar yaşanmaktadır (Tablo 12).

Tablo 11. Dünyadaki Bazı Doğa Turizmi Destinasyonlarının Ziyaretçi Oranları

Ülke	1990	1999	Artış oranı (%)	Yıllık Artış (%)
Güney Afrika	1.029.000	6.026.000	486	19,3
Kosta Rika	435.000	1.027.000	136	9
Endonezya	2.178.000	4.700.000	116	8
Belize	88.000	157.000	78	6
Ekvador	362.000	509.000	41	3,5
Botswana	543.000	740.000	36	3,1

Kaynak: Wood, 2002.

Dünyada birçok ülkede ekoturizmi daha planlı şekilde yapmak için çalışmalar bulunmaktadır. Kaynaklarda rastlanan çalışmalardan birisi Avustralya'nın Queensland Eyaleti için hazırlanan planlardır. Bu planlarda, tabii alanların ekoturizm amaçlı planlanması ilgi gruplarının fikirleri alınarak yapılır. Tabii ve kültürel mirasın korunarak teknolojik yenilikleri de kullanarak, sürdürülebilir bir kalkınma yaklaşımı amaçlanmıştır (Queensland Ecotourism Plan, 2003-2009).

Nepal'in başkenti Katmandu'da turizm acentalarının büyük bir kısmı trekking turlarından gelir elde etmektedir. Himalayalarda kar leoparı ve mavi koyun görmek amacıyla yolculuk eden doğa severler bunun için hatırı sayılır bir ücret ödemektedirler (Budhatoki and Jackson 2002).

Ekoturizm yerel halk için direkt gelir getirici bir turizm türüdür. Ulusal parkları tanınmış ve insanların ilgisini çeken vahşi hayvan türlerine sahip Kenya gibi ülkelerde orman amenajman planlarının ekoturizm alt başlıkları bulunur. Bu planlarda ekoturizmi geliştirici stratejiler ve biyolojik çeşitliliğin sürekliliğini sağlayan modellemeler yer alır (Arobuko-Sokoke Plan, 2002).

Henüz ülkemizde var olmayan bazı sertifikasyon yöntemlerini oturtmaya çalışan kurumlar ve örnek çalışmalar arasında Conservation International (www.ecotravel.org), Meksika'da ülke çapındaki ekoturizm planlaması (www.amtave.com/amtave/comon.html), Belize'de bölgesel, yerel halka dayalı ekoturizm (Toledo Eco-tourism Association) ve Green Globe 21 (www.greenglobe21.com) bulunmaktadır ([http:// www. bugday.org](http://www.bugday.org)).

Dünyada ekoturizmin geldiği noktayla ilgili güncel vaziyetten bazı örnekler verilecek olursa, 2009 yılında dünya ekoturizm güzergâhları basılı hale gelmiştir, “Your Travel Choice.org” isimli seyahat seçimi blogu oluşturulmuştur.

2010 yılında 1. Avrupa Ekoturizm Konferansı (EuroEco) düzenlenmiştir.

2011 yılında ABD’de Ekoturizm ve Sürdürülebilir Turizm Konferansı (ESTC) gerçekleştirilmiştir.

17-19 Eylül 2012’de ABD Kaliforniya eyaletinde 30’dan fazla ülkenin katılımıyla Ekoturizm ve Sürdürülebilir Turizm Konferansı (ESTC) gerçekleştirilecektir. Burada yapılacak oturum konularından bazı örnekler şunlardır:

- Ekoturizmin Temel Hatları: Koruma, Topluluklar, Canlandırma
- Ekoturizm Yoluyla Yaban Hayatı Koruma ve Biyoçeşitliliğin Muhafazası
- Kültür ve Tarihi Mirasın Korunması ([www. ecotourismconference.org](http://www.ecotourismconference.org))

2.4. Türkiye’de Doğa Turizmi

2.4.1. Türkiye’de İlk Ekoturizm Hareketleri

Türkiye’de ekoturizmin temelleri 1956 yılında çıkan 6831 sayılı Orman Kanunu ile atılmaya başlanmıştır. Bu kanunun 25. maddesi ile nadir özellik ve güzellik arz eden sahaların Milli Park rejimine alınması sağlanmıştır. Yine bu madde ile mesire yerleri tesis etme imkanı elde edilmiştir. Bu yasaya dayanılarak ilk defa; 1956 yılında Belgrad Orman Mesire Yeri, 1958 yılında Yozgat Çamlığı Milli Parkı, 1958 yılında 3167 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu’na göre “Belgrad Geyik Üretme İstasyonu” tesis edilmiştir. Milli Park, Av-Yaban Hayatı ve Mesire Yerleri ile ilgili çalışmalar Orman Genel Müdürlüğü bünyesinde uygulanmaya başlanmıştır.

1960’larda yeni politikaların benimsenmesi ve 1960-1970 I. Beş Yıllık Kalkınma Planı Dönemi, 1970-1990 yılları arasında fiziksel planlanmaların yapıldığı dönemler süresince turizm dünyada bir numaralı sektör olma yolunda stratejilere sahipti. Ancak kaynakların aşırı kullanımı, bölgelere aşırı yüklenme, taşıma kapasitesini zorlama gibi sebeplerden ötürü 1980’li yıllar çevreye duyarlı, bilinçsiz yaklaşımlara sahip uygulamalarla geçmiştir. VIII. Beş Yıllık Planın öngördüğü kitle turizmine tepki olarak bu turizm türünün negatif etkilerini ortadan kaldırmayı hedefleyerek turizm dünyasının gündemine girmiştir. Bu politika

doğrultusunda ekoturizm, kültür ve inanç turizmi, dağ ve kar turizmi, aktivite tatilleri, özel ilgi turizmi, yatçılık, kongre vb. pazarlardan daha fazla pay alınması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. Bu bağlamda özellikle doğa turizmi, ekoturizm, kültür turizmi ağırlıkla üzerinde durulan türler olmuştur (Altan, 2006).

Doğa turizmi; kırsal kültür, tabii çevre ve ziraatla bütünlesen, ayrıca diğer turizm türleriyle de son derece kolay entegre olabilen bir turizm türüdür. O yüzden çeşitli yerel, ulusal ve uluslararası girişimlerle içeriği zenginleştirilen kırsal turizm, dünyanın pek çok ülkesinde insanları tatil için kırsal alanlara çekebilmektedir (Soykan, 1999).

Kırsal olarak yerleşmiş turizm; turizm ile ilgili bir yan ticaret dalında faaliyette bulunan çiftçiler ve turizmle ilgili bir alanda ticarete bulunan girişimciler ve bu işletmeler tarafından sunulan hizmetleri kullanan tatilcilerdir. Bu kavramı geliştirmek için dünyada çeşitli ülkelerin yapmış olduğu kavram tanımına dayanarak bir dizi tanımlama yapmak mümkündür. Dünya turizm örgütüne göre; kırsal turizm terimi kırsal kültürü rekreasyonel turist ürününün ana parçasının olduğu yukarıdaki tanımlamayı genişleterek kullanmaktadır. Doğa turizminde, hizmet sağlayanlar, ziyaretçilerle kişisel iletişime yardım ederler ve ziyaretçilerin ziyaret edilen 26 yerdeki atmosferi test etmesi ve kırsal ürünleri denemelerini mümkün kılmalarına yardımcı olurlar (Veer and Tuunter 2005).

Doğa turizmi, AB tarafından yapılan tanıma göre; tatillerini kırsal alanda, kırsal mirası görerek ve kırsal yaşam tarzından hoşlanan insanların arzusu olarak tarif edilmiştir (European Commission 2003).

Kırsal alandaki yürüyüş, bisiklete binme, balık tutma, ata binme, doğa aktiviteleri ve kültürel turizm gibi rekreasyonel aktiviteler kırsal turizmin parçası olarak kabul edilir. Ayrıca, aile otelleri, şatolar ve kırsal mülkler gibi küçük ölçekli yerleşim yerlerinde ve çiftlikte kamp yapmada kırsal turizmin bir parçasını oluşturmaktadır. Uygulamada, kırsal turizm rekreasyon ve turizmin başlıca küçük ölçekli formlarını sağlamaktadırlar. Deniz kenarı ve kent turizmi ve ziyaret edilen alanlardaki kış sporları kırsal turizmin bir parçası değildir.

Doğa turizmi kavramında kırsalın içerdiği anlam, ülkemizde doğrudan “kırsal alanlar” olarak algılandığından, yayla turizmi, av turizmi, mağara turizmi, eko turizm ve açık hava doğa sporları kırsal turizm ile aynı tutulmaktadır. Yanlış olmamakla birlikte, kırsal turizmde esas amaç bir köyde, bir çiftlikte, bir dağ evinde vb.de konaklayarak, kırsal kültürle tanışarak ve kaynaşarak bir tatil geçirmek olduğundan, aralarında amaç ve etkinlikler bakımından bazı farkların olduğu da bir gerçektir (Soykan 2003).

Yörenin coğrafi şartları turizmin türüne ve istekleri üzerine büyük etkilerde bulunmaktadır. Belirli bir mevsime sıkışan turizm beraberinde farklı düzeylerde sosyal ve ekonomik sorunlarda getirmektedir. Kırsal turizm çok çeşitli etkinlikleri kapsaması ve coğrafi koşullara çok fazla bağlı olmaması nedeni ile yılın tüm aylarında uygulanabilir bir turizm potansiyeli oluşturmaktadır.

Doğa turizminin uygulanmakta olduğu yöreye göre kış aylarında kışlık turizm alanları kullanılırken, ilkbahar aylarında uzun kır yürüyüşleri yapılabilmekte yaz ve son bahar mevsiminde ise kırsal alandaki ziraatsal çiftliklerin faaliyetleri kırsal turizm alanları olarak kullanılabilir.

Doğa turizminde konaklama, Avrupa örneklerinde gördüğümüz üzere, bu işle ilgili bir dernek, büro ya da seyahat acentesinden yapılan rezervasyonla gerçekleştirilmektedir (Soykan, 2000). Bir köy pansiyonu veya bir çiftlik evinde başlayan kırsal turizm, yine burada sona ermektedir. Kalınan süre içinde, yakın çevrede başka turizm türlerine ait yerlerin ziyareti ile onların etkinliklerinden de yararlanmak mümkündür. Bu şekilde kırsal turizmin olduğu bir tatilde, istenirse diğer turizm türleri ile ilgili alanlardan da faydalanılabilmektedir. Ülkemizde ve Bölgemizde gelişmekte olan kongre turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi ve termal turizmin yanı sıra kırsal turizmin de çeşitli yollarla teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece hem adı geçen turizm türlerinin gelişimi sağlanacak hem de yılın tüm aylarında entegre bir turizm potansiyelinin oluşması ile bölge ekonomisinin gelişmesine de önemli katkılar sunulmuş olacaktır.

Doğa turizminde kırsal yaşam detaylı bir şekilde turiste sunulmaktadır. Turistin kaldığı süre içinde dinlenmesi yanında, çeşitli etkinlikleri izlemesi, katılması, öğrenmesi ve spor yapması mümkün olabilmektedir. Doğa turizminin yıl boyu uygulanabilirliği, çok farklı etkinliklerin düzenlenebilmesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kırsal alanda geçirilecek bir tatil temiz havanın yanında değişik coğrafi şartlarda yaşamı sürdürmesi nedeni ile son zamanlarda gittikçe artan bir talep oluşturmaktadır. Sahil turizmin turistleri yaklaşık olarak aynı mimari yapıya sahip olan tesislerden ve çok benzer turistik hizmetlerden bıktıkları için bu kesime farklı duygular ve yaşam alanları sunacak olan kırsal turizm önemli ve yeni bir alan oluşturmaktadır. Bu kapsamda açık alanlara dayalı her çeşit etkinlik (dağcılık, trekking, yamaç paraşütü, rafting...) yanında, doğa ile iç içe olan köylere ve farklı kırsal çiftliklere yönelik programlar düzenlemek mümkün olacaktır.

Turizm, çevrenin sunduğu değerler üzerinde sekilenen ekonomik bir sektördür. Bu yüzden çevre ve turizm birbiriyle yaşamsal bir iliksi içindedir. Günümüzde çevresel sorunlar bir yandan tehlikeli boyutlara ulaşırken, öte yandan çevreyi korumaya yönelik duyarlılığın da

geliştiğini görmekteyiz. Yerel bir zenginliğin evrensel bir değer olduğu bilincinin gelişmesine turizmin katkısının büyük olduğu artık kabul edilmiştir (Köfteoğlu,1999).

Doğa turizmi, ziyarete gelene ve kırsalda bulunan bireylere çevreye saygı bilincini veren bir turizm türüdür. Çünkü her iki kesimde doğa turizminin temel dayanağının kültürel miras ve tabii çevre olduğunu bilmektedir. Doğa turizminden yörede yaşayan halk iyi bir ekonomik gelir elde ederse daha da korumacı olacaklardır.

Günümüzde turizm-çevre ilişkileri hakkında en çok konuşulan konulardan biri de “sürdürülebilirlik” üzerinedir. Sürdürülebilir turizmin klasik turizm anlayışından farkı, gidilen yerin insanları ile onların yaşam ortamlarında beraber olmak, kültürü olduğu gibi kabul etmek ve doğa içinde konfor yerine, doğanın verdikleriyle yetinmektir. Bir ziyaret yerinin sürdürülebilirlik niteliğini taşıyabilmesi; çevrenin kalitesine, çevrenin tüm kaynaklarından “koruma-kullanma dengesi” nin sağlanarak yararlanılmasına ve turisti o yeri ziyaret etmeye motive eden tüm değerlerin devamlı bir süreç halinde korunmasına bağlıdır (Köfteoğlu, 1999).

Müzeler, milli parklar, müdahale edilmemiş yaşam alanları, hayvanat bahçeleri, inanç merkezleri, sit alanları, mağaralar, akarsular, baraj gölleri, yöresel düğünler, yöreye has yemekler v.b. doğa turizmi kapsamında düşünülebilecek turizm çeşitleridir. Doğa turizminde yerel ürünler ve mahallî yaşam alanları büyük öneme sahiptir. Ayrıca yerel kültür öğeleri, el sanatları, yerel ürünler, yöreye özel tabii alanlar ve küçük ölçekli ziraatsal çiftlikler gibi alanlar da turistik kapasitenin gelişmesi doğa turizminin sürdürülebilir turizme katkısının göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

Doğa turizminin yöre kalkınmasına sağlayacağı faydaları şunlardır;

- Doğa turizminin yaygınlaşması ile kırsal alanlara götürülecek altyapı, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerin kalite ve sayısında önemli miktarlarda artışlar görülebilecektir.

- Doğa turizminin gelişmesi ile kırsal yöredeki kadınların aile içerisindeki rollerinin değişmesi ve kadının çalışma yaşamına daha aktif olarak katılması kolay ve hızlı olabilecektir.

- Gelecekte turistlerin çevreye daha duyarlı olacakları dikkate alınarak kırsal alanlarda yeni bina inşa etmektense, restore çalışmaları ile geleneksel mimari tarz korunarak çevrenin peyzaj açısından daha planlı ve düzenli olması sağlanabilir.

- Kentte yaşayanların kırsal hayatı yerinde görmesi sonucu kırsal hane halkının problemlerinin fark edilmesi şeklinde çözüme kavuşturulması sağlanabilir.

- Kırsal alanlardaki kırsal turizm açısından gelir getirecek potansiyeller arasında yer alan tabii, (örneğin, anıt ağaçlar, yaylalar, şelaleler, mağaralar gibi) ve arkeolojik değerlere

verilen önem daha da artacaktır. Ayrıca biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunulacaktır.

- Kentte yaşayan insanların kırsal alanları ziyareti sonucu her iki kesim arasında bilgi akışı olabilir.

Türkiye’de ekoturizm kavramı ve faaliyetleri ise özellikle 2002 yılında İstanbul’da kurulan Ekoturizm Derneği ile hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu dernek 2006 yılında Türkiye Ekoturizm ve Sürdürülebilir Turizm Derneği adı altında faaliyetlerini yürütmeye devam etmiştir. Bugün birçok ilde ekoturizm alanında faaliyet gösteren dernekler bulunmaktadır.

Ekoturizm ulusal ormancılık programında da yer almaktadır. Ulusal ormancılık programının 3.2.1 numaralı stratejisi içinde ekoturizm kavramına yer verilmiştir. Eylem 109’a göre “Hızla kentleşen ve değişen toplumun ormanların sosyal ve kültürel hizmetleri (rekreasyon, kent ormanları, ekoturizm, peyzaj, avcılık, sportif balıkçılık, vb.) ile ilgili talep ve beklentiler ile bu hizmetlerin yerel ve ülke ekonomilerine potansiyel katkıları konusunda envanter, araştırma değerlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesi“ Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün koordinasyonunda, ilgi gruplarının katılımıyla başarılması gereken birinci öncelikli bir görevdir (Ok, 2008).

2.4.2. Türkiye’de Ekoturizm ve Uygulama Örnekleri

İnsanların doğayı keşfetme arzusuna cevap veren ekoturizm faaliyetleri ülkemiz gündeminde de önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye’nin coğrafi konumuna bağlı olarak bölgeler arasında da önemli tabii zenginlik farklılığı gözlenir. Bu farklılıklar çekiciliği artırmaktadır.

Ülkemizin ekoturizmde başarılı olma şansı Akdeniz çanağındaki diğer ülkelerden çok daha fazla gözükmektedir. Çünkü her şeyden önce ülkemizde farklı inanç ve kültürlerin bir arada uzun yıllar yaşaması sonucu kendine has doğu ile batının arasında yarattığı kültürü ve otantik değerlere sahip olması ön plana çıkmaktadır. Genel anlamda bakıldığında Akdeniz çanağında turizm potansiyeli yüksek ülkelerin endüstriyelmiş ve kentli nüfusu yoğunlaşmış ülkeler olduğu görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ülkemizin henüz gelişmekte olan bir ülke olması ve tabii ve kırsal kültürel değerlerinin büyük bölümünü hala canlı bir şekilde sürdürmesi Türkiye’nin birçok bölgesinde sürdürülebilir ekoturizm için büyük bir potansiyelin varlığına işaret etmektedir (Selimoğlu, 2004).

Türkiye’de ekoturizm çeşitlerinden hemen hemen tamamı profesyonel veya amatör olarak yapılmaktadır. Özellikle doğa yürüyüşü, dağcılık, yayla turizmi, bisiklet turizmi, av turizmi, su sporları oldukça yaygındır.

Önemli ekoturizm alanlarından başlıcaları; Kaz Dağları, Uludağ, Küre Dağları, Kozak Yaylası, Cehennemdere Vadisi, Toros Dağları sayılabilir.

Son yıllarda Türkiye’de ekoturizm-kırsal turizm-agroturizm karışımı diyebileceğimiz “Çiftlik tatilleri” gündeme gelmiştir. *Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği*’nin 55 çiftlikte yürüttüğü “Türkiye’de Ekolojik Çiftlik Ziyaretleri/Ta-Tu-Ta” projesine dahil olan tatil çiftlikleri Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Tatil çiftliklerinin felsefesinde temel olarak; iletişimi güçlendirme, ekolojik üretimle öncelikle kırsal nüfus için, tabii döngülerle dost, sürekli bir yaşamsal kaynak oluşturma, şehirde yaşayan insanların ekolojik çiftliklerdeki yaşamı deneyimlemesi, ekolojik yaşamla ilgili sorumlulukları içselleştirmesi, ekolojik yöntem, deneyim ve bilgi paylaşımı, doğa dostu üretim ve tüketim modellerinin desteklenmesi vb. yatmaktadır (Narlidere Kaymakamlığı, 2011).

Turizm Bakanlığı turizmdeki çeşitliliği artırmak ve kıyılardaki baskıyı azaltmak için turizmi doğaya ve gelişmemiş bölgelere yaymayı amaçlayan birçok projeler geliştirmiştir. Bu hedefle geliştirilen projeler Tablo 12’de özetlenmiştir.

Tablo 12. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Ekoturizm ile İlgili Projeleri

Projeler	İçerikleri
Atak Projesi	1989 yılında başlayan ve Ege ve Akdeniz kıyılarındaki ilçelerin ve köylerin altyapı eksikliklerini düzeltmek, daha sonra yeni kıyı yönetim yöntemlerini tanımlamak amacı ile tasarlanmıştır, 2020 yılına tamamlanması planlanmaktadır.
Mavi Bayrak Projesi	Mavi Bayrak, gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür. Mavi Bayrak, bu niteliği ile de turizm açısından ayrı bir önem taşımaktadır.
Belek Yönetim Planı:	1996 yılında uluslararası teşkilatların girişimi tabii ve kültürel çevrenin korunması ve geliştirilmesini hedeflemektedir.
Yayla Turizmi Projesi:	Doğu Karadeniz ve Akdeniz yaylalarında bugüne kadar 26 adet yayla “Yayla Turizm Merkezi” ilan edilmiştir.
Dağ-Doğa Yürüyüşü Projesi (Trekking):	Dağ-doğa potansiyelinin planlı bir yaklaşımla turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.
Akarsu Turizmi (Kano-Rafting) Projesi:	Çoruh Nehri, Köprüçay, Manavgat Çayı, Dim Çayı, Alara Çayı, Adana Feke Göksu, Zamantı, Fırat Nehri vd. rafting, kano ve nehir kayağı gibi aktivitelerle kullanılması amaçlanmaktadır.
Bisiklet Tur Güzergahlarının Geliştirilmesi Projesi:	Çeşitlendirme politikası kapsamında bir doğa sporu olarak giderek geliştirilmesi öngörülmektedir.

Projeler	İçerikleri
Atlı-Doğa Yürüyüşü Projesi:	Kapadokya, Kastamonu, Antalya, Muğla gibi yörelerde düzenlenmektedir.
Mağara Turizmi Projesi:	Toroslar, Orta Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Trakya ve Kuzeybatı Anadolu bölgelerinde büyüklü küçüklü yüzlerce mağaranın bilimsel ve sportif etkinliklerle turizmin hizmetine sunulması amaçlanmaktadır.
Sportif Olta Balıkçılığı:	Sportif ve rekreasyonel bu tür etkinliklerin konaklama süresini uzatmaya katkı vermesi için yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.
Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji):	Türkiye RAMSAR sözleşmesine taraf olmuş ve uluslararası öneme sahip Ramsar sulak alanlarında pek çok kuş türünün kışlayıp, üredikleri yerler olması açısından bu etkinliğin geliştirilmesi öngörülmektedir.
Botanik (Bitki İnceleme) Turizmi:	Türkiye'nin zengin bitki örtüsüne sahip olması (Avrupa'nın tamamında tür sayısı 12.000 civarında iken Türkiye'de bu sayı 9.000 civarındadır) bu turizm türünün geliştirilmesine olanak vermektedir.
Av Turizmi:	Türkiye'nin bitki örtüsü ve av kaynaklarının av turizmi kapsamında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Yine Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nda yürütülen büyüklü küçüklü birçok proje ekoturizm ile ilişkilidir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın büyük çaplı projelerinden bazıları Tablo 13'de özetlenmiştir.

Tablo 13. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın Ekoturizm ile İlgili Önemli Projeleri

Projeler	İçerikleri
Gef II	Küresel Çevre Fonu (GEF) ile Dünya Bankası tarafından finansal olarak desteklenen ve mülga Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesindeki DKMP Genel Müdürlüğü tarafından Ağustos 2000 tarihinden itibaren yürütülen "Biyolojik Çeşitlilik ve Doğa Kaynak Yönetimi Projesi" 2008 yılının Ekim ayında sona ermiştir.
Kazdağları Milli Parkı Master Planı	DKMP Genel Müdürlüğü projesidir. "Çevre Konusunda İşbirliği Anlaşması" çerçevesinde hazırlanmaktadır. Kazdağları Milli Parkının ekoturizm bakımından geliştirilmesini amaçlanmıştır. Proje 1995 yılında bitirilmiştir.
Akdeniz Foku	DKMP Genel Müdürlüğü projesidir. IUCN tarafından soyu kritik derecede tehlikede olan türlerin yer aldığı kırmızı listede olan Akdeniz Foku'nun son 4 yıl içindeki vaziyetini tespit etmek ve 2009 yılı içinde de bire bir takibini yapabilmek, koruma-izleme ve yönetim planlarını yönlendirmek üzere yürütülen bir projedir.
Gen Kaynakları	DKMP Genel Müdürlüğü koordinatörlüğünde yürütülen proje ile Türkiye'de yaban hayatındaki türleri envanterleme, mevcut genetik çeşitliliği belirleme, tür ve alt tür belirlemelerinde genetik işaretlerden yararlanma, koruma ve yürütme stratejileri oluştururken genetik verileri değerlendirme ve türlerin korunmasına yönelik hücre ve DNA bankaları oluşturulması amaçlanmaktadır.

Projeler	İçerikleri
Yıldız Dağları	DKMP Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen proje ile; Yıldız Dağlarının biyolojik çeşitliliği ve tabii kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir yönetimi için sınır ötesi işbirliğinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Yıldız Dağlarında Biyosfer Rezerv yaklaşımıyla geniş çaplı envanterlerin yapılması ve özellikle çocukların eğitimi ve halkın bilinç düzeyinin artırılması amacıyla bir doğa eğitim merkezinin kurulması hedeflenmiştir.
Küre Dağları	DKMP Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Projenin amacı 3 yıl içinde Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı ve çevresinde doğa koruma ve sürdürülebilir kaynak yönetimi amacıyla katılımcılık esasına dayalı, etkin ve bütüncül bir yönetim modelini oluşturarak ormanlarımızın ulusal korunan alanlar sistemindeki yerinin ve yönetsel etkinliğinin geliştirilmesidir. Bu model deneyimi Türkiye'deki diğer sekiz sıcak orman noktamıza uyarlanacaktır.

Bugün Türkiye’de ekoturizm daha çok “**Yayla Turizmi**” ile birlikte anılmaktadır. **Türkiye Turizm Stratejisi 2023**’de ekoturizm ve yayla turizmine ilişkin stratejilere göre, bu turizm türlerinin geliştirilmesi için turizm altyapısı geliştirilecek ve niteliği arttırılacaktır. Ekoturizme ilişkin öncelikle yapılması gerekenler stratejik planda şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yerel halk, turistik ürün, hediyelik eşya yapımı, servis, kalite ve işletmelerin yönetimi konusunda eğitilecektir.
- Etnografik ve ekolojik özelliklerinin sergilendiği müze evlerin açılması teşvik edilecektir.
- Alana girişte kabul noktaları oluşturulacak ve buralarda ziyaretçilere farklı güzergahları ve yöresel özellikleri gösteren mola noktaları ve tur güzergahlarını gösteren haritaları sunulacaktır.
- Doğa turizmi için kullanılacak alanlarda, çeşme, wc, barınak, mesafe ve yön levhalarının tamamlanması, trekking rotalarının *Küresel Yer Belirleme Sistemi* (GPS) ile uydulara tanıtılması, yeni taşıt yolu açılmaması sağlanacaktır.
- Kitle turizmi amaçlı kullanılacak alanlarda; fiziksel planlama çalışmalarına altlık oluşturacak kadastro tamamlanarak, orman ve mera alanlarının sınırlarının tespitini takiben 1/25 000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli imar planları hazırlanacaktır.
- Doğa turizm amaçlı olarak seçilen alanlarda güzergah üzerinde yer alan mağara, şelale, ilginç ağaç ve kaya oluşumu, sportif alanlar, kamping alanları vb. çekicilikler

için çevre düzenlemeleri yapılacak, başta ulaşım olmak üzere gerekli altyapılar tamamlanacaktır.

- Yörenin özelliklerinin araştırılmasına imkan verecek ve bunun bilimsel anlamda gösterimini sağlayacak araştırma istasyonları ve bilim müzeleri kurulacaktır.
- Yöre halkına pansiyonculuk eğitimi verilecektir.
- Turizm gelişim alanlarında yer alan eko-turizm alanlarının “alan yönetim planları” yapılacaktır .

Türkiye’de ekoturizm ve yayla turizmini geliştirmek amacıyla Batı Karadeniz Kıyı Koridoru (Şile - Sinop), Yayla Koridoru (Samun-Hopa), Göller Bölgesi Ekoturizm Gelişim Bölgesi (Konya-Isparta – Afyon - Burdur) ekoturizm gelişim bölgelerine alınarak desteklenmektedir.

Sonuç olarak, kıyı alanlarındaki baskıyı azaltmak, turistik talebin mevsimlik ve alansal dağılışını dengelemek, turizmin sosyo-ekonomik yararlarını artırmak ve yerel kalkınmayı sağlamak amacıyla Türkiye’de ekoturizmin geliştirilmesine büyük ihtiyaç vardır.

2.4.3. Türkiye’de Korunan Alanlar ve Doğa Turizmi

Ülkemizde doğa turizmi faaliyetleri dünyanın diğer ülkelerinde de olduğu gibi “korunan alanlar”da gelişme göstermektedir. Ülkemizde milli parklar, tabiat parkları, tabiatı koruma alanları ve tabiat anıtları olmak üzere toplam olarak 358 adet korunan alan mevcut olup toplam alanı 995.417,56 hektardır. Korunan alanlar ülkemiz yüzölçümünün %1,22’sini kaplamaktadır (Tablo 14).

Tablo 14. Türkiye’deki Korunan Alanlar

Statüler	Sayı (Adet)	Alan (ha)
Milli Parklar	40	848.119
Tabiat Parkları	181	83.604
Tabiatı Koruma Alanları	31	63.694
Tabiat Anıtları	106	0,560
Toplam Korunan Alan	358	995.417,56

Kaynak: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Web Sitesi, 2012.

Bunların yanı sıra uluslararası anlaşmalarla korunan (Ramsar Sitleri) alanlar, tabii sitler, özel çevre koruma bölgeleri de ekoturizme yönelik önemli alanlardır (Akpınar, Bulut, 2010).

2.4.4. Türkiye’de Doğa Turizmi ile İlgili Yasal Mevzuat

Doğa Turizmi ulusal mevzuatta doğrudan yer almamakla birlikte birçok kanun, yönetmelikte dolaylı olarak yer almaktadır. Bunlardan bazıları;

- 1.** 2634 Sayılı Turizm Teşvik Yasası ve Turizm Kanunu’nun 8. Maddesi’nin A fıkrasının 1 numaralı bendi ile C, D fıkralarında yapılan değişikliklerle 6831 sayılı Orman Kanunu’na göre orman sayılan yerlerle ilgili yapılan değişikliklerden d ve f fıkraları, ekoturizm ile ilişkilidir.
- 2.** 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu’nda öngörülen Uzun Devreli Gelişim Planları (UDGP) ve bu planların kullanım ve koruma kararları ekoturizm uygulamalarına ilişkin hükümler içermektedir.
- 3.** Korunan Alanlar Alan Kılavuzu Yönetmeliği’nde, ekoturizm uygulamalarına ilişkin hükümler bulunmaktadır.
- 4.** 7.12.2004 tarih 5272 Sayılı Belediye Kanunu ile yapılan son değişikliklerle belediyelere verilen görev ve yetkiler içinde ekoturizm uygulamalarına ilişkin hükümler bulunmaktadır.
- 5.** 645 Sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 30. Maddesinin 14/A Maddesinde yer alan ‘Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı’ görevleri içerisinde ‘uygun yerlerde ekoturizm faaliyetlerini desteklemek’ başlığı yer almaktadır.

Ekoturizm ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek yasal mevzuat aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Anayasanın Seyahat özgürlüğünü düzenleyen 23. maddesi
- 6831 sayılı Orman Kanunu,
- 4721 sayılı Medeni Kanun,
- 2872 sayılı Çevre Kanunu,
- 383 sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname,
- 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu,
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
- 5286 sayılı Köy Kanunu,
- 2924 sayılı Orman Köylerinin Kalkınmasının Desteklenmesi Hakkında Kanun,
- 3194 sayılı İmar Kanunu,

- 5634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu,
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu,
- 5394 sayılı Belediye Kanunu,
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu,
- 1618 sayılı Seyahat Acenteleri ve Birliği Kanunu (TODEG, 2010)

2.4.5. Doğa Turizminin Kurumlar Bazında İncelenmesi

Turizm, ülkelerin ekonomik kalınmasında ve tanıtımında önemli bir rol oynar. Doğayı kirletmeyen veya en az olumsuz etkiye sahip sektördür. Ayrıca farklı kültürlerin birbirlerini tanımasını sağlayarak kitleler arasında dostluk bağlarının oluşmasına hizmet eder. Bu nedenlerle tüm ülkeler tarafından geliştirilmeye çalışan bir sektördür.

Doğa turizmi Türkiye’de iki bakanlığı çok yakından ilgilendirmektedir. Bunlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı’dır. Bu iki bankalığın stratejileri ve projeleri ülkedeki doğa turizminin (ekoturizmin) gelişmesinde büyük rol oynamaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın vizyonu “*Sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye’nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir marka haline getirilmesinin sağlanması*” olarak belirtilmektedir (Kültür Bakanlığı Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı).

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın turizm çeşitlerini sınıflandırmasında doğa ile ilgili olan turizm çeşitlerinin büyük bir ağırlık oluşturduğu görülür. Bu tanıtım tablosundaki 15 turizm çeşidinden 10’u doğada yapılan turizm çeşididir (Tablo 15).

Tablo 15. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Turizm Çeşitleri ve Tanıtımı

Sıra No	Turizm Çeşidi	Tanıtım İçeriği
1	Sağlık ve Termal Turizmi	Zengin ve şifalı termal sulara sahip olan Türkiye, bir kaplıca cennetidir ve nitelikli tesisleriyle şifa arayanları beklemektedir.
2	Kongre Turizmi	Avrupa ve Asya’nın birleştiği bir yerde bulunan Türkiye, toplantı, intensiv ve kongrelere şahane mekan konumundadır.
3	Gençlik Turizmi	Nüfusun büyük bir çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu Türkiye, gerek yurt içinden gerekse yurt dışından gençlere ucuz tatil yapma olanağı veren tesis ve kamp merkezlerine sahiptir.
4	İpek Yolu	Anadolu, Çin’den başlayıp, Orta Asya’yı katederek Avrupa’ya uzanan tarihi İpek Yolu’nun en önemli kavşak noktalarından birini oluşturmuştur.

Sıra No	Turizm Çeşidi	Tanıtım İçeriği
5	İnanç Turizmi	Tarih boyunca gerek çok Tanrılı gerekse tek Tanrılı dinlere ev sahipliği yapan Türkiye, her inançtan insanın görmesi gereken eserlere sahiptir.
6	Kış Turizmi	Yaz-kış üzerinde kar eksik olmayan yüksek dağlarıyla ve bu dağlarda kurulan kayak tesisleriyle Türkiye önemli bir Kış turizm Merkezidir.
7	Yayla Turizmi	Kendine has coğrafya ve iklimi sahip olan Türkiye'nin zengin yaşama kültürü içindeki yayla yaşantısı önemli bir yer tutar.
8	Mağara Turizmi	Dünyadaki diğer ülkelere göre "mağara cenneti" ülke konumunda olan Türkiye'de yaklaşık 40.000 adet mağara bulunmaktadır.
9	Av Turizmi	Türkiye'nin coğrafi yapısı, bitki örtüsü ve yaban hayatı, avcılığa ve av turizmine ilgi duyanlara önemli bir potansiyel sunar.
10	Golf Turizmi	Türkiye son yıllarda hizmete giren uluslararası nitelikteki golf tesisleri ile dünya golf severlerini bir araya getiren kalite ve prestijin buluştuğu bir merkezdir.
11	Botanik Turizmi	Çeşitli coğrafi özellikleri, coğrafi farklılığın getirdiği iklim çeşitliliği, Türkiye'yi dünyada benzerine az rastlanır bitki çeşitliliğine sahip kılmaktadır.
12	Hava Sporları	Türkiye, Yamaç paraşütü, yelken kanat, planör. paraşüt, balon gibi hava sporları meraklıları için keşfedilmesi gereken bir ülkedir.
13	Dağcılık	Ülkenin bütün bölgelere dağılmış, farklı yüksekliklerde, zengin flora ve faunaya sahip dağları ile Türkiye, doğa tutkunu, maceracı insanları bekliyor.
14	Akarsu Turizmi	Ülkenin her yanını sarmış, uzun ve coşkun akan nehirlerle sahip Türkiye, su sporları için ziyaretçilerine önemli bir akarsu turizmi potansiyeli sunmaktadır.
15	Kuş Gözlemciliği	Kuş gözlemciliği doğayı kuşların dünyasından tanımayı sağlayan bir gözlem sporudur. Türkiye'de şimdiye kadar 450 çeşit kuş türü kaydedilmiştir.

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Web Sitesi, 2012.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tanımlanan ve tüm turizm çeşitlerinin % 66'sını oluşturan doğa turizmi için kullanılan alanların büyük bir kısmı (devlet mülkiyetindeki orman alanları) Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından kontrol edilmekte ve yönetilmektedir. Bu sebeple Orman ve Su İşleri Bakanlığı doğa turizminin gelişmesinde ve yönetilmesinde söz sahibi konumundadır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın görevleri 6.4.2011 tarihli ve 6223 sayılı kanununla belirlenmiştir. Bu kanuna göre aşağıdaki görevler bakanlığın ilgili birimleri tarafından yerine getirilir:

- Tabiatın korunmasına yönelik politikalar geliştirmek, korunan alanların tespiti, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar ve

biyolojik çeşitlilik ile av ve yaban hayatının korunması, yönetimi, geliştirilmesi, işletilmesi ve işlettilmesini sağlamak.

- Su kaynaklarının korunmasına ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasına dair politikalar oluşturmak, ulusal su yönetimini koordine etmek.
- Bakanlığın faaliyet alanına giren konularda uluslararası çalışmaların izlenmesi ve bunlara katkıda bulunulması amacıyla ulusal düzeyde yapılan hazırlıkları ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde yürütmek.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın iki genel müdürlüğü doğa turizmi ile çok sıkı ilişkilidir. Bunlar Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ve Orman Genel Müdürlüğü'dür.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü sorumluluğu altında bulunan korunan alanlar doğa turizmi için en çekici alanlardır. Doğa turizmine ilişkin faaliyetlerin büyük bir kısmı bu alanlarla ilişkili olarak yapılmaktadır. Diğer taraftan korunan alanların dışındaki orman alanları da doğa turizmi bakımından önemli alanlardır. Korunan alanlar gibi özel bir statüsü olmayan bu alanlar Orman Genel Müdürlüğü tarafından işletilir ve yönetilir.

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere doğa turizminin geliştirilmesinde kurumlar arası koordinasyonun önemi büyüktür.

3. ŞANLIURFA İLİ'NDE DOĞA TURİZMİ

3.1. Şanlıurfa İlinde Doğa Turizmi ve Önemi

Şanlıurfa İli coğrafi konumu, tarihsel ve kültürel kaynaklarının çeşitliliği inanç temelli kitle turizmine yönelik altyapısıyla geniş bir turizm yelpazesine sahip olmasına karşın, Şanlıurfa'nın bugüne kadar turizm potansiyeli yeterince değerlendirilmemiştir. Şanlıurfa'da günümüzde kültür ve inanç turizmi egemendir. Özellikle zengin tarihi ve kültürel değerlerinin çok fazla olması kültür ve inanç turizmine ağırlık verilmesine sebep olmuştur.

Şanlıurfa ili doğa turizmi açısından mevcut zengin ve elverişli alanlar daha azdır. Türkiye'nin önde gelen turizm merkezleriyle karşılaştırıldığında Şanlıurfa hem arz, hem talep yanlı olarak turizmde geri planda kalmaktadır.

Alternatif turizm dallarından birisi olan doğa turizminin, planlı bir şekilde geliştirilerek Şanlıurfa'daki turizm ekonomisine kazandırılması gerekmektedir. Böylece öncelikle Şanlıurfa ekonomisine sonrasında da Türkiye ekonomisine katma değer kazandıracaktır. Bu kapsamda, Şanlıurfa'da diğer turizm dallarıyla birlikte doğa turizmini iyi bir planlamayla

işlevsel hale getirilerek yerli ve yabancı turistlerin ilgisini bu yönlere çevrilmesi sektörün gelişmesi bakımından önemlidir.

Birecik Gölü Sulak Alanı, Halfeti İlçesi, Karacadağ, Atatürk Baraj Gölü, Tek Tek Dağları Milli Parkı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Gölpınar Tabiat Parkı gibi birçok alan doğa turizmi kapsamında projelendirilebilecek bölgelerdir. Bu alanlar çalışmanın ileri bölümlerinde detaylandırılarak işlenecektir.

3.2.Şanlıurfa İlinde Faaliyet Gösteren Doğa Turizmi ile İlgili Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum, gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapıdır. Bu yapı, yasal düzen veya ortak kurallar dizisi gibi, özgürlüklerin ve özerkliklerin güvencesi olan kurumsallaşmış bir temele oturur. Bu, hem devlet iktidarını sınırlayıcı, hem de o iktidarı, hukuka dayandığı sürece, meşrulaştırıcı bir gücü bağrında taşır. Dolayısıyla, sivil toplum devletten özerk olmayı içerir ama ondan yabancılaşmayı zorunlu kılmaz. Başka bir deyişle, sivil toplum devlet iktidarına karşı dikkatli ama saygılıdır.

Sivil toplum kuruluşları, aynı amaç ve ortak menfaatlerin yasal çerçevede savunulması, hakların korunması, üyeler arasında her konuda dayanışma sağlanması açısından önemlidirler. Toplumların örgütlenmesi ise sivil toplum kuruluşlarının etkinliğine bağlıdır.

Bu kapsamda Şanlıurfa ilinde toplumun birlikteliğini, sorunlarını çözümlemeye yardımcı olmak amacıyla sivil toplum kuruluşları kurulmuştur. Bunlar Batman ilindeki toplumu oluşturan bireylerin bir topluluk halinde hareket etmesini sağlayan dernekler, odalar ve vakıflardır ve bir listesi Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Şanlıurfa İlinde Doğa Turizmi İle İlgili Faaliyet Gösteren STK’lar

Türü	Sayısı	Genel Amaçları ve Faaliyet Alanları
Doğa, Kültür ve Yaşam Derneği	1	Doğa ve tabii kaynaklarını korumak, turizm ve turizm kaynaklarını geliştirmek, yöre insanının yaşam seviyesini yükseltmek ve kaynakların gelecek nesillere kalmasını sağlamak. Doğa turizmine yönelik faaliyetler yapmak.
Doğa Sporları Derneği	1	Dağcılık sporunu geliştirmek, doğa severleri bir araya toplayarak dağcılık ve doğa yürüyüşü aktiviteleri düzenlemek.
Avcılık ve Atıcılık Dernekleri	5	Ekolojik dengeyi korumak, sağlıklı çevre ve tabii yaşam bilincini pekiştirmek üyelerin fizik ve moral eğitimini sağlamak, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamak. Avcılık ve atıcılık sporunu bilinçli faaliyetlerle geliştirmek.
TOPLAM	6	

Kaynak: Şanlıurfa Valiliği, İl Dernekler Müdürlüğü, 2012.

3.3. Şanlıurfa İlinde Doğa Turizmine Yönelik Yapılan Projeli Çalışmalar

Şanlıurfa ilinde doğa turizmi ile ilişkili STK'ların ekoturizm ile ilgili projeli çalışmalarının oldukça az sayıda olduğu görülmektedir.

3.4. Şanlıurfa İlinde İlçelere Göre Doğa Turizmini Destekleyen Olgular

Doğa turizminin içerdiği faaliyet çeşitlerine bakıldığında, turizm açısından doğanın; öncelikli çekim kaynağı olma işlevini her zaman sürdürmekte olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte faaliyetin büyük oranda gerçekleştirildiği yerler olan kırsal alanlarda; tabii faktörler dışında kültürel, dinsel ve tarihi çekiciliklerin belli bir ölçüde bulunması ekoturizme katkısı açısından önem arz etmektedir.

Özellikle tarihi yapılar olarak ifade edilen bina, köprü, kule vb. gibi kültürel değerlerin özgün karakterli olması, tüketimden çok keşfi gerektiren özelliğe sahip olması ekoturizmin değerine katkıda bulunmaktadır. Aynı şekilde tarihi ve arkeolojik değerlerin sergilendiği müzeler de doğa turizmine çeşitlilik kazandırmaktadır.Çeşitli geleneksel özelliklerinin gösterimine ve tanıtımına yönelik olarak çeşitli yörelerin içinde veya birbirine yakın yörelerin etkileşim alanındaki noktalarda düzenlenen festival ve panayırılar doğa turizmini destekleyen kültürel etkinliklerdir.

Ana ekonomik uğraşısı ziraat olan yörelerde, ziraatsal faaliyetleri yanında yöre halkının sadece evlerinde günlük yaşam için üretip tükettiği yerel yemekler, içecekler ve el sanatları önemli ekoturizm değerleridir. Bilinçlenmenin artmasına paralel olarak, yörede yaşayan nüfusun ziyaretçilerin konaklamasına olanak sağlayacak şekilde yönlenerek küçük turizm işletmeciliği yapması doğa turizmine alternatif turizm faaliyetlerinin gelişmesine de imkan verecektir.

Doğa turizmini destekleyebilecek kavramlardan bir diğeri de İnanç Turizmi tanımıdır. “İnsanların dini inançlarını tatmin etmek amacıyla kutsal mekanları ziyaret etme eğilimi” olarak tanımlayabileceğimiz inanç turizmi, ekoturizmin önemli bir girdisidir. İnsanların sinirsel ve bedensel yorgunluklarını gidermek, çeşitli rahatsızlıklarını tedavi amacıyla yaptıkları turizm hareketi olarak ifade edebileceğimiz Sağlık Turizmi de ekoturizm için önemli bir fırsat yaratabilecek alternatif bir alan olarak düşünülebilir.

Şanlıurfa İlinin kültür ve inançlar diyarı olması nedeniyle yaz ve kış turizminin yoğun yaşandığı bir şehirdir (Şekil 19). Şanlıurfa ilindeki ilçelerde doğa turizmine destek

olabilecek bazı olguların ve diğer turizm aktivitelerinin tek tek irdelenmesi doğa turizmine yatırım yapılacak bölgelerin önceliklendirilmesi için ışık tutabilir.

Şekil 19. Şanlıurfa İli Turizm Haritası

Yukarıda verdiğimiz farklı turizm alanlarının doğa turizmine verdiği katkıyı dikkate alarak değerlendirecek olursak Şanlıurfa, yüzyıllardan beri gelen tarihi ve kültürel mirasıyla, tabii yapısıyla doğa turizmi açısından renkli çevresi olabilecek bir kenttir. Bu bölümde merkez ve çevre ilçelerimizdeki değerler hakkında bilgi verilmektedir.

AKÇAKALE:

İlçenin 2011 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 87 bin 793. 1 bucağı ve 73 köyü vardır. M.Ö.II. asır ortalarında Asur hakimiyetinde olan ilçe; M.Ö. 610'da Med ve Persler'in eline geçmiştir. Büyük İskender'in M.Ö. 331 yılındaki Asya Seferi'nde Makedonya Krallığına katılmış ve İslam dönemine kadar sırayla Seleukoslar, Edessa (Osrhoene) Krallığı, Roma, Bizans ve Sasaniler arasında el değiştirmiştir. Akçakale 640 yılında Şam ordusunun 661 yılında Emevîler'in eline geçti. 750 yılında Emevîler'in ortadan kaldırılması üzerine Abbasi hakimiyetine geçen yöre 1087'de Selçuklular tarafından feth edilmiştir. 1144 yılında Urfa'nın Zengiler tarafından fethedilmesi ile Musul Atabeyliğine bağlanan bölge daha sonra Eyyubilerle Anadolu Selçukluları arasında paylaşılmıştır. 1244 yılında Tatarlar, 1260'da ise

Moğollar tarafından tahrib edilen şehir Türkiye-Suriye sınırı çizilmeden önce Tel Ebyâd (Beyaz Tepe) olarak biliniyordu. 1921'de sınır tespitinden sonra Akçakale olarak tanındı ve 1946 yılında ilçe haline getirildi. Suriye sınırına sıfır noktasında bulunan Akçakale Gümrük Kapısıyla Suriye'ye açılan tek ticari kapısıdır.

Yüzölçümü 1952 Km.dir. Denizden yüksekliği 385 Metre olup yükseklik hiç bir yerde 1000 metreyi bulmamaktadır. İlçe doğudan Batıya 85 Km, Kuzeyden Güneye doğru 28 Km.dir. İlçe geneli bir dikdörtgen görünümü verir. Harran Ovası üzerinde kurulan Akçakale Kuzeyden Güneye doğru açılan düz ve geniş bir ova görünümündedir. İlçe Doğuda Ceylanpınar – Viranşehir, Batıda Suruç, Kuzeyde Şanlıurfa – Harran Güneyden Suriye Devleti ile çevrilidir. Yazları sıcak ve kurak, kışları nispeten ılık ve az yağışlı olarak geçer. Temmuz ve Ağustos aylarında ortalama sıcaklık 40 dereceyi geçer. Yine bazı geceler sıcaklık 30 dereceyi aşar. Yörede kar yağışı görülmez. Kışın soğuk hava nadiren 0 derecenin altına düşer. Önemli göl ve akarsuyu yoktur. İlçenin her tarafına her mevsim ulaşmak mümkündür. Akçakale'nin ekonomik yapısı ağırlıklı olarak ziraat sektörüne dayanmaktadır. İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir.

BİRECİK:

Fırat nehrinin kıyısında bulunan Birecik'in nüfusu 2011 yılı TÜİK verilerine göre nüfusu 90 bin 547. Birecik'in önemli bir özelliği nesli tükenmeye yüz tutan Kelaynak Kuşlarının dünyada tabii olarak yaşadığı belli başlı birkaç yerden biri olmasıdır. Birecik ilçesi Şanlıurfa Merkez ilçesine 80 km uzaklıkta olup, yüzölçümü 852 km² dir. İlçe merkez belediye ile birlikte 3 belediye ve bunlara bağlı 69 köy ve 84 mezradan oluşmaktadır. Birecik kuzeyde Halfeti, kuzeydoğuda Bozova, doğuda Suruç ilçeleri, güneyde Suriye, batıda Gaziantep iliyle çevrilidir. Birecik, yüzey şekillerinin elverişliliği ve Fırat Irmağı kenarında önemli bir köprübaşı olması nedeniyle, eski çağlardan

Birecik, yüzey şekillerinin elverişliliği ve Fırat Irmağı kenarında önemli bir köprübaşı olması nedeniyle, eski çağlardan beri çeşitli yerleşmelere sahne olmuştur. Hititlerin egemenliğinde yörenin adının "Birthe" olduğu söylenir. İÖ 9. yüzyılda Asurların eline geçen Birecik, daha sonra sırasıyla Pers, Makedonya, Roma ve Bizans egemenliklerini yaşadı. 780'de Arap işgaline uğrayan ilçe 11. yüzyıldan sonraki Selçuklu egemenliğinden ardından yeniden Bizans hâkimiyetine girmiştir. Artuklu, Eyyübi, Akkoyunlu ve Karakoyunlu dönemlerini, 1502'de başlayan Safevi egemenliği izledi. Birecik 1517'de

Osmanlı topraklarına katılan ilçe 19. Yüzyıl sonralarında Halep vilayetinin Urfa sancağına bağlı bir kaza olmuştur. 1919'da bir süre İngiliz işgalinde de kalmıştır.

Fırat Irmağının üzerindeki ulaşım etkinliği ve buna bağlı olarak gelişen ticaret ve sanayi, Birecik kentine eskiden beri damgasını vurmuştur. 16. Yüzyılda Birecik'te ırmak gemileri yapan bir tersanenin olduğu bilinmektedir. Birecik 1956'da Fırat üzerine o dönemde Türkiye'nin en uzun köprülerinden biri olan Birecik Köprüsü'nün yapımıyla yeniden gelişmeye başladı. Böylece daha önce Fırat'ın kabarma ve taşmalarına bağlı olan ulaşım, tabii koşulların sınırlamalarından kurtuldu, ülke pazarıyla bütünleşme süreci hızlandı, ticaretle birlikte ziraatsal etkinlik de canlandı. Birecik soyu tükenme tehlikesi altındaki Kelaynak Kuşlarının göç merkezi olması dolayısı ile önemli bir yerdir. Kelaynaklar 1977 yılında Orman Genel Müdürlüğü tarafından kurulan "Kelaynak Üretme Ve Koruma istasyonu"nda Koruma altına alınmışlardır. Kelaynak kuşlarına yörede "Keçelaynak" denilmektedir.

Kelaynak

Birecik yüzey şekillerinin elverişliliği ve Fırat kenarında yer almasından dolayı tarih boyunca önemli yerleşimlere sahne olmuştur. 2. binde Hititlerin elinde bulunan Birecik MÖ 9. yüzyılda Asurların eline geçti. Birecik sırasıyla Pers Makedonya Roma ve Bizans egemenliklerini yaşadı. 780'de Arap işgaline uğradı. 11. Yüzyıl sonralarındaki Selçuklu egemenliğinden sonra yeniden Bizans'ın eline geçti. Artuklu Eyyubi Akkoyunlu ve Karakoyunlu dönemlerini 1502'de başlayan Safevi egemenliği izledi.

Birecik 1517'de Osmanlı topraklarına katıldı. 1919'da bir süre İngiliz işgalinde kaldı 19. yy. sonralarında Halep vilayetinin Urfa sancağına bağlı bir kaza iken Cumhuriyetle birlikte Şanlıurfa İline bağlandı. Birecik Kalesi kentteki tek önemli tarihsel yapıdır. Asurlar zamanında yapılmış çeşitli dönemlerde onarımdan geçmiştir. Büyük kesme taşlardan yapılmış yüksekliği 30-40 m'yi bulunan duvarları üstünde 12 burç bulunmaktadır. Birecik

Belediyesi Cumhuriyet'ten önce kurulmuştur.

İlçedeki temel ekonomik etkinlik ziraat ve ziraata dayalı küçük sanayidir. Bitkisel üretim oldukça çeşitlenmiştir. İklimin ve toprakların elverişliliği nedeniyle buğday ve arpa gibi tahılların yanı sıra mercimek pamuk ve antepfıstığı gibi ürünler yetiştirilir. Şanlıurfa ilinde zeytinciliğin en gelişkin olduğu ilçe Birecik'tir. En çok küçükbaş hayvan beslenir; yağ peynir yün yapağı gibi hayvansal ürünler elde edilir. Sanayi başta dokuma ve gıda olmak üzere yetiştirilen ziraat ürünlerinin işlenmesine dayanan küçük işyerlerinden oluşur.

İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Birecik Gölü'nün etrafında bulunan kuş türlerinin gözlemlenmesi amacıyla seyir kulelerinin yapılması,
- 2) İlimiz Birecik Gölü su altı dalış ve su sporları turizmi için potansiyele sahiptir,
- 3) İlimiz Birecik İlçesinde Birecik Sulak Alanında sportif olta balıkçılığın yapılması proje kapsamına alınması,
- 4) İlimiz Birecik ilçesi Fırat Nehri kenarında Rekreasyon faaliyetlerinin yapılması amacıyla uygun alanların değerlendirilmesi,
- 5) Uygulamalı Ekoturizm projelerinin yapılması,
- 6) Birecik bozkırlarında, yaban hayvanlarının gözlemlenmesi için düzenlenecek turlar.

BOZOVA:

Atatürk Barajının göl havzasına sıfır olan ilçe'nin nüfusu 2011 yılı TÜİK verilerine göre 57 bin 750. Yüzölçümü 1.550 km². Kuzeyi ve doğusu dağlık, güneyi daha alçak ve düzlüktür. Atatürk Barajı göl kıyısındaki Çatak mevkiinde geniş mesire alanı bulunmaktadır.

Balıkçılığın giderek yaygınlaştığı Bozova'da Harran üniversitesinin Su ürünleri meslek Yüksek Okulu da mevcuttur. GAP Projesi kapsamında Yaylak Beldesin'de ziraatsal sulamaya geçilmiş. Damlama sulama yöntemi yapılmaktadır. Ekonomisi daha çok ziraata ve balıkçılığa dayanmaktadır.

Bozova ve çevresinde Asurlular döneminde Asuriananu, Romalılar ve Ermeniler döneminde Tormenapa, Araplar döneminde Telhüvek, Türkmenlerin döneminde Yaylak olarak isimlendirilen, tarihi MÖ 7250-5500 yerleşimlerine rastlanılmıştır. Ayrıca 1982 yılında

Şanlıurfa Müzesi Müdürlüğünce Bozova İlçesine bağlı Şaşkan (İğdeli) köyü yakınlarındaki küçük ve büyük Şaşkan höyükleri arasında kalan arazide yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen bulgulardan bu bölgenin ilk defa günümüzden 7000 yıl önce burada bir yerleşim olduğu ortaya çıkartmıştır.

Neolitik Çağdan sonraki ilk medeniyet evresi kalkolitik dönem (5500-3200) buluntuları; Şanlıurfanın Bozova ilçesine bağlı Kurban Höyük, Lidar Höyük ve Siverek İlçesine bağlı Hasek Höyük kazılarında tespit edilmiş, ayrıca aynı kazılarda ilk Tunç Çağına ait (MÖ 3200-1800) çok sayıda buluntular ele geçirilmiştir.

Bozova bölgesi bir süre Makedonyalıların, Roma imparatorluğunun ve Bizans imparatorluğunun eline geçmiştir. 640 yılında Hz. Ömer'in zamanında Übeyt ibni el Cerrah tarafından Urfa'nın fethi ile birlikte İslam topraklarına katılmıştır.

1402den 1516 yılına kadar devamlı olarak İran Safavileri, Mısır Memlukları ve Osmanlıların arasında el değiştirmiştir. İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir.

Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Bozova sınırları içerisinde bulunan Atatürk Baraj Gölü kuş gözlemciliği için gözlem kulelerinin yapılması,
- 2) İlimiz Bozova İlçesinde Atatürk Baraj Gölü üzerinde sportif olta balıkçılığının yapılması proje kapsamına alınması,
- 3) İlimiz Bozova İlçesinde Atatürk Baraj Gölü kenarında Rekreasyon faaliyetlerinin yapılması amacıyla uygun alanların değerlendirilmesi,
- 4) Köy hayatının içinde hafta sonlarını veya yaz tatillerini değerlendirmek üzere küçük bahçeleri olan köy evlerinde zevk amacıyla ziraat ürünleri yetiştirir, yerel halkın ziraat etkinliklerine katılırlar. Böylece kırsal bölgelerin yerel halkıyla etkileşimde bulunarak gelirlerine turizm yoluyla katkıda bulunurlar. Aileleriyle birlikte tabii bir köy hayatını özleyen bu insanlar için büyükşehirlerimize yakın kırsal bölgeler önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Ziraat (agro) turizm açısından değerlendirilmesi,
- 5) Atatürk Baraj Gölü üzerinde su sporları aktiviteleri gerçekleştirilmesi.

CEYLANPINAR:

Nüfusu 2011 yılı TÜİK verilerine göre 76 bin 84, Şanlıurfa'ya 142 km uzaklıkta yer alan Ceylanpınar Suriye'ye sınırına sıfır noktada bulunmaktadır. 14.01.1982 tarihinde ilçe statüsüne kavuşan Ceylanpınar'ın komşu il ve ilçelere ulaşımı Karayolu ve Demiryolu ile sağlanmaktadır. İlçede 49 yerleşim biri bulunmaktadır.

Yukarı Mezopotamya'da kurulmuş olan Ceylanpınar'ın tarihi M.Ö. 5000 yıllarına dayanmaktadır. Tarihte Asurlular, Hititler, Abbasiler, Bizans İmparatorluğu, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu izleri bulunan Ceylanpınar'da Meteoroloji tarafından yapılan ölçümlere göre Türkiye'nin en sıcak(47.6 0C) yerlerin başında geliyor.

Meteoroloji istasyonunun koordinatlarına göre ilçe merkezi 36 derece 50 dakika kuzey enlem ,39 derece 55 dakika doğu boylamlarının kesiştiği noktada olup denizden yüksekliği 398 metredir. 1.761.261,29 dekarlık alanı ile Dünyanın en büyük çiftliğinin(TİGEM) bulunduğu Ceylanpınar'ın yerleşim yeri olarak ortaya çıkması 1921 yıllara dayanmakta olup Devlet Demir Yolu İstasyonunun olması ve Devlet Üretim Çiftliğinin iş gücü ihtiyacından dolayı komşu il ve ilçelerden sürekli nüfus göçü olarak 1937 yılında nahiye statüsüne kavuşmuştur.

Ceylanpınar'ın esas gelişimi ise 1943 yılına rastlar. 3130 sayılı kanunla Zirai Kombinalar Urfa Grup Amirliği adıyla kurulan ve daha sonra Devlet Üretim Çiftliği(D.Ü.Ç.) adını alan şimdiki Ziraat İşletmesi'nin sağladığı ekonomik kaynaklar Ceylanpınar'ın gelişmesini sağlamıştır. Oldukça geniş ve düz bir alan üzerine kurulmuş bulunan Ceylanpınar'ın topraklarının yaklaşık %90 ı ziraata elverişli olup yer altı suları açısından Türkiye'nin en zengin yer altı su rezervleri bulunmaktadır.

İlçe sınırları içerisindeki toprakların büyük kısmı Tarım İşletmesine aittir.Tarım İşletmesinde Ziraatsal ve hayvancılık yapılmaktadır. Ziraatsal alanda; Bitkisel üretim, kuru ziraat ve sulu ziraatta başlıca: buğday, mercimek, pamuk, mısır, yonca, tohumluk fiğ, nohut ve bahçe kültürleri üretilmektedir. Hayvansal alanda ise sığırcılık, koyunculuk ve ceylan besiciliği yapılmakta olup, nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalan ceylanlar koruma altına alınmak suretiyle sayısında artış sağlanmıştır. Ceylanpınar topraklarının büyük çoğunluğunun Tarım İşletmesine ait olması, iş alanlarını yaratmış, ama diğer taraftan köy sayısının az olmasına neden olmuştur. Halkın büyük çoğunluğu Tarım İşletmesinde daimi veya geçici işçi olarak çalışarak geçimlerini sağlamaktadır. Son yıllarda yeni iş alanlarının açılmaması ve iş imkânlarının sınırlı olması bu ilçeye olan göçlerin durmasına neden

olmuştur.

İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Ceylanpınar ilçesinde Köy hayatının içinde hafta sonlarını veya yaz tatillerini değerlendirmek üzere küçük bahçeleri olan köy evlerinde zevk amacıyla ziraat ürünleri yetiştirir, yerel halkın ziraat etkinliklerine katılırlar. Böylece kırsal bölgelerin yerel halkıyla etkileşimde bulunarak gelirlerine turizm yoluyla katkıda bulunurlar. Aileleriyle birlikte tabii bir köy hayatını özleyen bu insanlar için büyükşehirlerimize yakın kırsal bölgeler önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Ziraat (agro) turizm açısından değerlendirilmesi.

HALFETİ:

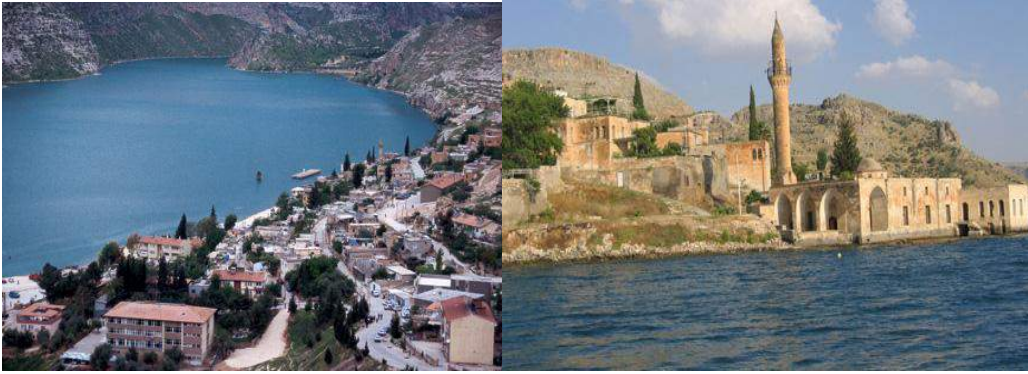
Şanlıurfa merkez ilçesine 112 km mesafede olan ilçenin 2007 nüfus sayımına göre toplam nüfusu 40.800 kişidir. 1954 yılında ilçe olan Halfeti'nin yüzölçümü 646 km² olup, ilçenin idari yapısı merkez belediye dışında bir belde belediyesi ile 35 köy ve 34 mezradan oluşmaktadır. Batısında Gaziantep iline bağlı Araban, Yavuzeli ve Nizip ilçeleri, kuzeyinde Adıyaman iline bağlı Besni ilçesi, doğusunda Bozova, güneyinde ise Birecik ilçesi bulunan Halfeti'nin denizden yüksekliği 525 metredir. İlçe merkezinin Fırat sahili yeşil bir kıyı şeridi şeklindedir. İlçe merkezi bu kıyı şeridi üzerinde ve sarp kayalıkların yamacında kurulmuştur. İlçe de hububat, fıstık ve üzüm üretimi önemli bir yer kaplamaktadır. Halfeti arazisindeki ekilebilir alanlar dışındaki taşlık ve kıraç araziler, halkı küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine yöneltmektedir. İlçenin iklimi Fırat Nehrinin etkisiyle Akdeniz iklimi karakteristiği gösterir.

İlçe M.Ö. 855 yılında Asur Kralı III. Salmanassar tarafından zapt edildiği zaman "Şitamrat" adını taşıyordu. Yunanlılar bunu değiştirerek "Urima" adını vermişlerdir. Süryaniler ise, ilçe için "Kal'aRhomeyta" ve "Hesnad'Romaye" adlarını kullanmışlardır. Arapların eline geçtikten sonra "Kal'at-ül Rum" adı takılmıştır.

XI. Yüzyılda Bizanslıların eline geçince bu kez "Romaion Koyla" adını almıştır. 1290 yılında Memluk Sultanı Eşref tarafından fethedilen ilçeye "Kal'at-ül Müslimin" adı verildi. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılara egemenliğine geçen ilçe, günümüzde de kullanılan "Urumgala" ve "Rumkale" adlarını almıştır.

Birecik Barajının yapımında Fırat Nehrinde su tutulması ilçe merkezinin büyük bir kısmı sular altında kalmıştır. Yeni yerleşim yeri olarak ilçe merkezine 7 km. mesafedeki Karaotlak mevki seçilmiş ve yerleşime açılmıştır.

Kentin simgesi haline gelen ‘siyah gül’ yerli yabancı tüm konukların ilgisini çekmekte, önemli bir ticaret potansiyeli içermektedir. Sular altında kalan eski Halfeti’nin turizm potansiyeli giderek artmaktadır. Burada turistlerin Rum Kaleye tekne turu yapılmaktadır. Su sporları her yıl düzenli olarak yapılırken zaman zaman ATV safari de düzenlenmektedir. İl Özel İdaresi tarafından satın alınan teknelerle, Aziz Nerses Kilisesi’nin, Barsavma Manastırı’nın ve daha birçok tarihi yapının yer aldığı Rumkale’ye, kaya kilisesinin yer aldığı tarihi Savaşan köyüne ulaşım olanaklı hale gelmiştir. Su seviyesinin yükselmesiyle nüfusun büyük bir bölümü Yukarıgöklü kasabası, Argıl kasabası ve Karaotlak’ da yaşamaya başladı. Bölgede en çok yetiştirilen ziraat ürünlerinden biri de fıstıktır. Siyah Güllerin yetiştiği ilçe’de turizm her geçen gün gelişmektedir.

M.Ö.855 yılında Asur kralı III. Salmanassar tarafından zapt edildiği zaman Şitamrat adını taşıyordu. Yunanlılar bunu değiştirerek Urima adını vermişlerdir. Süryaniler ise Kal’a Rhomeyta ve Hesna the Romaye adlarını kullanmışlardır. Şehir Arapların eline geçtikten sonra Kal’at-ül Rum adı takılmıştır. II. yüzyılda Bizanslıların eline geçince bu kez Romaion Koyla adını almıştır.

İlçenin Güneyin de bulunan Yeşilözen, Fıstıközü, Bulaklı ve Kavaklıca köylerinde sulu ziraat yapılmasına elverişli bir arazi yapısı görülür. İlçenin iklimi Fırat nehrinin etkisiyle bir mini klima oluşturur. İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti yapılmaktadır. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Halfeti İlçesi Fırat Nehri üzerinde kuş türlerinin gözlemlenmesi amacıyla seyir

kulelerinin yapılması,

- 2) İlimiz Halfeti İlçesi Fırat Nehri su sporları ve su altı dalış turizmi için potansiyele sahiptir,
- 3) İlimiz Halfeti ilçesinde doğa yürüyüşleri ve tekne turları yapılabilir,
- 4) İlimiz Halfeti ilçesinde motorlu safari yapılması,
- 5) Uygulamalı Ekoturizm projelerinin yapılması,
- 6) İlimiz Halfeti İlçesinde Birecik Sulak Alanında sportif olta balıkçılığın yapılması proje kapsamına alınması,
- 7) İlimiz Halfeti ilçesi Fırat Nehri kenarında Rekreasyon faaliyetlerinin yapılması amacıyla uygun alanların değerlendirilmesi

HARRAN:

Şanlıurfa'nın 44 km. güney doğusunda bulunan ve her yıl binlerce yerli ve yabancı turist tarafından ziyaret edilen tarihi kent Harran, kendi adıyla anılan ovanın merkezinde kurulmuştur. İlçe nüfusu 2011 yılı TÜİK verilerine göre 68 bin 492 olup, 59.484'ü Köy ve mezralarda, 6.213'ü 'ise İlçe Merkezinde barınmaktadır. Buna göre nüfusun % 89 'lük bölümü Köylerde % 11'lik bölümü ise merkezde yaşamaktadır.

İlçede 99 köy 105 mezra bulunmaktadır.

Yukarı Mezopotamya'nın tabii bir parçası olarak kabul edilen İlçe toprakları, Doğudan-Kuzeye kadar uzanan Tek Tek Dağları ile sınırlanan İlçe, dağlık kesimi hariç tutulursa, Kuzeyden Güneye doğru açılan düz ve geniş bir ova görünümü arz eder. Yüzölçümü 704 Km2 'dir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise nispeten ılık geçer. Sıcaklık zaman zaman 40 dereceyi geçmektedir. Aralık ve Ocak aylardı ise en soğuk dönemidir. Bu aylarda gündüzleri 12-14 derece olan sıcaklık bazı geceler, ender de olsa (0) derecenin altına düşebilmektedir. Bölgenin yağışları en bol olduğu dönem, Ekim-Nisan aylarıdır. Harran Ovasının özlemine çektiği GAP'ın devreye girmesiyle yörenin, makûs talihi değişmiş, sulu ziraata geçilerek büyük bir ziraat potansiyeli oluşmuştur. Harran Ovası 852.000 dekadır. Kuru ziraatdan sulu ziraata geçen Harran Ovası Türkiye'nin pamuk ihtiyacının yarısını karşılamaktadır. Hububat ekiminde ise Konya Ovasından sonra ikinci sıra gelmektedir. Tevrat'ta da "Haran" olarak geçen yerin burası olduğu söylenir. İslâm tarihçileri kentin kuruluşunu Nuh Peygamber'in torunlarından Kaynan'a veya İbrahim Peygamber'in kardeşi "Aran"a (Haran) bağlarlar.

XIII. yüzyıl tarihçilerinden İbn-i Şeddat, Hz. İbrahim'in Filistin'e gitmeden önce bu şehirde oturduğunu, bu nedenle Harran'a Hz. İbrahim'in şehri de denilmektedir.

Harran, Kuzey Mezopotamya'dan gelerek batı ve kuzey batıya bağlanan önemli ticaret yollarının kesiştiği bir noktada bulunmaktadır. Bu özelliğinden dolayı Harran, Anadolu ile sıkı ticaret ilişkileri bulunan Assurlu tüccarların önemli uğrak yerlerinden biri idi. Anadolu'dan Mezopotamya'ya, Mezopotamya'dan Anadolu'ya olan ticaret akışının binlerce yıl Harran üzerinden yapılmış olması bu tarihi kentte zengin bir kültür birikiminin oluşmasına neden olmuştur.

Harran; Ay, Güneş ve gezegenlerin kutsal sayıldığı eski Mezopotamya'daki Assur ve Babillerin politeist inancına dayanan Paganistliğin (Putperestlik) önemli merkezlerinden olması yönüyle de ünlü idi. Bu nedenledir ki Harran'da Astronomi ilmi çok ilerlemiştir. Dünyadaki üç büyük felsefe ekolünden birisi "Harran Ekolü"dür. İlkçağdan beri varlığı bilinen Harran Üniversitesi'nde dünyaca ünlü birçok bilgin yetişmiştir.

Emevi hükümdârlarından II. Mervan 744 yılında Harran'ı Emevi Devleti'nin başkenti yapmıştır. Emevilerin Asya bölümü 750 yılında Abbâsilere yenilerek Harran'da sona ermiştir. Abbâsi hükümdârı Harun Reşit zamanında "Harran Üniversitesi" dünyada büyük bir ün kazanmıştır.

Bugün Cüllab ve Deysan ırmakları kurumuş olduğundan Harran sudan ve yeşilden mahrum bir ovanın ortasında 5000 yıllık tarihi ile ayakta durmaktadır. Tipik evleri, höyüğü, kalesi, şehir surları ve çeşitli mimari kalıntıları ile turistlerin büyük ilgisini çekmektedir.

Atatürk Barajı ve Urfa Tünelleri vasıtasıyla Harran Ovası'na akıtılan Fırat Nehri, Harran'ı Tarihteki yeşil ve verimli günlerine tekrar kavuşturmuştur. On yedinci yüzyılın ortalarında (1650 yılları) Harran'ın harap haline yetişen ünlü seyyah Evliya Çelebi burasını, "Şehir harap, evler toprak olup kalesinde insanoğlu kalmamıştır. Ancak kargir camileri, han ve hamamları kalıp diğer harap evler içerisinde çöl Arapları kışlamaktadır" cümleleriyle anlatmaktadır.

İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Harran ilçesinde Köy hayatının içinde hafta sonlarını veya yaz tatillerini değerlendirmek üzere küçük bahçeleri olan köy evlerinde zevk amacıyla ziraat

ürünleri yetiştirir, yerel halkın ziraat etkinliklerine katılırlar. Böylece kırsal bölgelerin yerel halkıyla etkileşimde bulunarak gelirlerine turizm yoluyla katkıda bulunurlar. Aileleriyle birlikte tabii bir köy hayatını özleyen bu insanlar için büyükşehirlerimize yakın kırsal bölgeler önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Ziraat (agro) turizm açısından değerlendirilmesi

2) Uygulamalı Ekoturizm projelerinin yapılması

HİLVAN:

Hilvan ilçe nüfusu 2011 yılı verilerine göre 40 bin 901 İlçe merkezi toplam 5 mahalleden oluşmaktadır. Hilvan'a bağlı 2 bucak merkezi ile 62 köy ve 81 mezra bulunmaktadır. Diyarbakır-Şanlıurfa duble karayolu üzerinde olan Hilvan, Şanlıurfa'ya 56 uzaklıktadır.

Hilvan'da sulama suyu sağlandıktan sonra pamuk üretimi önemli derecede artmıştır. Hayvancılık ilçe halkının bir diğer geçim kaynağı olup, dağlık ve engebeli kesimde sığır, koyun ve keçi yetiştirilir. Yağ, peynir, yün, deri, süt ve et üretilmektedir.

İlçede sanayi kuruluşu olarak Toprak Mahsulleri Ofisinin siloları, yem fabrikası ve mercimek paketleme fabrikası bulunmaktadır. Hilvan, Şanlıurfa ilinin en çok yağış alan ilçesidir. İlçede metrekareye düşen yıllık ortalama yağış miktarı 771.8 kg 'dır. Yıllık ısı ortalaması 18.2 derecedir. Hilvan 'ın deniz seviyesinden yüksekliği 600 m dir. Osmanlı döneminde 1820 yılında yöredeki göçebe aşiretlerin yerleşmesiyle “Karacurun” adıyla kurulan köy sonraki yıllarda başka aşiretlerin de gelmesiyle gelişmiş ve 1926 yılında 877 Sayılı Kanunla Şanlıurfa'ya bağlanarak “HİLVAN” adını almış ve İlçe merkezi olmuştur.

Arapça asıllı bir kelime olan Hilvan'ın sözlük anlamı ‘Bağış’ olup Meyveleriyle ünlü belde anlamına da gelmektedir. Hilvan'ın bazı köylerinde höyüklerle rastlanılmaktadır. Bu höyüklerin arasının ova şeklinde olması nedeniyle çevre emniyetinin sağlanması amacıyla gözetleme yeri olarak yapılmıştır.

İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Hilvan ilçesinde Köy hayatının içinde hafta sonlarını veya yaz tatillerini değerlendirmek üzere küçük bahçeleri olan köy evlerinde zevk amacıyla ziraat ürünleri yetiştirir, yerel halkın ziraat etkinliklerine katılırlar. Böylece kırsal

bölgelerin yerel halkıyla etkileşimde bulunarak gelirlerine turizm yoluyla katkıda bulunurlar. Aileleriyle birlikte tabii bir köy hayatını özleyen bu insanlar için büyükşehirlerimize yakın kırsal bölgeler önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Ziraat (agro) turizm açısından değerlendirilmesi

2) Uygulamalı Ekoturizm projelerinin yapılması

SİVEREK:

Şanlıurfa'ya 96 kilometre olan Siverek'in Nüfusu 2011 yılı TÜİK verilerine göre 221 bin 875 kişidir. Denizden yüksekliği 840 metre olan Siverek'in sönmüş bir yanardağı da mevcuttur. Sönmüş yanardağ olan Karacadağ'da bir de kayak merkezi bulunmaktadır. Her yıl yüzlerce turist buraya kayak yapmaya geliyor.

Ters lalesiyle de meşhur Siverek'te 20 girişimci üretim yapıyor. Her dalında 3 ila 8 lalenin ters büyüdüğü, boyu 60 ila 80 cm civarında olan ters lalenin kendine has yapısı bulunuyor. Hem soğan (kök) hem de çiçek olarak üretimi yapılan bitki, Türkiye'de en fazla Hakkâri, Adıyaman ve Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde yetişiyor. Ters laleler 1 ay boyunca su içerisinde kurumadan korunabiliyor.

Yüzölçümü 4 bin 314 kilometre olan İlçede, nüfusunun yüzde 80'ni ziraat hayvancılık ve mevsimlik işlerde çalışarak geçimini sağlamakta.

Ören yerleri kazılarında M.Ö.3500-5000 yılları arası tarihlendirilmiş olup yaklaşık 7000 yıllık bir şehir tarihine sahiptir. Şehir, Asurlular döneminde yığma bir tepe üzerine inşa edilen kale etrafında kurulmuştur. Halid Bin Velid tarafından eyalet merkezi olmuş. Selçukluların Anadolu'ya girmesiyle, Melikşahın komutanlarından Bozan Bey tarafından (1097) Urfa Kontluğuna, daha sonra Musul Atabeyi Nureddin Zengi idaresine geçmiştir. 1400'lerde Timur'un tahribatından nasibini alan Siverek sırasıyla Mısırlıların (1426), Akkoyunluların (1435), İranlıların eline (1451) geçmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Ridaniye Savaşı dönüşünde (1517) Osmanlı idaresine geçen şehir bu tarihten itibaren Diyarbakır Beylerbeyliğine Sancak Merkezi olarak Osmanlı idari taksimatında yerini almıştır.

Osmanlı idarecileri tarafından şehre camiler, hanlar, medreseler, hamamlar ve çarşılar yapıp kalesi tamir edilmiştir. Siverek 1908 yılında Mutasarrıflık yapılarak bugün Şanlıurfa ve Diyarbakır'ın ilçeleri olan Çermik, Hilvan (Karacurun), Viranşehir Siverek'e

bağlanmıştır.

Milli mücadelede ve Urfa'nın kurtuluşunda çok büyük kahramanlıklar göstermiş, Cumhuriyetin ilanından sonra bütün bağımsız sancaklar vilayet yapılırken Siverek'te 1923 yılında vilayet olmuştur. Ancak 30 Mayıs 1926 Siverek Vilayetlikten İlçe yapılmış ve Urfa'ya bağlanmıştır.

İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Siverek ilçesi Karacadağ'da yürüyüş ve tırmanma faaliyetleri ile ilgili alanların varlığı önemli bir Doğa Turizmi potansiyelini sağlamaktadır.
- 2) İlimiz Siverek ilçesinde Karacadağ'da önemli bir kayak turizmi potansiyeli vardır.
- 3) İlimiz Siverek ilçesinde Karacadağ'da kış sporunun yapılması ile ilgili alanların varlığı Doğa Turizm potansiyeli açısından önemli bir potansiyele sahiptir.
- 4) İlimiz Siverek ilçesinde Karacadağ'da Yamaç Paraşütü için uygun alanlar bulunmaktadır.
- 5) İlimiz Siverek ilçesinde yayla turizmi yapılması proje kapsamına alınmıştır.

SURUÇ:

Gaziantep Şanlıurfa yolu üzerinde bulunan ilçenin Şanlıurfa'ya uzaklığı 45 km. Nüfusu 2011 yılı TÜİK verilerine göre 100 bin 912.

Eski çağların önemli ticaret yollarından biri, Harran'dan sonra buradan geçiyordu. M.Ö. III. yüzyılda Urfa bölgesinde kurulan Osrhoene Eyaleti'nin önemli bir şehri olan Suruç, 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katıldı. Suruç, Osmanlı döneminde Halep vilayetinin Urfa sancağına bağlı iken, 1923 yılında Urfa'ya bağlanarak ilçe haline getirildi.

1 Bucağı, 11 Nisan (Aligör) isimli beldesi, 77 köyü ve 153 mezrası bulunuyor. Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde yeşil bir olarak anlatılan Suruç, uzun yıllardır kuraklık yaşıyor. Şanlıurfa'da ziraatsal sulamanın ilk yapıldığı Suruç ovası uzun yıllardır kuraklık çekiyor.

Ünlü nar bahçeleri ve nar'ıyla bilenen Suruç ovasına 2012 yılının sonuna doğru Atatürk

Barajından su verilecek. Suruç sulama projesi adı altında yürütülen çalışmaların yüzde 80’ni şuan gerçekleşmiş vaziyette. 17 bin 185 metre uzunluğundaki tünel sayesinde Atatürk Barajı'ndan Suruç Ovası'na saniyede 90 ton su akıtılarak, Suruç ilçesi ve çevresindeki 134 yerleşim yerinde toplam 94 bin 814 hektarlık alan modern sistemlerle 2012 yılının sonunda sulanmaya başlanacak. Suruç sulama projesinin hayata geçmesiyle birlikte milli ekonomiye yılda 70 milyon dolar katkı sağlamasının yanı sıra 190 bin kişiye de doğrudan istihdam imkânı oluşturacak.

İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Suruç ilçesinde Köy hayatının içinde hafta sonlarını veya yaz tatillerini değerlendirmek üzere küçük bahçeleri olan köy evlerinde zevk amacıyla ziraat ürünleri yetiştirir, yerel halkın ziraat etkinliklerine katılırlar. Böylece kırsal bölgelerin yerel halkıyla etkileşimde bulunarak gelirlerine turizm yoluyla katkıda bulunurlar. Aileleriyle birlikte tabii bir köy hayatını özleyen bu insanlar için büyükşehirlerimize yakın kırsal bölgeler önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Ziraat (agro) turizm açısından değerlendirilmesi
- 2) Uygulamalı Ekoturizm projelerinin yapılması.

VİRANŞEHİR:

Şanlıurfa'nın en eski ilçelerinden birisidir. Nüfusu 2011 yılı TÜİK verilerine göre 168 bin 917. Yüzölçümü 1.843 metrekare, denizden yüksekliği ise 620 metredir. Tarihi İpek Yolu olarak bilinen E-90 karayolu ilçe merkezinden geçmektedir. Bu yol Şanlıurfa ilini Silopi Habur kapısı üzerinden Irak'a bağlamaktadır.

Viranşehir'in 2 bucak, 114 köy, 241 mezra bir de beldesi bulunmaktadır. Halkın geçim kaynağı ziraat sektörü ve hayvancılıktır. İlçe de bulunan Eyüp Nebi Beldesinde Hz. Eyyüp peygamberin Türbesi Bulunmaktadır. Ayrıca Hz. El Yesa Peygamber Türbesi ve Hz. Rahime Hatun Türbesi bulunuyor. İnanç turizmi açısından her yıl yüzlerce turist akınına uğruyor. Viranşehir'e bağlı Eyyüb nebi Beldesinde geleneksel olarak Eyyüb Nebi Sabır ödülleri düzenleniyor.

Viranşehir eski kadim kentlerin izlerini günümüze taşıyan, ender kentlerden biri. Yedi kez viran olan, ama her seferinde yaşamı yeniden inşa eden güçlü bir mirası özünde taşıyan

mistik bir yerleşim yeri.

İlçemizde faaliyet gösteren herhangi bir Ekoturizm faaliyeti bulunmamaktadır. Ancak Ekoturizm potansiyeli mevcut bir ilçemizdir. Bu faaliyetlerden bazıları şunlardır;

- 1) İlimiz Viranşehir ilçesinde Köy hayatının içinde hafta sonlarını veya yaz tatillerini değerlendirmek üzere küçük bahçeleri olan köy evlerinde zevk amacıyla ziraat ürünleri yetiştirir, yerel halkın ziraat etkinliklerine katılırlar. Böylece kırsal bölgelerin yerel halkıyla etkileşimde bulunarak gelirlerine turizm yoluyla katkıda bulunurlar. Aileleriyle birlikte tabii bir köy hayatını özleyen bu insanlar için büyükşehirlerimize yakın kırsal bölgeler önemli bir potansiyele sahiptir. Bu nedenle Ziraat (agro) turizm açısından değerlendirilmesi
- 2) Uygulamalı Ekoturizm projelerinin yapılması

3.5. Arz Değerlendirmesi

3.5.1. Şanlıurfa İlinde Bulunan Korunan Alanlar

Doğa turizmi faaliyetlerinin yapıldığı alanları korunan alanlar (yönetime tabi) ve henüz doğa turizmi faaliyetlerinin kontrol edilmediği kontrolsüz alanlar olarak iki başlık altında incelemek mümkündür.

Korunan alanlar, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, tabii sit alanları, sulak alanlar, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan, biyolojik çeşitliliğin, tabii ve bununla ilişkili kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili mevzuata göre tespit edilen ve yönetilen kara ya da deniz alanlarıdır.

Şanlıurfa genelinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın kontrolünde olan 1 Milli park, 1 Tabiat parkı, 2 yaban hayatı geliştirme sahası, 2 sulak alan, 1 devlet avlağı, 1 örnek avlak, 1 kent ormanı bulunmaktadır.

Bu alanlardan doğa turizmi bakımından önemli olanlar olup özellikleri detaylı olarak alt bölümlerde verilmiştir.

3.5.1.1. Şanlıurfa İlindeki Milli Parklar:

Şanlıurfa ilinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı III. Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa Şube Müdürlüğü sorumluluğunda 1 adet Milli Park bulunmaktadır. Tek Tek Dağları Milli Parkı, Şanlıurfa'nın güneybatısında bulunan Tek Tek Dağları üzerinde 19335 ha'lık bir alanı kapsamaktadır. Şuayip Şehri Harabeleri, Soğmatar Harabeleri, Senem Mağarası alandaki

önemli arkeolojik kalıntılardır. 2012 yılında Uzun Devreli Gelişme Planı tamamlanmış olup, milli park içerisinde plana uygun olarak çalışmalar yapılacaktır.

3.5.1.2. Şanlıurfa İlindeki Tabiat Parkları:

Şanlıurfa ilinde 1 adet tabiat parkı bulunmaktadır. Şanlıurfa'ya uzaklığı 11.5 km'dir. Sahada kır gazinosu, WC, büfe, piknik üniteleri bulunmaktadır. Elektrik içme ve kullanma suyu mevcuttur. 199 ha'lık bir alanda kurulmuş olup, ziyaretçi kapasitesi günlük 120 kişi kapasitelidir.

3.5.1.3. Şanlıurfa İlindeki Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları

Şanlıurfa ilinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı IV. Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa Şube Müdürlüğü sorumluluğunda 3 adet Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır. Bunlar, Kızılkuyu YHGS , Birecik Bozkırları YHGS ve Birecik-Fırat YHGS'dır.

Kızılkuyu Yaban Hayatı Geliştirme Sahası:

Şanlıurfa Merkez ilçesine bağlı Kızılkuyu, Yanıkçöğür, Yukarıçaykuyu, Bildim, Dernek, Keberli, Güzelkuyu köyleri demircik mevkii merkezli 20.504 Ha. Alanda Ceylan için YHGS 2009 yılında yönetim ve gelişme planı yapılmıştır. 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu çerçevesinde 13.09.2006 tarihli ve 2006/10966 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla 20.504 ha olarak Kızılkuyu Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak tescil edilmiş; 05.10.2006 tarih ve 26310 sayılı Resmi Gazetede ilan edilmiştir.

Birecik Bozkırları Yaban Hayatı Geliştirme Sahası:

Sahada Çizgili Sırtlan ve Çöl Varanı popülasyonu yoğunlukta olup ayrıca çöl koşarı, fırat kaplumbağası, çizgili ishak kuşu, mezopotamya sümbülü gibi farklı türlerde mevcuttur. Sahanın YHGS ilan edilebilmesi için ön etüt raporu hazırlıkları devam etmektedir.

Birecik-Fırat Yaban Hayatı Geliştirme Sahası

Şanlıurfa ili Birecik ilçesi merkezinde yer alan saha toplamda 182 ha'dır. Kelaynak Üretim İstasyonundaki yarı vahşi Kelaynak kuşlarının üreme döneminde serbest halde bulundukları bu bölge; 2011 yılından itibaren YHGS olarak korunmaktadır.

3.5.1.4. Şanlıurfa İlindeki Sulak Alanlar

Şanlıurfa ilinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı III. Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa Şube Müdürlüğü sorumluluğunda 2 adet Sulak Alan bulunmaktadır. Bunlar; İlimizde iki adet sulak alanımız bulunmaktadır; Birecik Gölü (Karkamış Taşkın Ovası) ve Atatürk Baraj Gölü.

Birecik Karkamış Taşkın Ovası Sulak Alanı:

Birecik Karkamış Taşkın Ovası koruma bölgesi alanı 28122 ha olarak ölçülmüştür. Sulak alanlarımızın özellikle birçok kuş türüne ev sahipliği yapması ve önemli göç yolları üzerinde bulunmasından dolayı, bu alanlarda tabiatlı hayatın ve yaban hayatının korunması-geliştirilmesi için çalışmalar yapılmış ve devamlılığı sağlanmıştır. Ayrıca ülke ve yöre ekonomisi açısından da büyük öneme sahip alanlardır.

- Ülkemizde şimdiye kadar tespit edilmiş, 135 Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alan bulunmaktadır. (~1.600.000 ha)
- Ramsar Sözleşmesine 1994 yılında taraf olan ülkemiz, şimdiye kadar toplam alanı yaklaşık 200.000 ha olan 13 Alanını sözleşme listesine ekletmiştir. Birecik Gölü bu alanlardan birisidir.
- Sulak alanların akılcı kullanımını sağlamak üzere koruma kullanım, araştırma, izleme ve denetim gibi etkinliklerin ve tedbirlerin alınması için yönetim planı hazırlıklarına başlanmıştır.

Atatürk Baraj Gölü Sulak Alanı:

Şanlıurfa ili Bozova ilçesinin takriben 24 km kuzeybatısında Bozova İlçesi Atatürk Baraj Gölü'nün toplam depolama kapasitesi 48.7×10^6 m³'tür. Drenaj havzası 92.338 Km²'dir. Alanı yaklaşık 817 km.dir.

- Ülkemizde şimdiye kadar tespit edilmiş, 135 Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alan bulunmaktadır. (~1.600.000 ha)
- Ramsar Sözleşmesine 1994 yılında taraf olan ülkemiz, şimdiye kadar toplam alanı yaklaşık 200.000 ha olan 13 Alanını sözleşme listesine ekletmiştir. Birecik Gölü bu alanlardan birisidir.

3.5.1.5. Şanlıurfa İlindeki Tabiat Anıtları

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'na göre tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat

parçalarına tabiat anıtı denir ve tescillenir. Şanlıurfa ili sınırları içinde tabiat anıtı bulunmamaktadır.

3.5.1.6. Avlaklar

4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nda avlaklar devlet, genel, özel ve örnek avlak olarak dört tipe ayrılmıştır.

Avlak: Av ve yaban hayvanlarının tabii olarak yaşadıkları veya sonradan salındıkları sahaları,

Özel avlak: Bir bütün teşkil eden özel mülkiyetteki tapulu arazilerden, Bakanlığın avlaklar için tespit ettiği ve tanımladığı şartlara uygun olan avlakları

Devlet avlağı: Devlet ormanları, toprak muhafaza ve ağaçlandırma sahaları ve benzeri yerlerle devlet ziraat işletmeleri, baraj gölleri ve emniyet sahalalarında, ilgili kuruluşun muvafakati alınarak Bakanlıkça avlak olarak ayrılan yerleri,

Genel avlak: Özel ve devlet avlakları dışında kalan bütün av sahaları ile göl, lagün, bataklık ve sazlık gibi sahaları,

Örnek avlak: Devlet avlakları ve genel avlaklar içinde Bakanlıkça belirlenecek esaslara göre ayrılan ve işletilen veya işlettirilen avlakları,

Şanlıurfa ili sınırları içinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı III. Bölge Müdürlüğü Şanlıurfa Şube Müdürlüğü tarafından planları yapılarak onaylanmış 44 adet Genel Avlak ve Örencik Devlet Avlağı bulunmaktadır.

3.5.1.7. Korunan Alanların Doğa Turizmi Bakımından Değerlendirilmesi

Milli Parklar: Bilimsel ve estetik bakımdan, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarıdır.

Tabiat Parkları: Bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarıdır.

Milli parklar ve tabiat parkları söz konusu özellikleri nedeniyle tabiat turizmi açısından önemli alanlardır.

Tabiat Anıtları: Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarıdır ve bu özelliklerinden dolayı tabiat severlerin ilgisini çeken alanlardır.

Tabiatı Koruma Alanları: Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların getirdiği seçkin

örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarıdır.

Tabiat anıtları ve tabiatı koruma alanları da tabii yapılarına zarar vermeyen bir faydalanma ile tabiat turizmi sektörü için çok önemli alanlardır.

Sulak Alan: Tabii veya suni, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gelgit hareketlerinin çekilme devresinde altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyeler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan sulak alan kalan yerlerdir. Sulak alanlar, biyoçeşitlilik açısından zengin olması nedeniyle tabiat turizmi açısından önemli yerler olup, tabiatseverlerin ilgisini çekmektedir.

Yaban Hayatı Koruma Sahası: Yaban hayatı değerlerine sahip, korunması gerekli yaşam ortamlarının bitki ve hayvan türleri ile birlikte mutlak olarak korunduğu ve devamlılığının sağlandığı sahaları belirtir.

Tabiat turizmi faaliyetleri arasında yer alan özellikle kuş gözlemciliği, yaban hayatı gözlemciliği (Fauna) ve fotosafarinin etki alanındadır. Ancak yaban hayvanları tabii ortamlarına dışarıdan gelecek etkilerden rahatsız olurlar ve yaşamları olumsuz etkilenir. Bu yüzden tabiat turizmi faaliyetlerine izin verilirken en fazla dikkat edilmesi gereken alanların başında gelir.

Yaban Hayatı Geliştirme Sahası: Av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma plânı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahaları belirtir.

Yaban hayvanları koruma sahalarında olduğu gibi yaban hayatını geliştirme sahaları da son derece dikkatli yönetilmesi gereken alanlardır. Bu alanlar henüz gelişme aşamasında olduğundan buralarda bulunan yaban hayvanları alanda henüz tutunamamışlardır. Bu yüzden en küçük dış etkiden olumsuz olarak etkilenirler .ancak sahada yapılacak envanterler sonucunda popülasyonu yeterli olan yaban hayvanlarının avlanma planları doğrultusunda av turizmi kapsamında avlanmasına izin verilir.

Mesire yerleri genelde halkın günübirlik piknik yapacağı ve eğlenebileceği rekreasyonel alanlar olup tabiat turizmi faaliyetleri için tercih edilen önemli alanlardır. Mesire yerleri ekoturistler için geçici konaklama, dinlenme ve ihtiyaç giderme, başlangıç ve bitiş, toplanma noktaları olarak önem taşıyabilir. Ülkemizdeki kent ormanları da mesire alanlarına yakın

işleve sahiptir. Özellikle tabiat yürüyüşü, kuş gözlemciliği, bisiklet, foto safari, gem safari gibi tabiat turizmi faaliyetleri için daha büyük mesire yerlerine ve büyük ölçekli planlamalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Korunan alanlar tabiat turizmi etkinlikleri bakımından dikkat çekici ve cezbedici özelliklere sahiptir. Bu alanlarda kontrolsüz ve bilinçsizce yapılan tabiat turizmi faaliyetleri tabii dengeyi bozulması bakımından bazı riskleri beraberinde getirir. Bu nedenle korunan alanlarda, alanların özelliklerine göre yapılan yönetim planları doğrultusunda tabiat turizmi faaliyetleri gerçekleştirilmelidir. Korunan alanların tabiat turizmi faaliyetlerine uygunluğu uzman proje ekibi tarafından puanlama usulü ile belirlenerek aşağıdaki tabloda verilmiştir.(Tablo 17).

Tablo 17. Korunan Alanların Tabiat Turizmi Faaliyetlerine Uygunlukları

Tabiat Turizmi Faaliyeti	Milli Park	Tabiat Parkı	YHKS	YHGS	Sulak Alan	Mesire Yeri	Avlak
Tabiat Yürüyüşü	+	+	-	O	+	+	+
Dağcılık	+	+	O	+	-	+	+
Bisiklet Turizmi	+	+	-	O	+	+	+
Agroturizm	O	O	-	+	+	-	-
Av Turizmi	-	-	-	+	O	-	+
Sportif Olta Balıkçılığı	+	+	-	+	+	+	+
Mağara Turizmi	O	+	O	+	+	-	+
Kuş Gözlemciliği	+	+	O	+	+	+	+
Foto Safari	+	+	O	+	+	+	+
Botanik Turizmi	O	O	-	+	+	-	+
Yaban Hayatı Gözlemciliği	+	+	O	+	+	+	+
Kamp Karavan	+	+	-	-	O	+	-
Hava Sporları	O	O	-	-	O	+	-
İzcilik	+	+	-	O	O	+	+
Festival Turizmi	O	O	-	O	+	+	-
Su Altı Dalış Turizmi	O	O	-	O	O	+	+
Akarsu Turizm	+	+	-	O	+	O	+
Golf Turizmi	O	O	-	-	-	-	-
Kış Sporları Turizmi	+	+	-	-	-	-	+
Oryantiring	+	+	-	O	+	+	+
Gem Safari	-	-	-	O	O	-	+

Açıklamalar: + (uygun), O (özel şartlar gerektirir), - (uygun değil)

Tabloda özel şartı gerektiren haller yapılacak olan gelişme ve yönetim planları kapsamında değerlendirilmektedir. Korunma bakımından önem arz eden alanlarda bazı tabiat turizmi aktiviteleri özel şartlar gerektirir. Bazı alanlarda motorlu araçların çalıştırılması, kalabalık aktiviteler, silahlı aktiviteler yaban hayatı bakımından risk taşıyabilir.

3.5.2. Diğer Alanlar

Korunan alanlar dışında normal olarak ormancılık faaliyetlerinin devam ettiği orman alanları da tabiat turizmi faaliyetleri bakımından önemlidir. Tabiat yürüyüşü, bisiklet, dağcılık, kaya tırmanışı, sportif olta balıkçılığı, kampçılık gibi birçok faaliyet bu alanlarda yapılmaktadır.

Bu alanlar taşıdığı tabii güzellikler ve kaynak değerleri bakımından sürekli tabiat severlerin ilgisini çekmekte ve tabiat turizm faaliyetleri için çok uygun alanlardır. Ancak gençleştirme sahaları, ağaçlandırma sahaları, tohum meşcereleri gibi teknik ormancılık çalışması yapılan ormanlık alanlarda yapılan ormancılık çalışmaları nedeni ile zaman zaman tabiat turizmi faaliyetlerinden bazıları sınırlandırılabilir.

3.5.3. Yöresel Arz, Yerel Halkın Tabiat Turizmi Faaliyetlerindeki Rolü

Bir bölge tabiat turizmi alanları bakımından ne kadar zengin olursa olsun yöre halkının kültürel çekiciliği ve turiste olan davranışları konusunda bilinçsiz olması tabiat turizmi kaynaklı gelişmeyi engeller. Bu sebeple belki de tabiat turizminin tam da merkezinde yer alan yöre halkının pazarlama teknikleri, turiste davranış biçimleri konularında eğitilmeleri ve bilinçlendirilmeleri gerekir. Bu eğitim ve bilinçlendirmeler için yerel yönetimlerin diğer ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde olması gerekir.

Yerel halkın tabiat turizmi kapsamında yapabileceği ticari faaliyetlerden bazıları:

- Ev pansiyonculuğu
- Yöresel ürünlerin yapımı ve pazarlanması
- Yerel rehberlik
- El sanatları ve el işi ürünlerin yapımı ve pazarlanması
- Yöresel yemeklerin yapımı ve pazarlanması

şeklinde sıralanabilir.

Tabiat turizminde tabii alanlarda tesis kurmak temel amaç olmamalıdır. Mümkün olduğunca yerel olanaklar kullanılmalıdır. Tabii alanları bozmadan faaliyetleri artırıcı ve kolaylaştırıcı bazı altyapı yatırımları yapılabilir. Yemek, alışveriş, dinlenme ve eğlenme gibi bazı ihtiyaçları da mümkün olduğunca yerel halka bırakmak ekoturizm amacına uygun hareket

etme anlamını taşır. Özellikle köylerdeki kültürel çekiciliklerin desteklenmesi ve görünür hale getirilmesi gerekir.

Master plan içinde tabiat turizmini destekleyen yöresel kültürler ve yöresel ürün ve yiyecekler detaylı olarak incelenmiş olup yöresel ürünlerin başlıcaları Ek 5’de liste olarak verilmiştir.

3.6. Talep Değerlendirmesi

Tabiat turizmi faaliyetlerini gerçekleştiren dernekler talebin belirlenmesinde rol oynayan en önemli paydaştır. Çünkü bu faaliyetler ağırlıklı olarak dernekler kanalıyla gerçekleştirilmektedir. Talep değerlendirilmesinde tabiat turizmi ile ilgilenen derneklerin yaptıkları faaliyetlerin yoğunluğu ve tercih ettikleri alanlar önemlidir. Bu nedenle çalışmada tabiat turizmi çeşitlerine olan talebin değerlendirilmesinde öncelikli olarak derneklerin aktüel faaliyet verileri kullanılmıştır. Aktif ve potansiyel tabiat turizmi alanlarının belirlenmesinde ise derneklerin tercihleri, kaymakamlık, belediye, üniversitelerin ilgili bölümleri, ilgili kamu kuruluşları verileri kullanılmıştır.

Milli parklar, tabiat parkları, sulak alanlar, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları ve avlaklar dışında, özel statüsü olmayan alanlarda da tabiat turizmi faaliyetleri yapılmaktadır. Özellikle tabiat yürüyüşü faaliyetleri çok farklı güzergahlarda gerçekleşmektedir. Bu güzergahların tercih edilme sıklığı aynı zamanda güzergah civarındaki tabiatın zenginliğine bir işarettir. Güzergah yoğunluğu fazla olan bölgeler tabii güzellik, flora ve fauna yönünden de üstün alanlardır. Ayrıca, tabiat yürüyüşçülerinin tercihlerinde yakın alanları tercih ettikleri de söylenebilir.

Özellikle OGM’nin yönetiminde olan ve özel statüsü bulunmayan bu alanların ekoturistlerin talebi doğrultusunda iyileştirilmesi ilgi çeken korunmaya değer ağaçların alanda tutulması, çeşmelerin ve su kaynakların ıslah edilmesi, ahşap köprüler, küçük göletler vs. gibi küçük otantik yapılarla alanın zenginleştirilmesi etkili ve faydalı olacaktır.

3.7. Aktüel Vaziyet Değerlendirmesi

Şanlıurfa ilindeki tabiat turizmi faaliyetleri yapan Sivil Toplum Kuruluşlarının faaliyetleri incelendiğinde öne çıkan faaliyetlerin Tabiat Yürüyüşü, Dağcılık, Kampçılık, Kayak Turizmi, Kuş Gözlemciliği olduğu gözlenmektedir.

Arz ve talep incelendiğinde şu an için bir sorun gözükmemekle birlikte, ilerleyen zaman diliminde talebin artacağı tahmin edilebilir. Halkın büyük bir kesiminde tabiat ile buluşmak şu an için sadece piknik alanlarıyla sınırlıdır. Oysa tabiat turizmi faaliyetleri ve tabiat

turizmi yapılacak alanların tanıtılması sonucunda bu alanlara olan talebin artacağı görülmektedir.

İlçelerdeki tabiat turizmi faaliyetlerinin yoğunluğu yerel yönetimler ve kaymakamlıklardan alınan bilgilerle değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerin dernek faaliyetleri ile paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Derneklerle yapılan anket sonuçlarından en yoğun tabiat turizmi faaliyetlerinin olduğu bölgeler çıkarılarak Tablo 18’de özetlenmiştir.

Tablo 18. Tabiat Turizmi Faaliyetlerinde Tercih Edilen Bölgeler

FAALİYET TÜRÜ	Bölge (En fazla talep edilenden itibaren)
Tabiat Yürüyüşü	Şanlıurfa merkez-Birecik-Halfeti-Değirmendere
Dağcılık	Siverek-Karacadağ
Kayak Turizmi	Siverek-Karacadağ
Hava Sporları Turizmi	Siverek-Karacadağ
Su Sporları Turizmi	Halfeti-Atatürk Baraj Gölü
Kaplıca Turizmi	Karaali Kaplıcası
Ornitoloji Turizmi	Birecik Gölü-Halfeti Fırat Nehri-Atatürk Baraj Gölü

Belediye ve Kaymakamlıklar ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı bağlı kuruluşlarının %95’i özel statüye sahip alanlar haricindeki (milli park, tabiat parkı, vb.) alanlarda yapılan tabiat turizmi faaliyetlerinden gelir elde etmediğini bildirmiştir.

Yine belediye ve kaymakamlıkların bildirdiğine göre en yoğun tabiat turizmi faaliyeti ilkbahar aylarında yapılmaktadır.

3.8. Şanlıurfa İlinde Tabiat Turizmi Potansiyeli

3.8.1. Genel Potansiyel Değerlendirmesi

Genel olarak bakıldığında; Şanlıurfa ilinde tabiat turizmi faaliyetlerindeki arz, talep ve aktüel vaziyet incelendiğinde ciddi bir tabiat turizmi potansiyelinin olduğu anlaşılmaktadır. Şanlıurfa ilinde bulunan 1 Milli Park, 1 tabiat parkı, 2 yaban hayatı geliştirme sahası, 2 yaban hayvanı üretme istasyonu, 3 avlak DKMP Genel Müdürlüğü’nün tabiat turizmi için önemli kaynak arzlarıdır. Sportif olta balıkçılığı için aktif 2 baraj ve gölet, 1 sulak alan bu alanlara ilave olarak yeni tabiat parkları ve tabiat anıtlarının ilan edilebilme potansiyeli mevcut olup, bu konuda çalışmalar devam etmektedir. Arazi incelemelerinden anlaşıldığı

kadarıyla bazı ilçelerde model tabiat turizmi projeleri geliştirilmiştir. Bu projeler henüz uygulama projesine dönüşmemiştir. Bu projelerin kurumlar tarafından uygulamaya geçirilmesi ile tabiat turizmi potansiyeli aktif hale dönecektir.

Karacadağ Kayak Merkezi ile Kış Turizmi, Karaali Kaplıcaları ile Termal Turizmi, Tektek Dağları'ndaki av hayvanları ile Av Turizmi, Atatürk Barajı ve Halfeti İlçesi ile Su Sporları Turizmi, Kelaynak kuşları, keklik ve Urfalılar tarafından evlerde beslenen evcil güvercinleri ile Ornitoloji Turizmi potansiyeline sahip Şanlıurfa'nın bu potansiyelinin bilinçli bir şekilde harekete geçirilmesi, ülkemiz ekonomisine çok önemli katkılar sağlayacaktır. Şehir merkezinde yer alan ve İbrahim Peygamberin ateşe atıldığında düştüğü yer olarak bilinen balıklı göl, balıkları ve çevrelerindeki tarihi eserler ile Urfa'nın en çok ziyaretçi çeken yerleridir. Böylece kırsal alanlarda yaşamakta olan halkın ekonomik ve sosyal olarak yaşam standartları da yükselecektir. Çok büyük turizm potansiyeline sahip olan ilimizin ülkemize gelen turizmden hak ettiği payı en kısa sürede alması gerekmektedir. Bütün bu gelişme ve iyileşmelerin olabilmesi için ilimizin karar vericilerinin geliştirmekte olan turizm trendine göre planlarını yeniden değerlendirmeleri büyük önem taşımaktadır.

3.8.2. Potansiyel Alan Taraması

Daha önceki bölümlerde arz, talep ve aktüel vaziyetin incelenmesinden sonra bazı bölgelere olan taleplerin nedenleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bölgelerde ekoturizme konu olabilecek bazı alanların yerinde incelenerek statü kazandırılıp kazandırılmayacağı araştırılmaktadır. Proje ekibi bu düşünceden hareketle işbölümü yaparak bir alan taramasını gerçekleştirmiştir. Bu alanlardan bazıları ve yapılabilecek tabiat turizmi faaliyetleri alt bölümlerde açıklanmıştır.

İnanç Turizmi'nin dünyada ve Türkiye'deki önemli merkezi Şanlıurfa; Harran, Şuayb Şehri, Soğmatar gibi dünyaca ünlü ören yerleri ile, il sınırları içersinde yapılan 33 antik yerleşmedeki arkeolojik kazılarıyla, korunarak günümüze ulaşmış tarihi mimari dokusunun zenginliği ile Tarih ve Arkeoloji Turizmi'ni sevenlerin de ilgisini çekmektedir. Tarihi mimari dokusunun zenginliği ile Türkiye'nin önde gelen illeri arasında yer alan Şanlıurfa bu özelliğinden dolayı "Müze Şehir" adıyla da tanınmaktadır.

Şanlıurfa İlinde Hava Limanı ve Türkiye'nin en verimli toprağı ile Ziraat ve Sanayi Şehri olan Urfa, Karacadağ Kayak Merkezi ile "Kış Turizmi", Karaali Kaplıcaları ile "Termal Turizmi", Karacadağ ve Tek Tek Dağları'ndaki özgün, zengin bitki örtüsü ve hayvanları ile

"Tabiat-Yayla ve Av Turizmi"; Birecik Gölü, Atatürk Barajı ve Halfeti İlçesi ile "Su Sporları Turizmi", baraj suyunun tutulması dolayısıyla yeni oluşan ve oldukça geniş bir alanı kaplayan Fırat suyuyla buluşan sahil şeritleri ile "Göl ve Sahil Turizmi"; Urfa'ya özgü kelaynak, keklik ve güvercinleri ile "Ornitoloji Turizmi"; geleneksel el sanatları, mutfak zenginliği ve damak lezzeti, dünyaya nam salmış musiki ustaları, yaşanan ve yaşatılan otantik ve mistik yapısıyla "Kültür ve Folklor Turizmi" gibi turizm çeşitliliğinde önemli bir potansiyele sahiptir. Mezopotamya'nın kalbi olan Urfa, Mezopotamya'ya ve Ortadoğu'ya açılan bir kapıdır ve sahip olduğu potansiyeli ile tarihte olduğu gibi bugün de stratejik önemini korumaktadır.

Siverek-Karacadağ- Dağcılık –Hava Sporları ve Kış Turizmi:

Yörenin engebeli dağ silsilesini oluşturan 1938 m. Yüksekliğindeki Karacadağ, sönmüş volkanik bir yükseltidir. Karacadağ yörenin jeolojik yapısını da şekillendirmiştir. Püskürtülen lavlar kilometrelerce uzak mesafelere dağılmış ve bölgede yoğun bazalt ve bazalt tüflerinden oluşan tabakalar meydana getirmiştir. Siverek İlçesinin kuzey ve doğusu bu tabakaların parçalanmasından oluşmuş siyah taşlarla kaplıdır. 2001 yılında Karacadağ'da yapılan araştırmalarda **236** çeşit bitki türüne rastlanmıştır. Bu bitki türleri arasında MÖ 3000 den daha öncesine ait "**Kaplıca**" denen yabani buğday türü de vardır. Tabii yapısı çok fazla bozulmadığından korunmaya alınması gereken tabii bir sitalanıdır.

Siverek İlçesi Karacadağ bölgesi hava sporlarından yamaç paraşütü, dağcılık ve izcilik için elverişli turizm alanlarıdır.

Karacadağ Kayak Merkezi: Tüm Bölge içinde kar tutan ender yerlerden olan Karacadağ'da Valilik tarafından kayak pistleri düzenlenmiştir. 600 – 700 m. Uzunluğunda pistler için 250 m.lik bir lift yapılmıştır. Siverek İlçemize 60 km. mesafede olan kayak merkezinde 60 MP2P'lik bir kafeterya ile 30 MP2P'lik bungalow tipi hizmet evi bulunmaktadır. Kasım ayından itibaren dört aylık kayma sezonu olmaktadır. Yakınlığı nedeniyle Siverek ve Diyarbakır talebine cevap vermektedir. Hafta sonu yoğunluğu yaklaşık 150 kişi olmaktadır. Hukuki sorunların çözümüyle birlikte projelendirilen ek tesislerin yapımına başlanacaktır.

Kamp-karavan turizmi, dağcılık için uygun potansiyel alanlar tespit edilmiştir.

Kaarali Kaplıcaları-Termal Turizm: Şanlıurfa'nın 40 km. güneydoğusunda bulunan Karaali Köyü'ndeki sıcak su kaplıcası, pamuk sulama amacıyla yapılan sondaj esnasında tesadüfen bulunmuştur. Yapılan etütler sonucunda bölgede 90.000 dekarlık bir alanın sıcak su rezervini kapsadığı tespit edilmiştir. İstanbul Üniversitesi Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi Hidroloji ve Biyoloji Laboratuvarlarında yapılan kimyasal ve biyolojik incelemelere göre; su hipertermal (49,1°), akrototermal (total mineralizasyon 1gr/lt. nin altında), kükürtlü (eşik değeri üstünde 1.58ppm hidrojen sülfür) bir su özelliğini taşımakta olduğunu saptamıştır. Termomineral kaynak, kükürtlü kaynak olarak Almanya' daki Oberdorf Kaplıcası (HB2BS1,1ppm) ve Akrototermal su olarak, Bursa Askeri Hastane Kaplıcası suyuna benzemektedir. Suyun debisi 70-80lt/sn' dir. Kaplıca Otel Tesisleri ve Kapalı Havuz Tesisleri İl Özel İdaresi tarafından yapılmış olup, 32 odalı 100 yataklıdır. 150.000 m³ /saat sıcak su kapasitelidir. 1997 yılında hizmete açılmıştır. 54 daireden oluşan bir apart otel de Şubat 2000 'de hizmete açılmıştır. Karaali Kaplıcalarının suyu içildiğinde; metal zehirlenmeleri, hiperürsemi, diabetes mellitus, idrar yolu iltihabı, böbrek taşı profilaksisi gibi hastalıklara fayda vermektedir. Karaali Kaplıcaları, Kaplıca Turizmi dışında seracılık amaçlı da kullanılmaktadır.

Karaali Kaplıcaları (Tesis)

Karaali Kaplıcaları (Havuz)

Halfeti İlçesi-Botanik Turizmi ve Su Sporları

Sular altında kalan tarihiyle ve çevresindeki zengin tarihi mirasıyla Halfeti, tarih kokmaya devam ediyor. Halfeti, çevresindeki tarihi yerler bakımından oldukça zengin bir mirasa sahip. Gezilebilecek tarihi yapılar, hanlar, kiliseler ve diğerleri ... **Rum kale, Kantarma Mezrası, Aziz Nerses Kilisesi** bunlardan bir kaç. Mezopotamya Sümbülü'nün dünya üzerindeki bulunduğu tek yer Eski halfeti'ye 1 km uzaklıktaki Fırat Kenarındaki kayalıkların kuzeye bakan bölümünde küçük bir alandır.

Halfeti'de ATV Motorlarla Safari keyfi yapabilirsiniz. iki farklı parkur olmak üzere bu parkurlardan rehber yardımıyla gezinize heyecan katabilirsiniz. Su sporları halfetide su kayağından dalışa pek çok su sporu aktivitesine katılabilinir. Bu branşlarda eğitim alabilirsiniz.

Halfeti'nin eşsiz tabiatında kanyonlar arasında tarihi rum kale, batıköy savaşı adını memluk komutanı "çekem" den alan çekem mahallesi iskeleden irili ufaklı teknelerle turlara katılabilirsiniz. Kamp-karavan turizmi, bisiklet turizmi, atlı tabiat gezisi, kaya tırmanışı, mağara turizmi, botanik turizmi, yaban hayatı (fauna) gözlemciliği (su kuşları, anadolu kartalı, şahin vb. gözlemlenebilir) için uygun potansiyel alanlar tespit edilmiştir.

Birecik Gölü-Botanik ve Ornitoloji Turizmi

Birecik Göl'ü göçmen kuşların uğrak bölgesi olması ve kuş türleri çeşitliliğinin çok sayıda olması Kuş Gözlemciliği ve Birecik Fırat Yaban hayatı Geliştirme Sahası ile Kelaynak Üretim İstasyonunun bulunduğu bölge Ornitoloji Turizmi için elverişli alanlardır. Bu bölgelerde tabiat yürüyüşüne uygun ormanlık alanlar bulunmaktadır. Alan su kaynakları açısından zengin, tabii özellikleri de tabiat turizmine uygundur.

Kamp-karavan turizmi, av turizmi, bisiklet turizmi, mağara turizmi, botanik turizmi, foto safari, yaban hayatı (fauna) gözlemciliği (su kuşları, anadolu kartalı, şahin vb. gözlemlenebilir) için uygun potansiyel alanlar tespit edilmiştir.

Tek Tek Dağları Milli Parkı-Botanik ve Ornitoloji Turizmi:

Tek Tek Dağları Milli Parkı, Şanlıurfa İlinin doğusunda Tek Tek Dağları yöresinde yer almaktadır. Peygamber Çiçeği, Dünyada sadece Şanlıurfa ilinin Tek Tek Dağları'nda bulunur. Bu bölgedeki Beşpınar ve Ansızca kanyonları tabiat yürüyüşçülerinin tercih ettikleri ve aktif olarak kullandıkları yürüyüş parkurlarıdır. Bölgede tabii su kaynaklarının olması, yürüyüşe uygun orman yapısı tarihi ve tabii güzellikleri tabiat tutkunlarını çekmektedir.

Kamp-karavan turizmi, av turizmi, bisiklet turizmi, atlı tabiat gezisi, kaya tırmanışı, mağara turizmi, botanik turizmi, foto safari, yaban hayatı (fauna) gözlemciliği (Anadolu kartalı, şahin vb. gözlemlenebilir) için uygun potansiyel alanlar tespit edilmiştir.

Kızılkuyu YHGS -Ornitoloji Turizmi-Foto Safari:

Şanlıurfa Merkez ilçesine bağlı Kızılkuyu, Yanıkçöğür, Yukarıçaykuyu, Bildim, Dernek, Keberli, Güzelkuyu köyleri demircik mevki merkezli 20.504 Ha. Alanda Yaban Hayatı Geliştirme Sahası bulunmaktadır. Bu saha içerisinde Ceylan Üretim İstasyonu kurulmuştur. Saha içerisinde ceylan üretimi yapılarak popülasyonunu arttırılmaktadır. Av Turizmi kapsamında belirlenen kotalar dahilinde sahada ceylan avı yaptırılmaktadır. YHGS’de Kamp-karavan turizmi, av turizmi, botanik turizmi, foto safari, yaban hayatı (fauna) gözlemciliği (Ceylan, Anadolu kartalı, şahin vb. gözlemlenebilir) için uygun potansiyel alanlar tespit edilmiştir.

Gölpınar Tabiat Parkı-Kamp-Karavan Turizmi

Şanlıurfa Merkez ilçesine bağlı Diyarbakır karayolu üzerinde 11 km’lik mesafededir. Kamp-karavan turizmi, tabiat yürüyüşü için uygun potansiyel alanlar tespit edilmiştir.

Bozova İlçesi- Atatürk Baraj Gölü-Su Sporları Turizmi

Atatürk Baraj Gölü kıyısında ATV Motorlarla Safari keyfi yapabilirsiniz. İki farklı parkur olmak üzere, bu parkurlardan rehber yardımıyla gezinize heyecan katabilirsiniz. Su sporları su kayağından, dalışa pek çok su sporu aktivitesine katılabilir.

3.9. İlçelere Göre Tabiat Turizminin Gelişme Vaziyeti

Tabiat turizmi artan talep ve ekonomik yönleriyle bir sektör olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Tabiat turizminin bölgeye getirdiği hareketlilik yerel halk, turizm firmaları ve seyahat acenteleri için bir gelir kaynağına dönüşmüş vaziyettedir. Bunu farkederek yerel yönetimler bölgelerindeki tabiat turizmi sektörünü güçlendirme çalışmalarına yönelmişlerdir. Bu çalışmalar aynı zamanda tabiat turizmi gelişmişlik vaziyetini de ortaya koymaktadır. Tabiat turizmi model önerileri, taleplerin belli bölgelere yoğunlaşması, tesisler ve sunumların kalitesi gelişmişliğin belirtileridir.

3.10. Öncelikli Yatırım ve Planlama Alanları

Tabiat turizminde öne çıkmış bölge ve köylerden gelişmekte olanlardan birkaçı pilot bölge olarak seçilmeli ve yatırımlar yapılmalıdır. Yatırımların geriye dönüşümü görünür hale getirilerek başka bölgelere model olması sağlanmalıdır.

Yerel halka yönelik anketlerle halkın bu konudaki destek talepleri ve çeşitleri değerlendirilmelidir.

Çalışmada değerlendirilen anketler, tabiat turizmi alanlarında yapılan gözlemler ve proje ekibinin deneyimleri sonucunda tabiat turizmini destekleyebilecek bazı öneriler şöyle sıralanabilir:

- 1- Ekoturizm bölgelerindeki otantik pazarların desteklenmesi.
- 2- Ekoturizm projelerinin yapılması
- 3- Şanlıurfa civarında yaşayan yaban hayvanlarının envanterlerinin yapılması.
- 4- Yöresel festivallerde ekoturizm etkinliklerine yer verilmesi.
- 5- Yeni tabiat parkları, tabiat anıtları, yaban hayatı geliştirme sahalarının tespit edilerek ilan edilmesi.
- 6- Yerel kalkınmada tabiat turizmi faaliyetlerinin sürükleyici rol oynamasına ilişkin yerel halka ekonomik katkı sağlayacak projeler yapılmalıdır.

3.11. Mevzuat Geliştirme

Bu çalışmada çıkan sonuçlar dikkate alındığında tabiat turizmi ile ilgili mevzuat geliştirilirken dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- Tabiat turizmi ile ilişkili STK'lar mevzuat çalışmalarında birebir yer almalıdırlar.
- Geliştirilen mevzuat diğer kanun ve yönetmelikler ile uyumlu olmalıdır.
- Özel statülü alanlarda yapılabilecek tabiat turizm çeşitleri için ayrıca alanın özelliğine göre özel şartlar istenmelidir.
- Tabiat turizmi faaliyet alanları ile ilgili konu bazında yeni statüler belirlenmelidir.
- Tabiat turizmi faaliyet alanlarının civarındaki yerleşim yerleri ve ziraat alanlarındaki (kimyasal mücadele vb.) tabiata zararlı uygulamaları önleyici kısıtlar getirmelidir.
- Tabiat turizmi faaliyet alanlarında kullanılacak uyarı, tanıtım, bilgilendirme levhaları uluslararası standartlara uygun olmalıdır.
- Tabiat turizmi faaliyeti için kısıtlama getirilecek alanlar (tensil sahası, tohum meşceresi, araştırma deneme alanı, yaban hayatı koruma sahası (gerekliyse) vb.) belirlenmelidir.
- Tabiat turizmi faaliyetinin yapıldığı alanlar genellikle korunan alanların (milli parkların, tabiat parkları, yaban hayatı geliştirme sahalarının, mesire yerlerinin, sulak alanların, vb.) içinde gerçekleşen bir faaliyettir. Bu sahalar ortak bir yönetim altında birleştirilmelidir. Bu sahalarda DKMP GM tabiat turizmi faaliyetlerinin kontrolcüsü olmalıdır. Yönetim planlarında tabiat turizmi faaliyetlerinin sınırları çizilmeli, ilgili maddeler ve hükümler konmalıdır.
- Korunan alanlardaki faydalanma kriterleri tabiat turizmi amaçlarına göre düzenlenmelidir. Konulan kısıt ve yasaklar koruma ve faydalanmayı dengeler nitelikte olmalıdır.
- Tabiat turizmi planlarının uygulamasında yerel otoritelerle ilgili bakanlıklar işbirliği içinde olmalıdır. İdari çelişkiler planların ve hükümlerin sağlıklı uygulanmasında olumsuz etki yaratmamalıdır. Tabiat turizmi ulusal öneme sahip, sürekliliği ve tutarlılığı olması gereken bir aktivitedir.
- Tabiat turizmine konu olan her bölgenin hatta her tabiat turizmi faaliyetinin kendine özgü dinamikleri göz önüne alınmalıdır. Bölge bazında ekoturizm planlarında bilim

adamları, yerel halk, sivil toplum kuruluşları, yerel idareciler ve özel sektör işbirliği içinde katılımcı bir yaklaşımla çalışılmalıdır.

- Tabiat turizmi aktivitelerinde, ziyaret edilecek alana uygun uzman rehberliği sağlanmalıdır. Böylelikle katılımcıların tabii kaynakların farkında ve tarafında olması teşvik edilmelidir.
- Uzman rehberin yanı sıra yerel rehberler de kullanılarak yerel halkın tabiat turizmi faaliyetlerine katılımı sağlanmalıdır. Bu amaçla yerel rehberliğin de mevzuat içinde yer alması faydalı olacaktır.
- Tabiat turizminin yapıldığı alan hangi birimin yetki alanındaysa (OGM, DKMP, Kültür ve Turizm Bakanlığı, vb.) ilgili birim tarafından belirli periyotlarda taşıma kapasiteleri de dikkate alınarak izleme ve değerlendirme yapılmalıdır. Bu izleme ve değerlendirmenin objektif, bilimsel ve sayısal kriterleri olmalıdır. İzleme ve değerlendirme sonucunda sahanın yanlış kullanımı veya suistimali fark edildiğinde yasal yaptırımlarla düzeltilme yoluna gidilmelidir. İzleme ve değerlendirme ekibi farklı disiplinlerin uzmanlarından oluşmalıdır. Bunun için mevcut örgütsel yapının uzman eksikliğinin giderilmesi gereklidir.
- Bugüne kadar OGM mülkiyetinde olan ve özel statü verilmemiş, talep olan, belediyeler ve kaymakamlıklarca da üzerinde modelleme çalışmaları yapılmış, çeşitli ekoturizm faaliyetleri için uygun alanlar ekoturizm teması ile işlenen **Ekopark** adı altında özel bir statüyle planlanıp işletilebilir. Ekopark olarak ilk defa bu çalışmanın içinde geçen alanların özelliği normalde korunan alan özelliği göstermeyen ancak yoğun ekoturizm talebine konu, ekoturizm amaçlı geliştirilebilir olan alanlardır. Ekopark adı altında planlanacak bu alanlarda birçok ekoturizm faaliyeti birleştirilebilir.
- Milli Parklar Kanunu ve yönetmeliklerinde milli park ve tabiat parklarının devlet mülkiyetinde olma zorunluluğu bulunmaktadır. Ancak tabiat turizmi bölgeleri birkaç köyü de içine alabilecek şekilde çok geniş alanları kapsayabilir. Bu nedenle tabiat turizmi amaçlı kullanılan ve planlaması bu amaca göre yapılacak alanların farklı bir statüde değerlendirilmesi gerekir.
- Tabiat turizmi yapılan alanlar genellikle orman sayılan alanlar içinde yer alır. Orman alanları Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın yönetimindedir. Bir bölgede ciddi anlamda bir tabiat turizmi faaliyeti bulunuyorsa buradaki orman alanlarında yapılan planlamalar da bu amaca hizmet edecek biçimde yapılmalıdır. Gerektiğinde tabiat

turizmi amacına uygun özel amenajman planları yürürlüğe konmalıdır. Eğer tabiat turizmi faaliyetleri özel statülü (milli park, tabiat parkı, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahası, sulak alan gibi) yerlerle ilişkili ise buralardaki zenginlikler tabii denge bozulmadan ekoturistlerin taleplerine sunulabilmelidir. Bunun için alana özel model planlama yöntemleri geliştirilmelidir.

- Orman amenajman planlarında tabiat turizmi aktiviteleri değerlendirilmelidir. Eğer bir tabiat turizmi fonksiyonundan bahsedilecekse optimal kuruluşlar bu vaziyeta göre yeniden değerlendirilmelidir. Eğer ormanlarda ekoturizm birinci fonksiyon ve işletme sınıfına adını veriyor ise fonksiyonel planlama gereği bakım müdahaleleri ve gençleştirme çalışmaları ekoturizm fonksiyonu göz önüne alınarak yapılmalıdır.
- Tabiat turizminin yoğun olduğu bölge veya illerde, eğer master planı da yapılmış ise tabiat turizmi faaliyetleri için ayrı bir birim oluşturulmalıdır.

4. AMAÇ, HEDEF VE STRATEJİLER

4.1 Amaç, Hedef, Strateji ve Projeler

Şanlıurfa ilinde tabiat turizminin geliştirilmesi amacıyla belirlenen amaç, hedef, strateji ve projeler aşağıdaki şekildedir:

Amaç 1: Şanlıurfa'daki Milli Parkını Faaliyete Geçirmek

Hedef 1: Şanlıurfadaki Tektek dağları milli parkının UDGP'nı faaliyete geçirmek.

Strateji 1: Yeni potansiyel alanların belirlenmesi

Amaç 2: Şanlıurfa'daki Tabiat Parklarını Geliştirmek

Hedef 2: Tabiat parkı sayısını 1'den 2'ye çıkarmak ve geliştirmek

Strateji 2: Master planda tabiat turizmi potansiyel alanları olarak işaret edilen bölgelerde detaylı çalışma yapılarak tabiat turizmi konulu tematik tabiat parklarının ilan edilmesi çalışmalarını yapmak. Bu kapsamda aşağıda belirtilen projeleri 2019 yılına kadar tamamlamak.

Sualtı kaynak değerlerimizin korunarak gelecek nesillere bırakılması amacıyla da;

Proje 2.9: Halfeti ilçesinde sualtı tabiat parkı oluşturulması.

Proje 2.10: Birecik ilçesinde sualtı tabiat parkı oluşturulması.

Amaç 3: Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarının sayısını artırmak.

Hedef 3: Şanlıurfa'daki yaban hayatı geliştirme sahalarının sayısını arttırmak.

Strateji 3: Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının ilan edilmesi amacıyla ön etütlerin yapılarak makama sunulması.

Proje 3.1: Birecik ilçesinde “Birecik Bozkırları Yaban Hayatı Geliştirme Sahası” yapılması için ön etütlerin yapılması ve onaylanması.

Amaç 4: Sulak Alanların korunması ve geliştirilmesi.

Hedef 4.1: Şanlıurfa ilindeki Sulak Alanların korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla sulak alan yönetim planlarının yapılması ve sulak alanların korumasını geliştirmek.

Strateji 4.1: Şanlıurfa ilindeki önemli sulak alanlardan yönetim planı çalışmaları henüz yapılmamış ve programa alınmamış olanların koruma dengesi gözetilerek yönetilmesi ve tabiat turizmi açısından değerlendirilmesi amacıyla sulak alan yönetim planlarının yapılması.

Proje 4.1: Birecik (Karkamış Taşkın Ovası) Gölü Sulak Alanı Yönetim Planı'nın yapılması.

Amaç 5: Tabiat turizmi alanları bilgilerini kamuoyu ile paylaşmak.

Hedef 5: Tabiat turizmi alanları ile ilgili bir veri tabanı oluşturarak web üzerinden paylaşmak.

Strateji 5: Tabiat turizmi yapılan alanların özelliklerini, hangi tabiat turizmi çeşitlerinin nerelerde yapılabileceğini, bu alanlardaki olanakları bir veritabanı hazırlayarak web üzerinden interaktif olarak paylaşmak tabiat turizmine olan ilgiyi artıracaktır. Bu konu ile ilgili coğrafi bilgi sistemlerinin kullanılarak bir proje geliştirmek mümkündür.

Amaç 6: Şanlıurfa ilinde av turizminin gelişmesini sağlamak.

Hedef 6: Av turizmini geliştirmek amacıyla genel avlaklarının sayısını arttırmak ve avcı derneklerinin tabiat turizmi konusunda bilinç düzeyinin artırılması.

Strateji 6.1: Avcı derneklerinin tabiat turizmi konusunda bilinç düzeyinin artırılması amacıyla eğitim çalışmaları yapmak.

Proje 6.1: Avcı derneği üyelerine yılda en az bir kez tabiat bilincinin artırılmasına yönelik eğitimler vermek.

Amaç 7: Tabiat turizm alanlarını fauna yönünden zenginleştirmek.

Hedef 7: Tabiat turizm alanlarındaki tür çeşidini ve sayısını artırmak.

Strateji 7: Faunanın zenginleştirilmesi için uygulama projelerinin hazırlanması. Ar-Ge projeleri için Ar-Ge kuruluşlarıyla işbirliği yapılması.

Proje 7.1: Tabiat turizm yapılan alanlara yaban hayvanı üretme istasyonlarında üretilen türlerin salınması projesi; İlgili istasyonlarla koordineli çalışmalar yapılarak alana uygun türlerin salımı yapılması.

Proje 7.2: Tabiat turizm alanlarında küçük grup ve kümeler halinde meyveli orman ağaçlarının dikilmesi projesi. Proje ile tabiat turizm alanlarındaki yaban hayvanlarının beslenmeleri sağlanmış olacaktır. Proje için OGM İşletme şeflikleri ve ağaçlandırma mühendislikleri ile işbirliği yapılması.

Proje 7.3: Tabiat turizmi yapılan alanlarda kuş türlerinin davranışlarına uygun yuva modellerinin geliştirilmesi;

Proje 7.4: Proje 3 ile geliştirilen yuvaların tabiat turizm alanlarında bulunan ormanlara dağıtılması projesi; Bir uygulama projesi olup tabiat turizmi alanlarında kuş türlerinin üremelerini ve barınmalarını sağlaması ve yuvaların nerelere konuşlandırılacağı ve nasıl yerleştirileceği konusunda ilgili Ar-Ge kuruluşları ile çalışmalar yapılması.

Proje 7.5: Tabiat turizmi alanlarındaki yaban hayvanlarına can suyu projesi; Su kıtlığı olan tabiat turizm alanlarında yaban hayvanları için can suyu havuzları inşa edilmesi. Cansuyu havuzlarının yapım tekniği, suyun temini, havuzun yeri konularında Ar-Ge kuruluşlarıyla işbirliği yaparak ön çalışma yapılarak havuzların yerleştirilmesi.

Proje 7.6: Şanlıurfa faunasının çıkarılması projesi; Şanlıurfa ilinde yaşayan tüm yaban hayvanlarının detaylı bilgileri bulunmamaktadır. Lokal çalışmaların birleştirilmesiyle Şanlıurfa faunası konusunda bilgi edinilmektedir. Şanlıurfa ili coğrafi sınırlarında yaşayan yaban hayvanlarının yaşadıkları bölgeler, koruma statüsü ve görünürlük vaziyetleriyle ilgili bilgilerin üretilmesi. Proje Ar-Ge kuruluşları ve üniversitelerin işbirliği ile gerçekleştirilebilir.

Amaç 8: Sportif olta balıkçılığını geliştirmek.

Hedef 8: Sportif olta balıkçılığı yapılabilecek alanların sayısını artırmak.

Strateji 8: Sportif olta balıkçılığı yapılabilecek yeni alanları ortaya çıkarmak. Sulu derelerin bazılarında tabii yapıyı bozmadan göletler ve bentler oluşturularak buralara balık salımı yapılabilir. Uygun olan yerlerde sportif olta balıkçılığı yapılırken aynı zamanda diğer faaliyetleri yapan ekoturistler için seyir zevki sağlanmış olur. Bu gölet ve bentlere tabii yapıya uygun tehlike riski taşımayan uygun ahşap köprüler yapılabilir. Ayrıca sportif olta

balıkçılığı yapılabilecek göl ve akarsuların bir proje ile zenginleştirilmesi gerekmektedir. OGM İşletme şeflikleri ve DSİ ile koordinasyon yapılabilir.

Proje 8.1: Bozova ilçesi Atatürk Baraj gölünde sportif olta balıkçılığı faaliyetinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması.

Prpje 8.2: Birecik ilçesi Birecik Gölü sulak alanında sportif olta balıkçılığı faaliyetinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması.

Proje 8.3: Halfeti ilçesi Fırat Nehrinde Sportif olta balıkçılığı faaliyetinin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması.

Amaç 9: Tabiat yürüyüş parkurlarının iyileştirilmesi.

Hedef 9: Tabiat yürüyüş parkurlarında yürüyüşçülerin ihtiyaç duyduğu hizmetlerin sağlanması.

Strateji 9: Tabiat yürüyüş parkurlarında tanıtım ve ikaz levhaları, çeşme ve kaynak sularının restorasyonu gibi iyileştirme çalışmalarının yapılması.

Proje 9.1: Şanlıurfa ilinde en çok tercih edilen tabiat yürüyüş parkurlarının belirlenerek katılımcı bir yaklaşımla bu alanlarda iyileştirme çalışmalarının yapılması. Bu kapsamda sahalarda gerekli alt yapı ve üst yapıların (merdiven, seyir terası, mola noktaları, vb.) tesis edilmesini sağlamak.

Proje 9.2: Üniversite ve ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak Şanlıurfa ilindeki tabiat yürüyüş parkurlarının taşıma kapasitelerinin belirlenmesi ve izleme-değerlendirme çalışmalarının yapılması.

Proje 9.3: Tabiat yürüyüşlerinin koruma-kullanma dengesi gözetilerek daha sağlıklı yapılması amacıyla mevzuat yapısının oluşturulması.

Amaç 10: Dağcılık ve kaya tırmanışı tabiat sporlarının geliştirilmesini sağlamak.

Hedef 10: Dağcılık ve kaya tırmanışı faaliyetini gerçekleştirenlerin ihtiyaç duyduğu alt yapı hizmetlerinin sağlanması.

Strateji 10: Kamp alanlarının düzenlenmesi, WC yapılması, çeşme ve kaynak sularının restorasyonu gibi iyileştirme çalışmalarının yapılması.

Proje 10.1: Siverek İlçesi Karacadağ'da kaya tırmanışı faaliyetini gerçekleştirecek kişilerin ihtiyaçlarının karşılanması için kamp alanı düzenlemesi yapılması.

Amaç 11: Kuş gözlemciliğini geliştirmek.

Hedef 11: Kuş gözlemciliği için kuleler yapılması.

Strateji 11: Tesis edilecek gözlem kulelerinin yerlerinin tespiti ve yerleştirilmesi. Kuş gözlemi yapılabilecek farklı alanların tespiti ve gözetleme noktalarının belirlenmesi çalışmalarını yapmak.

Proje 11.1: Birecik Gölü Sulak Alanı'na kuş gözlem kulesi yapılması.

Proje 11.2: Atatürk Baraj Gölü Sulak Alanı'na kuş gözlem kulesi yapılması.

Proje 11.2: Halfeti İlçesi Fırat Nehri'nde kuş gözlem kulesi yapılması.

Amaç 12: Bisiklet turizminin geliştirmek.

Hedef 12: Şanlıurfa İlinde bisiklet turizminin yapılabilecek alanların geliştirilmesini sağlamak.

Strateji 12: Bisiklet turizmi yapılabilecek alanların tanıtımının yapılması, yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak bisiklet turizmini geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 12.1: Bozova ilçesi ile Şanlıurfa Merkez arasında bisiklet turizmi projelerinin yapılması.

Proje 12.2: Şanlıurfa Merkez ilçesi ile Havalimanı yolu arasında kontrollü bisiklet turizmi projelerinin yapılması.

Proje 12.3: Birecik ilçesi ile Halfeti ilçesi arasında kalan karayolu güzergahında kontrollü bisiklet turizmi projelerinin yapılması.

Amaç 13: Kamp-karavan turizmini geliştirmek.

Hedef 13: Şanlıurfa ilinde kamp-karavan turizmi yapılabilecek alanların iyileştirilmesi.

Strateji 13: Kamp-Karavan turizmi yapılabilecek alanların tanıtımının yapılması, yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak kamp-karavan turizmini geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 13.1: Siverek İlçesi Karacadağ bölgesinde kamp-karavan turizmi projelerinin yapılması.

Proje 13.2: Merkez İlçe Gölpınar Tabiat Parkı'nda kamp-karavan turizmi projelerinin yapılması.

Proje 13.3: Halfeti İlçesi Değirmendere Kanyonu Dağı bölgesinde kamp-karavan turizmi projelerinin yapılması.

Proje 13.4: Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında kamp-karavan turizmi projelerinin yapılması.

Amaç 14: Yön bulma (oryantiring) faaliyetinin gelişmesini sağlamak.

Hedef 14: Şanlıurfa ilinde yön bulma (oryantiring) yapılabilecek alanların geliştirilmesini sağlamak.

Strateji 14: Yön bulma (oryantiring) faaliyeti yapılabilecek alanların tanıtımının yapılması, yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak yön bulma (oryantiring) faaliyetini geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 14.1: Tek Tek Dağları Milli Parkı içerisinde yön bulma (oryantiring) projelerinin yapılması.

Proje 14.2: Gölpınar Tabiat Parkı içerisinde yön bulma (oryantiring) projelerinin yapılması.

Amaç 15:Foto safarinin gelişmesini sağlamak.

Hedef 15: Şanlıurfa ilinde foto safari yapılabilecek alanların geliştirilmesi.

Strateji 15: Foto safari yapılabilecek alanların tanıtımının yapılması, yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak foto safari faaliyeti geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 15.1: Kızılkuyu Yaban hayatı Geliştirme Sahası içerisinde foto safari projelerinin yapılması.

Proje 15.2: Birecik İlçesi Birecik Fırat Yaban Hayatı Geliştirme Sahası ile Birecik (Karkamış Taşkın Ovası) Baraj Gölü'nde foto safari projelerinin yapılması.

Proje 15.3: Halfeti ilçesi foto safari projelerinin yapılması.

Proje 15.4: Tek Tek Dağları Milli Park'ında foto safari projelerinin yapılması.

Amaç 16: İzciliğin gelişmesini sağlamak.

Hedef 16: Şanlıurfa ilinde izcilik yapılabilecek alanların geliştirilmesi.

Strateji 16: İzcilik faaliyeti yapılabilecek alanların tanıtımının yapılması, yerel yönetimler, Üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak izcilik faaliyeti geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 16.1: Gölpınar Tabiat Parkında izcilik projelerinin yapılması.

Proje 16.2: Tek Tek Dağları Milli Parkında Dağı bölgesinde izcilik projesinin yapılması.

Amaç 17: Botanik turizmini geliştirmek.

Hedef 17: şanlıurfa İlinde botanik turizmi yapılabilecek alanların geliştirilmesini sağlamak.

Strateji 17: Yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak botanik turizmini geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 17.1: Tek Tek Dağları Milli Park bölgesinde botanik turizmi projesinin yapılması. Bölge, botanik turizmi ağısında önemli bir alandır.

Proje 17.1: şanlıurfadaki Yaban Hayatı Geliştirme Sahalarında botanik turizmi projesinin yapılması. Bölge, botanik turizmi ağısında önemli bir alandır.

Amaç 18: şanlıurfa ilinde yaban hayatı (Fauna) gözlemciliğinin geliştirilmesini sağlamak.

Hedef 18: Fauna gözlemciliğine yönelik projeler geliştirmek.

Strateji 18: Yaban Hayatı (Fauna) Gözlemciliği yapılabilecek alanların tanıtımın yapılması, yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak Yaban Hayatı (Fauna) Gözlemciliğini geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 18.1: Kızılıkuyu Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Tek Tek Dağları Milli Parkı, Birecik Fırat Yaban Hayatı Geliştirme Sahasında, YHGS'nda, Birecik-Fırat Birecik ve Atatürk Barajı Sulak Alanlarında, Gölpınar Tabiat Parkı'nda yaban hayatı (fauna) gözlemciliği projelerinin yapılması.

Amaç 19: Agro turizminin gelişmesini desteklemek.

Hedef 19: şanlıurfa İlinde agro turizmi yapılabilecek alanların geliştirilmesini sağlamak.

Strateji 19: Yerel yönetimler, üniversiteler ve ilgili kuruluşlar ile koordinasyonun sağlanarak agro turizmi geliştirecek projelerin yapılmasını sağlamak.

Proje 19.1: şanlıurfa İlinin tüm ilçe ve köylerinde agro turizmi projesi yapılması.

Amaç 20: Korunan alanlardaki planlamalarda tabiat turizmini gözetmek.

Hedef 20: Korunan alanlarda tabiat turizmini içine alan model planlar geliştirmek.

Strateji 20: Hedefe ulaşmak için Ar-Ge kuruluşlarıyla işbirliği yaparak planların uygulanmasını sağlamak.

Amaç 21: Tabiat turizminin bilinçli yapılmasını sağlamak.

Hedef 21: Kurumda tabiat turizmi konusunda bir birim oluşturularak gerekli eğitim ve bilgi desteğini sağlamak.

Strateji 21: Tabiat turizmi konusunda rehberlik yapabilecek personellerin eğitilmesi.

Amaç 22: Yerel halkın ekoturizm konusunda bilinçlendirilmesi.

Hedef 22: Ekoturizmin amaçlarından birisi olan yerel ekonomiye katkının sağlanması.

Strateji 22: Yerel halka yönelik bilinçlendirme toplantıları organize etmek. Pilot bölge ve köy seçimleriyle örnek uygulamalar yaparak bu uygulamaları diğer yörelere yaymak.

Amaç 23: Tabii alanların kullanılmasında sorumlu davranışları geliştirmek.

Hedef 23: Tabiat turizmi dernekleri, üniversiteler ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının katılımıyla yılda bir defa sempozyum düzenlemek.

Strateji 23: Tabiat turizmi ile ilgili paydaşların koordinasyonla sempozyum hazırlanması.

Amaç 24: Yerel yönetimlerin hazırladığı tabiat turizmi ile ilgili projelerin uygulanmasına destek olmak.

Hedef 24: Her yıl bir pilot projenin seçilmesi ve desteklenmesi.

Strateji 24: Bu çalışmada Tablo 22’de yer alan öncelikli bölgelerden başlayarak pilot projelerin uygulanması için teknik destek ve görev alanı dahilinde yatırımların yapılması.

Amaç 25: Tabiat turizmini tanıtmak amacıyla çalışmalar yapmak.

Hedef 25: İlgili yerel ve ulusal televizyon kanallarında yılda en az iki defa tabiat turizmi konusunda söyleşi yapmak.

Strateji 25: İlgili televizyon kanal yöneticileriyle koordinasyon ve işbirliği sağlamak.

Amaç 26: Şube Müdürlüğümüzün tabiat turizmi yapan kurum/kuruluş ve STK’larla iletişimini artırmak.

Hedef 26: Şube Müdürlüğü’nce yılda en az bir defa bir sivil toplum kuruluşunun tabiat turizm faaliyetine aktif olarak katılım sağlamak.

Strateji 26: STK’lar ile işbirliği sağlamak.

Amaç 27: Tabiat turizmi alanlarından dış turizm geliri elde edilmesini sağlamak.

Hedef 27: Yabancı turistleri tabiat turizmi alanlarına çekmek.

Strateji 27: Kara veya havayolu ile Şanlıurfa’ya gelen turistler için turlar düzenleyerek tabiat turizmi alanları aktif hale getirilebilir. Özellikle tabiat harikası olan korunan alanları gerekli önlemleri alarak ve ziyarete uygun biçimde düzenleyerek gerçekleştirmek mümkündür. Bu alanların tur şirketlerine tanıtımı yapılmalı ulaşım için olanaklar

sunulmalıdır. Yerel yönetimler, DKMPGM, Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve tur şirketlerinin ortaklaşa yapacağı projelerle bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesi mümkündür.

4.2. Başarı Ölçütleri

Başarı, stratejilerin uygulanabilmesi, hedeflerin tutması ve sonuç olarak amaçlara ulaşılması ile gelecektir. Her yıl master planda öngörülen hedeflerin onda biri tutturulduğunda 10. yılın sonunda amaçlara ulaşılabilir.

Master plan bugünkü koşulların hedeflere doğru daha da iyileşeceği varsayımı ile hazırlanmıştır. Bu varsayımda arz ve talep birlikte artacağı öngörülmektedir.

Zaman zaman ara değerlendirmelerle master planın günün koşullarına ve bilimsel gelişmelere uyup uymadığı denetlenmelidir. Eğer plan günün koşullarına ve bilimsel gelişmelere uyumunu kaybetmiş ise yenilenmesi gerekir.

4.3. GZTF Analizi

Şanlıurfa ilinde tabiat turizminin gelişmesi ve master planın uygulanabilirliği GZTF analizi ile değerlendirilmiştir. Tabiat turizminin geliştirilebilmesi için güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler Tablo 19’da özetlenmiştir.

Tablo 19. GZTF Analiz Tablosu

GÜÇLÜ YÖNLER	FIRSATLAR
- Şanlıurfa ilinin zengin tarihi ve kültürel birikimi - Flora ve fauna zenginliği	- Kalkınma ajanslarının tabiat turizmi projelerini desteklemesi - STK’ların tabiat turizmine yönelik talepleri
ZAYIF YÖNLER	TEHDİTLER
- Tabiat turizmi bölgelerindeki köylü profilinin çekingenliği ve bilgi eksikliği - Köylülerin devletin mali olanaklarını kullanmada deneyimsiz ve çekingen olmaları - Kurumların tabiat turizmi konusunda personel ve mevzuat olarak henüz güçlü bir yapıya ulaşmaması - Yeterli uzman olmaması	- Tabiat turizmi kapasitesinin dışarıdan (yerel halkın dışında) gelen yatırımcılar tarafından kullanılması - Tabiat turizmi amaçlı kullanılan alanların tabiatı tahrip edici talepler nedeniyle baskı altında olması - Tabii alanlara insan baskısının artması - Alanlarda tabiat turizmi amacına uygun olmayan farklı arazi kullanım taleplerinin olması.

4.4. Sonuç ve Öneriler

Şanlıurfa İli için yapılan bu Master plan bazı eksikliklerine rağmen yeni bir perspektifle hazırlanmış modeldir. İçindeki tabiat turizmi ile ilgili derli toplu bilgiler tabiat turizmi konusunda yapılacak yeni çalışmalar için önemli bir kaynak niteliğindedir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, burada görülen eksikliklerin de tamamlanmasıyla, başarılı sonuçlar almak mümkündür.

Master plan sonucunda tabiat turizmi bakımından öncelikli faaliyetler ve öncelikli bölgeler ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte korunan alanlarda ve potansiyel tabiat turizmi alanlarında tabiat turizmi amaçlı yapılabilecek çalışmalar bir faaliyet planı olarak ayrıca Ek 10'da verilmiştir.

Şanlıurfa'da tabiat turizmi konusunda planlamaya temel oluşturacak verinin yeterli olmaması sebebiyle konunun Master planda kısmen de olsa Ar-Ge boyutunda araştırılması gerekmiştir.

Tabiat turizmi; sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimleri ve ilgili birçok kamu kurum ve kuruluşu ilgilendiren bir turizm çeşididir. Bu yüzden sivil toplum kuruluşları, belediyeler, kaymakamlıklar, kültür ve turizm ile ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğini zorunlu kılar. Bu kurum ve kuruluşlarla birlikte yapılacak organizasyonlar, toplantılar, seminerler, sempozyumlarda kurumun tabiat turizmi ile olan ilişkisi ve bakış açısı iyi anlatılmalıdır. Bu toplantı ve organizasyonlar aynı zamanda tabiatseverleri bilgilendirmek ve sorumlu bir turizm yapılmasını sağlamak bakımından önemlidir.

Tabiat turizmine yönelik projeler birçok finans kuruluşları tarafından desteklenen projelerdir.

Yapılan proje ve hizmetlerin tanıtımı, yapılan harcamaların geri dönüşümünü sağlamak bakımından önemlidir. Bu sebeple zaman zaman basın ve medyaya açıklamalarda bulunmak toplumu bilgilendirmek gerekir.

Tanıtım için en güçlü yöntem görsel medya araçlarıdır. Bu bakımdan materyal bulunan alanlarda belgesel çekimleri yapmak veya belgesel çekimlerine destek vermek önemli bir tanıtım yöntemidir.

Son yıllarda reklam ve tanıtımda en iyi yol internet kanalıyla yapılmaktadır. Batman ilinin tabii değerleri konusunda sıkça makale, bildiri ve başkaca yayın yapılarak internet ortamında paylaşılmasını sağlamak gerekmektedir. Özellikle yabancı dilde yapılacak yayınlar iyi bir tanıtım sağlayacaktır. Batman'ın tabii değerleri hakkındaki yayın sayısını

artırmak için bilim adamlarını çekebilecek, sempozyum ve seminerler düzenlemek iyi bir yöntemdir. Yapılacak bu seminer ve toplantılara yabancı araştırmacı ve bilim adamlarının katılımının sağlanması gerekmektedir.

Yeni projeler geliştirmek ve uygulamak bakımından Ar-Ge kuruluşlarıyla ve üniversitelerle işbirliği içinde hareket etmek amaçlara ulaşılmasını hızlandıracaktır. Ar-Ge kuruluşlarından yurtdışındaki ve yurtiçindeki gelişmelerin öğrenilip paylaşılması kurum personelinin uzmanlaşması bakımından önemlidir.

Tabiat turizmine yurtdışından da talep gelmesini sağlamak gerekmektedir. Bu amaçla Şanlıurfa ili içinde yapılan projelerin yurtdışında sunulması ve tanıtımının yapılması önemlidir.

Tabiat turizmi için orman alanlarından faydalanılmasında yerel halkın görüşlerinin alınması, tabii değerlerin korunması ve sahiplenilmesi bakımından önem arz etmektedir. Halkın düşüncelerinin mevzuata yansması mevzuatın daha kolay uygulanmasını sağlayacaktır.

STK'ların deneyimleri ve önerileri önemlidir. Tabiat turizminde kullanılan alanların ve faaliyetlerin yönetimi konusundaki mevzuat eksikliklerinin giderilmesinde STK'larla işbirliği yapılmalıdır. Bu amaçla ilgili kuruluşlarla zaman zaman toplantılar yaparak mevzuatı geliştirmekle görevli organlara raporlar sunmak yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Avcıkurt, C., 2003; Turizm Sosyolojisi, Balıkesir: Detay Yayıncılık.
- Avcıkurt, C., Alpar, Ö., 2003; Turizmin Bölgesel Ekonomik Kalkınmadaki Rolü ve Eğridir İlçesi Örneği. Standart Ekonomik ve Teknik Dergi, Yıl: 44, No: 522, Haziran.
- Turizm Bakanlığı Yatırımlar Genel Müdürlüğü; Yatırımları Yönlendirme Daire Başkanlığı
- Özhan, E., 1997 Türkiye Kıyıları 97; “Kıyılarımızda Ekoturizmin Geliştirilmesinde Kentsel Tasarımın Rolü”; “Türkiye’Nin Kıyı ve Deniz Alanları I. Ulusal Konferansı”; ODTÜ, TÜBİTAK, KAY; Ankara.
- Akpınar, E., Bulut, Y. 2010; Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı Ve Uygulama Alanları, III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, [http://www.artvin.edu.tr/karok3/IV.Cilt/\(1575-1594\).pdf](http://www.artvin.edu.tr/karok3/IV.Cilt/(1575-1594).pdf), Ziyaret Tarihi 05.03.2012.
- Altan Ş., 2006; Türkiye’de Eko-Turizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları, Niğde Üniversitesi SBE, İktisat ABD, Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan Y., 2000: Erdek Çevresinin Ekoturizm Açısından Değerlendirilmesi, Balıkesir Ün. Sosyal Bilimler Enst. Der., elektronik makale, C8s13.
- Arobuko-Sokoke Plan, 2002; Strategic Forest Management Plan 2002-20027, ministry of Environment and Natural Resources Forest Department, Kenya.
- Budhatoki N., and Jackson R., 2002; A Survey of Kathmandu-based Trekking Agencies Market Opportunities for Linking Community-Based Ecotourism With the Conservation of Snow Leopard in the Annapurna Conservation Area, Kathmandu.
- Coğrafya Bilim Web Sitesi; Jeoloji Mühendisleri Odası Türkiye Jeoloji Haritası <http://cografyabilim.wordpress.com/2011/05/20/turkiye-haritasi/>, Ziyaret tarihi: 07.03.2012.
- Çubuk, M., 1996; Sürdürülebilir Turizm, Turizm Planlamasına Ekolojik Yaklaşım”, Türkiye’de 19. Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu.
- Çakılcıoğlu, M. 1996; Sürdürülebilir Turizme Yönelik Bir Yöntem Önerisi, Doğu Karadeniz/Trabzon İli Özelinde Bir İrdeleme” Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi.
- Demir C., 1999; Milli Parklarda Sürdürülebilirlik Kavramının Turizm ve Rekreasyon Faaliyetleri Açısından Analizi: Türkiye’deki Milli Parklara Yönelik Bir Uygulama, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5 (8): 87-105.

Demir C., Çevirgen A., 2006; Turizm ve Çevre Yönetimi. Gazi Kitabevi, s. 188, Ankara.

DEÜ Gemoloji ve Mücevher Programı Web Sitesi ; <http://www.gemoloji.host.sk> Ziyaret Tarihi 19.03.2012.

Erdoğan N., 2005; Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi, 20(1),2005.

Erdoğan N., 2008; Ekoturizm ve Doğa Temelli Turizmin Geldikleri Noktadaki Kavramsal Çerçeve, <http://www.ekoturizmgrubu.org/makale/nazmiye.htm>, Ziyaret Tarihi: 13.04.2012.

Erol, U, E., 2009; Commercial Dialog Scopes: GOLF FIELDS. International Davraz Congress on Social and Economic Issues Shaping The World's Future: New Global Dialogue, 24-27 September 2009, Isparta

Gülez S., 1993; “Korunan Alanlar ve Turizm”, I. Ormancılık Şurası Tebliğler ve Ön Çalışma Grubu Raporları Cilt I, Seri No: 13, Yayın No: 006, Ankara.

Köfteoğlu, F. (ed.) 1999. *Doğa Turizmi ve Çevre*. Türsab, İstanbul.

Köroğlu, A., Köroğlu, Ö. 2006. Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü, BuldanYöresi. Kırsal Turizm Potansiyeli. Buldan Sempozyumu. Denizli.

Soykan, F., 1999. Doğal çevre ve kırsal kültürle bütünleşen bir turizm türü: Kırsal turizm Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi (Türkçe). Yıl: 10, Mart-Haziran, 67-75.

Soykan, F., 2000. Kırsal Turizm ve Avrupa’da Kazanılan Deneyim’. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi (Türkçe)*. Yıl: 11, Eylül-Aralık, 21-33.

Soykan, F., 2003. Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. Ege Coğrafya Dergisi, 12 1-11, İzmir

Şerefioğlu, C. 2009. Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler. Uzmanlık Tezi. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı. Uzmanlık Tezi.

[http:// www.urfakultur.gov.tr/](http://www.urfakultur.gov.tr/) yayinlarimiz.php., 2010. Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Veer, M., and Tuunter, E. 2005. Rural Tourism in Europe. Hague.

Şanlıurfa İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2010; Çevre Vaziyet Raporu.

Şanlıurfa İl Özel İdaresi, 2009; 2010-2014 Stratejik Planı

Şanlıurfa Kültür ve Turizm Müdürlüğü Web Sitesi, www.sanliurfakulturturizm.gov.tr

Şanlıurfa Meteoroloji Bölge Müdürlüğü Web Sitesi; Şanlıurfa İlinin İklim Durumu, <http://www.sanliurfa.mgm.gov.tr>

Şanlıurfa Valiliği Resmi Web Sitesi; <http://sanliurfa.gov.tr>

Koçkar, M. T., 1998; Çağlar Boyunca İletişim Sanatı Olarak Dans ve Halk Dansları, Bağırhan Yayınları, Ankara.

Kurdoğlu, O. 2001; Koruma Alanları ve Ekoturizmin Karadeniz Bölgesi Açısından İrdelenmesi. Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, Orman ve Av, Sayı 4.

Kuter H., Ünal E., 2009; Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri, Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi, 9 (2): 146-156.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012, Giriş-Çıkış Yapan Yabancı ve Vatandaşlar, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html>.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007; Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 3085, ISBN 978-975-17-3260-6.

Selimoğlu, Ö., 2004; Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm, İstanbul Ticaret Odası, Etüt ve Araştırma Şubesi Yayınları.

OK K., 2008; Türkiye Ormancılık Sektörü Açısından Ekoturizm, TODEG Makaleleri, <http://www.ekoturizmgrubu.org/makale/MAKALE.htm>, Ziyaret tarihi: 12.04.2012.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012; Strateji Geliştirme Başkanlığı Faaliyet Raporu, Ankara.

Sezgin M., Kalaman A., 2009; Turistik Destinasyon Çerçevesinde sürdürülebilir Turizm Yönetimi ve Pazarlaması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

TIES, 2010; The International Ecotourism Society resmi web sayfası <http://www.ecotourism.org>.

TODEG, 2010; Türkiye Ormancılar Derneği Ekoturizm Grubu, Orman Ekosistemlerinde Ekoturizm Çalıştayı, 20-22 Mayıs 2010, Ankara.

Türkiye İstatistik Kurumu, 2011, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2011, www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=139, Ziyaret Tarihi: 22.03.2012.

Wood, M., E., 2002; Ecotourism: Principles&Policies for Sustainability, UNEP Publications, ISBN: 92-807-2064-3.

Yılmaz E., Ok K., OKAN T., 2004; Ekoturizm Planlamasında Katılımcı Yaklaşımla Etkinlik Seçimi, Cehennemdere Vadisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın No: 237 ISSN:1300-7912, DOA Yayın No: 30.

Yücel C., 2002; Tür-Sab Ar-Ge Departmanı, Nisan 2002.

Yürük, E.Ö., 2002; Turizmin Geleceği: Ekoturizm, Standart: Ekonomik ve Teknik Dergi, Sayı 500:68-71.

LİNK KAYNAKLARI

www.tr.wikipedia.org

www.amtave.com

www.bugday.org

www.doa.gov.tr

www.ekoturizmdernegi.org

www.gemoloji.host.sk

www.ecotourism.co

www.ecotourismconference.org

www.ecotravel.org

www.findingdulcinea.com

www.fromthefarmofmollie.blogspot.com

www.greenglobe21.com

www.marinebio.org

www.questpointsolarsolutions.com

www.turizm.gov.tr

www.turcev.org.tr

www.unwto.org

www.world-tourism.org

www.baka.org.tr

www.izcim.org

www.sanlıurfakulturturizm.gov.tr

www.urfa.bel.tr

www.gozlemci.net

www.turkiyerehberi.com

EK 1: ŞANLIURFA İLİNDEKİ KORUNAN ALANLAR VE POTANSİYEL ALANLAR İÇİN TABİAT TURİZMİ FAALİYET PLANI

Korunan/Kontrollü Alanlar		Yapılabilecek Tabiat Turizmi Faaliyetleri	Yapılabilecek Proje Türü	Yıl
Korunan/ Kontrollü Alan Türü	Korunan /Kontrollü Alan Adı			
MİLLİ PARK	Tek Tek Dağları Milli Parkı	Milli parkta tabiat yürüyüşü, Yaban hayatı fauna gözlemciliği, bisiklet turu, foto safari yapılabilir.	1.Envanter çalışmalarının yapılması.	2016
			2.Yaban Hayatı gözlem kuleleri için uygun yerlerin belirlenmesi.	2018
			3.Alan kılavuzu eğitiminin verilmesi.	2017
			4. Fotosafari etkinlikleri düzenlenmesi.	2017
TABİAT PARKI	Gölpınar Tabiat Parkı	Tabiat parkında tabiat yürüyüşü, kamp-karavan ve izcilik yapılabilir	1.Gerekli Plan projelerin hazırlanması	2017
			2. Kamp-karavan alanının düzenlenmesi	2018

Korunan/Kontrollü Alanlar		Yapılabilecek Tabiat Turizmi Faaliyetleri	Yapılabilecek Proje Türü	Yıl
Korunan/ Kontrollü Alan Türü	Korunan /Kontrollü Alan Adı			
YABAN HAYATI GELİŞTİRME SAHALARI	Kızılkuyu Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Fotosafari, yaban hayatı (fauna) gözlemciliği.	1.Yaban hayatı Geliştirme Sahaları içerisindeki ve çevresindeki yürüyüş rotaları belirleme, işaretleme ve bilgilendirme.	2016
	Birecik Bozkırları Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	Fotosafari, yaban hayatı (fauna) gözlemciliği, tabiat yürüyüşü	2.Envanter çalışmalarının yapılması.	2016
	Birecik-Fırat Yaban Hayatı Geliştirme Sahası		3.gözlem kuleleri için uygun yerlerin belirlenmesi ve yapılması.	2016
			4.Yaban Hayatı Geliştirme Sahası için fauna gözlem noktalarının belirlenmesi.	2017
			5.Alan kılavuzu eğitiminin verilmesi.	2017

Korunan/Kontrollü Alanlar		Yapılabilecek Tabiat Turizmi Faaliyetleri	Yapılabilecek Proje Türü	Yıl
Korunan/ Kontrollü Alan Türü	Korunan /Kontrollü Alan Adı			
SULAK ALANLAR	Birecik Karkamış Taşkın Ovası Sulak Alanı	Kuş gözlemciliği, fotosafari, sportif olta balıkçılığı	1.Sulak alan içerisindeki ve çevresindeki potansiyeli saptama.	2017
	Atatürk Baraj Gölü	Kuş gözlemciliği, fotosafari, sportif olta balıkçılığı.	2.Sportif olta balıkçılığı yapılabilecek alanların tespiti.	2018
			3.Envanter çalışmalarının yapılması.	2018
			4.Kuşgözlem kuleleri için uygun yerlerin belirlenmesi ve yapılması.	2019
			5.Alan kılavuzu eğitiminin verilmesi.	2019
			6.Fotosafari rotalarının belirlenmesi ve işaretlenmesi.	2018

